

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:4

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 4
Aralık-Ocak-Şubat 2016-2017

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Rojda Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni

Nahide Ermiş
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ayşe Berktaş

Sayı Editorleri

Elif Berk, Rojda Yıldız

Yayın Kurulu:

Elif Kaya, Emine Özmen, Meral Çiçek,
Nagihan Akarsel, Nahide Ermiş,
Laleş Çeliker, Nesrin Orun, Rojda Yıldız,
Sakine Esen

Danışma Kurulu:

Aksu Bora, Candan Yıldız,
Dilar Dirik, Feryal Saygılıgil,
Gönül Kaya, Havin Güneşer,
Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Sara Aktaş, Seda Altuğ, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M.Moghodam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Feyza Akın Erdem,
Zeynep Kıvılcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 50 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 60 Euro
Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yayın
Yenişehir Mah. Prof. Dr. Selahattin
Yazıcıoğlu Cad. No:24/ 70 Karakoç
Plaza

Yenişehir/ Diyarbakır

Tel: 0412 229 63 89

e-posta: jineolojidergisi@gmail.com

internet adresi:

<http://www.jineolojidergisi.com>

facebook: jineolojidergi

twitter: @jineolojidergi

**Jineoloji dergisinde yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla kullanılabilir. Dergiye gönderilen yazıların yayımlanıp yayımlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi

Zehra Doğan

Görsel Yönetmen

Nazemin Çap

Basımevi

Gün Matbaası
Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23
Küçükçekmece-İSTANBUL
Tel: 0212 580 63 81

BU SAYIDA...

- 5** | Editörden
- 9** | Özgürlük Koşulu Olarak Öz Savunma / Sevda Can
- 18** | Öz Savunmanın Direği: Duygusal Öz Savunma / Elif Mercan
- 28** | Öz Savunma ve Etkin Bir Yaşam / Münevver Çelik ve Sinem Özer
- 38** | Korkuyu Çağırın Şiddetin Tarihselliği Karşısında Öz Savunmanın İnşası / Hêvî Nimet Gatar
- 53** | Öz Savunma Sistemlerini Hatırlamak ve Yeniden İnşa Etmek / Zeynep Beydağı
- 64** | Anti Militarist Olmak ve Öz Savunmayı İnşa Etmek/ Gönül Kaya
- 74** | Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Sorunlarımız/ Beritan Özlem
- 93** | Toplumsallığın İnşa Alanı Olarak Mekanın Cinsiyetle Uyumsuz Dansı/ Neslihan Başak
- 102** | Kadınların Öz Savunması İçin Feminist Bir Yol Arayışı: Wen-Do/ Andrea Benario
- 111** | Direnişin Işığında Bir Yöntem Denemesi: Jineoloji Sur Atölyesi / Figen Aras
- 119** | Öz Savunmanın Temeli Olarak Bilinçlenme / Yvonne Heine
- 127** | Kimlik Kırım Mekanı Olan Hapishanelerde Kadının Öz Savunma Deneyimleri/ Arın Viyan
- 141** | Kadın Öz Savunmasında Rojava Devrim Deneyimi ve Sonuçları / Esma Kızıltaş
- 150** | Endüstrileşme: Hukuk, Bilim ve Emperyalizm/ Radha D'Souza
- 157** | Ekonominin Kadın Özgürlükçü Felsefe ile Ele Alınışı / Azize Aslan
- 165** | Toplumun Var Olma Sanatı Politika / Zerin Yılmaz
- 172** | Bir Özgürleşme Alanı Olarak Eğitimin Öz Savunmayla Bağı / Jineoloji Akademisi Kolektifi
- 187** | Çocuk Cinsel İstismarında Öz Savunma Mümkün mü / Sarya Gören
- 194** | Öz Savunmanın Bir Ayağı Olarak Sağlık Mücadelesi ve Kadın Sağlık Hareketi / Arzu Türkmen
- 205** | “İnsanlık, artık yeter dedi!”: Bizimamerika’da Sağlık Direnişi / Vasti Rojas Matus
- 209** | Kadın Tavrının Sanatsal Eylemi: Dengbeji / Sema Delil Amed
- 218** | Minbic’ten Sesler: Savaşmak Bir Sevme Biçimidir / Doğa Dağlı
- 227** | İki Kıta ve Toprağın Sesiyle Hayata Tutunan İki Kadın / Fatma Koçak
- 231** | Jineoloji Söyleşileri:
- Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Hareketleri / Zelal Ayman- Seher Kalkan

JINEOLOJÎ

Jin Jiyan Azadî

“Tüm yıkım araçlarını üreten endüstriyalizmi, militarizmin kaynağı ve hedefi olan kar kanununu ve düzenli orduları lağvetmeden, bunun yerine toplumun öz savunmasını ve ekolojisini koymadan özgürlük gerçekleştirilemez. Her erkek, iktidar hürsünü kadında gerçekleştirme zihniyetine fazlasıyla sahiptir. Aynı zihniyet kadın cinsinin birbirleri ve çocukları üzerindeki iktidar hürsü olarak daha da çoğalır ve uygulanır. Bu sefer kadın kadının kurdu olur. Zincirleme reaksiyon denilen olay budur.”

Abdullah Öcalan

Öz savunma tartışmasını kadın devriminin gerçekleşmesi, özgür toplum-özgür birey gerçekliğine ulaşılması için stratejik ve hayati bir konu olarak ele alıyoruz.

Elinizdeki sayıyla birlikte birinci yılımızın son sayısını yani 4. sayısını sizlerle buluşturmanın heyecanını yaşıyoruz. Bir önceki sayımızda kadın devrimini ele almıştık. 21. yüz yılı kadınların yüz yılı yapmanın imkanlarını tartışmış, kadın mücadele tarihinin farklı anlarında soluklanarak, farklı coğrafyaları farklı tarihleri ele alan yazarlarımızla mücadelemizin değerlendirmesini yapmış, ne yapmalı, nasıl yapmalı sorularını sormuştuk. Bu soruları çoğaltarak sormaya devam ediyoruz, çünkü yazarlarımızın tartışmaları şunu açığa çıkardı ki bir kadın devriminden bahsedeceksek öncelikle neden şimdiye kadar bunu gerçekleştiremediğimizi sormamız gerekiyor ve sonra, yürüyüşümüze devam ediyorsak, kadın devrimi iddiamızı sürdürüyorsak devrimi nasıl öreceğimizi ve ördüklerimizi nasıl koruyacağımızı da tartışmamız gerekiyor.

Geçtiğimiz Kasım ayında sokaklar, kadın direnişinin renklerine boyandı yine. Kadınlar, oHalde erkekler ne der, devlet ne der demeden herHALde Direniyoruz diyerek sokaklara çıktı. Peki, ama neden hala her 25 Kasım'da sokaktayız? Çünkü erkek-devlet şiddeti hız kesmeden devam ediyor, çünkü hala kendini savunan kadın gerçekliğine ulaşmadık, çünkü kadınların özgürlük mücadelesi gün geçtikçe daha elzem hale geliyor... İşte tam da bu soruların bizi götürdüğü tartışma öz savunma konusu oldu. Neden ve nasıl sorularının buluştuğu yerde örgütlü mücadele, cins bilinci, kendi olma ve kendini bilme kavramları karşımıza çıktı.

Bunlar olmadan devrim de olmazdı, mücadele de, özgür yaşam da, özgür kadın da... Bu alanlarda atmadığımız her adım, güçlenmediğimiz her gün bize yeni bir kırım hikayesi olarak geri dönüyor. Attığımız her adım ise kelebeğin kanat çırpışı misali, kar topu misali yankılanıyor, çoğalıyor zamanlar ve coğrafyalar arası. Mirabel Kardeşler ve 25 Kasım bu hikayede bir semboldür; öz savunmadaki boşluklarımızı, nasıl bir öz savunma sistemine ihtiyaç duyduğumuzu tartışmamıza vesiledir. İktidar tekellerine yenilen kadın tarihini sorgulayıp, kendini savunan kadınların, yaşamını inşa eden kadınların hikayelerini yazmamıza vesiledir. Bu anlamda, öz savunma tartışmasını kadın devriminin gerçekleşmesi, özgür toplum-özgür birey gerçekliğine ulaşılması için stratejik ve hayati bir konu olarak ele alıyoruz. Belki de bu nedenle, dergimizin yayın seyri açısından henüz erken sayılabilecek bir aşamada öz savunma tartışmasını başlatma ihtiyacı duyduk. Doğada ve kendimizde mevcut olanın farkındalığı ve bilince çıkarılıp örgütlülüğe kavuşturulması ile ilgili olan bu konu, günümüzde her anlamda maruz kaldığımız saldırıların anlamının bilince çıkartılması ve bunlar karşısında cevaplar geliştirilmesinin de tartışmasıdır. Dolayısıyla öz savunmayı refleksif olduğu kadar inşacı/üretici yönleriyle de ele almak gerekiyordu. Nitekim, bu ihtiyaç bizi tarihten doğaya, şiddetten korkuya, ekonomiden sağlığa, çocuktan kadına, etikten bilime, devletten topluma pek çok konuyu ele almaya götürdü.

Jineolojiyi en temelinde kendini bilme, tarihsel-sosyolojik-varoluşsal farkındalık geliştirme ve bunu bilince çıkararak, politikasını yapmanın yöntemlerini sorgulayan, bunun için üreten tartışan bir alan olarak gördüğümüzü ifade etmiştik. Öyleyse, Jineolojiyi geliştirmek ve öz savunmamızı geliştirmek bizim için aynı madalyonun iki yüzüdür. Şüphesiz bir sayıya sığacak tartışma değildir bu, ama üzerine araştıracağımız, tartışacağımız, üreteceğimiz bir zemin sunması açısından bir yerinden başlamak gerekiyordu. Tam da kadınlar, çocuklar ve en genelde toplum olarak güçlü bir öz savunma sistemine sahip olmamamızın sancılarını yaşadığımız bu günlerde, karanlıktan aydınlığa çıkmamıza bir nefes de olsa güç katmanın aciliyetiyle belki *“Öz Savunma Olarak Jineoloji”* dosyasını okuyucularımızla paylaşıyoruz. Bu sayıya katkı sunan yazarlarımızın tartışmalarını birleştirdiğimizde; öz savunmanın fiziki, askeri, bireysel boyutu kadar, hatta daha fazla toplumsal, ideolojik boyutunun ele alınmasının önemli olduğu ortaya çıkıyor. Çünkü fiziki boyutuyla geliştirilen öz savunma, mevcut yaşamın saldırılarına odaklanırken, toplumsal ideolojik boyutlarıyla öz savunma özgür yaşamın gelişme dinamiklerine odaklanıyor. Yani özgür yaşam çoğaldıkça, insan toplumu olmaksızın var olan birinci doğa ve insan toplumuyla birlikte ele alınan ikinci doğa arasındaki yaratıcı etkinlik bilince çıkarılıp örgütlendikçe öz savunma bir özgürlük felsefesi olarak yaşam tarzına dönüşüyor. Dolayısıyla öz savunmayı yaşamın olumlanması, bütün varlıkların var oluşlarını anlamlı kılması, en yüksek seviyede etkinlik göstermesi hali olarak da tarifleyebiliriz.

‘Öz Savunma Olarak Jineoloji’ dosya konusuyla öz savunmanın tanımından yola çıkan, anlamında derinleşen ve öz savunmada kırımın nerede, nasıl, ne zaman hangi araçlarla yaratıldığını; öz savunmaya yabancılaşmanın toplumsal doğada nasıl geliştiğini ve bütün bu gidişatta kadının yerini ele alan, farklı öz savunma deneyimlerine odaklanan, öz savunmanın veya savunmasızlığın cisimleşmiş ifadesi olan toplumsal etkinlik alanlarını ve öz savunmanın nasıl geliştirileceğini tartışan bir akış kurmaya çalıştık. Her bir yazı konusunun ayrı birer dosya konusu olmayı hak ettiğini bilerek... Mutlaka tartışılması gereken pek çok konunun eksik kaldığının farkında olarak...

Buna göre hazırladığımız gündemde;

Sevda Can, Elif Mercan, Münevver Çelik-Sinem Özer, Hevî Nimet Gatar öz savunmanın diyalektiği, neden ve nasıl öz savunma sorularına toplumsal bağlamda cevap aradıkları yazılarıyla öz savunmamızın tarihsel gelişim öyküsünde aynı zamanda duyuların, sezgilerin, arzu ve duyguların yerine anlam verip sonuçlar çıkarmada önemli bir tartışma yürütüyorlar.

Kadınların öz savunma alanındaki tecrübelerini evrenselleştirmeleri, ortak bir öz savunma anlayışı ve pratiği geliştirmek için önemli bir temel sunabilir. Bu açıdan, yazarlarımız kadınların geliştirdiği mücadelenin kapsamlılığını, yönetsel zenginliğini yazılarıyla örneklediği gibi bu anlamda yaşadığımız zorlanmaları da tartışmaya açarak önemli bir katkı sunuyorlar. **Zeynep Beydağı** kadına yönelik şiddeti tarihsel-güncel boyutlarıyla irdeleyip kadınların kendini koruyacak araçlardan/sistemlerden hiç de mahrum olmadığını hatırlatırken **Gönül Kaya** pasifizm, şiddetsizlik ve kendini savunma arasındaki gerilimde militarizmi ele alarak alternatif bir yaklaşım getiriyor ve **Beritan Özlem** öz savunma sistemlerinin inşasında yöntem arayışlarını, öz savunmanın ilkelelerini ortaya koyuyor. **Neslihan Başak, Andrea Benario, Figen Aras, Yvonne Heine, Arin Viyan, Esmâ Kızıldaş** yazılarıyla doğu’dan batı’ya meydanlardan, zindanlara, evlere, erkek egemen iktidarın zihniyetini, işleyişini ele alırken aynı zamanda şiddet ve öz savunmayı farklı veçheleriyle tartışmamıza zemin sunup, kadınla buluşan direnişin, düşüncenin dönüştürücülüğünü kadın mücadelesinin deneyimlerinden yola çıkarak ortaya koyuyorlar.

Radha D’Souza, Azize Aslan, Zerrin Yılmaz, yazılarıyla ekonomi, endüstriyalizm-hukuk-bilim, politika alanlarına dair geliştirdikleri eleştirel tutum ile güçlü bir öz savunma inşasında bu alanlardaki düşünsel ve eylemsel alternatiflerin yapıtaşlarını oluşturmaya katkı sunuyorlar. **Sarya Gören**, çocuk istismarında öz savunmanın nasıl geliştirilebileceğini tartışmaya açtığı yazısıyla, iktidarın sürdürdüğü beden politikalarının ne kadar da eğitim, sağlık, politika gibi toplumsal sorunlarla bağlı olduğunu koyarken; **Arzu Türkmen, Vasti Rojas Matus, Jineoloji Akademisi Kolektifi** yazılarıyla öz savunmanın dokusunda önemli yer tutan sağlık, demografya, eğitim konularında daha

derin tartışma yürütme ihtiyacımızı ortaya koyuyorlar.

Sema Amed ve Doğa Dağlı, kadının sözlü kültür geleneğinden damıtarak kaleme aldıkları yazılarıyla, **Fatma Koçak** ise, Ayşe Şan ve Afrika Ana'yı anlattığı portre yazısıyla savaşa, aşkta ve isyanda kadının yaşam ilkesini araştırmaya, kendini savunan kadının tarihine ve an'ına çağırıyorlar bizi. Önümüzdeki sayılarda bu yolculuğa devam edeceğiz.

Böyle uzayıp giden sayfaların sonuna yine verimli tartışmalara vesile olacağını umduğumuz zihin açıcı bir söyleşi ekledik. **Zelal Ayman** ve **Seher Kalkan** ile yaptığımız söyleşide kadına yönelik şiddetle mücadelede güncel sorunlarımız, mücadele mekanizmalarımızı konuştuk. Bir kez daha anladık kıkadına yönelik şiddet hiçbir zaman sadece kadına yönelik değildir ve sadece kadını ele alarak konuşulamaz.

Bu sayının hazırlıklarını sürdürürken kadının kolektif emeğinin yaratıcı enerjisini hissettik üzerimizde. Daraldığımız anlarda yetiştirdi, güç verdi. Yazılar ve yazarları arasında adeta mekik dokudu bu enerji, şimdi bir halka daha eklendi sizlerle birlikte. Yazılar-yazarlar ve okuyucular arasında mekik dokuyacak bu enerji, Jineoloji Dergisi'nin en temel gıdası olmaya devam edecek. Bu vesileyle, geçtiğimiz sayıda yaptığımız bir yanlışlıktan ötürü *'Çevirmenler Meclisi'*ndeki arkadaşlardan burada da özür dilemek isteriz. Kolektif çalışmayla yapılan Heide Goettner-Abendroth yazısının çevirisini, bizim eksik iletişimimizden kaynaklı tek bir arkadaşın ismiyle yayınlamıştık, geç de olsa düzeltilmiş olmak isteriz. Son olarak, yazıların yazılmasından çevirisine, düzeltisine, dizgisinden basımına, tanıtımından dağıtımına bütün süreçlerinde bir iğne ucu dahi olsa emeği geçen bütün dostlara, kadınlara tekrar teşekkür etmek isteriz. Tabii ki özellikle zindandan yazılarıyla bize güç veren Arin'e, Zerin'e ve çizdiği kapak resmiyle umudumuzu güçlendiren Zehra'ya... Elleriniz, yüreğiniz dert görmesin, *kirpiğiniz yere düşmesin!*

İyi okumalar.

Özgürlük Koşulu Olarak Öz Savunma

Sevda Can

Bir bütün evren olarak tanımladığımız birinci doğanın varlık hali, anlam kazanmış bir enerji akışından ibarettir. Evrende ifadesini bulan bu oluşum, sürekli hareket halinde olan bir duruştur. Çok zengin, üretken, çeşitli, esnek ve daimi bir devinim halinde olma durumu, oluşu gerçekleştiren enerjinin içsel doğal özgürlük arayışından kaynaklanmaktadır. Bu arayışın sonucu olarak gerçekleşen ya da anlam bulan yaşam olmaktadır. Atom altı parçacıkları dünyasında meydana gelen bu yaşam bulma eylemselliği aynı zamanda, proton ve nötron olarak adlandırılan iki zıt enerji yüklü elektronun birbirine hakimiyet sağlama mücadelesinin sonucudur. Burada dile gelen mücadele, birbirini yok etme değil, birbiriyle mücadelede kendilerinden kattıkları ile yeni bir oluşum yaratılması durumudur. Konumuz olmadığı için vurgulayarak geçtiğimiz bu durum, tez-antitez-sentez olayını ifade ediyor. Renklilik, çeşitlilik ve oluşum bu formülasyon ışığında vuku buluyor. Buradaki mücadelede sonsuz ihtimaller bulunmaktadır. Bu da özgürlük sınırlarını göstermektedir. Etkileşim ve devinim, verilecek yönle yani mücadeledeki dengenin gidişatı ile bağlantılı olarak içinde pek çok olasılığı barındırıyor. Kuantum fiziğinin temel ilkeleri olan dualite [ikilik], evrensel bağıntılılık, canlılık-esneklik, görecelilik, sezgisellik ve zaman-mekan birlikteliği, birinci doğada olduğu kadar ikinci doğada da varlığını göstermektedir. Günümüzde kuantum fiziğinin ve felsefesinin ulaştığı düzey, bu hakikati bizlere göstermektedir. Birinci doğa olarak da tanımlanan evrendeki bu bağıntılılık ilkesini, ikinci doğa olarak tanımlanan toplumsal gerçeklikte de görmekteyiz. İkinci doğa olarak tanımlanan toplumsallık, birinci doğa içerisinde, onunla etkileşim temelinde gelişmiş bir canlı organizmadır. Kısaca, birinci doğanın çocuğudur da diyebiliriz. Aslında toplumsal yaşamışlıkların sonucu olarak, birinci doğanın, temelde de toprağın, toplum tarafından 'ana' olarak ifade edilmesi bu hakikatinden ileri gelmektedir. İkinci doğa olarak tanımladığımız insan-toplum, her şeyi birinci doğayı gözlemleyerek, tanıyarak,

empati kurarak, oradan esinlenerek öğrenmiş ve anlamlandırarak yaşamını kurmuştur. Birinci doğada olup biten herşey, bir anlama dayanmaktadır. Bu da var olan enerjinin içsel doğal özgürlük devinimi ve arayışdır. Bu devinim ve arayış kendisi ile var olan herşeyi canlı kılmaktadır. Canlılık, her iki doğanın da temel bir özelliğidir ve bu canlılık, her daim bir oluşum halinde olduğundan, kendisini koruma reflekslerine sahiptir. Bu refleksler şartlı ve şartsız olarak canlı organizmasında varoluştan gelmektedir. Aynı durum ikinci doğa olarak tanımladığımız toplumsallıkta da mevcuttur. Bu bilinçli bir tercih olmaktan ziyade var olmanın, olmazsa olmaz bir ilkesidir. Canlılar aleminde, varlık üç temel güdüye dayalı olarak gelişmekte ve sürdürülmektedir. Bunlar, tüm canlılarda ayrılmaz bir şekilde varoluştan gelen reflekslerdir. Birincisi üreme, yani soyunu sürdürme, ikincisi beslenme, üçüncüsü korunmadır yani savunma. Konumuz itibarı ile en temelde savunma refleksi olarak tanımladığımız ve bizim öz savunma olarak da ifade ettiğimiz refleks üzerinde duracağız.

Kuantum felsefesi olarak günümüzde isimlendirdiğimiz paradigmal bakış açısı, aslında bin yıllar öncesinden ve toplumsal yaşamışlıkların ve doğaya dayalı gözlemlerin sonucu olarak bilinen, dillendirilen hakikatlerin, bilimsel olarak somutlaştırılmasından öte bir şey değildir. Elbette insan beyninin ve bunun ışığında bilimin ulaştığı düzey tartışmasızdır. Ancak iktidarcı, erkek egemenlikli zihniyetin gelişmesi ile oluşan toplumsal yarılma kendisi ile bir bütün olan hakikati (duygu-düşünce bütünlüğünü) parçalamış ve dualite ilkesini tek yönlü bir üstünlük olarak esas almıştır. Bunun sonucu olarak hakikat, parçalanmış ve muğlak kılınmıştır. İnsan toplumsallığında meydana gelen bu yarılma, kendisi ile birinci doğa üzerinde de bir tahakkümü doğurmuş ve başaşağı gidiş süreci başlamıştır. Toplumsal yapıdaki bölünme, kendisi ile bütün olan iki doğayı da bölmüş; birinci doğanın bağrında gelişen ikinci doğa, tersinden birinci doğanın üzerinde bir tahakküm sağlama arayışına girmiştir. Erkek-kadın, halk-iktidar, insan-doğa vs... karşıtlıklar ve dengesiz güç tahakkümü yaşamı uçurumun kenarına getirmiş bulunmaktadır. Kuantum sınırları, toplumsal hafıza olarak, işte bu uçurumun kenarından bir kanatlanma olarak da yorumlanabilir.

Oysa toplumsallığın birinci doğa ile güçlü bağlarının olduğu süreçlerde ve yerlerdeki felsefi yaklaşım ve ele alış tarzı, günümüzde kuantum sınırlarında ulaşılan felsefi bakış açısına denk bir yorumu bağrında barındırıyor. Örneğin, Çin'deki Tao anlayışı, birinci ve ikinci doğa arasındaki hakikati, yani diyalektik oluşum akışını çok iyi formüle etmiştir. Tao, hakikati şöyle ifade ediyor: *"Tao [hakikat-yol], taştan uyar, çiçekte riya görür, hayvanda uyandır, insanda uyandırmanın farkına varır."* Yine Ortadoğu'da Zerdüş felsefesinde, tasavvufi felsefi bakışta, mesela Hallaç-ı Mansur'un *'en-el hak'* belirlemesinde dile gelen bir hakikat de bütünlüktür. Yani insanı, birinci doğanın bir toplamı olarak ele alıyorlardı ki bunu Abdullah Öcalan, *'Bir Halkı Savunmak'* adlı kitabında makro kozmos [birinci doğa-evren] ve mikro kozmos [ikinci doğa-insan] olarak ifade etmiştir. Kısaca insanda dile gelen, birinci doğanın oluşum kurallarıdır. *'İnsanı anladığımız oranda, evreni anlarız'* anlayışı

bu gerçeklikten gelmektedir çünkü evren insanda dile gelmektedir. Daha ötesi, birinci doğanın özünü en çok barındıran dişil öge olarak kadında dile gelmektedir evren. Ondan dolayı kadının biyolojisi ve doğanın biyolojisi dişil öge olarak örtüşmekte ve birbirini ifade etmektedir. Doğa anada meydana gelen koruma güdüsü, özellikle canlılar alemi olarak en bariz şekilde hayvanlarda ve bir üst evresi olarak da insanda kendisini göstermektedir. Her hayvan, kendi doğasında dışa karşı şartlı-şartsız bir öz savunma refleksine sahiptir. Bu, kiminde kokuya, kiminde saldırıya, kiminde kaçmaya, kiminde gizlenmeye dayalı olarak gelişir. Örneğin, kocarca tehlike karşısında çok kötü bir koku salarak kendi öz savunmasını yaparken, yılan güçlü refleksleri ile düşmanına hamlesel bir saldırı ile zehrini boşaltarak, bukalemun ortamına göre renk değiştirip kendisini gizleyerek, vs.... Yine bitkilerde de bu tarz bir öz savunma mekanizması mevcuttur. Mesela bir gülün dikenleri, o gül için bir öz savunma rolü oynamaktadır. Amacı başkasına zarar vermek değil, gelecek zarardan kendisini korumak ve varlığını devam ettirebilmedir. Bu tarz örnekleri her canlının özgünlüğünde çoğaltarak verebiliriz. İnsanda dile geliş tarzı biraz daha farklıdır. İnsan tek olarak gelişkin algı ve anlama kapasitesine sahip olmakla birlikte, dış dünyaya karşı hayvanlar alemi kadar kendisini tek başına savunma yetisine sahip değildir. O yüzden belki de bütün canlılar içinde en zayıf olan canlı türü insandır dersek yanlış olmaz. İnsan türü de doğa içindeki bu zayıflığını gidermek için yaşadıkları, tecrübe ettikleri sonucunda birlik olma temelinde toplumsallığını geliştirerek en büyük savunma mekanizmasını geliştirmiştir. Toplumsallık, insanlaşmada en büyük bir gelişme ve sanatsal bir yaratım olarak tanımlanabilir. Elbette her insanın tekil olarak da, biyolojik yapısından gelen şartlı-şartsız öz savunma refleksleri vardır. Ancak dış doğaya karşı, bu refleksleri onu korumaya yetecek yetide değildir. En basitinden, bir hayvan yavrusu doğaya gelir gelmez çok kısa sürede kendi ayakları üzerinde durmayı, başının çaresine bakmayı öğreniyor. Ancak insan yavrusu, bu yetiye sahip değil; onun için çok uzun yıllar gerekiyor ve ebeveynlerinin korumasına ihtiyacı var. Yoksa yaşama şansı yoktur. İnsan ve toplumsallık bazında da örnekler çoğaltılabilir.

Bu üç temel güdünün (korunma, üreme ve savunma) bütün canlılarda var oluşu, yaşam diyalektiğine dayanmaktadır. Yaşamın olmazsa olmaz ilkeleridir. O zaman konumuz itibarı ile de ele aldığımız öz savunma anlayışı, yaşamın temel bir hakkı ve var oluş görevi olmaktadır. Bu anlamda kısaca; öz savunmayı birinci ve ikinci doğanın içsel, doğal ve özgürlük seçeneği ile bağlantılı kuantumik ve diyalektik gerçeği olarak ele aldığımızda, birinci ve ikinci doğanın kendini savunma refleksinin adı olarak tanımlayabiliriz. Yani kavram ve içerik olarak oldukça kapsamlı olan öz savunmayı, egemen zihniyetin bakış açısında dile getirildiği gibi salt zora dayalı bir savunma olarak algılamak ya da egemen zihniyetçe hukuksal sınırlar dahilinde bir ele alış, öz savunmayı kendi özünden koparmak ve sınırlandırmak anlamına gelir. Toplumu denetim altına almanın en temel yolu, onu öz savunmasız bırakarak, kendi oluşturduğu savunma mekanizmasına mahkum ve mecbur kılmaktır. Ki, bu tarz bir yaklaşım egemen-iktidarcı sistemler tarafından bilinçli olarak geliştirilen bir anlayış olmaktadır. Bu aynı zamanda toplumun olanın

çalınmasıdır. Hırsızlık, talan, gasptır. İktidarcı egemen zihniyetin bilimsel gelişme adına en temelde yaptığı, böl-parçala-yönet politikasının topluma da uygulanmasının özü budur. Tamamen, toplumsal yabancılaşma ve cinayet anlamına gelen bir pozitivist bakış açısı bilim adına toplum ve doğa üzerinde uygulandı. Oysa kuantum fiziği ve felsefesinin de açığa çıkardığı gibi hakikat bütündür, parçalanmaz.

Bu tanımlamaya istinaden, toplumsallık açısından öz savunmayı yeniden ele almak ve belirttilen çerçevede tekrardan kavramsal ve kuramsal düzeyde tanımlamak önemlidir. Bu açıdan ele aldığımızda öz savunmayı, bir kültür olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Çünkü kültür ve toplumsallık, kuantum felsefesinin an'da oluşma ilkesine denk olarak yani zaman ve mekanın birlikteliğinden oluşmaktadır. Yani toplumsallığın oluşumu, aynı zamanda kültürün oluşumudur. Kültür de, halkların varlık göstergesidir, teminatıdır. Bir halkın yok oluşu, kültürel olarak yok oluş aşamasına bağlıdır. Bu anlamda bir halk ya da toplumun, kendi kültürel dokusunu koruması, yaşamsallığını sürdürmesi, o halkın kendi öz savunmasını yaptığı anlamına gelir. Peki nedir kültür? Kültür, ana kadın etrafında oluşagelen maddi ve manevi bütün değer yargılarının, yaşanmış birikimlerin toplamıdır. Kısaca daimi bir akış ve oluş halidir. Ondan dolayı özgürlük sosyolojisinde belirlenen süreler bazında ele aldığımızda, en uzun zaman dilimi olarak ele alınan kesit, kültürel süre olmaktadır. Çünkü toplumsallıkla başlamakta ve toplum var oldukça da devam edecek olandır.

Kültürel varlık derken de, dil, inanç, gelenek-görenek, mutfak zenginliğinden, kılık-kıyafet, bunların yansıması olarak edebi-sanatsal birikim ve üretimlerinden, kısaca toplumsal akıl ve vicdandan bahsetmekteyiz. Pek çok halk, kültürel asimilasyonlara maruz bırakılarak tarih sahnesinden yok olmuştur. Bunun yanı sıra pek çok halk da iktidara bulaşmamalarına, birer devletleri olmamasına rağmen kendilerini, varlıklarını koruyabilmişlerdir. Çünkü, kültürel olarak kendilerini korumayı ve yaşatmayı esas almışlardır. Buna Anadolu topraklarında yaşayan Abhaza, Çerkez, Pomak, Laz, Gürcü, Tatar ve daha pek çok topluluğu örnek verebiliriz. Ancak en belirgin örnek olarak Kürt halkını verebiliriz. Bu toprakların en kadim halklarından olan Kürtler, neolitik toplumun kültürel özüne denk kültürel varlıklarını tüm tahakküm, istila, göçertme, talan ve son yüzyıldaki yoğun kültürel asimilasyon politikalarına rağmen korumayı başarmıştır. Burada en belirgin öge, Kürtlerdeki öz savunma refleksleridir. Aşiretsel yaşam tarzlarındaki ısrar, komünal, toprağa-köye dayalı üretim tarzı, doğa ve animizme dayalı inanç yapıları, ana dillerine bağlılıkları ve bu kültür etrafında dile gelen sözlü edebiyat ve sanatları ile kendi öz savunmasını yapmayı başarmış bir halk gerçekliğine sahiptirler. Her toplum ya da halk, bu temelde yaşamsal kültürlerinin özgünlüğünde gelişen etik değerlere sahiptir. Bu etik değerlerin, manevi, duygu, ruh nezdinde güzel ahenkli bir uyum içinde dışa yansıyan boyutu da estetik yön olarak tanımlanmaktadır. Kürtler için hep şu söylenir, Kürt halkının bugünlere gelmesinde en belirleyici yön, çok güçlü bir sözlü edebiyata ve yaşamsal kültüre sahip olmasıdır. Tarihsel olarak, coğrafik konumlanmasından kaynaklı

olarak da çok fazla istilacı akımlara maruz kalmış olmasına rağmen, bu egemen istilacı güçlerin kültürleri içinde hiçbir zaman erimemiş, aksine kendi toplumsal kültürleri çok daha güçlü ve zengin olduğundan egemen halkları kendi kültürleri içinde eritme yetisine sahip olmuşlardır.

Bu yaşam tarzlarındaki zenginlik ve renkliliği, en iyi yine folklorik seyirlik oyunlarında, acı ve sevinç ritüellerinde, hasat ekme-kaldırma mizansenlerinde görmekteyiz. Aslında bu kültürde dile gelen birinci doğanın ikinci doğada dile gelen ve şahlanan halidir. Bu şekli ile birinci doğanın da kendi öz savunmasını yaptığını ifade edebiliriz. Ancak bu kültürel zenginlik içinde en çarpıcı form *'dengbêjî kûltürü'* olmaktadır. İlk toplumsal oluşumdan günümüze kadar gelen bu dengbêjî kültürü, form olarak tüm sanatsal disiplinleri içinde barındıran bir özgünlük ve zenginliğe sahiptir. Hem güçlü bir zaman-mekan tarifi, tahlili, hem birinci doğanın tüm ihtişam ve diyalektiğini toplumsal doğaya uyarlayan bir tasvir ve betimlemesi, hem gırtlak yapısındaki orijinallliği ile birinci doğadaki tüm ses dalgacıklarının çok sesli senfonik orkestra misali harmanlanması yetisi ile tam bir mucizevi yaratımı ifade etmektedir. Bunun yanında insanda hayal gücünü müthiş geliştirmekte, teatral-sinematografik ve plastik sanat dallarını (resim, heykel, peyzaj vs) da canlandırmaktadır. Ayrıca dengbêjî kültürü, gezginci olduğundan gittiği her yerde ortak toplumsal bir ruh ve akıl da oluşturmaktadır. Kendisine kattığı kadar, toplumsal hafızaya da büyük katkılar sağlayarak, toplumsal var oluşta bir devamlılık ve canlılık yaratmıştır. Dengbêjî kültürü, bu anlamda en geniş ve derinlikli bir okul olma özelliğine de sahiptir. Bu kültür ile tarih-toplum bilinci, gelenek-görenek aktarımı, karakter şekillenmesi oluşmaktadır. Toplumsal zihniyet tamamen, birinci doğanın özsel ve doğal yansımaları bulduğu bu dengbêjî kültürü ile ikinci doğa dediğimiz toplum bireylerin de özgürce ve en yalın hali ile gelişmektedir. Öğrenme ve öğretme yeti ve ihtiyacının salt belli alanlara ve kalıplara sıkıştırılmasının gerekli olmadığına da bir göstergesidir. Hayat en iyi öğretmendir denir. İşte bu, yaşanmış bu tecrübelerden edinilen bir veridir. Ayrıca dengbêjî kültürü, tasavvufi bir öze de sahiptir. Bunu demeden geçmek dengbêjî kültürünü yarım ifade etmiş olmak anlamına da gelir. Yani bir iç arınma, huzura ermeyi yani insanda dinginginliği de geliştirmektedir. Şöyle bir belirlemede bulunursak sanırım hiç de yanlış olmaz; dengbêjî kültürü, etik ve estetik bütünlüğü kendi bağrında en mükemmel bütünleştiren ve yaşatan bir formdur. Kürt halkını, bütün tarihsel süreçler boyunca yaşadığı tüm saldırılar karşısında ayakta tutan ve yok olmasının önünde engel olduğu kadar; kahraman, asi, inatçı ve direngen Kürt karakterini hep canlı tutarak, zalimlerin önünde asla baş eğmemeyi ve direniş ruhunu da canlandıran dengbêjî kültüründeki bu hakikat olmuştur. Bu hakikat, toplumun öz savunma felsefesi olarak yaşam bulmuştur. Şunu da belirtelim, dengbêjî kültürünün güçlü olduğu dönemlerde toplumsallık daha güçlü ve bütünlüklü iken, zayıflamaya başladığı son dönemlere baktığımızda bu toplumsal kültür ve bütünlükte bir gevşeme, soğuma ve savrulmanın yaşandığını görüyoruz. Çünkü burada toplumsal köklerinden kopuş ve beraberinde bilinçli olarak empoze edilen farklı yabancı kültürlerle doğru bir akış söz konusu olmaktadır. İktidarcı egemen sistemlerce, toplumun

öz savunma mekanizmasının nerede olduğunun tespit edilmesiyle, bu mekanizmaya karşı topyekün bir soykırım saldırısı düzenlenmektedir. Günümüzde en temelinde yapılan saldırı türü bu olmaktadır: *'kültürel soykırım'*...

Ki kültürel soykırım, tüm fiziki soykırım uygulamalarından en tehlikelisidir. Toplumu kendisinden çalma, insanı kendi olmaktan çıkarmak anlamındadır. Oysa toplumsallığı anlamlı ve var kılan *'xwebîn'* [kendi olma] ilkesidir. Kendi olamayan, bir ucubeye dönüşür; serseri mayın gibi her yere dağılır ve nerede nasıl patlayacağı ya da patlatılacağı belirsiz olur. Yani kültürel soykırım, toplumsal özden, etik ve estetik dokudan kopuş anlamındadır. Bu açıdan kültürel dokunun bir öz savunma mekanizması olduğunu unutmamak gerekir. Buna karşı gelişecek tüm yönelimlere karşı duyarlı bir mücadele halinde olmak şarttır. En nihayetinde, kültür, kadın eliyle gelişen ve geliştirilen, analık özü gereği de böyle süregidecek olan bir olgu olduğundan, öz savunma bazında da en büyük rol ve sorumluluk kadınlara düşmektedir. Şunu da belirtelim ki, bahsettiğimiz dengbêjî kültürünün de ilk yaratıcısı kadındır. Tüm dengbêjî parçalarına bakalım, kadın diliyle söylenmişlerdir. Kadın, doğayla kurduğu yalın ve derin bağlarından ötürü, yaşamın sırrını keşfetmeyi bilmiş ve toplumsallık için yaşamın kaynağı, temel direği olmayı bilmiştir. Yaşam hakkını en iyi onu yaratanlar savunurlar söylemi bu noktada daha çok anlam kazanıyor.

Kürt halkının ve özelde kadınlarının vermekte olduğu özgürlük mücadelesi, bu anlamıyla salt zora dayalı bir meşru savunma olmamakta, aynı zamanda, en temelde toplumsal kültürel yapıya dayalı olarak gelişen bir etik ve estetik oluşturma anlamında, yaşamın öz savunma mücadelesi olmaktadır. Yani emperyalist sistemin toplumsal hafızalarda ve kişiliklerde yarattığı işgal ve anlam yitimlerine karşı da verilen bir arınma savaşı ve güzelleşme eylemidir. Bu eksen üzerinden biraz da etik-estetik olguları üzerinde duralım. Toplumsallığın oluşum evresinden günümüze kadar etik ve estetik kavramları yaşamı oluşturmada birbirinden ayrıştırılamayan bir özsel bağıntılılık içermiştir. Yani et ve tırnak misali bir diyalektiğe sahiptir. Ahlaki değerler bütünlüğü olarak etik; güzel, uyumlu, hoş ve iyi olarak ölçülendirdiğimiz estetiğin, özünü teşkil etmektedir. Bu anlamda her estetik ölçünün bir etik alt yapısının olması gerekmektedir. Bu temelde ele aldığımızda, özgürlüğün kendisi de etik değerler üzerinden bir estetik öz barındırmaktadır. İnsanlık tarihinde toplumsal kırımlarla gelişen özgürlüğün yitimi ise, toplumsal ve bireysel bazda yitirilen veya özüne yabancılaştırılan estetik algısıyla, artık verili ve köleleştiren bir yaşamın kapılarının açılması anlamına gelmektedir.

Peki nedir estetik? Estetiğin toplumsallaşma ve özgür yaşamla, buna paralel öz savunma ile olan bağı nedir? Bu sorulara cevap bulmak, aynı zamanda kendi karanlığımıza da ışık tutmak ve özgürlük yolunda mücadelemizi yükseltme anlamına da gelecektir kanısındayım. Bu temelde en yalın haliyle güzellik ve uyum olarak tanımlayabiliriz estetiği. Doğa, toplum ve birey diyalektiği içerisinde oluşagelen optimal denge ve güzellikten süzülerek oluşan bir kuramsal ve yaşamsal çerçeveye sahiptir de diyebiliriz. Doğada var olan envai

çeşitliliğin oluşturduğu uyum ve güzelliğin, toplumsallaşmada kendi öz irade ve bilinciyle vuku bulması olarak da tanımlayabiliriz. Toplumsallaşmanın temel mayası olarak tanımladığımız ana kadının estetikteki rolü ise, doğayla kurduğu diyalektik bağ sonucunda yarattığı komünal etik-ahlaki değerleri, estetik olarak biçimlendirerek yani güzelleştirerek, yaşamı yaşanır kılarak toplumsallaşmayı örmesinden ileri gelmektedir. Bu örme olayında kadın büyük bir sevgi ve emek ile mücadele vermekte, yani savaşılarak ilmek ilmek bir sanatçı ustalığında toplumsallaşmayı yaratmaktadır. Buradaki kadını, toplumsallaşmayı yaratmada verdiği etik ve estetik mücadelesi bakımından ilk toplumcu, ilk sanatçı ve ilk devrimci, ilk savaşçı, ilk bilge olarak da tanımlayabiliriz. Kadın elinin ya da kadınca bilincin değdiği her şeyde estetik bir dokunuş mevcuttur. Kadının bu özelliği doğayla olan uyumundan ileri gelmektedir. Kadın ve kadın eliyle de toplum, düşüncesinden, söylemine, oturuşundan kalkışına, insanlarla olan ilişkisinden, birbirine karşı olan sevgi ve saygısından, emek ve çabasından, komünal bakış açısından, kısaca yaşamın her zerresine dair kendisini zihinsel ve vicdani olarak bilinçlendirip arındırdıkça etik değerlere ve estetik ölçülere ulaşmış olacaktır. Bunun yolu her an kendi geriliklerine karşı savaşımdan geçmektedir. *'An'da oluşma'* denilen de bu gerçekliktir. Bu da mücadelenin yarattığı ahlaki değerler üzerinden, kişiliklerimizi yeniden oluşturma, ona biçim verme yani estetik bir güzelliğe sahip kılma demektir. Örneğin, Kürt halkının kadınlı-erkekli Kürdistan dağlarında yürüttükleri özgürlük mücadelesi, o dağlardaki yaşamın her anında bu temelde bir özgür kişilik ve toplum yaratma mücadelesi, bir öz savunma savaşıdır aynı zamanda. Bu gerçeklik, ezilen halklar nezdinde verilen bütün özgürlük temelli gerilla savaşlarında var olan bir boyuttur. Çünkü bütün bu mücadeleler, özünde birer kendi olanı koruma, sahip çıkma anlamında öz savunma mücadeleleridir.

Ezilen insanlık tarihinin bizlere yüklediği sorumluluk, bu temelde verili sistem kişiliğinden arınmak ve kökleri üzerinden özgür kişilikler geliştirmektir. Kısaca bu temelde verilen etik ve estetik mücadelesi, verili egemen sistemin köleleştiren ve çirkinleştiren, her geçen gün bizi insanlığımıza yabancılaştıran sistematik uygulamalarına karşı da bir başkaldırma eylemidir. İktidarcı erkek egemen sistemin kendisini kurumsallaştırırken, ilk kadına, yani kadın ruhu ve bilinci ile yaratılan kadın sistemine, saldırmasının nedeni bunu belirlemeler ışığında daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü kadın, toplumsal doğanın anasıdır. Öz savunmanın kalesidir. Bu temelde kadına saldırı da, özgürlük ve eşitlik temelinde örülen komünal toplumsal doğaya saldırı demektir. Çünkü özünde baskı ve tahakkümü barındırmayan bir sistemi, zapt edebilmek mümkün değildir. Bunun için öncelikle toplumun iradesini kırmak ve toplumsallığından, yani etik ve estetik değerlerinden uzaklaştırmak ve toplumu kendisine yabancılaştırmak gerekmektedir. Ve bunun ilk kalesi de, kadın olmaktadır. Günümüz kapitalist sisteminde verili kadının estetik ile bu kadar sıkıfıki ilişkilendirilmesi de, özüne yabancılaştırılmış kadın hakikatini daha da perdelemeye dayanmaktadır. Kadın estetiğine müdahale, toplumsallığın estetiğine müdahale anlamına gelmektedir. Bu müdahale aynı zamanda erkek dünyasına da temel bir müda-

hale olmaktadır. Kadının duygu ve düşünce sistemine oldukça kurnazca ve sistematik yapılan bu müdahale, aslında toplumsal yaşama yapılan bir müdahaledir. Günümüz itibarı ile kadın şahsında toplumun ve bireyin müdahale edilmeyen, kendisine yabancılaştırılmayan hiçbir yanı kalmamış gibidir.

Kapitalizmin etik ve estetik değerlerden boşaltarak bataklığa çevirdiği ve düşürdüğü toplum ve kadından özgürlük savaşçılarına yol alınmıştır. Kürdistan özgürlük hareketi ve öncüsü, özgür kadın ve özgür toplum şiarı ile tamamen yok edilmek istenen tarihsel komünal toplum değerlerini yeniden gün yüzüne çıkarmış; yeniden bilinçlenme ve aydınlanma hareketi olarak özgürlük mücadelesini, insanlığın en kadim toprakları olan Mezopotamya sınırları içerisindeki Kürdistan dağlarında yükseltmiştir. Buradaki etik anlayış, kaybedileni kaybedilen yerde aramaktır ve yapılmakta olan kaybedilen özgürlüğün, bu coğrafyanın kadim toplumsallığında yeniden aranmasıdır.

Peki toplumsallaşmada bu kadar hayati bir öneme sahip olan estetik kavramı ve özü, egemen sistemce nasıl bir tersyüz edilemeye yüz yüze bırakılmıştır acaba? Estetik, var olan verili sistem tarafından tamamen bilinçli bir şekilde toplumdan kopararak, toplum üstü ve elit bir kesimin uğraş alanına giren bir alanmış gibi bir algı yaratılmıştır. Yani yaşamın özü olan estetik, daraltılarak bir kavrama sıkıştırılmıştır. Felsefe, öz savunma vb. gibi estetiğin de toplumla olan bağı kopartılmış, görünmez kılınmıştır. Kapitalist sistem bakış açısı ile tarihe baktığımızda ise estetik ilk çıkış yeri olarak, antik çağ filozoflarına dayandırılmakta; kavram ve kuram olarak da 18. yüzyıla dayandırılmaktadır. Sözde güzelliklerin yaratımı olarak tanımlanan ve sanatın felsefesi olarak kuramsallaştırılarak bir dal ile sınırlandırılan estetik, gittikçe doğa ve toplumun optimal dengesini sağlayan bütünlüğünden ve etkileşiminden uzaklaştırılarak, özüne yabancılaştırılmıştır. Estetiğin günümüzde kapitalist sistem içinde toplumla olan bağı, salt yapay güzellik adına tıpta oluşturulan cerrahi bilim dalı içinde, ameliyatlara kendini verili sistemin güzellik ölçülerine göre kesip-biçme olayına indirgenmiştir. Sanat felsefesi olarak da toplumdan zaten bir kopuşu yaşayan estetik, soyut, bireyci, dar bir çerçeveye sıkıştırılmıştır. Kime göre, neye göre güzel algısıyla, felsefi olarak da bireycilik ile toplumdan kopuşu yaşamaktadır. Ancak toplumsal yaşamın örülmesindeki güzelleştiren ve bütünleyen rolü ve bu rolün sürekliliği hep gözardı edilmiştir. Bu yaklaşım sonucu toplumun elinden kendi kendisini etik değerleri üzerinden güzelleştirme ve uyumlulaştırma rolü alınmıştır, savunmasız bırakılmıştır. Toplumun etik ve estetik ölçülerini artık toplum adına egemen sistemler kendi çıkarlarına göre belirlemeye başlamışlardır. Ne giyeceğinden, ne yiyeceğine, nasıl davranacağına, ne zaman neyi beğeneceğine, neye saygı duyup seveceğine kadar, hatta neye karar vereceğine kadar gereken ahlaki ölçü ve estetik yaklaşımı, toplum ve birey adına bu verili egemen sistem belirlemektedir. Egemen sistemler çok sinice ve ince bir tarzda toplumun ve bireyin duygu ve düşünce dünyasına, hatta güdülerine sızarak, içten bir yabancılaştırmayı yaratarak toplum ve bireyi esir alarak, yanlış yönlendirmektedir. Bunu aile kurumu ile, okulları ile, kültürel-sanatsal yön ile, günümüzde ise

sanal ve görsel alan üzerinden oldukça yoğunluklu bir kültürel bombardıman ile yapılmaktadır. Günümüz insanı, hücrelerine kadar köleleştirilmiştir ve bu köleliğinin de farkında değildir. Karda uyku ile gelen hoş tatlı ölüm misali, kapitalizmde de özgürlük gibi sunulan sanal bir dünya ile gelen ölüm sözkonusudur. Bu etik ve estetik algılarının yitimi ile tam bir dibe vurmayı ifade etmektedir. Ne acıdır ki bugün var olan toplumsal yapı içinde bir anket düzenleseniz ve “estetik nedir” diye sorsanız, büyük bir oran kesinlikle, “cerrahi operasyonlar ile gelen güzelliştir” diye cevaplayacaklardır. Ya da sistemin belirlediği moda göre giyim-kuşamdır. Onun renk ve modelini de belirleyen endüstriyel sektördür. İşte toplumda yaratılan bu estetik algısı, sistemin bilinçli olarak toplum üstü iktidarcılığını sürdürme amacından ileri gelmektedir. Toplumsallığın hakikat özyle örülmesinden süzülüp gelenestetik ve benzeri kavramların, erkek egemen-iktidarcı sistem tarafından bu kadar ters yüz edilerek, kuramsal çerçevesinde de özüne yabancılaştırılması, sahte bir algı yaratma ve kendini yaşatma amacı gütmektedir. Bu yanlış, yanlış, köleleştiren algıyı değiştirerek, gerçek tarihsel toplumsal hakikati üzerine oturtmadıkça, yaratılan yanlış hayatı, tüm iyi niyetlerimize rağmen doğru yaşayamaz ve yaşatamayız. Çünkü en iyi niyetleri ile kendi toplumsal öz savunmalarını yapmak için verilen pek çok halk mücadelesi, başarı ile sonuçlanmasına rağmen, bahsettiğimiz yanlış yanlış bakış açısını aşamadıklarından en kötüsünden karşıtlarına benzemeyi ve düşüşü yaşamaktan kurtulamadılar. Bu anlamda toplumsal tarihi iyi okumak ve doğru sonuçlar çıkarmak hayati derecede önem arz etmektedir. Bu artık “anne bak, kral çıplak” misali açığa çıkmış bir gerçekliktir. Kapitalist sistemin yaratmış olduğu bu yabancılaştırma tarihsel boyutları ile açıklamaya çalıştığımız gibi, öncelikli olarak toplumun etik ve estetik değerleri üzerinden geliştirilmiştir. Yani toplumun elinden bütün öz savunma argümanları alınmış ve toplum savunmasız bir şekilde salt güdülere endeksli bir kitle konumuna düşürülmüştür.

Bu nedenledir ki, özgürlük mücadelemizi ve savaşımımızı en temelde toplumun her alanında, özellikle etik ve estetik olarak kültürel ve sanatsal bazda, toplumsal ruh ve düşüncede yaratılan yitime ve yabancılaştırmaya karşı vermeliyiz. Egemen sistemlerin “*önce kadını vurun*” temelinde toplumsallığa saldırılarına karşın, bir öze dönüş devrimi olarak Kürt kadınları öncülüğünde “*önce kadını kurtarın*” şiarı ve felsefesi ile başlatılan ve bugün gittikçe büyüyen mücadeleye bizler de bulunduğumuz her alanda jineoloji bilimi ve bilinci ışığında sahiplenerek, katılmalıyız.

Öz Savunmanın Direği: Duygusal Öz Savunma

Elif Mercan

“...her türün kendine göre bir savunma duruşuna sahip olması ilke düzeyindedir. Savunmadan yoksun bir varlık neredeyse yok gibidir”¹

‘Savunma duruşu’ doğada ve toplumda özsel, içsel bir durum olarak her zaman vardır. Canlılık, bu durum olmadan ifade edilemez. Çünkü canlılık bir anlamda, varlığın içinde yaşadığı ortamla çok yönlü iletişimi, etkileşimiyle mümkün oluyor. Hayatın varlığını ve sürekliliğini sağlayan bu iletişim ve etkileşimde milyarlarca yıl, akıldan önce ve hayati düzeyde his, sezgi ve duygu belirleyici olmuştur. Bu uzun tarih, canlıların savunma duruşlarını oluşturmada, bunu bir öz savunma olarak yaşamalarında duyuların, hislerin, sezgilerin ve duyguların rolü vazgeçilmezliğine en önemli ispatlardan birini oluşturur. İnsan, birinci doğa evriminin devamı, ileri bir aşaması ve çocuğu olarak birinci doğadaki tüm canlılarda var olan duyuları çok daha gelişkin bir düzenle kendinde yaşatır. “Beş duyulu bir zekâ gücüne erişme, aradaki koordinasyonla birlikte hiçbir varlıkta insandaki kadar gelişmemiştir. Şüphesiz ses, görme, tat gibi duyular birçok canlıda insandakinden daha çok gelişmiştir. Ama beş duyulu komple ve koordineli bir duruma erişmekte insan türü başattır. İnsan türünde duygusal zekânın komple gelişmesi, duyular arasında bağlantı kurma şansını artırır. Ses, görme, tat duyuları başta olmak üzere, tüm duyular aralarında çağrışım kurarak zekâlı hareketleri geliştirirler.”² Duyular arasında koordine, çağrışım kurmak, bunu başarabilen duygusal zekâyı geliştirmek; insanın savunma duruşunu oluşturan, şekillendiren ve geliştiren temel özelliklerindendir.

¹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 1.cilt, Uygarlık, Amara yay.,2015

² Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 2.cilt, Kapitalist Uygarlık, Amara yay.,2015

Bunlar içgüdüsel, doğanın özünde, içsel dinamiklerinde var olan özelliklerdir ve insan toplumsallığının gelişiminde, toplumsal varlığını sürdürmesinde, korumasında on binlerce yıl başat rol oynamış olan temel güçleridir.

Günümüz dünyasında toplumsal ve bireysel öz savunma olgusunu ele alırken, toplumsallığın savunma durumunda on binlerce yıl belirleyici olan bu özellikleri, bu güçleri son derece titiz, incelikli ve derinlikli anlamak zorundayız. Toplumsal doğa sorunlu hale geldikten sonra toplumdaki ve doğadaki tehlikelere karşı öz savunmada, bu özelliklerimiz, güçlerimiz nasıl işlemiş, nasıl kullanılmış? Zaman içerisinde öz savunmanın geriletilmesinde, ardından kırılmasında bu özelliklerimizdeki ve güçlerimizdeki zayıflamanın rolü nedir? Hangi yöntemlerle, ideolojik ikna ya da zorla bu zayıflatmalar gerçekleştirildi? Toplumsal doğa binlerce yıl bu zayıflatma, geriletme ve dağıtma saldırılarına karşı duygu gücünü kullanarak nasıl direndi? Bu direnişler nasıl kırıldı ya da nasıl kazandı? Soruları çoğaltarak öz savunmamızın tarihsel gelişim öyküsünde duyuların, hislerin, sezgi ve duyguların yerini sağlıklı tespit etmede, anlam verip sonuçlar çıkarmada önemli bir tartışma konusuna giriş yapabiliriz. Bu yazı, son derece önemli olan bu konu başlıklarına kısa çerçevesi içinde sadece dikkat çekmeyi hedeflemektedir. Zira bu konu kadın perspektifi ile kapsamlı araştırmaların, tezlerin ve birçok kitabın konusu olabilecek kadar hayatidir. Ve toplum kırımın ve bu kırım karşısında toplumun savunma duruşunun geldiği aşamada çok daha gereklidir. Bu gerçeklik görünmez kılınmış olsa da, kenarda kıyıda kalmış olsa da ve birçok zaman hayatın temel sorunu gibi algılanmasa da hayatidir. Bu farkındalığı, bilinci ve inancı kazanmak, öz savunma reflekslerinde özü kazanmaktır. Yenilmez ve yıkılmaz bir öz savunma, ancak bu özü kazanmakla gerçekleşebilir.

Duygu, Türkçe sözlüklerde “*duyularla algılama, his, belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim, önsezi, ablaké, estetik vb. şeyleri değerlendirme, onlara bağlanma yeteneği, kendine özgü bir ruhî hareket ve hareketlilik*” olarak tanımlanır. Aynı zamanda duygu, ‘*duyma eylemi*’ olarak ifade edilir ve bir ruhbilim terimi olarak ele alınır. Bazı ruh bilimciler, ‘*ruhbilimsel değerlendirme fonksiyonu*’ olarak tanımlar. Bu tanımların her biri gerçeğin bir yönünü, bir yüzünü anlatır bize. Hangi tanımına ikna olursak olalım, duygularımızın temel bir öz savunma gücü, kaynağı olduğunu görmememiz imkânsızdır. Duyularla algılama yani görme, duyma, tatma, dokunma, koklama duyuları ile ortamın, yaşamın birçok ayrıntısını gözlemleme... Yukarıda belirttiğimiz gibi bu duyular arasındaki koordineyi mükemmel geliştirme yeteneğine sahip olan insan, bu gözlemleri sağlıklı değerlendirebilirse ‘savunma duruşu’nu sağlam öğretilir. Toplumsal ve bireysel yaşamına yöneltilen tehditleri görebilir. Yine yaşamı özgürleştiren ve geliştiren tüm etkenleri gözlemleyebilir. Bunlardan yayılan enerjiyi duyabilir, hissedebilir, kokusunu alabilir. Bu hissediş ve gözlemlerle yaşamın tüm alanlarındaki öz savunma duruşunu gözden geçirip güçlendirilebilir. Ancak bu duyularında bir körelme, sapma ve zayıflama varsa insan toplumu için sonuç vahimdir ki bugün bu vahametini daniskasını yaşamaktayız. Kokuşan, çürüyen bireysel ve toplumsal yaşamdan yayılan kokuları alamayan, alsa da ‘ne güzel kokuyor’

diyerek hastalıklı algılayan ya da eli kolu bağlı bu kokuşmuşluğun ve çürümüşlüğün kendisine de bulaşıp yok etmesini bekleyen bir toplum ve birey gerçekliği söz konusu. İnsanın bu duyusunun yaşamın maddi ve manevi yönlerinden yayılan kötü kokuları alamaması, öz savunmasının ağır darbelenmiş olması ile yakından bağlantılıdır. Böyle olmazsa, şehirleşmenin ve kapitalizmin yok ettiği doğanın çürümüşlüğünden yayılan kokularla bu kadar barışık yaşayamaz. Böyle olmazsa sosyal yaşamın her anını kirlüten, çürüten alışkanlıklara karşı bu kadar refleksiz kalmaz. Bunlar bir anda ortaya çıkan sonuçlar değil elbette. Gözümüze batan birçok çirkinlik günümüz dünyasında diz boyudur. Ancak insan toplumu ve bireyi buna da kördür. Ya da şaşıdır, hastalıklı bakıyor. Uzağı yakın ediyor, yakını uzak, ya da çok net görünenleri muğlak kılıyor. Görme duyusu insanın en mükemmel avantajlarından biridir. Bu duyusu ile insan, yaşamını örgütlemeye, savunmaya ve sürdürmeye dair gözlem gücü kazanır. Bu duyusunu güçlü değerlendirme yeteneği ya da yeteneksizliği de toplumların savunma duruşunu etkiler. Özcesi tüm duyular, doğal hallerinden çıkmadığı sürece duyarlıdır, açık ve keskindir. Çevresi ile iletişimi, etkileşimi son derece dinamikdir. Her anında yaşamın tüm detaylarını algılamaya ayarlıdır. Canlıların savunma duruşlarının belkemiği olduğundan bunlardaki körelmenin hayati tehlikelere kapı aralama olduğunun farkındalığı vardır. Bu duyular ve aralarında koordine sağlayan duygusal zekâ, yaşama dair verileri toplayan havuzdur. Bu havuzdaki verileri işleyen analitik akıldır. Ancak bu havuz boş olursa ya da gerçek veriler yerine körelmiş duyuların eseri olarak yanlış verilerle doldurulursa analitik akıl da yanlış yönlendirilmiş olur. Tehlike güvence olarak, güvence tehlike olarak, güzel çirkin, çirkin güzel olarak, gürültü melodi olarak ezgi gürültü olarak, yumuşak sert olarak, pürüzlü saydam olarak algılanır ve işlenir. Bu şekilde verilerin yanlış toplanmasının ve onların yanlış işlenmesinin faturaları ağır olur. Günümüzde bu faturaları hayatımızla ödüyoruz. Toplumsal ve ekolojik kurbanlar olmakla ödüyoruz. Güvenliğimizi, varoluşsal haklarımız olan eğitim ve sağlığımızı, ruhumuz olan kültür ve sanatımızı, sporumuzu ve daha pek çok toplumsal yaşam alanımızı cellatlarımıza teslim ediyoruz. Yani ciğeri kediye emanet ediyoruz. Bu öyle kolay gerçekleşen bir sonuç değil elbette. Binlerce yıllık süreç içinde insan toplumunun köreltilmesi, duyularının ve duygusal zekasının dumura uğratılması ile ulaşılan bir sonuç. Doğanın insana bahsettiği beş duyu ve bunlar arasında koordine sağlayan duygusal zekâ savunma duruşunun temeliyse, bunları kullanma yeteneğini, bunun farkındalığını kaybetmek ya da köreltmek bu temeli dinamitlemektir. Bugünkü toplumların ve bireylerin yaşadığı öz savunmasızlık öncelikle bu dinamitlemenin sonucudur. Doğru, yıkılmaz ve yenilmez bir öz savunmayı yeniden yaratabilmenin ilk adımları, bu dinamitlemenin gerçekleşme öyküsünü bilmekle atılacaktır.

“Toplum milyonlarca yıllık evriminin sonucu ve daba önceki canlılar âleminin devamı, müthiş bir akıl ve duygu dünyasının ürünü olarak farklı bir doğadır. Böylesi bir bütünlüğe sahiptir. Kendi farkına varmış on beş milyar (evren tarihi) yıllık bir evrendir.”

Günümüz toplumları acaba ne kadar “bu akıl ve duygu dünyasının ürünü olarak farklı bir doğa” olarak kalabilmişlerdir? Cevabı ararken yaşadığımız tabloya bir göz atmak önemli. Dünyanın her yerinde kadınlar yani toplumun yarı bedeni, ruhu, geliştireni, doğurani olan kadınlar katlediliyor, tecavüze-tacize uğruyor, açlığın, yoksulluğun ve işsizliğin en büyük acılarını çekiyor, satılıyor, fuhuş, pazarına bir mal gibi sunuluyor. Daha da çoğaltabiliriz. Çocuklar sömürünün, istismarın, şiddetin, sevgisizliğin bin bir halini yaşıyor. Geleceğimiz olan çocuklar, can parçalarımız olan çocuklar! Toplumun hafızası, bilgeliği ve geçmişi olan yaşlılar acınacak hallerde, ölümü bir kurtuluş olarak düşleyerek yaşıyorlar son demlerini. Gençler, her türlü çirkefe karşı savunmasız bırakılan gençliğimiz, ya okulların ya kışlanın ya da ailenin elinde hamur gibi yoğrulup şekilden şekle konulan ve sonunda ulus devlete kurban edilen gençliğimiz. Erkekler, egemenliği taşıma dayatması altında ezilen, ezildikçe ezen, hem katil hem kurban olan, iktidarcı sistemin kul kölesi, kadının başında despot kesilen, egemenlikle kölelik arasında lime lime olan erkekler! İş, para, kadın için ‘takla ata ata’ kişiliğini yitiren ve sistemin elinde en az kadın kadar metalaştırılan erkekler. Ve toplumsal kesimlerin bu cinnet halinden ortaya çıkan sorunlar... Ulus devletin, kapitalist modernitenin savaşı günlük, anlık dayatan gerçeği karşısında ahlaki-politik dokusunu yitiren, çözüm gücünü yitiren toplumsal gerçeğimiz. Özcesi öz savunması geriletilmiş, yontulmuş ve dumura uğratılmış toplumsal doğamız.

Bu tabloya bakarak soralım; günümüz toplumlarının duygu gerçeği nedir? Sevgi, saygı, dayanışma, cesaret, af, bağışlayıcılık, umut, paylaşım, yaratıcılık, merhamet, barış, birlik, neşe, mutluluk, aydınlanma taşıyan bir duygu gerçeğinden bahsedebilir miyiz? Toplumsallığa korkuyu, cezayı, cehenneme atmaya, aç bırakmayı, yok etmeyi, merhametsizliği, savaşı, tahakkümü, hükümlanlığı, kulluğu, biat etmeyi, koşulsuz teslim olmayı dayatan nasıl bir duygu gerçeğinin sonucu? Bu dayatmalar karşısında direnişi de teslimiyeti de yaşayan toplumsallığa damgasını vuran duygu gerçeği nedir? Sonuçta açığa çıkan savunma duruşu ya da öz savunma düzeyi nedir? *“Işık ve neşe yaşamın en güzel ifadesidir... Toplamların neşeli, aşklı hali en az acılı, üzüntülü ve aşksız hali kadar normal sayılmalıdır”*³ tespitiindeki ışıklı, neşeli ve aşklı hali günümüz toplumları ne kadar yaşatabiliyor? Günümüz bireyi toplumsal ve bireysel bazda bu halden uzaklaşmanın, ona yabancılaşmanın eseri, ürünü olduğunun ne kadar ayırdında? Bugünkü hayatlarımıza hâkim olan stresin, hüznün, karanlığın, aşksızlığın, sevgisizliğin, kin ve nefretin hangi duygu kırılmaları ve sapmalarının, hangi hastalıklı duygu hallerinin sonucu olduğuna dair arayış, merak çözüm iddiası ne kadar gündemimizde? Bunu gündemine almayan bireysel ve toplumsal gerçeğimiz öz savunmayı yaşayabilir mi? Ruhsal, duygusal olduğu kadar maddi varlığına da yöneltilmiş bin bir saldırı karşısında öz savunmasını sağlamak oluşturabilir mi? Sorularımızı çoğaltabiliriz, çözümlerimize giden yollarımız bu sorularla belirginleşecektir.

³ A.ge

İnsan toplumlarının öz savunmasında ilk gediklerden biri, duygusal zekâdan kopuk ve ona karşı konumlandırılan analitik aklın gelişimiyle açıldı. Toplumun ahlaki ve politik dokusunun bu gedikle tahrip olmaya başladığı temel bir hakikattir. Bunun bize öğretmesi gereken bir diğer hakikat, duygu gücünün, duygu yüklü, hisli ve sevgili zekânın insan bireyinin ve toplumunun öz savunmasının temel harçlarından biri olduğudur. Bu güç olmadan, insan varlığı korunmasız ve tüm iktidar odaklarının hedefinde bir av olarak yaşar. Bu anlamda insanın duygularının doğasını tanıması, bilmesi ve onu güçlendirip işlevli kılması direk bir öz savunma faaliyetidir. Hatta öz savunmanın direğidir, ana eksenidir diyebiliriz. Duygu-sezgi-his dünyasını sağlıklı geliştiremeyen ve yaşayamayan toplumların dışarıdan bir saldırı ile yıkılmalarına gerek yoktur. Ağacın kurdu misali, sağlıksız duygu halleri/dünyaları, toplumu içten kemiren ve öz savunmasını deforme eden en büyük saldırı olarak işler, dış saldırılardan daha kalıcı ve etkili darbeler indirir. Toplumların hangi duygular temelinde kendi varlıklarını mayaladıkları ve geliştirip yaşattıkları çok önemli bir konudur. İçsel bir mekanizma olan öz savunmanın harcı budur. Zevk ve acı, güven ve kaygı, huzur ve huzursuzluk, sevgi-nefret, affetme-kin gütme ve daha pek çok duygu ve hissin *'yaşamın farkını hatırlatan'* güçleri vardır. Bu duygular bize yaşamın sürdürülebilirliğini veya sürdürülemezliğini hissettirir. Bu hisler, toplumsal yaşamda aksayan ya da doğal akışında ilerleyen, güçlenen ya da zayıflayan olguları zamanında fark etmemizi sağlar. Bu fark ediş bize, toplumsal yaşamımızı ve onunla son derece bağlantılı olarak ekolojik yaşamı özgürlük temelinde düzenleme şansı verir. Bu şans aynı zamanda öz savunma mekanizmalarımızı koruma, geliştirme ve yenilmez, kırılmaz kılma şansıdır. Clarissa P. Estes'in dediği gibi; *"Ölmüş duyguların tekrar hayata ve derin duygulara nasıl dönebileceğinin"*⁴ bilgeliğini kazanabilirsek, bu şansımızı özgürlük seçeneklerini örgütleme temelinde kullanabiliriz.

Sevgi-nefret, kin-intikam, hoşgörü-kıskançlık, güven-güvensizlik, cesaret-korku ve daha sayamayacağımız birçok duygu hali, duygu dünyası toplumların öz savunma mekanizmalarına damgasını vurur. Bu gerçeğin son derece farkında olan ulus devletin analitik akıllı, toplumların zihniyet dünyaları kadar duygu dünyalarına da sürekli kendi çıkarlarına formlar aşılar. Bu dünyaları, çarpık, hastalıklı duygu bombardımanına tabi tutar. Bunun için birçok ulus devlet kurumunu kullanır. Askerliği, okulu, endüstrileşmiş sanat ve sporu, hastaneleri, zindanları, politik ve diplomatik kurumları ve daha pek çok kurumu kullanarak toplumun ve bireyin duygu dünyasını tek tip kılmaya çalışır. Kendini adeta toplumun ve bireyin beynine ve duygu dünyasına işler. Doğal duygu gücüyle, toplumsal vicdanla bağını yitiren ulus devlet toplumların duygu gerçeğini asla göz ardı etmez. Bunu son derece dikkate alarak, bu gerçeği sürekli yönlendirmeyi, istismar edip kullanmayı, özünü tahrip edip bozmayı hedefleyen politikalar üretir.

⁴ Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar, çev. Hakan Atalay, Ayrıntı yay. 2016

Toplumların en büyük savunma mekanizmalarının bu gerçeklikle bağının aslında günümüz toplumundan çok daha fazla farkındadırlar. Bu nedenle toplumun doğal duygu dünyalarına sirayet etmeyi, o doğal duyguların yerine kendi çıkarları temelindeki duyguları inşa etmeyi en temel faaliyet belirler ve yürütürler. Bu faaliyeti; toplumların ve bireylerin öz savunmasını kırma ve dağıtma, yok etme olarak adlandırabiliriz. Bir toplumun doğal duygu dünyasında, halinde korku hakim değilken, kapitalist uygarlığın temel formu olan ulus devlet, birçok kontra faaliyeti ile korkuyu toplumun temel duygusu kılabilir. Faşizm örneğinde bunu somut örneklerle yaşadık değişik ülkelerde ve bugün Türkiye’de yaşıyoruz. Teslimiyet duygusunu tanımayan toplumlar, uzun süreli ve hedefli politikalarla teslimiyet duygusuna sahip kılınabilir. Çünkü toplumsal gerçekliklerin inşa edilebilir bir doğası var. Gözlem yeteneklerimiz devletçi uygarlık ve iktidarcı odaklar tarafından şaşırtılmış, çarpıtılmış ve kayba uğratılmış olduğundan, biz bu esnek doğanın farkındalığını da yitirmişiz önemli oranda. Bu farkındalığı yeniden kazanabilirsek, öz savunmada bu doğayı doğru, iyi ve güzel duygular temelinde sağlıklı oluşturmayı başarabiliriz. Zaten toplumsal doğanın özünde olan bu iyiliği, doğruluğu ve güzelliği koruyup yaşatabiliriz. Bu gerekliliğin farkında olmayan hiçbir öz savunma faaliyeti olamaz. Bu gerekliliğin farkına varmak, zihinsel olduğu kadar duygusal eğitimle mümkün olur. Duyguların eğitimi, demokratik ve özgür toplumu hedefleyen tüm toplumların ve onların bireylerinin asli görevidir. Bu görev de öz savunma faaliyetlerine dahildir. Öz savunmanın kapitalist modernite eliyle nasıl yıkıldığını ve toplumsal varoluşun olmazsa olmazı olarak yeniden nasıl inşa edileceğini önemseyen ve gündemine alan her toplum; kendi varoluşuna ilişkin ortak iyi, doğru, güzel düşünce ve duygu dünyasını geliştirmeyi hedeflemelidir. Bilimle, felsefe ve sanatla, bu alanlarda gerçekleştireceği devrimlerle toplumlar, zihniyet ve duygu dünyalarını yeniden yaratmak zorundadır. Ulus devlet gerçeği, bu yaratım süreçlerine saldırır, izin vermez ve yasaklar. Toplumların temel öz savunma refleksi ve görevi ise bu yaratımı gerçekleştirmektir. Toplumsal özgürlük mücadelesine öncülük eden tüm kesimlerin görevi, bu yaratım sürecine akıl ve duygu güçlerini sınırsızca katmalarıdır.

Tüm toplumların temel çekirdeği, “kadının duygusal emeğinin, göz nurunun ürünü olan aile-klan birikimidir.” O zaman toplumsal varlıklar, duygusal emeğin sonucudur demek yanlış olmayacaktır. Toplumsal doğa ve birinci doğa, son derece güçlü olan, hisli, sevgili ve duygulu aklın eseridir öncelikle. Varoluşunda, varlığını sürdürmesinde ve korumasında yine bu varlığa yöneltilen tehditlere cevap oluşturmasında duygusal emek her zaman belirleyici olacaktır. Bazı duygu hallerini toplumda hâkim kılmak, bazılarını silmek, bazılarını geliştirip ilerletmek toplumsal doğanın varlığı açısından vazgeçilmezdir. Kadın, tanrıçalık katına kadar yükselebilen duygu yüklü aklının başarısını buna borçludur. Hangi duyguların toplumsallığın sürekliliğinde, yaşamsal akışında, bir bütün olarak öz varlığında, bu öz varlığın öz savunmasında vazgeçilmez olduğunu keşfetmek, kadını toplumsallığı geliştirmenin ve ona yaşadığı sürece damgasını vurmanın öncüsü kılmıştır.

Bu hakikati Abdullah Öcalan şöyle ifade etmektedir: “*Neolitikten kalma köy ve aile yapısına baktığımızda, en asil, topluma güç veren ve yaşamı anlamlı kılan toplumsal ahlak, saygı, sevgi, komşuluk ve yardımlaşma başta olmak üzere, oluşan değerlerin kapitalist modernitenin değer yargılarının (veya ahlaksızlığının) çok üstünde olduğunu görürüz. Toplumun hiç eskimeyecek temel zihniyet kalıpları, esas olarak bu dönemin damgasını taşımaktadır.*” Bu çekirdeği daimi kılmak ve kapitalizmin bu çekirdeği parçalamaya dair saldırılarını püskürtebilmek için toplumsal ve bireysel bazda duygusal öz savunma gücünü tanımlamamız, bilince çıkarmamız, geliştirip yaşamsal kılmamız olmazsa olmaz kabilinden bir sorumluluktur.

Bunu nasıl başaracağız? Duygusal öz savunmalarımızın kimler eliyle nerelerde nasıl kırıldığını, teslim alındığını veya yok edildiğini öğrenmemiz ilk adım olabilir. Bunda belirleyici kurum ve kişileri, devlet ve örgütleri keşfetmek ve karşı duruşla, alternatif oluşumlarla duygusal öz savunmamızı tekrardan örme kararlılığı kazanmak önemlidir. Bu kararlılığı kazanacak olan ve topluma da kazandıracak olan temel toplumsal dinamikler kadınlar ve gençliktir. Kadın özgürlük mücadelelerinin öz savunmada boşluk bıraktığı ve kadına karşı kullanılan yönleri görmemiz önemlidir. Bu anlamda mevcut kadın özgürlük hareketlerinin liberalizmden ne kadar kopuşu gerçekleştirdiklerini, sistem karşıtı güçler olmayı başarıp başarmadıklarını sosyolojik olarak analiz etmemiz elzem bir ihtiyaçtır. Kadınlar olarak özgürlük adına attığımız adımların, kurduğumuz örgütlenmelerin sistem içi mi sistem karşıtı mı olduğu konusunda kendimizi yanıltmamız önemlidir. Yanılmak ve yanıltmak ise öz savunmamızı kırdırdığımız temel zaafımızdır. Bu zaafımızın farkındalığını kazandıkça, kendimizdeki ve özgürlük adına geliştirdiğimiz kadın özgürlük hareketlerindeki *‘köklü liberal alışkanlıkları, düşünce ve duygu tarzları ve yaşamları’*ni daha güçlü analiz edebilme yetisini geliştiririz. Bu zaafarla, alışkanlıklarla bağlarımızı çözüp attıkça kadın düşmanı kapitalist uygarlığı ve moderniteyi daha güçlü çözümlerleylebiliriz. Bu çözümlmeyi derinleştirdikçe ve yaşama uyguladıkça kadının, toplumun öz savunmasını güçlendirdiğimizi yaşam bize gösterecektir.

“*Kadının duygusallığı evrensel oluşum diyalektiğinden aşırı sapmamasından ileri gelmektedir.*”⁵ tespitindeki derin hakikat, duygusal öz savunmamızı örmede, toplumun öz savunma duruşuna öncülük eden biz kadınlara rehberlik edebilir. Bu tespit evrensel oluşumun diyalektiğindeki duygu-duygusallık oranının ne kadar hayati olduğunu kavramamızı sağlar. Tabii ki evrensel oluşumun devamı olarak toplumsal oluşumun da! Demek ki evrensel oluşumun sapmamış doğal halinde duygu, duygusallık (duyguyu sağlıklı yaşama hali olarak) temel bir karakterdir. Birinci ve ikinci doğa sağlıklı halinde duyguludur, duygu yüklü akılla yaşar. Öz karakterinden uzaklaştıkça, sap-tıkça duygusuzlaşır, hastalıklı duygular kazanır. Ulus devlet ve onun tüm kurumlarındaki vicdansızlık ve duygusuzluk hali bu uzaklaşma ve sapmanın sonucudur.

⁵ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 3.cilt, Özgürlük Sosyolojisi, Amara yay. 2015

Kadın, evrensel oluşum diyalektiğinden tümünden kopmadığı için, toplumun öz savunmasını sağlam örecektir duygu dünyalarını yeniden kazanmasına öncülük yapabilecek en sağlam toplumsal dinamiktir hala. Bu nedenle evrensel ve toplumsal oluşumun diyalektiğine karşı sorumlulukları daha fazladır. Evrenin ve toplumun kimyasında duygu güçlüdür. Sezgi ve his güçlüdür. Bunlarla örülen her oluşumun öz savunma duruşu yıkılmazdır. Kadın sezgi gücüyle ve duygusal zekâsıyla bu hakikatin farkındadır. Bu hakikatten uzaklaşmamak için sürekli direniş halindedir. Ancak bu tek başına yeterli değildir. Çağımızda toplum kırımın ulaştığı boyutlar düşünüldüğünde, kadının bu hakikati bilgece örgütlemesi ve eyleme geçirmesi, öz savunmanın güçlü kılınması için çok önemlidir. Kadınlar kapitalist modernitenin bu hakikati ters yüz ederek varlığını yaratıp sürdürdüğünü unutmadan, bu hakikate hakkını daha güçlü verebilirler. Bu nedenle kadınlar, başta kendi kişiliklerinde, sonra gençliğin ve çocukların eğitiminde, ailenin eğitiminde duygu gücünün tanınmasını ve örgütlü kılınmasını sağlamalıdır.

Sevgisiz, duygusuz bir toplum ve birey, ne kendini ne de değerlerini savunabilir. Sevgi, derin bir iç görüş ve sezgi, hissediş ve hakikat bilgisi ile ilgili olarak öz savunmanın temel harcıdır. *“Sevgi insanın varoluş sorununa olgunlaşmış bir yanittir. Güçsüzlük sevgi üretememektir. Sevgi sevdiğimiz şeyin büyümesi ve yaşaması için gösterdiğimiz etken ilgidir. Sevgi bir eylem, bir ruh-sal güçtür. Sevgiye ilişkin tüm kuramlar insan kuramıyla başlamak zorundadır. . . Kişinin birbiri ile kaynaşma arzusu insanın içindeki en güçlü itkidir. İnsan soyunu, kabiliyi, aileyi, toplumu bir arada tutan güç, en temel duygudur. Bu konuda başarısız olmak, çıldırmak ya da yok olmak kendini ya da başkalarını yok etmek anlamına gelir. Sevgi olmadan insanlık bir gün için bile var olamaz. . .”*⁶ İnsanlığın varoluşunda bu denli belirleyici olan sevgi, öz savunmanın harcı olduğu kadar, yanlış yönlendirildiğinde öz savunmanın yıkım zeminine de dönüştürülebilir. Örneğin sevgi-aşk konusunda, erkeği ve kadını tanımada yanılmak kadınların en temel zaafıdır. Diyebiliriz ki kadının öz savunmasına hiçbir zaaf bu denli zarar veremez. Sevgiye dair muazzam arayışları olan kadınların en kolay kandıkları, büyüüne kapıldıkları sözler, davranışlar aşk ve sevgi adına, bazen de dostluk ve arkadaşlık adına söylenenlerdir. Etkilendikleri ve peşinden sürüklendikleri davranışlar da yine bu konuda sergilenenlerdir. Kadınların özellikle beşbin yıllık direnişlerinin, öz savunmalarının kırılıp dağıtılmasında din, bilim, felsefe ve mitoloji yoluyla geliştirilen ideolojik ikna ve devlet, koca, baba eliyle geliştirilen şiddet ne kadar etkili olmuşsa; sevgi-aşk adına söylenen yalanlar, hileler, kandırmacalar ve entrikalar da o denli etkili olmuştur. Aslında şöyle de diyebiliriz; ideolojik ikna ve şiddetle kolu kanadı kırılan ama hala direnmekte ısrar eden kadını, ebedi kafesine girmeye aşk ve sevgi adına söylenen masallar ikna etmiştir. Bu nedenle özünden, toplumsallığından, temel yaşam-özgürlük hakikatlerinden kopan aşk ve sevgi söz ve davranışlarının kadınların ve erkeklerin öz savunma duruşunu kırmadaki yerini, rolünü incelemek öz savunma güçlerinin temel sorumluluklarındandır.

⁶ Erich Fromm, Sevmek Sanatı, çev. Yurdanur Salman, Payel yay.,1995

Yine toplumsal doğanın özgürlüğünü ve kendine has doğal özelliklerini sürdürdüğü dönemlerde yaşanan eş yaşamların toplumun öz savunma gücünün temel harcı olduğu durumlar da vardır. Pozitif örnekler ve deneyimleri incelemek de öz savunmamızı geliştirmede, güncel çözümsüzlüğü aşmada önemli bir role sahiptir. Çünkü *“Aşk eğer gözü körse, en aşağılık durumlara düşürebilir ve cebaletin en yoğunlaşmış haline götürebilir. İster iktidar ister cinsellik aşkında olsun bu böyledir. Anlamla yüklü olduğunda ise aşk; bir ‘Nirvana’ değerindedir. Fenafillâhtır, gerçeğin içinde erimektir; enel-baktır, adil ve özgür toplumun kendini hükümler kılması, yani tam demokrasi olma halidir.”*⁷

Bu tam demokrasi hali sevmeyi bilmekle mümkündür. Sevmeyi bilmek onu öğrenmekle olur. Sevmeyi öğrenmeye zaman ayırmak ve emek vermek gerekir. Sevmeyi bir sanat olarak ele alıp emek vermeye değer görmeliyiz. Çünkü sevmeyi öğrenmek ve sevebilmek, kendi öz varlığına karşı duyarlılık ve saygı demektir. Bizler sevmeyi bilen bireyler ve toplumlar olabilseydik, öz savunmamız asla bu kadar zayıflamazdı, yaralanmazdı, dağılma ve yıkımla karşı karşıya kalmazdı. Yıllar önce Abdullah Öcalan’ın Kürtler için belirttiği *“sevgi katledilmiştir”* tespiti aslında tüm dünya halkları açısından geçerlidir. İnsanın toprağına, doğaya, toplumuna ve birlikte yaşadığı insana, hatta en başta kendisine olan sevgisi katledilmiştir. Ya da birey bazında benmerkezcilik ve bencillikte, toplum şahsında milliyetçilikte, şovenizmde olduğu gibi sevgi çarpıtılmış, içi boşaltılmış ve aslında başka bir biçimde yine katledilmiştir. Kendine, toplumuna ve içinde yaşadığı doğaya karşı yaşanan sevgisizlik, öz savunmayı kıran en temel durumdur. Sevmeyen saygı duymaz ve varlığı için canla başla mücadele etmez, ne şahsı için, ne toplumu için ne de dünyası için. Doğadaki tüm canlıların hatta canlılığın temel taşları olan elementlerin bile sevgi ve şefkatin hâkim olduğu ortamda farklı şekillendiklerini ortaya koyan bilimsel deneyler yapılmıştır. Su moleküllerinin sevginin, pozitif enerjinin hâkim olduğu ortamlarda normal şekillerinde olduğu, ama nefret, öfke ve kırgınlık gibi negatif enerjinin hâkim olduğu ortamlarda bozuk-çarpık şekilli oldukları bu deneylerle ispatlanmıştır. Sevginin kendisi de, pozitif ve yapıcı tüm duygular da sonuçta bir enerji şeklindedir, etrafına yansır, etkileşime girer ve hem değişir, hem değiştirir. Nefret ve kin de, negatif bir enerji olarak aynı etkiye ve doğaya sahiptir. İnsan kendi doğasına, toplumun ve birinci doğanın özelliklerine çok fazla yabancılaştığı için bu yaşamsal bilgilerden kopmuştur. Bunun kendisinin bile tek başına öz savunmanın temel zaaflarından birini oluşturduğu bilgisinden de koptuğu için sevginin öz savunma gerçeğindeki yerinin farkında değildir. Gerçekten seven ve sevilenlerin öz güveni, öz gücü ve öz eylemi son derece güçlüdür. Bu bireyler için de toplumlar için de böyledir. Bu durum öz savunmayı sağlam kılan temel hakikattir.

⁷ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Seti, 2.cilt, Kapitalist Uygurlik, Amara yay.,2015

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 1.cilt, Uygarlık, Amara yay. 2015
- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 2.cilt, Kapitalist Uygarlık, Amara yay. 2015
- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 3.cilt, Özgürlük Sosyolojisi, Amara yay. 2015
- Clarissa P. Estes, Kurtlarla Koşan Kadınlar, çev. Hakan Atalay, Ayrıntı yay. 2016
- Erich Fromm, Sevmeye Sanatı, çev. Yurdanur Salman, Payel yay.1995

Öz Savunma ve Etkin Bir Yaşam

Münevver Çelik - Sinem Özer

Öz savunma, zaten var olanı olduğu gibi koruma ve sürdürme pratiği midir? Dolayısıyla ‘hayır’ demekle yetinen bir direniş midir o sadece? Yoksa bir farklılaşma istencinin, yaratıcı bir kuvvetin yapabileceklerinin sonuna kadar gitmesi mi? Öz savunma, olanı her nasılsa öylece bırakmak mıdır, yoksa değişimin, yeniliğin, farkın olumlanması mı? Tepki vermek ve bu yüzden aslında yalnızca maruz kalmak ve etkilenmek midir? Öz savunma yalnızca savunmacı mıdır gerçekten? Kendi gibi olmakta, aynı kalmakta bir ısrar mıdır? Varlığında diretmek, direnç göstermek midir sadece? Yoksa tersine etkin olarak, etkileyerek, dönüştürerek, yaratarak farklılaşmakta ısrar etmek mi demektir?

Öz savunmanın ‘tepkisel’ ve ‘etkin’ diye de ayırabileceğimiz bu iki anlamı, Spinoza’nın etiğinde çatışabilen, birbirinin yerini alabilen iki farklı öznelliğe, iki farklı yaşama biçimine denk düşer. Varlığın özünün arzu, arzusunun ise var olma ve eyleme gücü olduğu Spinoza’da Öz savunma, varoluşta kalma çabamızdaki etkin gücümüzdür. Yani sadece var olanı koruyup sürdürmenin çabası değildir bu. Bu sınırdaki kalıyorsa eğer, varlığın da gücü sınırlanmış olan bir yaşamı olduğunu gösterir bu yalnızca. Oysa Spinoza’da varlığını olumlamak demek, en temelde yapabileceklerinin sonuna kadar gitmek demektir, yani her şeyden önce olumlamayı olumlamaktır. Bu yüzden aslında kendini koruyup sürdürmek bile, kendiyle özdeşliğini muhafaza etmekle değil, gücünü çoğaltmakla, kendinden farklılaşabilmekle, farklılaşmayı olumlamakla mümkündür. Spinoza’da Öz savunma en yetkin derecesinde, tepkisel değil etkin olduğunda, daima çifte bir olumlamadır: Var olma ve eyleme gücünü olumlayarak, yaşamın çokluğunu, farklılaşabilme ve değişebilme gücünü olumlamaktır.

Spinoza'nın Öz savunmayı yalnızca edilgin ve tepkisel değil etkin bir yaşam pratiği olarak da düşünebilmesi, onun arzuyu varlığın *fiili*, daima *edim halinde* ve *varoluşuna içkin* özü olarak tanımlamasıyla yakından ilişkilidir. Spinoza, arzuyu sadece bir varoluş ilkesi olarak değil, hem etkilenebildiği hem de etkileyebildiği için, fark yaratırken kendisi de farklılaşabilen bir güç olarak ortaya koyar. Arzu ya da var olma ve eyleme gücü, varlığın değişebilen özüdür. Çünkü arzu üretici olduğu gibi, kendi üretiminden etkilenir ve onun içinde yeni bir şekilde üretilir. Başka bir deyişle, Spinoza varlığın özünün arzu olduğunu söylediğinde, onun yapabileceklerini ne olduğuna göre değil, ne olduğunu yapabileceklerine göre tanımlamayı önerir. Dahası, arzu varlığın özü olduğu gibi, varlık da hem öz-nesi hem nesnesi olduğu kolektif bir üretimdir şimdi. Spinoza'da varlık, *üretiminden* gelen bu dolaysızca pratik ve kolektif anlama sahiptir. Böylece arzu yaşama sonradan eklenip, ister bastırılmak isterse özgürleştirilmek üzere sonradan toplumsal bir boyut kazanmadığı gibi, etik ve politika da yaşama gelip sonradan eklenmez. İşte Spinoza'da varlığın özü arzu, arzunun özü tam da üretim olduğu için, Öz savunma da, dışarıdan gelen tehditler karşısında kendisini koruyup sürdürmeye çalışan tepkisel bir birey-varlığın kendini yeniden üretme stratejisine indirgenmez. Aksine Öz savunma, arzulama üretiminin ve dolayısıyla birlikte yapabileceklerimizin genişlemesine, çoğalmasına içkin olan etkin ve kurucu bir yaşama tarzı olarak düşünülebilir hale gelir. Bu sayede şimdi etik ve politika da, böyle bir yaşam tarzının Öz savunma gücü olarak düşünülebilecektir.

Spinoza, Öz savunmayı, yani varlıkta sürüp gitme çabasını, arzunun genişleyen toplumsal üretimi içine yerleştirerek aslında bir hamlede iki şeyi birden gerçekleştirir. Bir yandan Öz savunmayı tepkisel ve olumsuzlayıcı anlamının ötesinde düşünmenin önünü açarken, bir yandan da arzuyu varlığın toplumsal olanla çatışmalar üretmesi kaçınılmaz ve bu yüzden de tepkisel olan en gizli, en karanlık yanı olarak değil, aksine varlığın toplumsallığının yaratıcısı ve kurucusu olan etkin yanı olarak düşünebilmeyi mümkün hale getirir. Spinoza'nın etiği, hiç şüphesiz, Öz savunmayı ve direnme hakkını hayatta kalma isteğine ya da çıkarlarını koruma güdüsüne indirgeyerek ancak tepkisel ve muhafazakâr bir biçimde kavrayabilen modern politik felsefe geleneğinin radikal bir eleştirisidir. Ama bu eleştiri aynı zamanda, kendi zamanının çok ötesine geçen bir öngörü gücüyle, arzuyu, cinsellik gizemleştirilmesi altında bireyleştiren, cinsiyetlendiren ve böylece onu yapabileceklerinden kopartan çağdaş psikanalitik yaklaşımları da hedef alır. Bu yaklaşımlarda arzu, ya bedeninin bastırılan (bastırılması gereken) karanlık ve gizli bir parçasına, kurtulmanın mümkün olmadığı bir illete indirgenir¹ ya da asla tamamlanamayacak olan bir eksiklik fikri uyarınca nesnesine bağımlı kılınır. Her durumda arzu, bir baskıya ya da bir eksikliğe cevap vermek zorunda olan bir tepkiselliktir. Etkinliği, olumsuzlamaya ve tepkiselliğe indirgenmiştir. Aslında bu psikanalitik yaklaşım, ilkinden bile daha tehlikelidir. Modern politik felsefe, çıkarlarımızı ve korkularımızı gerekçe göstererek

¹ Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yay. 2010, s.22

Öz savunmanın, direnişin anlamını tepkiye ya da olumsuzlamaya indirgeyerek onu güçsüzleştirir. Psikanaliz ise bizatihi arzuyu tepkiselleştirerek bizi etkin-oluş gücümüzden çok daha etkili bir şekilde koparır. Arzuyu cinselliğe, bizi ise cinselliğimize, cinsiyetlerimize kapatarak köleleştirmekle, edilginleştirmekle kalmaz, aynı anda bu köleliği ve edilginliği de arzulanır bir şey haline getirir. Yani sadece edilginleşmekle kalmayız, edilginliğimiz için, özgürlüğümüzü savunur gibi savaşır hale geliriz.²

Peki ama o zaman başka nasıl etkin olabiliriz? Var olma ve eyleme gücümüze yeniden nasıl sahip çıkabiliriz? Öz savunmamızı nasıl güçlendirebiliriz? Direnişimizde tepkiselleşmek yerine, özgürlüğü nasıl pratik edebiliriz? Özgürlüğü bir yaşam biçimi haline nasıl getirebiliriz? Edilgin-oluş arzuları karşısında etkin-oluş arzularını nasıl çoğaltabiliriz?

Bu sorularla başa çıkabilmek adına, belki de her şeyden önce bu soruların isabetliliğini sorgulamamız gerek. Foucault'nun dediği gibi, cinsellik söylemi altında 'arzulayan öznelere' dönüştürülmemizin, kim olduğumuzu nasıl cinselliğe sorar hale geldiğimizin, var olma ve eyleme gücümüz olan arzunun cinsellik tarafından nasıl kapılabildiğinin bir tarihini yapmak gerek. Belki o zaman başka türlü var olmayı ve eylemeyi tahayyül edebilir hale gelebiliriz. Belki o zaman yaşam tarzlarımızı, hissetme ve düşünme biçimlerimizi bireyselleştiren ve tepkiselleştiren, bizi yapabileceklerimizden kopartan özneleşmelerden çıkabiliriz. Arzunun özündeki çoğulluğu, kolektifliği ve yaratıcılığı yeniden olumlayabiliriz. Belki o zaman başka dünyaların yaratıcısı olabiliriz, etikte ve politikada yaşamın Öz savunma güçlerini olumlayabiliriz.

Özne : Tepkisel Bir Yaşam

Cinsellik diye bir terimin 19. yüzyıl gibi yakın sayılabilecek bir tarihte icat edilmiş olması tuhaf değil midir? Özellikle psikanaliz denilen bilgi alanının da oluşumuyla, kendimizi 'arzulayan öznelere' olarak, cinsel tutkunun öznelere olarak görmeye çağrılılığımızın, kendimizi böyle bilmemizin, sonra da cinsellikten bizim tüm hakikatimizi söylemesini bekler hale gelişimizin bu kadar yeni olması şaşırtıcı değil mi? Nasıl oldu da kendimizle ilişkilerimiz, kendiliğimize dair kaygılarımız cinsellik tarafından bunca işgal edilmiş bir hale geldi? Nasıl hakikatimizi, kim olduğumuzu cinselliğe sorar olduk? Foucault, *Cinselliğin Tarihi*'nde cinselliği, biz farkında olmadan tüm davranışlarımızın içinden geçen genel ve endişe verici bir duyu yerine tarihsel bir özneleştirme dispozitifini olarak ele alırken, öncelikle cinselliği kendi başına bir neden olarak değil yaratmış olduğu özneleşme etkileri açısından ele almayı önermektedir. Kendinin kendiyile ilişkisini düzenleyen cinsellik dispozitifini altında nasıl etkin oluyoruz, nasıl öznelere haline geliyoruz?

² Spinoza'nın daha 17. yüzyılda ortaya attığı bu problem için bkz. Teolojik-Politik İnceleme, çev. Cemal Bali Akal ve Reyda Ergün, Dost Yayınları, Ankara, 2010, s.45

Tam da bu yüzden Foucault, cinselliği bir iktidar dispoşitifi olarak ele alırken amacının arzıyla iktidarın eklemleme tarzını açığa çıkarmak olduğunu söyleyecektir. Arzuyu ya bastırılan ya bastırılması gereken bir şey ya da bir eksiklik olarak gören yaklaşımlardan mesafe alırken de, bu yaklaşımların arzu ve iktidarı eklemleme tarzlarını sorunsallaştıracaktır. Ama Foucault'ya göre, bu eklemleme üzerine yeniden düşünebilmek, her şeyden önce iktidarı nasıl anladığımızda köklü bir değişikliği varsayar. Acaba iktidar gerçekten de yasak, sansür, inkâr gibi yalnızca olumsuz ve sınırlayıcı biçimlerde mi işlenmektedir? Yoksa söz konusu olan bir iktidar ilişkisi olduğunda, bu ilişki egemen olan kadar egemen olunanların içinden de mi geçmektedir? İktidar ilişkisine tabi olanlar, aynı zamanda bizzat bu ilişkiyi üreten öznelere olabilir mi?

Cinsellik deneyimi, kendinin kendiyile ilişkisinin bir parçası olduğu için, bu soruların araştırılabileceği önemli bir alan oluşturur. Nitekim Foucault'ya göre cinselliğin bir dispoşitif olarak işleyişi de 'bilgi/iktidar/kendilik' düzlemindeki özneleşmeler sayesinde gerçekleşir. Cinselliğin bastırılan bir şey olduğu şeklindeki genel kabulden, hatta bu baskıyı eleştiren söylemin aslında bu dispoşitfin bir parçası olabileceğinden bile şüphelenmek gerekir. Çünkü baskıcı varsayım ve onun yalnızca yasaklayıcı ve olumsuzlayıcı olan iktidar imgesi, cinselliğin nasıl da "herkesin kendi anlaşılabilirliğine ... bedeninin bütünselliğine, kimliğine ulaşmak için"³ bilmesi gereken bir 'hakikat' olarak kurulduğunu, bu halyle cinselliğin nasıl da arzulanacak bir şey olarak üretildiğini görmezden gelir. Aslında ister baskı, ister gizleme, isterse kışkırtma yoluyla olsun her durumda dönüp yeniden üretilen şey, cinsellik söylemi ve bu söylem dâhilindeki özneleşmelerdir. Öyleyse iktidar ve cinsellik arasındaki ilişki ille de olumsuz olmak zorunda değildir. İktidarın işlemesine hizmet eden baskı, yasa, inkâr, sansür gibi olumsuz biçimleri bile, özneleşmeler ve iktidar etkileri üretmeleri bakımından kurucu yanlarıyla da ele almak gerekir. Foucault'ya göre, iktidarın onun içine geri düşmeyecek bir eleştirisi ancak buradan başlayabilir. Peki ama iktidarın yalnızca olumsuz kavranışı ya da cinsellik özelinde, ona uygulanan baskı ya da yasa varsayımı, nasıl olup da bizatihi iktidarın işleyişinin bir parçası olabilir? Bunun için 'arzuyu engelleyen baskı' ya da 'arzuyu oluşturan yasa'⁴ temalarının hem önvarsaydığı hem de yeniden ürettiği özneleşmelere bakmaya çalışalım.⁵

Cinsellik üzerindeki baskı ya da yasak, aslında arzuları hem bastırmayı hem de normalleştirmeyi içerir. Bir yandan bastırma yoluyla yasaklama, engelleme ve gizleme, ama öte yandan da normalleştirme yoluyla ehlileştirme, düzenleme ve yayma söz konusudur. Baskı, cinselliği engellemekten reddetmeye, yok saymaktan ortadan kaldırmaya,

³ Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi, s. 114

⁴ a.g.e., s. 64

⁵ Foucault, Cinselliğin Tarihi'nde böyle bir analiz için bir sürü imkânlar sunmakla birlikte, buna doğrudan girişmez. Biz ise onun yaklaşımının özgünlüğünü düşünmeye çalışırken buradan geçmek zorunda kaldık.

gizlemekten sınırlamaya, yasaklamaktan sansürlemeye, kurala uygun ve kuraldışı olanı belirlemeye uzanan bir dizi söz ve edimle hukukileştirilebilir. Ama iktidarın ‘baskı’ ve ‘yasak’ biçimindeki bu olumsuz imgesi, her durumda ‘bastırılması gereken’ bir şeyi, iktidarın alt etmeye çalışacağı belirli bir doğayı baştan varsayar. Aşağıdan yukarı çıkan yaban, doğal ve canlı bir enerji olarak arzu ile yukarıdan aşağı inip ona engel olmaya, onu bastırmaya, sınırlamaya çalışan bir iktidar.⁶ Daha ilk bakışta bile görüleceği gibi, arzu ve iktidarın bu eklemelişinde, arzu kendiliğın ancak tepkisel bir gücü olarak konulabilmektedir. Arzunun yapabileceği, iktidar karşısında bir tepkiye, ancak onu olumsuzlamaya indirgenir. Arzu, iktidara direnişinde, iktidarın arzuya dair kurduğu imgeyi aslında yeniden üretir ve sahiplenir. Buradan bakıldığında, böyle bir baskı varsayımı, iktidarın çözüm dağıtılmasına destek olmak yerine, arzunun kendini olumlamaktan ve yapabileceklerinden koparılıp tepkiselleştirilmesine hizmet eder.

Arzuyu oluşturan yasa söylemi ise, Foucault’ya göre, arzu ve iktidarın eklemelişinin baskıya indirgenemeyeceğini söylemesi nedeniyle daha karmaşık bir analize izin verir. Şimdi arzu üzerine gelip sonradan çöken bir baskıdan ziyade, iktidar ilişkisinin zaten arzunun bulunduğu yerde olduğundan, iktidarın dışında yer alan bir arzuyu aramanın boşnalığından bahsedilecektir bize. Ama baskı varsayımı nasıl arzuyu tepkiselleştirmenin ötesine geçemiyorsa, bu yaklaşım da iktidarı kaçınılmazlığı yüzünden olumlamanın ötesine geçemeyecektir. Bu yaklaşımda, arzu hep bir eksikliğin doyuma ulaştırılması, hatta doyuma ulaştırılmasının imkânsızlığı yüzünden bizzatı eksiklik olarak düşünülür. Arzuyu kuran, arzunun imkânsızlığını onun imkânı haline getiren işte bu eksiklik yasasıdır. Bu yasa uyarınca, arzunun eylemi sonunda yine kaybedecek de olsa hep bir mülkleştirme olarak, nesnesini hem korumaya hem de yok etmeye çalışmak olarak düşünülecektir. Arzunun tepkiselleştirilmesinin çok daha sinsi bir biçimidir bu. Çünkü şimdi olumsuzluk, arzu ve iktidarın birbirine dışsalığında bulunmaz, bizzat arzunun içine yerleştirilmiştir. Olumsuzlama, arzunun yalnızca baskı karşısındaki değil her yerdeki karakteridir. Arzu, iktidar ilişkilerinin buyuruculuğunu kendiyile birlikte her yere taşır. Bu yüzden de iktidarın dışına çıkmak imkânsızdır.

İşte Foucault cinselliği tarihsel bir iktidar dispoşitifi olarak, yani ‘hukuk’ değil ‘teknik’, ‘yasa’ değil ‘normalleştirme’ ve ‘ceza’ değil ‘yönetim’ aracılığıyla işleyen bir iktidar ilişkileri ağı olarak ele almayı önerdiğinde, aslında arzunun ve iktidarın eklemelişini arzuya ve iktidara dair yukarıdaki varsayımların kendisinden kurtarmak ister. Bir bakıma bakış açısını terse çevirir, eklemelişlerini arzu ve iktidarın kendisinden itibaren değil, arzuyu ve iktidarı eklemelişlerinden itibaren açıklamayı önerir. Arzu ve iktidara dair bu yerleşik varsayımlar hayatta gerçek etkiler üretse de, bunları da bizzat bu eklemelişin ikincil sonuçları olarak ele almak gerekir: yani cinselliği ve cinsel arzuyu, baskı ya da yasa

⁶ a.g.e.

varsayımı altına değil de, bizzat cinsellik üzerine söylemin genel düzeni, söylemi ayakta tutan kurucu normatif pratiklerin ve öznelik biçimlerinin karmaşık eklemelişi içine yerleştirmek. Böyle bakıldığında cinsellik dispoitifinin, cinsellik dediğimiz şeyin tam da kendisini, buna bağlanma biçimimizi nasıl ürettiği, bizim de bunun üretimine nasıl katılabildiğimizi, bu yüzden başka bağlanma biçimlerini icat etmemize nasıl engel olabildiği de görülebilecektir.

Foucault, bakış açısındaki bu değişime uygun olarak, cinsellik dispoitifinin, yalnızca baskı, inkâr, yasak ya da sansür üzerinden değil, aksine bedeninin hazlarının çoğaltılması, yoğunlaşması, kısıktırılması ve üretilmesi yoluyla nasıl denetlendiğini göstermeye girişir. Dikkatlerimizi, bilgi alanlarının, normatif iktidar teknolojilerinin ve herkesi kendisini böyle bir cinselliğin öznesi olarak görmeye çağırın söylem ve pratiklerin, hep birlikte nasıl bir cinsellik ekonomisi oluşturduğuna çeker. Kendi cinselliğini araştıran, varoluşuna kendi cinselliğinde dayanak arayan, aslında kim olduklarını, ne yapabileceklerini cinselliğe soran öznelere. Kendi hakikatini, kimliğini, bütünlüğünü cinsellikte arayan, ama cinselliği de keşfedilmesi, ulaşılması, azat edilmesi gereken gizli ve karanlık bir şey olarak hep yeniden kuran öznelere. Kendiyle ilişkisini bir kimlik problemi haline getiren, kendini nesne olarak alıp gözlemlemeye, analiz etmeye, açıklamaya, tanımlamaya çağrılan öznelere. Daha kendi kendisiyle ilişkisinde bireyselleştirilen ve başkaca hissetme ve düşünme biçimlerinden kopartılan öznelere. Böyle olduğunda, cinsellik dispoitifinin düzenlediği ve kurumsallaştırdığı aileye sarılmak ya da tersine norm haline gelmiş cinsel etkinlikleri reddetmek, pek de bir fark yaratmaz. Çünkü tabi olmak kadar onu reddetmek de, rıza göstermek kadar direnmek de, bir iktidar dispoitifi olarak cinsellik söyleminden türediği ve onun kendiliğe dayattığı biçim olarak *kimlikten* kaçamadığı oranda, dönüp onun içine geri düşer. Her iki durumda da cinsellik, özneliğin ister mevcut ister eksik, ister olumlanan isterse olumsuzlanan parçası olarak, onu kimliklendirmeye yarayan bir dispoitif olarak sürekli yeniden üretilir. Dolayısıyla cinsellik söylemi, sadece merkezileşmiş mutlak bir iktidar tarafından yukarıdan değil, mikro ve yerel düzeyde ‘arzulayan öznelere’ tarafından aşağıdan da üretilir. Cinsellik dispoitifi, hissetme ve düşünme biçimlerimizin hücrelerine kadar sızmış olan bir bireyleştirme teknolojisidir. İnsanın kendini özne olarak oluşturması ve öyle kabul etmesine hizmet eder. Kim olduğumuzu cinselliğimize, neler yapabileceğimizi de kimliğimize sorar hale böyle geliriz. Yapabileceklerimizin sonuna kadar gitmek ya da başka türlü eyleyebilmek yerine, iktidarlara direnirken bile kendimizi ne ise o olarak korumakla, kendimizi olduğumuz gibi bırakmakla, kimliğimizi hınç ve tutkuyla savunmakla sınırlanırız. ‘Arzulayan öznelere’ olarak yalnızca dışarıyla ilişkimizde değil, kendiliğimizle ilişkide bile tepkileşmiş haldeyizdir şimdi. Çünkü artık yapabileceklerimizi kimliğimize sormanın da ötesinde, bu kimliği arzulanan bir şey olarak da görmekte, bu kimlik altında tepkileşmemizi ve edilginleşmemizi sanki özgürlüğümüzümüz gibi arzulamaktayızdır.

Foucault'yu cinselliği bir iktidar dispoſitüfı olarak düşünmeye iten tam da bu tarihsel-politik soruydu. Kendini arzu öznesi olarak gören insanın direnişinde bile iktidarın tuzağına düşmüş olabileceğinden, cinsel etkinliğe dair hakları savunurken bile, cinselliği arzulanır bir şey olarak sunan iktidarların ağına çoktan yakalanmış olma ihtimalinden şüpheleniyordu. Yani en etkin olduğumuzu sandığımız anda kendi edilginliğimizi üreterek kendimize karşı dönüyor olmamızdan, kendimize karşı tepkiselleşmemizden. Foucault bu şüpheleri nedeniyle 'arzu'yu varsayarak konuşmayı reddetti. Arzunun, kendiyile ilişkide, insanları edimlerinden, edimlerinin gerçekliğinden koparan, hem algılanması hem de dile getirilmesi güç bir endişe gibi üretildiğini düşündü. Arzu varsayımıyla başladığında, kurtuluş vaat etmenin ya da iktidarı olumlamanın ötesine geçilemediğine inandığı için, sonraki bütün çalışmasını da kendinin kendiyile ilişkisini etik bir ilişki haline getirebilmenin, özgürlüğü bu yolla doğrudan pratik edebilmenin imkânları üzerine yoğunlaştırdı. Kısacası, arzu varsayımından yola çıkıldığında kendiliklerin kendini özne olarak üretmekten, direnişin de tepkisel olmaktan kaçamayacağı sonucuna vardı.

Oysa Spinoza da aynı tarihsel-politik sorudan hareket etmesine rağmen, Foucault'nunkinden epey bir farklı yol izlemişti. Bugün konuşsa herhalde o da Foucault gibi, arzuyu öznenin hakikati olarak bilinmesi, tanınması, yorumlanması gereken bir şey olarak sunan psikanalize güçlü bir şekilde itiraz ederdi. Ama Foucault'dan farklı bir şekilde yapardı bunu. Arzuyu sadece cinsellik dispoſitifinin varsaydığı ve yeniden ürettiği bir iktidar etkisi, bir bireyleştirme ögesi olarak olumsuzlamakla yetinmek yerine, arzuyu varlığın varoluşuna içkin özü, toplumsal gerçekliğin üreticisi ve etkin bir ifadesi olarak ısrarla olumlardı. Kendisi varlığın özü olan, kendi özü ise çokluk, elbirliği ve yaratıcılık olan arzudan, özgürlük için stratejik bir kaynak olarak yararlanırdı.

Bir Yaşam Biçimi Olarak Özgürlük

Nasıl ki Foucault direnişi yalnızca tepkisel ve savunmacı olmaktan çıkartmak, özgürlüğü pratik edilen bir şey olarak düşünmek istediyeſe, Spinoza da araştırmasını Öz savunmayı, varlığını sürdürme çabasını destekleyecek etkin bir yaşam tarzının yaratılabilmesinin imkânları üzerine yürüttü. En başta da belirttiğimiz gibi, bu araştırma onun arzuyu varlığın fiili özü, yani var olma ve eyleme gücü olarak düşünmesiyle yakından ilişkiliydi. Tam da bu yüzden Spinoza bize öznelardan ve kimliklerden değil, bedenlerden ve bedenlerin yapabileceklerinden söz ediyordu.

Spinoza'da ister bir hayvan, ister bir insan, ister bir topluluk olsun, bir bedenin özü, arzulama hakkıyla, yani var olma ve eyleme gücüyle, yapabilecekleriyle tanımlanır, yoksa tersi değil. Şöyle der Spinoza: Arzu "herhangi bir etkileniş tarafından eyleme belirlenmiş olarak anlaşıldığı sürece, insanın özüdür" (*Etika* III). Başka bir deyişle, var olma ve eyleme gücü, fiili olarak bir etkileniş tarafından belirlendiği ölçüde

arzu adını alır. Her türden etkileniş, var olma ve eyleme gücünü belirler, bizi “arzulama yönünde, yani kendi doğamızdan kaynaklanan bir şeyi imgeleme ya da yapma yönünde belirler.”⁷ Öyleyse insan, varlığını sürdürmeye dönük bütün eylemleri yapmaya mecbur kılınmıştır. Bu, Spinoza’da arzunun eksiklikten kaynaklanan ve nesnesini arayan bir yönelim gibi asla düşünülmediğini gösterir. Arzu, bu ya da şu yetkinlik derecesine sahip olsa da, daima bir tamlığın ve doluluğun ifadesidir, çünkü her koşulda varlığını kendi doğasından kaynaklanan bir eyleme gücüne denk düşer. Başka bir deyişle, var olma ve eyleme gücü olarak arzunun özü asla tepkisel değil daima etkindir, başkasını olumsuzlama değil kendini olumlamadır.

Peki ama buna rağmen hâlâ nasıl olup da edilginleşebiliyoruz ya da edilgin oluşumuzu arzulayabiliyoruz? Arzu nasıl etkin-oluşun gücü olmaktan çıkıp tepkisel-oluşun gücüne dönüşebiliyor? Üstelik Spinoza’nın ısrarla vurguladığı gibi, tutkularının esareti altında yaşayan kölelerin de aklın kılavuzluğunda yaşayan özgür insanlar gibi hâlâ arzulamakta olduğunu, hâlâ doğalarından kaynaklanan bir zorunlulukla imgelemekte ve eylemekte olduğunu nasıl söyleyebiliriz? Tüm bunlar için, Spinoza’da edilgin ve etkin olmanın anlamlarına, arzulamanın edilgin tarzı olan *tutku* ile etkin tarzı olan *eyleme* daha yakından bakmamız gerekiyor.

Spinoza arzuyu var olma ve eyleme gücü olarak belirlediği anda, bu gücün doğası gereği hem bir etkilenme hem de bir etkileme gücü olarak anlaşılması gerektiği açıktır. Çünkü güç dediğimiz, zaten aynı anda hem etkilenen hem de etkileyen şeydir. Güç asla tek başına bulunamaz, güç dediğimizde bile aslında hep bir güçler ilişkisinin söz konusu olduğunu düşünmemiz gerekir. Aynı sebeple, özü güç/arzu olan varlık da Spinoza’da daima hem duyarlı, etkilenebilen yanının hem de üretici, etkileyen yanının bir bileşkesidir. Bir varlığın yapabilecekleri, her an bu bileşimde, etkin yönün edilgin yöne oranına göre, yani nedeni kendi özüyü açıklanabilen etkilenişleri olan eylemlerinin, dış bir nedenden kaynaklanan etkilenişleri olan tutkularına oranına göre belirlenir. Yine de burada ‘maruz kalma, etkilenme gücü ya da tutkular’ ile ‘etkileme gücü ya da eylemler’ arasında mutlak bir ters orantı ya da karşıtlık olduğu düşünülmemelidir. Tersine Spinoza’da etkilenebilme gücü ile etkileyebilme gücü birbirini karşılıklı olarak destekler de: “İnsan bedeninin pek çok şekilde etkilenmesine olanak tanıyan ve dışındaki bedenleri pek çok şekilde etkilemeye elverişli kılan her şey insana yararlıdır ve bedeni pek çok şekilde etkilenmeye ve dışındaki bedenleri pek çok şekilde etkilemeye elverişli kıldıkça daha yararlı olur.” (*Etika* IV, Ö38)

Etkilenebilme ve etkileyebilme gücü, tutkular ve eylemler arasındaki bu uyum, işleyiş ilkelerindeki ortaklıktan kaynaklanır. Nedeni kendisi olsun olmasın, ister tutkudan ister akıldan doğan arzularla belirlenmiş olsun, insanın imgeleyebildikleri ve yapabildikleri

⁷ Gilles Deleuze, Spinoza İfade Problemi, çev. Alber Nahum, Norgunk Yayıncılık, 2013, s. 238

var olma ve eyleme gücüyle, kendisi için iyi ve yararlı olanı arayışıyla ters düşmez. Sadece edilgin olduğumuz, yani nedeni kendimizin olmadığı etkilenişlerin, tutkuların belirlenimi altında olduğumuz sürece var olma ve eyleme gücümüz azalmış ya da sınırlanmışken; etkin etkilenişlerimizin, eylemlerimizin belirlenimi altında olduğumuz, yani kendi etkinliğimizden etkilendiğimiz sürece de bu gücümüz artmış ve desteklenmiş haldedir.

O halde Spinoza tutkuların doğan arzular ile akıldan doğan arzular arasında ayrım yaptığında, asla zihin ve beden arasındaki bir kıyasa değil, edilgin-oluş ile etkin-oluş arasındaki, birbirinden nedenleri bakımından ayrılan etkilenişler olan tutkular ile eylemler arasındaki bir kıyasa başvurmaktadır. Tutku hem bedende hem zihinde edilgin-oluş arzusudur, eylem ise etkin-oluş arzusu. Tutku var olma ve eyleme gücünün sınırlanmış bir derecesinin, eylem ise bu gücün daha yüksek bir derecesinin ifadesidir. Bununla birlikte, Spinoza tüm bu edilgin hallerimizin yine de varlığımızı sürdürmek için sarf ettiğimiz güçle belirlenmiş olamayacağını söyler bize. Edilgin duyguların özü sadece bizim özümüzle açıklanamaz. Çünkü insanın doğanın bir parçası olmaması ve sadece kendi doğasıyla açıklanabilecek değişimler dışında hiçbir değişime uğramaması imkânsızdır. İnsan sadece etkinlik olarak düşünülemez. İnsan her zaman etkilenecek, maruz kalacak, edilgin olacağı durumlarla karşılaşacaktır, o kendi güçlerini sürekli aşan güçlerle ilişkilidir ve onlardan etkilenir. Bu yüzden insanın var olma ve eyleme gücünün, arzusunun, yapabileceklerinin sınırları, kendi gücüne kıyasla dış bir nedenin gücüyle belirlenecektir.

Peki ama şimdi de diğer uca savrularak, edilgin bir yaşam tarzına mahkûm olduğumuzu mu kabul etmemiz gerekiyor? Bizi her zaman belirleyecek olan dışsal güçler karşısında hep pasif, hep tepkisel, hep savunmacı bir halde mi olacağız? Varoluşumuzda tutkular aleyhine eylemlerin payını nasıl artıracamız? İşte Spinoza'da Öz savunmanın etkin bir yaşam tarzı, özgürlüğün bir pratik, politikanın ise yaşama içkin bir kuruculuk olarak belirlediği yer tam da burasıdır. Spinoza, arzunun etkin-oluşunu, onun özündeki çokluğun, elbirliğinin ve yaratıcılığın olumlanmasına bağladığı için, arzunun genişleyen üretimini de, hiçbir dolayım gerektirmeden, etik-politik bir yaşama tarzı olarak düşünebilecektir.

Spinoza'da tüm bir gerçeklik, güçlerden ve güçlerin olumlu ya da olumsuz karşılaşmalarından ibaret olduğu için, bir bedenin kendi dışındaki etkilenişleri karşılaşmaların tesadüfüne bağlıdır. Her beden kendi bileşimiyle uyumlu başka bileşimlerle etkileşiminde gücünü ve etkinliğini artırırken, uyumsuz bileşimlerden etkilenişinde ise gücü azalır, edilginleşir. Bu yüzden insan da dâhil her bedenin yetkinliği, diğer bedenlerle uyumlu bileşimlere girebilme ve bu bileşimleri bizzat oluşturabilme, onlarla ortaklık kurabilme gücüyle tanımlanır. O halde arzulamak, başından itibaren başka güçlerle bileşime girebilme arzusudur, ortak olan istencidir. Çokluğunu olumlayarak, var olma ve eyleme gücünü artırma, farklılaşma istencidir. Ya da başka bir deyişle, bir bedenin var olma ve eyleme gücünün temelinde, daima bir güçler çokluğu arasındaki uyumlu bir bileşim, bu güçlerin demokratik etkileşimi ve elbirliği yatar.

Bu yüzden Spinoza'da varlığını sürdürebilmek, Öz savunma yapabilmek, birlikte yapabileceklerimizin genişlemesini, çoğalmasını gerektirir. Kendini koruyup sürdürmek bile, kendiyle özdeşliğini muhafaza etmekle değil, gücünü çoğaltmakla, kendinden farklılaşabilmekle, farklılaşmayı olumlamakla mümkündür. Eğer tutkularımızın, tepkisel öznelşmelerin esareti altında yaşıyorsak, ister bireyselleştirdiğimiz isterse tepkiselleştirdiğimiz için var olma ve eyleme gücümüz kendimizi koruyup saklamakla, varlığımızı sürdürebilmekle sınırlandıysa, bunun nedenini karşılaşmalar örgütlemek yerine, kötü karşılaşmaların tesadüfünde, edilgin bir şekilde yaşayıp gidiyor oluşumuzda aramak gerekir. Çünkü her zaman açık olduğumuz ve maruz kalabileceğimiz kötü karşılaşmaların etkileriyle, bizi tepkiselleştiren, var olma ve eyleme gücümüzü sınırlandıran kuvvetlerle ancak etkin-oluş arzularını çoğaltarak ve birleştirerek başa çıkabiliriz. Bizi tepkiselleştirerek bireyselleştiren (ya da bireyselleştirerek tepkiselleştiren) ve böylece bizi yapabileceklerimizden koparan kuvvetler karşısında etkin olmayı ise, ancak var olma ve eyleme gücümüzün özündeki çokluğu, elbirliğini ve yaratıcılığı olumlayarak başarabiliriz.

İşte tam da var olma ve eyleme gücü ancak artırılarak muhafaza edilebildiği için, gücün artışı çokluğu, çokluk ise ortak olanın inşasını gerektirdiği için, toplumsal ya da bireysel herhangi bir bedenın özerk ve kalıcı olabilmesi de, çokluğun, elbirliğinin ve onun yaratıcılığının olumlanması gerektirir. Spinoza'da demokrasinin yaşama gelip sonradan eklenen politik bir biçim olmamasının nedeni budur. Aksine demokrasi, özü uyumlu güç bileşimleri oluşturmak olan arzunun genişleyerek yeniden üretimidir, var olma ve eyleme gücünün, ortak olan istencinin katlanarak çoğalmasıdır. O halde politikanın yapması gereken tek şey, var olma ve eyleme gücünü, varlığın demokrasi arzusunu, ortak olan istencini desteklemek, demokratik pratiklerin kendini olumlayabilmesinin imkânlarını oluşturmaktır. Başka bir deyişle politika, özgürlüğü ve demokrasiyi bir yaşam tarzı haline getirmek için, çokluktan bir stratejik kaynak olarak faydalanabilmek, güçler arasındaki etkileşimleri ve elbirliğini tesadüflere bırakmak yerine, bunları bizzat örgütleyebilme sanattır. Demokrasi, çokluğu bizzat yapmaktır. Çünkü çokluk nasıl kendini sadece demokraside, güçlerin uyumlu bileşiminde, tekilliklerin demokratik elbirliğinde olumlayabiliyorsa, demokrasi de kendini ancak çokluğun yaşamında ve pratiğinde olumlayabilir. Buradan bakıldığında şimdi etik ve politika da, elbirliği halindeki çoklukların Öz savunma gücü olarak görülebilecektir.

Kaynakça

- Gilles Deleuze, Spinoza İfade Problemi, çev. Alber Nahum, Norgunk Yay. 2013
- Michel Foucault, Cinselliğin Tarihi, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yay. İstanbul, 2010
- Spinoza, Teolojik-Politik İnceleme, çev. Cemal Bali Akal ve Reyda Ergün, Dost Yay. Ankara, 2010

Korkuyu Çağırın Şiddetin Tarihselliği Karşısında Öz Savunmanın İnşası

Hêvî Nimet Gatar

‘Tanrının Gazabı’ ya da Tahakkümün Çıplak Yüzü Olarak Şiddet

Korku duygusunu, nesnesini ve kendisini zihnimizden ve hayatımızdan uzak tutmaya çalışırız, bastırmaya ve kaçmaya çalışırız fakat en güçsüz anımızda yeniden karşımıza çıktığında bu yüzleşme bir boyun eğmeye sebep olabilmektedir. Kişinin bedenini istila eden, rüyalarını, bilincini, bilinç dışını belirleyen ve hafızasında yer eden korku ve korku imgeleri binlerce yıllık iktidar kodunu, mitleri, dinleri ve edebiyatın izlerini taşır. Hesiodos'un anlatımındaki Typhon (yüz kafalı korkunç ejderha) ve yine Hesiodos'un anlatımındaki Ekhidna (Typhon ile birleşiminden yeryüzündeki tüm kötü canavarları doğuran yarı kadın yarı yılan varlık), Aiskhylos'un anlatımındaki Gorgo (Sthenno, Euryale ve Medusa), Zeus ve Prometheus'un miti gibi anlatımların içerisinde korku imgelerini ve bu korkunun yarattığı tahakkümü net bir şekilde tahayyül edebiliriz. Ancak bu anlatımlar içerisinde Zeus ve Prometheus miti diğer korku inşalarından farklı bir şekilde aslında ilk isyan mitolojisini ve buna karşı Zeus'un kendi iktidarını korumak adına yaptığı işkencenin anlatımını da içermektedir. Zeus'a karşı çıkarak ateşi çalan Prometheus'un ciğerinin her gün Zeus tarafından yenildiği halde yeniden var olması hem işkencenin devri daimliğini baki kılar hem de Zeus'un bir korku arketipi¹ oluşturmasıyla da tanrılar panteonundaki tahakkümünü güçlendirir.

¹ Arketip: Özellikle C. G.Jung ile birlikte kullanılmaya başlanan “arketip” terimi, psikoloji literatüründe, algılamamızı örgütleyen, bilinç içeriklerini düzenleyen, değiştiren ve geliştiren yapıları adlandırmak için kullanılır. Bu yapılar, kolektif bilinçdışından süzülüp biçimlenen mitolojik temalar yani “başlangıçtan beri var olan imgeler”dir.

Yunanca'da *ἀνάγκη* şiddet anlamına gelirken *ἀνάγκη* kelimesi 'gerekli' ya da 'kaçınılmaz' demektir. İşkence bir kader ya da bir doğa kanunu (*ἀνάγκη*) olarak algılanır ve kabul lenilirdi. Dolayısıyla yunan mitolojilerinde kanla ve paramparça halde bedenler doludur. Buna verilebilecek en çarpıcı örnekse Medusa'nın Poseidon tarafından tecavüze uğraması ve daha sonrasındaki mitsel anlatımda başının Perseus tarafından kesilmesidir. Tanrılar nezdinde şiddet, amacı elde etmek ve irade dayatmak için gayet olağan, hatta doğal bir araçtır.² Gücünü ve etkisini arttırmak isteyen tüm güçler tarafından kullanılan şiddet ve acı korku nesnelerinin, tahakkümün en belirgin araçları olmuştur.

Korku inşasında kullanılan şiddet ve şiddet nesneleri iktidarın ve erkin kendini var edebilmesi için önemliydi. Korkuyu egemenlik süresi boyunca daim kılmak isteyen iktidarın en önemli aracı şiddetti. Byung-Chul Han'a göre *"Şiddet herhalde ilk dinsel tecrübedir. Tarihöncesi insanları doğanın her şeyi yok eden şiddetini ve yırtıcı hayvanların öldürücü gücünü travmatik, korkutucu ve aynı zamanda da büyüleyici bulmuş olmalıdır ki bunları tanrısal kimliklere büründürmüş ya da insanüstü bir gerçeklik düzeyine yansıtmışlardır. Şiddete karşı ilk tepki onun dışsallaştırılmasıdır. Arkaik kültürde doğa içi, nedeni kesin bilinen ve o nedenle de dehşet vermeyen 'doğal felaket' diye bir şey yoktu. Topluluk içi şiddet de, aynı şekilde topluluğa dışarıdan gelip patlak veren şiddetin bir devamı gibi hissediliyordu. Hastalık ve ölüm beden içi olgular değildi. Her ölüm bir şiddetti."*³ Dolayısıyla 'yazılı tarihöncesi'süreç içerisindeki din insanların kutsallık mertebesine çıkararak dışsallaştırdığı şiddet ve kurban ayinleri hem korku psikolojisini hem de bu korkuya teslimiyeti doğurur. Özellikle Azteklerin kana susamış savaş tanrısına kurban edeceği insanları yakalamak için düzenlediği ritüel savaşlar, kitlesel öldürme eylemleri ve bu ritüelin gerçekleştiği esnada kafası kesilen kurban insanlar, araçsallaşan şiddet ile kendini inşa eden bir korku tahakkümüne dönüşür. Bununla birlikte dinsel şiddet pratiği için aktif ve üretkendir diyebiliriz çünkü kendisini şiddet ve savaş tanrısıyla özdeşleştiren bir toplum, pratiğini ve söylemini saldırganlık ve şiddet üzerine kurar. Buna belki de yine Aztekleri örnek olarak verebiliriz çünkü yapılan savaşlar sadece savaş tanrısı adına yapılırdı ve böylece aktif olarak şiddeti araçsallaştırırken hakikatlerini de korku üzerine inşa ederlerdi.

Yine, Asur tarihinin en görkemli çağını oluşturan Sargonidler Devri (M.Ö. 744-650) hem yarattıkları korku devletiyle hem de yayılmacı politikalarıyla iktidar kodunun korkuyla işlenebileceğini hafızamıza ilk kazıyanlardan olmuştur. Yaptıkları seferleri ve işgal ettikleri bölgedeki insanlara yaptığı işkenceleri kabartmalara işleyip korku imparatorluğu yaratmaya çalışan Kral Sargon ve ardılları, tanrısal bir gücü ve desteği de bu kabartmalara işleterek aslında hem gücün hem de tanrısal dayanağın kendilerinde olduğunu resmederek tahakküm gücünü korku inşası üzerinden kurmuştur. Bunun yanı sıra, Asur

² Byung-Chul Han, Şiddetin Topolojisi, Metis Yayınları, s. 15

³ Byung-Chul Han, Şiddetin Topolojisi, Metis Yayınları, s. 23

Krallarından Naram Sin de savaşlarını ve zaferlerini steller üzerine işleterek fethettiği coğrafyadaki kıyımı ve katliamı hem meşrulaştırmış hem de düşmanlarına karşı bir korku imgesi oluşturarak nüfuzunu derinleştirirken gücünü de arttırmıştır.

Mitsel anlatılarda, tek tanrılı ve mistik inançlar içerisinde tanrı genellikle *fascinans et tremendum*⁴ olarak tanımlanır. “İzhar edilemez tanrının kendini açığa vurduğu hierofaniler çoğu zaman korkunçtur. *Monstrare* kelimesinin etimolojisine bakacak olursak iki anlamla karşılaşırız: göstermek ve uyarlamak. *Zeus*'un yağmacı bir boğaya veya yurtcu bir kuğuya dönüşmesi, paradoksun somut örnekleridir. Kutsal kitabın iyi tanrısı bile zaman zaman korkutucudur; tıpkı Eyyüp'ün farkına vardığı gibi; ya da oğlu İshak'ı öldürmesi emredildiğinde İbrahim'in, İsrailoğulları'nın kara meleği ile güreşirken ıyluk kemiğinin çıktığını anlayan Yakup'un farkına vardığı gibi. Ya da Cebrail'in dilsiz ettiği Zekeriya gibi. Kaskañ bir Tanrı'nın kullarını korkutmak için gönderdiği seller, vebalar ve büyük yangınlara ilişkin hikâyelerde cabası.”⁵ Tanrının *fascinans et tremendum* olarak açığa vurduğu tüm hierofanileri⁶ ciddi bir tahakküm ve korku inşası yaratırken, varlığının nişanesi olan tüm olaylarda içerisinde bir dehşet unsurunu barındırır. Sümer rahipleri ve kendisini tanrısallaştıran krallar (Antik Mısır İnancı Aton), korku inşası ile baskıcı ve zorba bir rejimin de inşasını yapmaktadırlar. Tanrının her sözünün kural olduğu ve uygulandığı, karşı çıkılmadığı bir rejim kendi totaliter ve korkunç uygulamalarını da tanrı sözüne dayanarak meşru kılmaktadır. Bu örneklerde değerlendirildiği gibi şiddet, her daim kendisiyle birlikte korkuyu da çağırmıştır. Kimi zaman savaş tanrısı adına kimi zaman yüce krallar adına şiddetin araçsallaştırılması, iktidarı pekiştirmek için yaygın bir yöntem olarak kullanılmıştır. En korkulan öge olarak ‘tanrı’nın gazabı’ popülerliğini bugüne kadar yitirmemiştir.

“Şiddet uygulamak güç duygusunu artırır. Daba çok şiddet daha çok güç demektir.”⁷ Bu çerçevede baskıcı, korkunç, totaliter ve geleneksel varoluşu tümenden yıkan bir yönetim şeklini ve algısını kendi döneminde hâkim kılamaya çalışan Caligula, Roma İmparatorluğu içerisinde en korkutucu hükümdar olarak adını tarih sayfalarına yazdırmıştır. Çıkardığı hükümlerle hem halka hem de yönetimindeki birçok kişiye çeşitli işkenceler yaparak adeta bir korku imparatorluğu kurmuştur. Saray içerisinde genelev açtırmış ve kadın-erkek herkesi burada çalışmaya mahkûm etmiş, emrindeki çalışanlarının erkek çocuklarına tecavüz etmiş, saçının dökülmesinden dolayı tüm halkın saçını kestirmesi için karar çıkarmış, kız kardeşleriyle enest bir ilişki içerisinde hayatını sürdürmüş, köleleri ve mahkûmları arenalarda aslanlara yem etmiştir. “Acı çeken insan, o dehşet verici koşullarda bile geleneklerin, kendisi için çizdiği yolu izler.”⁸ Dolayısıyla Caligula'ya karşı çıkamayan Roma halkı,

⁴ Latince, büyüleyici ve korkutucu anlamına gelmektedir.

⁵ Richard Kearney, Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar Ötekiliği Yorumlamak, Metis Yayınları, S.18

⁶ Hierofani, kutsal olanın tezahürü anlamında kullanılmaktadır.

⁷ Byung-Chul Han, Şiddetin Topolojisi, Metis Yayınları, s. 25

⁸ David Le Breton, Acının Antropolojisi, Sel Yayıncılık, s. 101

onun çıkardığı hükümlere riayet etmiş ve iradesini bu korku gücünün eline bırakmıştır. Kabul süreciyle bireyin kendi benini yitirmesi ve korkunun güçlerine teslimiyeti gerçekleşmiş ve iktidar kendini korku zemininde hem var etmiş hem de güçlü kılmıştır. İtalyan yönetmen Tinto Brass 1979'da Caligula'yı sinemaya uyarlarken onun tüm sapkın, iğrenç ve korkunç uygulamalarını da açık bir şekilde vermiştir. Canavarlaşmış olan Caligula'nın yarattığı algı *"benliğin esas itibarıyla asla güvencede olmadığıdır."* Benliğini tehdit altında hisseden ve bu tehditle var etmeye çalışan birey bu korku gücünün karşısında itaatkârlaşarak, zorbacı ve baskıcı olan tüm hükümleri kabullenmiştir.

Değişen ve ilerleyen süreç içerisinde, imparatorluklar sınırlarını genişletmek ve güçlerini arttırmak için korku salan şiddet eylemlerini arttırmış ve bunu halka açık alanlarda teşhir ederek veya resmederek yapmıştır. Hitit kralları, gücünü ve kudretini halkına kanıtlamak için eşleriyle ilk cinsel birlikteliğini yani kutsal birleşmesini kamuya açık alanda bir ritüel eşliğinde gerçekleştiriyordu. Halka açık olan bu güç gösterisi yukardaki örneklerin aksine doğrudan korkuyu çağırıyor görünse de, ilerleyen ve değişen konjonktür içerisinde korku unsurlarını da beraberinde getirdi. Özellikle Ortaçağ Avrupası'nda ve Osmanlı döneminde işlenen suçun cezasının kamuya açık alanda kurulan idam sehpası veya giyotin ile veriliyor olması, ölüm ve yok oluş korkusunun cezalandırmayı seyreden veya duyanlara sirayet etmesi yoluyla itaat duygusunun pekişmesine yol açmıştır. Yine Fransız devrimi süresi boyunca giyotin ile cezalandırılan bireylerin halka açık alanda teşhir edilmesi ve kafasının kesilmesiyle yapılan şov, iktidarın bizzat şiddet eylemini teşhir etmek yoluyla kendi gücünü arttırdığı ve halkın da iradesini iktidar güçlerinin mahkemesine teslim ettiği bir eyleme dönüşmüştür. Esasında bu eylemlerle hedeflenenin güç gösterisi değil, dehşet salma yoluyla tebaayı/ halkı veya bireyi etkisizleştirerek, iradesini kırmak olduğu görülmektedir. Cezalandırılan veya katledilen kişi, toplum dışı ya da sıradışı biri değildir, aksine sıradaki kurban izleyicilerden herhangi biri olabilir. İzleyici de cezalandırma eyleminden payını bu eylemi izleyerek mesajı doğrudan almak zorunda oluşuyla alır. İradesizleşen bireyin var olan tüm şiddet ve acılar karşısında kendi sırasını beklemesi dışında yapabileceği birşeyin olmadığı duygusu zamanla duyarsızlaşmasına yol açmış ve yaşanan tüm dehşet anlarını normalleştirmesine de sebep olmuştur. Artık gerçekten bir izleyicidir. İzleyen taraf olarak artık cezalandırıcı otoritenin gücünden korkmadan, eylemini meşrulaştırmaktadır.

'Önce Kadınları Vurun!'

Dehşet ve korku salan eylemlerde bulunmak eskiden bir güç, büyüklük gösterisi olarak ele alınırken ve daha dolaylı mesajlar içerirken, özellikle kapitalist modernitenin oluşum süreciyle birlikte mesajlar inceltilmiş, hedefler çoğalmıştır. Hem toplumsal birikim alanı olan ahlaki-politik toplum nüvelerini ortadan kaldırıp talan ve gasp ile tarihsel birikimlerine el koymanın; hem de toplumun belli bir kesimi veya üyeleri üzerinden

geri kalan kesime mesaj vermenin (toplumun genelini sindirmenin) aracı olarak korku ve dehşet unsurları, bu süreçte çoklu bir rol oynamıştır. Özellikle kadınlar üzerinde geliştirilen şiddet politikaları bu amaca fazlasıyla hizmet etmiştir. Bu süreç içerisinde yapılan 'Cadı Avları'yla beraber birçok kadın, kilisenin ve aydınlanmacı düşünürlerin etkisiyle katledilmiştir. 15.yy'da ortaya çıkan ve yaklaşık olarak 200.000 kadının katledildiği cadı avlarında engizisyon ve seküler mahkemelerin verdiği mizojinist (kadın nefreti) kararlarla hem korku verilmiş hem de kadınlar üzerindeki tahakküm artırılmıştır. Jack Holland kadınlardan nefret etme için *"o kadar eski ki insanlar tekerleği bulmadan önce mizojiniyi buldular"* derken aslında kadınlara karşı nefretin somut toplu katliam örneği olan cadı avlarından ve Antik Yunan'dan da önce var olduğunu vurgulamıştır. Pandora, Hypatia, Julia, Jean D'Arc, Rosa Luxemburg, Ulrike Meinhof, Leyla Kasım, Sakine Can-sız, Fidan Doğan, Leyla Söylemez, Mukhtaran Bibi, Ekin Van, Şirin Elemhuli ve son olarak hepimizin izlemiş olduğu video görüntüsünde iki kadın gerillanın Türk askeri tarafından kurşunlanarak infaz edilmesi iktidarın bu zihniyetinin süreklileştiğini de ortaya koymaktadır. Mizojinist düşünce ve eylemlere ve iktidarın tahakkümüne karşı çıkan direngen kadınların öldürülme şekilleriyle inşa edilmek istenen bu korku iklimi direnişin bittiği değil belki de başlaması gereken bir noktadır. Özellikle verilen recm cezasıyla kitle toplu bir şekilde 'suç işledi, günaha girdi' damgası vurulan kadına karşı nefretini şiddet gösterisine çevirmiştir. Böylece atılan her taş ve oluşturulan her korku ögesi, iktidarın hem baskıcı ve zorba zihniyetini hâkim kılmış hem de korku güçlerini kadınların hayatlarına sirayet ettirerek varlıklarını yani iradelerini hükümsüz kılmayı hedeflemiştir. *"Halka açık olarak yapılan infaz, suçun iktidara verdiği zararın onarılması ve iktidarın üstünlüğünün olumlanması anlamına geliyor. Dolayısıyla işkencenin ve şiddetin yasal pratiklerde bu kadar güçlü bir yer tutmasının nedeni, yasal süreçlerde hakikati ortaya çıkarmak üzere kullanılmasından öte, iktidarın işleyişini gösteren siyasal bir işlem olmasıdır."* İktidar, kendini itaat etmeyen kadın varlığının cezalandırılması üzerinden yeniden kurmaktadır. Ancak, yasaya uymayanın cezalandırılması çoğu kez yasa ihlal edildiği için değil, yasa dışında kalmakta ısrarı çağırıldığı içindir.

Mizojininin iktidarı kurumsallaştıran bir araç olarak kullanılmasını ve iktidarın şiddetini konuşulmaz, görünmez kılan bir başka boyutunu ise Japonya örneğinde görmekteyiz. 2. Dünya Savaşı esnasında Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarını herkes bilir ve hatta fotoğraflar savaşın yıkımını ve korkunçluğunu en acı şekilde gösterir. Tüm bunların ardında devletin politikası halinde gerçekleşmiş başka korkunç bir olayda Japonya Ordusunun işlediği insanlık suçlarından birisi olan sistematik tecavüz ve seks köleliğinin kurumsallaştırılmasıdır. Japon Ordusunun sistematik bir şekilde tecavüz ettiği ve ardından köleleştirdiği kadınların sayısı yaklaşık 200.000 civarında olmasına rağmen bu konu Japonya'nın gündeminde çok az yer alabilmiştir.

⁹ Ferda Keskin, Foucault'da Şiddet ve İktidar, Cogito Dergisi, Sayı 6-7, s. 118

Savaş süreci boyunca zorla kaçırılan ve köleleştirilen bu kadınlar askerlerin ‘rahatlatması’ ve ‘savaşma arzularını yenilemesi’ amacıyla sistematik bir şekilde hem tecavüze hem de şiddete maruz kalmışlardır. Büyük çoğunluğunu Güney Koreli kadınlar oluşturmuş olsa da Avrupalı ve Japonlu kadınlar da “Comfort Woman”¹⁰ olarak kaçırılıp köleleştirilmiştir. Savaş sonrası birçok hastalıkla baş etmek zorunda da kalan kadınların %30'u hayatta kalabilmiş fakat 14 yaşından beri yapılan bu zulmün ve devletin sistematik olarak yaptığı tecavüzün etkisini hala taşımaktadırlar. Mizojinist devlet yapılanmasının ve zihniyetinin ürünü olan sistematik tecavüz ve köleleştirme Helenistik Dönemin en ünlü yöneticilerinden biri olan İskender tarafından da yapılmıştır. İskender'in komutanları tarafından askerleri ‘rahatlatmak’ ve ‘savaşma arzularını yenilemek’ amacıyla bu tarz kölelerin kullanıldığı antik kaynaklardan bilinmektedir. Surka Alem (Sur-Sor:Kırmızı/ Alem:Halk) İskender'in 10.000'lerin Pers ülkesindeki aristokrat Kürt ailelerin kızlarını kendi askerleri ile zorla evlendirerek akrabalık yoluyla Zağros yolunu kendine açmaya çalışması sürecinde gerçekleşen bir olay olarak kaydedilmiştir. Yapılması planlanan bu evlilik ile hem ülkelerinin ihanete uğrayacağını hem de düşmanların esareti altına gireceklerini düşünen ruhları ve bedenleri özgür Kürt kadınları, bugün vaktine kadar sessiz kalmışlardır. Ancak evlendikleri gece, yanlarına aldıkları hançerle zorla yapılan bu evliliğe isyan edip önce İskender'in askerlerini sonra kendilerini öldürmüşler. Dokunulmaz kadın ruhu, dokunulmaz ülke ve özgür aşk birliği ile şekillenen düşünceleri, kadınların dokunulmazlığı ve temel öz savunması olarak da bu şekilde kendisini ortaya çıkarmıştır. Günümüze gelinirse, Ezidi kadınların Daiş tarafından alıkonarak, pazarlarda satılması veya savaş ganimeti olarak üyelerine hediye edilmesi, tecavüze uğraması sistematik bir kadın nefretinden kaynaklandığı gibi bu yolla korku ve dehşet salınarak sadece hükmettikleri alanlarda değil, ötesinde de tahakküm kurmak amacı taşıdığı söylenebilir. Nitekim, Amed'teki Şengal Kampına gelenlerin bir kısmının aktarımları daha Daiş köylerini işgal etmeden, kaçıp göç yollarına düştükleri yönündedir. Yine bir başka çarpıcı örnek ise zina yaptığı öne sürülen kadınların kent meydanlarındaki kafeslere konarak recm edilmesidir ki bu kafesler Daiş'ten yeni kurtarılan bazı yerlerde hala katledilen kadınların izlerini taşımaktadır. Kendisinden çok gölgesinden korkulan olmanın en etkili yollarından biri kadının bedenini ve ruhunu parçalayarak kendini gerçekleştirmektir. Bunu mitolojiden, 2. Dünya savaşına; Saray Bosna'dan Şengal'e kadar görmekteyiz. Ancak, tüm baskılayıcı korku güçlerine, şiddete rağmen, varlıklarında ısrarcı olan, direnen kadınların ölümleri veya çektikleri işkence dahi iktidarın işleyişini riske atan bir potansiyel olmaktadır. Bu potansiyel kendi an'ıyla sınırlı kalmayıp, toplumsal hafızayla geleceğe sıçramaktadır. Surka Alem kadınlarının bu politikaya karşı geliştirdikleri direniş eyleminin, Ezidi kadınlarının Daiş karşısında kendi savunma birliklerini kurmasıyla günümüzdeki yansımasını bulması sürpriz değil potansiyelin direnişle vücut bulmasıdır.

¹⁰ K. Watanabe, Trafficking Women Bodies, Thenand Now: The Issue of Military “Comfort Woman”, The Feminist Press

Soykırımdan ‘Teröre Karşı Savaş’a Şiddetin Yasası

20. yüzyıla damgasını vuran totaliter ve faşist rejimler kendilerini var edebilmek için savaşları ve katliamları korku inşası unsuru olarak kullanmıştır. Hiroşima, Yahudi soykırımı, Rum Soykırımı, Ermeni soykırımı, Dersim Katliamı ve Halepçe Katliamı tarihe belki de hafızalarda bıraktığı dehşet anları, kan kokusu ve ölü bedenlerin teşhiri ile yansımıştır. Savaş beraberinde şiddeti ve güçlü olan iktidarın kan tutkusunu, öldürme arzusunu ve faşist zihniyetinin ürünü olarak korkuyu getirmiştir. Yapılan her katliam ardı bireyler kimliğini, dinini, rengini, dilini, geleneğini ve onları var eden birçok unsuru ret ederek kendini var etmeye çalışmıştır. İnsanlığın ağır sonuçlarıyla hala tam olarak yüzleşemediği bu soykırım ve katliamlardan sonra, çeşitli uluslararası sözleşmelerle sözde savaş hukuku belirlenmiş, belli eylemler insanlığa karşı suçlar olarak tariflenmiş olsa da korku yoluyla tahakküm kurma mekanizması egemenlerin başucu yöntemi olmaya devam etmiştir. Savaş olmasa bile savaş tehdidi, katliam yapmasa bile katliam yapma ihtimali üzerinden kitleleri kontrol altına alma yaygın bir yöntem olmuştur. Sonrasında ‘Soğuk Savaş’ olarak tabir edilen dönemde, savaşın bir ihtimal olarak süreklileşmesi yoluyla halkların kontrol altında tutulması bu durumun bir örneği olarak ele alınabilir. Gerçi, erkek tahakkümcü sistemlere katliam, savaş ihtimali/senaryosu üzerinden korku salmak, kontrol altına almak yetmemiştir. Kendi koydukları bütün uluslararası hukuk kurallarına rağmen kanlı senaryolarını üstelik ‘demokrasi, huzur ve güvenlik’ adına pek çok kez gerçekleştirmişlerdir. Savaş çalışmaları literatüründe ‘yeni savaşlar’, ‘teröre karşı savaş’ olarak adlandırılan bu dönem, Asya, Ortadoğu, Afrika, Balkanlar, Kafkaslar ve diğer pek çok coğrafyada toplum-sallığın yıkımı, toplumun savunmasız kalması, istikrarsızlığın süreklileşmesiyle belirleyici olmuştur. Bunun yanı sıra ister klasik devletlerarası savaşlar, ister konvansiyonel savaşlar, isterse ‘yeni savaşlar’ olarak adlandırılan adı konulmamış savaşlar döneminde olsun, savaş gibi ‘resmi’ bir şiddet eyleminin topluma yansımaları ve üzerindeki etkisi çok muhtemeldir. *“Savaşlar Devletin tüm yetki ve saygınlığını taşır ve savaşlarda öldürülen insan sayısı doğru orantılı olarak değeri artan ‘kahramanlar’ açısından bakıldığında savaş da öldürme eylemini ödüllendirmektedir.”*¹¹ Tabi ki savaşların oluşması için gereken anlamsız bahaneler ve savaşlarda uygulanan yöntemler irdelendiğinde iktidarın kendi erkini mutlak kılmak için şiddetin ve korkunun her türlü unsurunu kullandığını ve bunu yaparken ulusal duyguları, dini ve kültürel değerleri araçsallaştırdığını görebilmekteyiz. Araçsallaşan her şey, savaş süresi boyunca değersizleşir ve hiçleşen değerler için uygulanan tüm şiddet içerikli uygulamalar ve korku inşaları onun yeniden kazanımı yolunda arttırılarak kullanılır. Kaybedilen değeri yeniden kazanmak için uygulanan tüm şiddet içerikli uygulamalar hak ve mubah görüldüğü için yaratılan korku imgeleri ve sistematik uygulamalarda bu minvalde arttırılır.

¹¹ Dane Archer- Rosemary Gartner, Barış Dönemi Kayıpları: Savaşa Katılmayanların Şiddet İçeren Davranışlarında Savaşın Etkisi, Cogito Dergisi, Sayı 6-7, s. 241

Simgeselden Gerçeğe Sistemik Şiddet: İşkencenin Sıradanlığı

Özellikle Kürt nüfusunun fazla olduğu bölgelerde yapılan sindirme, ders verme ve baskıya dayalı iktidar rejimi; zorba işgaller ve sistemik şiddet içerikli uygulamalar sözde kaybı yaşanan değerlerin ve ulus devlet zihniyetindeki faşist tutumların korunması temelinde gerçekleşmiş ve hala gerçekleşmektedir. Burada, günümüzde artık üretimi dahi yapılmayan ama Kürdistan'da etkisi maalesef ki baki olan ve Beyaz Toros olarak tabir edilen otomobil imgesi üzerinde durmak açıcı olabilir. 90'lı yıllarda Kürt illerinde sokak aralarında dolaşan bir hayaletin anlatımına dönüşen Beyaz Toros, aslında birçok canın kaybedilmesi ve yaşam haklarının ellerinden alınması anlamına geliyor. Dolayısıyla Beyaz Toros sadece bir araba modeli ve rengi değil; Silopi, Cizre, Bismil, Kulp ilçelerinden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne uzanan, herkesin bildiği ama devletin bir türlü kabul etmediği, gözaltı sürecinde kaybedilenlerin simgesi olmuştur. Kürtçenin yasaklı olduğu dönemde Cizre sokaklarında yoğurt bakracı içerisinde Kürtçe kaset saklayıp götüren bir genci konu alan kısa film *Masîta*¹², elindeki yoğurt bakracı içerisindeki kaseti götürmeye çalışan gencin önünü kesen Beyaz Toros hem dönemin korku unsurunu hem de baskıcı ve zorba rejimin yaşatmış olduğu travmayı çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Cumartesi Anneleri'nin anlatımlarında Beyaz Toros adeta bir canavar, yok oluşun simgesi, sevilen kişilerin bir daha geri dönmediği ve hiç kimsenin hala bu kayıplardan dolayı ceza almadığı bir süreci temsil ediyor. Her Cumartesi aynı yerde ve aynı saatte seslerini duyurmaya çalışan kayıp yakınları, bir dönemin hem kâbusunu hem de devletin korkunç yüzünü haykırarak, sadece kaybedilen yakınlarının en azından kemiklerine ulaşmak için mücadele vermemektedirler, aynı zamanda korku güçlerine karşı cesaretin, umudun savunuculuğunu yapmaktadırlar. 90'lı yıllardaki kâbusu ve korkuyu yansıtan Beyaz Toros ve kayıp hikâyeleri bölgenin gerçeği olduğu kadar iktidarın korku inşasını da cidden ifade eden bir simge olmuştur. Beyaz Toros'un yarattığı korku imgesi olmasaydı, 2016 yılının başlarında Kürdistan sokaklarında görülmeye başlayan Siyah Ranger'lar bu kadar hızlı bir biçimde herkesin hemfikir olduğu bir korku simgesi olmazdı.

21. yüzyıla girerken egemenler muktedir kalmak için korku güçlerini hem en kanlı kaba haliyle hem de en inceltilmiş, kansız haliyle devrede tutmaktadırlar. Cezalandırma, önceden beri korku salmanın, suçludan çok suçlu olmayı etkilemenin bir yolu olarak ele alınmıştır. Bu bakımdan, idam, zindan, sürgün gibi yöntemler öteden beri kullanılıyordu ancak modern çağın 'ıslah evleri', 'cezaevleri', hapishaneleri farklı bir değerlendirmeyi hak ediyor.

¹² Tahsin Özmen'in 2015 yılında çekmiş olduğu kısa film

“Foucault, Klasik Çağ olarak adlandırdığı (yaklaşık olarak 17. yy'ın ortasından 18.yy'ın sonuna kadar uzanan) ve aşağı yukarı monarşi kurumuyla örtüşen dönemin hukuk anlayışına göre yasaya karşı işlenen suçun niteliği ve bedeli ne olursa olsun, aslında hükümdara karşı işlenmiş olarak kabul edildiğini söylemektedir.”¹³ Dolayısıyla suçlu bulunan kişiye verilecek ceza halka açık alanda infaz ve sonuç olarak da iktidara verilen zararın onarılmasına dönük bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat değişen konjonktüre bağlı olarak verilen ceza ve infaz kararlarının da artık, monarşik hukuk içerisinde gerçekleştirilen halka açık seyirlik korku ve dehşet olmaktan ziyade gizli uygulamaları ve kuralları olan bir yapılanmaya yani hapis-haneyeye dönüşmesi süreci söz konusudur. 18. yy'ın sonlarına doğru kendisini iyice ortaya koyan bu sistemin amacı suçun ve suçlunun ortaya çıkarılması, hükümlünün prestijini korumak değil; bireyin davranışlarını devletin ve sistemin istediği biçimde ıslah etmek, itaatkârlaştırmak, iradesini kırarak otoriteye boyun eğen kişiye çevirmektir. Türkiye tarihinde bunun en aşikar örneği 12 Eylül askeri darbe döneminde Ankara Mamak ve Diyarbakır 5 Nolu cezaevleri olurken, daha yakın bir zamanda Guantanamo Askeri Kampı/ cezaevindeki uygulamalar da görülebilir. Şiddetin ve korkunun arttırılmaya çalışıldığı ve insanların korku ile hâkimiyet altına alınmaya, iradesizleştirilmeye çalışıldığı 12 Eylül faşist darbesi süresi boyunca tutsaklar sistematik olarak işkence ve çeşitli onur kırıcı uygulamalara maruz kalmıştır. Tüm işkencelere, irade ve onur kırıcı uygulamalara rağmen yılmadan direnen birçok tutsak, meşruiyetlerine olan inanç ve sağlam iradeleri ile işkenceyle örülen korku duvarlarını aşmışlardır. Totaliter ve faşizan zihniyetin hapis-hanelerinde otoriteye boyun eğmeyen ve sistemin tüm zorba yapılarını ve kurallarını içselleştirmek yerine bulunduğu alanı direniş mekânına çevirenlerin gerçekliğini 5 No'lu Cezaevi yansıtmaktadır. 12 Eylül Darbesi, askeri bir cunta olmasının yanı sıra faşist ideolojisi, yoğun şiddet içeren baskıcı ve zorba rejimi, kısıtlayıcı ve irade kırıcı unsurlarını korku güçleriyle inşa etmesinden dolayı toplumsal bellekte izlerini hala korumaktadır. Doluluk oranı yüzde yüzü aşmış olan hapis-haneler gerçekliğiyle karşı karşıya olduğumuz şu günlerde hapis-hanelerin fiziksel işkence merkezi olmaktan, egemenin koyduğu yasaları ihlal eden bireyleri cezalandırmaktan çok bireyi parçası olduğu toplumdan ayırarak yalnızlaştırma ve denetim altında tutma rolünü oynadığı görülmektedir. Esasta ise muktedir biat etmeyen herkesin gideceği yer olarak mesajını hapsettiği kişiye değil topluma veren bu mekanizmada ‘ıslah edilmesi’ hedeflenen birey değil toplumdur. OHAL uygulamaları altında normalleştirilen hapsedilmenin sıradanlığı, keyfiligi ve rastgeleliği, uzun gözaltı süreçleri, işkencenin keyfiligi ile hapis-hane kendi başına birer korku gücü haline gelmiştir. Bu haliyle monarşik dönemle biçimsel olarak araya fark konulmuş olsa da temel motivasyon hala aynıdır. Buna karşın, Bastille zindanlarından 5 No'lu cezaevine, F tipi cezaevlerine kadar bireyi ve toplumu iradesizleştirmeye, edilgenleştirmeye dönük tüm uygulamalar karşısında hapis-hane duvarlarını aşan bir direniş damarı da her zaman canlı kalmıştır.

¹³ Ferda Keskin, Foucault'da Şiddet ve İktidar, Cogito Dergisi, Sayı 6-7, s. 118

Diktatöryal Hegemonya ve Belirsizlik Rejimi

*"Hükümdar iktidarını öldürme fiili üzerinden, kan dökmek vasıtasıyla ilan eder. Kamusal alanlarda sabnelenen kanlı seyirlikler, iktidarını ve haşmetini kurulumak içindir. Şiddet ve şiddetin teatral sabnelenişi burada iktidarın ve hegemonyanın önemli birer aracıdır."*¹⁴ Cizre, Sur ve Nusaybin'de yapılan operasyonlar ve özellikle sokakta teşhir edilen çıplak kadın bedenleri, kitle içerisinde patlatılan bombalar ile iktidarın tüm korku unsurlarını kendi hegemonyasının inşası sürecinde kullandığını ve bu inşada birçok insanın öldürüldüğünü/kurban edildiğini söyleyebiliriz. Devlet eliyle gerçekleştirilen birçok ölüm üzerine gelen açıklamalar da Lacan'ın *"Geride kalan tek mizahi boyutun kara mizah olduğudur"* açıklamasını hatırlatır. Kara mizah içerisinde şiddetin, korkunun ve iğrenç uygulamaların teatral sahnelenişi edilgenleşen bireyler tarafından iktidarın izin verdiği boyutta ve ölçüde 'izlenmekte'dir. 'Siz ne dersiniz deyin, ben istediğimi yaparım, istediğimi söylerim' mesajıyla birlikte iktidarın ele geçirdiği ve iradesini hiçeştirdiği birey artık hükmünü ve var olma vasfını yitirmişti. Seçim, mitingler-gösteriler, medya gibi liberal demokrasinin irade beyanı ve katılım araçları olarak gösterilen kurumlarının kendisi iktidarın kendini yeniden tahkim etmesinin araçları olarak kara mizahın sahnesine dönüşmüştür. Böylece özerk düşünme ve eyleme yetisini yitiren birey ve toplumun tepkileri muktedirin arzu sınırlarına hapsedilmiştir. Kara mizah konusu olan her şeyin normalleştirildiği ve tepkisiz karşılandığı oranda istisna olan ölüm/şiddet kaideye dönüşür. Olağan üstü halin olağanlaşması, şiddetin bedel ödemeksizin feda edilebilecek/ vazgeçilebilecek yaşamlar¹⁵ üzerinde süreklileştirilmesini gerektirir. *"Egemenlik alanı, cinayet işlemeksizin ve kurban etmeksizin adam öldürmenin meşru olduğu alandır ve kutsal hayat - yani öldürülebilen ama kurban edilemeyen hayat - da bu alanda zapt edilen hayattır."*¹⁶ Egemen, kendi varlığını ancak bu alanın varlığıyla sürdürebilecek, meşruiyetini ancak alkış toplayarak sağlayabilecektir.

Diğer taraftan, birey, kendini muktedirin arzu dünyası içinde eritip, onunla bütünleşerek duygu ve düşünce özerkliğini muktedire teslim ettiği andan itibaren varlığını hiçeştirmiş, iktidarı işaret eden bir simgeye dönüşmüştür. Ezcümle *"kaçan, kurtulan, yol değiştiren bu olmayan-nesne yalnızca gösterge olarak elle tutulur hale gelir. Dolayısıyla, varlığını bir temsilin, bir görmenin aracılığıyla sağlar. Son kertede (duymaya ve dokunmaya ilişkin) diğer halüsinasyonları da bir araya getiren ve normalde sakın ve tarafsız bir simgeselde ortaya çıkarak öznenin arzusunu temsil eden görsel halüsinasyon."*¹⁷ Varlığını bir temsilin aracı haline getiren birey, yapılan tüm zulüm, şiddet ve korku inşalarını kendisi yapmış kadar haz alabilmekte ve faşizan duygularını da bu yolla yani edilgenliği ölçütünde tatmin etmektedir. Agamben'in ifade ettiği şekliyle 'çıplak yaşam' kapsamı genişledikçe, egemenin etkilerinde kutsallaşmaya çalışan

¹⁴ Byung-Chul Han, Şiddetin Topolojisi, Metis Yay. s. 16

¹⁵ Giorgio Agamben, Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat, Ayrıntı Yay. 2013

¹⁶ Carl Schmitt, Siyasî İlahiyat, Dost, 2005, s. 113

¹⁷ Julia Kristeva, Korkunun Güçleri İğrençlik Üzerine Bir Deneme, Ayrıntı Yay. s. 63

yaşamlar çoğalmaktadır. Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini, Irak'ta Saddam, Portekiz'de Salazar, İspanya'da Franco, Arjantin'de Peron, Yugoslavya'daki Ustaşalık, Belçika'daki Reksizm, Avusturya'daki Heimwehr paramiliter grubu, Japonya'da II. Dünya savaşında etkinleşen militarist ve milliyetçi gelenek (yukarıda daha önce değindiğimiz Comfort Women sürecinin yaşandığı dönem), Türkiye'de cumhuriyetin kurumsallaşma sürecindeki aktörler (Atatürk ve CHP dönemi), şimdi de AKP ve Erdoğan dönemlerinin ortak özelliği totaliter, tekleştirici rejimler olarak tüm korku unsurlarını tahakkümü altına almak istedikleri halklar üzerinde uygulayarak, 'çıplak yaşam'ları çoğaltıp, denetim sağlamaya çalışmalarıdır. Gözaltı, tutuklama, işten ve vatandaşlıktan çıkarma, tecrit etme gibi tehdit, şiddet içeren ve bireyin özgürlüğünü, toplumsallığını hedef alan ve nerdeyse rutinleşen uygulamalarıyla halklar tahakküm altına alınmak istenmiştir. Bununla da yetinilmemiş kadın gerillalar kurşunlanarak uçurumdan atılmış, Ekin Van'ın cansız bedeni çıplak bir şekilde sokak ortasına bırakılmış, Hacı Lokman Birlik'in cansız bedeni yerlerde sürüklenmiş, tank ve tomalarla insanlar ezilmiş, iktidarın seçimle alamadığı bölgelerde operasyon yapılmış, insanlar bodrumlarda yakılmış ve ölen çocuk bedenleri buzdolaplarında saklanmıştır. Gerçekleşen irade kırıcı uygulamalarla bireyin tüm varlığını teslim almaya çalışan ve adaletin temelden sarsıldığı bir süreç içerisinde toplum ve birey kendi öz savunmasını oluşturamadıkça kamplaşma derinleşmektedir. 'Harcanmasında sakınca olmayan yaşam'ların karşısında iktidarın görev öznesi olarak itaat eden, onaylayan, pasif birey gerçekliği oluşmaktadır.

Tehdit, düşman kavramları etrafında şekillenen bu politika, güçlü bir koruyucu/ baba/ hükümler ve bu kişinin hamiliğine muhtaç olan bir tebaa/ kitle gerektirir. Edilgenleşen bireyin veya toplumun kendini savunma, koruma, tehdidin ne olduğuna karar verme yetisinin ve yetkisinin gasp edilmesini gerektirir. Kendi bilincinde olan ve öz savunmasını oluşturmuş bir toplumun bu durumu kolayca kabul etmeyeceği söylenebilir. Bu nedenledir ki muktedir, toplumun hafızasında canlı olan birçok korku güçlerini devreye sokarak toplumun savunma sistemini etkisizleştirir ve hedeflediği şeyi yani iradeyi teslim almayı etkinleştirir. Dolayısıyla hem iktidarını sorgulayabilecek herkesi etkisizleştirmiş olacak hem de kendi güçlerini tehdit/ düşman odaklı bir söylemle bir arada tutacaktır. Bu süreç kendini milliyetçilik, dincilik, cinsiyetçilik gibi tanımlamalarla sadece makro değil mikro düzeylerde de (mahallede, sokakta, evde) yaşatmaktadır. Sokakta herhangi bir konuda seslerini duyurmak isteyen insanlara polisle birlikte kraldan çok kralcı oluveren 'sivil'lerin de saldırması aslında iktidarın söylemi dışındaki her sözün vatana ihanet, kendi 'güvenceli' yaşama alanına tehdit olarak görülmesindendir. Buradaki vatan sözcüğünün sermayeyle, erkeklerle ve iktidarla çok rahat bir şekilde ikame edilebildiğini görmekteyiz. Dağıtılmış toplumun hamisi olan muktedir, tekleşmiş bireyler için sığınılacak en güvenilir limandır. Kraldan çok kralcı olmakla tercüme edilebilecek bu biat kültürü sadece ötekine olan güvensizlikle değil kendine olan güvensizlikle de açıklanabilir. Hamiliği kabul etmiyorsan sığınacak en güvenli liman kendini görünmez, edilgen hatta *görsel halüsinasyon* kılmaktır, ötesiye başına ne geleceğinin belli

olmadığı ihtimaller zinciridir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, korku/ şiddet unsurlarının esasta toplumun parçalanarak, güvensizleştirilmesini, politika üretemez yani çözüm geliştiremez hale gelmesinin ve öz savunmasız kılınmasının aracı da olduğunu belirtebiliriz. Son süreçte gerçekleşen darbe girişiminin ardındaki belirsizliğin itaat üreten bir korku unsuru olarak iş gördüğü yeni bir toplum mühendisliği süreci ile karşı karşıyayız. Kamplaşmanın, böl-parçala-yönet taktığının modern ve post-modern uygulamalarının denegi olan toplum ve bireyler adeta müthiş bir belirsizlik iklimine sokularak irade testine tabi tutulmaktadır. Ezcümle, bankadan çektiğiniz krediyi, oturduğunuz evin kirasını ödemek zorundasınızdır. Evdeki çocukların karnını doyurmak zorundasınızdır. Sevdiklerinizin kaygılarını, isteklerini gözetmek zorundasınızdır. Ancak hayatın akışı her zaman kurduğunuz bu durağan dengeyi korumaz; çünkü piyango size de çıkabilir. Her an tecavüze uğrayabilirsiniz, taciz edilebilirsiniz. Durduk yere suçlu ilan edilip cezaevine atılabilirsiniz veya bir kurşun yiyip ölebilirsiniz, statik denge içerisinde mutlu olduğunuz, işinizden de olabilirsiniz.

Ne Yapmalı?

1993 yılında Abdullah Öcalan, kadın ordulaşma çalışmalarını bir kadın örgütlenmesi olarak geliştirirken "*Eşitliğin olduğu yerde ordular olmaz*" demişti. Bugün hala patriarkal sistemin ve erkek ordulaşmasının yakıp yıktığı, her gün yeni 'çıplak yaşamlar' ürettiği bir gezegende yaşamaya çalışıyoruz. Peki, tarihsel süreç içerisinde oluşturulan korku güçleri ve etkilerine karşı öz savunma nasıl gerçekleştirilebilir? Arketipleşen, hafızalarda korkusu ile simgelenen, mitsel, dinsel ve siyasal açıdan bile anlatıldığında hala ürkütöbilen korku inşalarına rağmen neler yapabiliriz? Edilgenleşen, iradesi kırılan, korku güçleriyle susturulan ve korkuyu içselleştirdiği oranda varlığını muktedirlere teslim eden bireyin öz savunmasını sağlayabileceği cesareti tüm bu güçlere karşı sorguladığı geçmişte ve köklerinde bulabileceğini görüyoruz. Kendine dönük sorgulamasının neticesinde kaybettiği değerleri ve varlık bilincini yeniden oluşturan birey tüm korku güçleriyle savaşılabiliştir. Egemen nasıl, korku güçleriyle yenilgi psikolojisini örgütleyorsa, toplumsal güçler de öz savunmayla cesaret ve direniş örgütlemiştir. Surka Alem kadınlarının yüzyıllar önce geliştirdikleri direniş eyleminin, silahlanan Ezidi kadınlarının eyleminde yeniden doğması bu hafızanın canlanmasıdır.

Arketipleşmiş ve mitleşmiş bir anlatım olan Dehak ve Demirci Kawa'nın hikâyesi bu coğrafya üzerinde anlatılmış önemli bir öz savunma ve direniş hikayesidir. Dehak'ın bitmek bilmeyen katliam ve kıyım arzusu halkın kanını emmeye ve onları yok etmeye dönüşmüştür. Adeta canavarlaşan Dehak'a karşı Kawa öncülüğünde direnişe geçen halk sarayı ele geçirir ve Kawa'nın çekici ile Dehak'ın cansız bedenini yere yığılır. Tiranlaşan, canavarlaşan ve saldığı korku ile iradesini kırdığı halkın üzerinde zulümler yapan Dehak'ın sonu direniş ve öz savunmayla gelmiştir.

Bunun yanı sıra Hint mitolojisi içerisinde yer alan ve Himalayaların kızı olarak da adlandırılan Kali tanrıların başaramadığını yapar ve bir tanrıça olarak "Asura" adındaki şeytani varlıkları yener. Her yerde dehşetler saçan Asura'lara karşı ciddi bir direniş gösteren Kali hem halkı hem de tüm tanrı-tanrıçaları korumuştur. Güçlü ve gücü oranında düşmanına karşı korkuyu yaşatan ve direnişi ile tanrılar içerisinde önemli bir yeri olan Kali hem mitsel anlatımı içerisinde hem de Hindistan'da önemli bir yere sahiptir. Özcesi, anlatılan mitler ve yaşanmış olaylar içerisinde zulüm ve baskı arttığı oranda zalimin sonu hem tez hem de acı olmuştur. Klee'nin Angelus Novus yani Tarihın Meleği adlı tablosunu yorumlayan Walter Benjamin,¹⁸ yüzünü geçmişe çevirmekten alıkoyamayan tarih meleğinin geçmişi sürekli ayaklarının önüne fırlatılan bir felaket olarak görmesinden bahseder. Tarih meleği, dönüp yaşamı canlandırmak ister ancak geçmişe dönemez, geleceğe mecburdur. Şimdi tam da böyle hissediyoruz değil mi? 'Peki geçmiş gerçekten de tek bir felaketten mi ibaret' noktasında iş, anlam ve algı gücümüzün ne kadar korku güçlerinin hakimiyetine girdiğine kalmaktadır. Bu anlamda tarihsel hafızaya dönmek ve tarih meleğine tek bir felaket olarak görünen olaylar silsilesinin içindeki parçalanmış yaşamı birleştirme gücüne sahip kişileri, anları, süreçleri algılayabilmenin koşulu mutlak karamsarlıktan çıkmak olabilir. Tarihi, felaketin ve yenilginin değil renkli, vazgeçmeyen, çoklu bir mücadelenin tarihi olarak geleceğe aktarmak güç verecektir. Sadece psikolojik ve duygusal olarak değil, yöntemsel olarak da tarihin bizimle paylaşacağı çok şey var. Geleceği de ancak bu temelde bir mecburiyet olmaktan çıkartıp bizim kılabiliriz. Örneğin, en temel ilke olarak yukardaki anlatımlar da göstermektedir ki egemen yalnızlaştıkça daha fazla korku güçlerine sarılsa da yaşam kazanmıştır. Ne kadar yoğun bir baskı olursa olsun, direniş, cesaret, umut kendine her zaman yol açmıştır. Galeano, 'Kadınlar' kitabında küçük bir kız çocuğunun hikayesini anlatır.¹⁹ Görüşüne gittiği babasına bir resim çizmiştir küçük kız. Ağacın üzerinde kuşlar... Özgürlüğü çağrıştıran kuşun resminin bile içeriye alınmasına tahammülü yoktur faşizmin. Yasaktır, resim yırtılır. Bir sonraki görüşte küçük kız yine bir resim çizip götürür babasına. Bu sefer kuşlar yoktur ağaçta, küçük renkli yuvarlaklar vardır. Babası sorar "ne bunlar elma mı, portakal mı?" Ancak değildir. Kız babasının kulağına eğilir, sessizce "ne yapıyorsun duyacaklar, sana gizlice getirdiğim kuşların gözleridir onlar!" der. Bu anlatıdaki gerçekliğin kendisi bile egemenin korkulu rüyası olmaya yetecek güçtedir. Bilinmektedir ki egemenler korku güçlerini ne kadar şiddetle yaşamın üzerine salarsa salsın, korkunun felç eden tahakkümü yenilmez değildir.

Egemenin iktidarını sürdürmek için devreye koyduğu araçların boşa çıktığı her an, itirazın örgütlendiği, direnişin geliştirildiği, demokratik-komünal değerler etrafında kenetlenmenin sağlandığı anlardır. Yukarıda ele alınan birçok örnekte korku güçleriyle

¹⁸ Walter Benjamin, Pasajlar, Çev: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yay.12. Baskı, 2016

¹⁹ Eduardo Galeano, Kadınlar, Sel yay. 2016 içinde Kuşlar, s. 85

beslenen egemenler karşısında savunmasızlık, çaresizlik, güçsüzlük öne çıkmış gibi görünse de bu tarihin direnenlerin tarihi olduğu unutulmamalıdır. Örneğin Kobane'de iktidarın "düştü, düşecek" söylemleri üzerinden korku güçleri karşısında yenilgiye uğraması, kaybetmesi beklenen bir halk gerçekliği beklentisi dillendirilirken Arin Mirkan'ın Dehak'laşan Daiş zihniyetine karşı gerçekleştirdiği fedai eylemi ve halkların Kobane şahsında yaşamı, direnişi savunmak için ayaklanması hem bir öz savunma hem de eylemselliği açısından korku güçlerine karşı tarihi bir cevaptır. 'Yaşamı uğruna ölebilecek kadar sevmek', muktedirin egemenliğini sürdürebilmesi adına harcanabilecek yaşamlar olarak değersizleştirilen yaşamımızı yeniden bizim kılmanın eylemi olarak egemenin kurduğu oyunu bozma gücünde olmuştur her zaman. Özcesi, 'korku gibi cesaret de, umut da buluşturıcıdır' belirlemesi etrafında geliştirilecek her örgütlenme, her itiraz yaşamın savunulması, egemenlerin araçlarını boşa çıkarma anlamında hayatidir. Bu minvalde iradesi tutsak edilen, hiçleştirilen, yaratılan korku imajlarıyla tahakküm altında tutulan, yaşamı değersizleştirilerek yok edilen birey ve toplum gerçekliğinin, direnişle yani karşı cevap ile aşılabileceğini yeniden gösteren eylemler, nerede kaybettiğimizi ve nerede nasıl kazanacağımızı işaret ederek köreltilen tarihsel bilinç ve iradenin öz savunma alanları olarak yeniden örgütlenmesini salık verir.

Her alanın zorbalıkla zapt edildiği, tarihin de egemen zihniyetle değiştirildiği bir düzlemde kadınların öz savunması, saldırı altındaki değerlerimizi, özette toplumsallığımızı tekrar elde etmek ve yeniden kadın bakış açısıyla yorumlamakta olacaktır. Yaşamın bedenden ibaret olmadığı açık olduğuna göre, temel içgüdülerimizden olan koruma güdüsünü toplumsallığımız, tarihimiz, coğrafyamızla birlikte ele almak durumundayız. Anlamli yaşam arayışıyla, demokratik direniş geleneğinin hafızasına bağlı kalarak bir araya gelme, kamplaşmaya/ bireyciliğe karşı toplumsallığı örgütlenme ve bu temelde mücadele etme iktidarın dayanaklarını çürütecektir. Üstüne koymamız gereken, köklerde, mitlerde, coğrafyadaki '*Serbûdan*'larda, toplumsallaşan bilinç yükselmesi ve ideolojik yaklaşımlarda, demokratik modernitenin var edilebileceği ahlaki-politik toplum değerleri içerisinde zulmün, dehşetin, yıkımın, hiçleşmenin karşısında umudu, yaşamı örgütleyecek en anlamlı cevapları oluşturmaktır. Kadın mücadelesinin tarihi bu cevabın ideolojik, örgütsel, kurumsal ayaklarının geliştirilmesinin tarihi olarak da okunmalıdır. Bu tarihten süzülerek geliştirilen kadın kurtuluş ideolojisinin 5 temel ilkesinde ele alınan yurtseverlik, özgür düşünce/ özgür irade, örgütlenme, mücadele, etik-estetik kavramlarının her biri korku duvarlarının delinmesi için yol göstericidir. Yaşam alanlarımızın özgürlük sorunlarımız ekseninde yeniden ele alınıp inşasını hedefleyen jineolojinin eylem kılavuzlarını²⁰ bu deneyimler etrafında örgütlemek korku inşa süreçleri karşısında öz savunmanın inşası ön açıcı olacaktır.

²⁰ Kadın özgürlüğü-eşitliği ve demokrasi için Etik-Estetik, Ekonomi, Demografya, Ekoloji, Tarih, Sağlık, Eğitim, Politika Jineoloji içerisinde tanımlanmıştır.

Kaynakça

- Byung-Chul Han, Şiddetin Topolojisi, Metis Yay.
- Carl Schmitt, Siyasi İlahiyat, Dost, 2005
- David Le Breton, Acının Antropolojisi, Sel Yay.
- Dane Archer-Rosemary Gartner, Barış Dönemi Kayıpları: Savaşa Katılmayanların Şiddet İçeren Davranışlarında Savaşın Etkisi, Cogito Dergisi, Sayı 6-7
- Eduardo Galaeno, Kadınlar, Sel yay. 2016 içinde Yasak Kuşlar
- Ferda Keskin, Foucault'da Şiddet ve İktidar, Cogito Dergisi, Sayı 6-7
- Giorgio Agamben, Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat, Ayrıntı Yay. 2013
- K. Watanabe, Trafficking Women Bodies, Then and Now: The Issue of Military "Comfort Woman", The Feminist Press
- Julia Kristeva, Korkunun Güçleri İğrençlik Üzerine Bir Deneme, Ayrıntı Yay.
- Richard Kearney, Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar Ötekiliği Yorumlamak, Metis Yay.
- Walter Benjamin, Pasajlar, Çev: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Yay. 12. Baskı, 2016

Öz Savunma Sistemlerini Hatırlamak ve Yeniden İnşa Etmek

Zeynep Beydağı

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü'ne atfen kadına yönelik şiddet kadar bu şiddete karşı öz savunmamızı nasıl yapacağımızı konuşabilmek için Jineoloji Dergisi bu sayısını öz savunmaya ayırmakla iyi bir tercih yapmış. Öz savunma üzerine konuşmak, yazmak daha da önemlisi kadınların kendi öz savunma mekanizmalarını oluşturma gereği her geçen anda daha yakıcı hale geliyor. Şiddetin en ağır mağduru olduğumuz tartışma götürmez bir gerçeklik iken kendimizi nasıl savunabileceğimiz üzerine daha fazla tartışma yürütmeli, bunun yöntem, araç ve kurumlarını oluşturmaya hedeflemeliyiz. Şiddetin kapsamı ve kurumlaşma düzeyi ile karşılaştırıldığında öz savunma örgütlenmeleri zayıf ve parçalılar, yaygın değil. Oysaki tehlikeler karşısında kendini savunmak temel bir özelliği varlıkların. Varoluşun savunmasız gerçekleşmesi çok da mümkün görünmezken ve bizler giderek *jinocid/femicide* [kadın soykırımı] ile karşı karşıyayken öz savunma, kadın özgürlük mücadelesinin temel gündemlerinden biri olmayı hak eden bir konu haline geliyor. En narin bitkiden, en güçlü hayvana doğanın temel yaşam ilkesi olan kendini koruma bilgisini, kadınlar olarak neden unuttuk acaba? Kendimizi korumak zorunda olmadığımıza ya da bunu başkalarının yapacağına nasıl ikna olduk?

Engels, yaşamın kadın etrafında şekillendiği bir dönemden erkek egemenliğine geçişin doğal ve barışçıl olduğunu söylese de bunun tersinin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Bu geçiş direniş ve öz savunma örgütlenmesi ile karşılanmalı. Sonuçta erkek egemenliği galip gelse de iki bin yıllık bir direnişin ardından gerçekleşmiştir kadın yenilgisi. Ekonomisiz, siyasetsiz, kültürsüz, sessiz, eğitimsiz bırakılmayı sağlayacak mekanizmalarla savunmasız kılınmışız. Bu sürecin izlerini sürebileceğimiz bol miktarda malzeme var aslında. Bunlardan biri

kölelik-kadın kavramları arasındaki bağlantıda yatıyor. Özgürlüğü ‘anaya dönüş’ ile özdeşleştiren “Sümer yazısında köle sözcüğü yerine kullanılan işaretin “dağlı kadın” anlamına da geliyor olması düşündürücüdür.”¹ Bunun anlamı; ilk kölelerin dağlardan kaçırılan kadınlardan oluştuğudur.

Toplumun ve doğanın köleleştirilmesi sürecinin başlangıcını, özgür mekanlarından koparıp erkeğin ve tapınağın hizmetine sunulan kadınlarla başlatmış uygarlık. Sümerlerin en büyük tanrıçasının Ninhursag, yani yüksek yerlerin ya da sıradağların hanımı olduğunu düşündüğümüzde, o yüksek memleketlerin saldırıya uğrama nedenine dair ipuçları yakalayabiliriz. Saldırının nedenini anlamadan kendimizi nasıl savunacağımızı da bilemeyiz. Bu saldırı kadın etrafında oluşmuş bir yaşamın ekonomisine, siyasetine, kültür ve inancına yöneliktir. Kadının bedeninden önce bu değerlerine hakim olmuştur uygarlık. Aradan geçen binlerce yılda hiçbir şey değişmemiş diyesi geliyor insanın.

Sadece DAİŞ’in, Boko Haram gibi katil sürülerinin kaçırdığı kadınlar değil, neredeyse saldırıya uğrayan her kök kültür ve coğrafyada benzer karakterde saldırılar uygulanmış. Kadınlar üzerinde denenen egemenlik yöntemleri topluma ve doğaya da tatbik edilir. Tecavüz ve bir erkeğin mutlak mülkü olma hali olan “karı”laştırmanın gençlere, çocuklara, ezilen halklara hatta doğaya uygulanması bununla bağlantılı olsa gerek. Bu açıdan kadınların öz savunmaları, kültürlerin, inançların, toprağın ve ekolojinin savunulması ile bağ içindedir ve olmalıdır. Tarihsel olarak da kadınlara dönük her saldırı, bir yeni dönemin başlangıcı olmuştur. Kölelik kavramı, ilk saldırı dalgasından doğmuş; uygarlık, önce kadınları ardından da erkekleri köleleştirmiş. İkinci büyük saldırı dalgası da Avrupa’da neolitik dönem kalıntısı diyebileceğimiz bilge kadınlara cadı avı adı altında yapılan saldırdır. Kapitalizmin doğuşu ile bu saldırı dalgası arasındaki bağlantı konusunda yapılan araştırmalar, bunu giderek daha net ortaya koyuyor. Bu da kadınla birlikte doğanın da köleleştirilmesi hamlesini tamamlar nitelikte etki yaratır. İlk saldırı ile köle ve efendinin yani sınıfların oluşumuna; ikinci saldırı olan dişi doğanın alt edilmesi ile de ekolojik felaketlerin yolunu açan sürece yol açar. Alt edilip, sırlarına ulaşmak için işkence ve tecavüze uğrayan doğa imgesi toplumsal, hatta ekolojik felaketlerin kaynağında kadın sorunun olduğuna dair bir veridir.

Sümerlerin saldırdığı yüksek yerlerin kadınları, güçlü kadınlardı muhtemelen. Mitolojik hikayelerde dünya ve insanın yaratılışını sağlayan erkek tanrıların ilk işinin dişi bir canavarı veya kadını öldürerek işe başlaması boşuna olmasa gerek. Canavar büyük bir güç yoğunlaşmasını ifade eder. Peki bu kadınların gücü neydi? Güçlü ya da öz savunmalı kadından bahsettiğimizde anlaşılması gereken şey silahları kuşanmış bir Amazon kadını değildir. “Amazon kadınlarından kastettiğim güçlü kadın değil, anaerkil toplumdaki kadın rolüdür.”²

¹ Lewis Mumford, Tarih Boyunca Kent, çev: Tamer Tosun, Gürol Koca, Ayrıntı yay. 2013, s.58

² Abdullah Öcalan Görüşme Notları 21 Şubat 2009

Kadınların gücünü yitirmesi silahlı kadın ordularının yenilmesi ile gerçekleşmemiştir muhtemelen. Belki de silahlı kadın ordularının oluşumu erkek egemenliğinin saldırılarının farkına varıldığında bir tepki hareketi olarak gerçekleşmiştir. Amazonlar, direnen savaşçı bir kadın topluluğudur. Erkek egemenliği karşısında bir çıkışı ifade ederler. Ancak güçlü kadın imgesi, erotik kıyafetlerle, sırtında ok ve yayı, savaş baltasıyla at sırtındaki, erkeklerden nefret eden öfkeli kadınlar değildir. Bu da uygarlığın çarpıtması olsa gerek. Üstelik çarpıtma bununla da sınırlı değil. Amazonların 'Artemis'in ay kızları' olarak değil de 'memesizler' olarak adlandırılması, kadınların ancak erkekleşerek öz savunma yapabilecekleri algısını yerleştirme amaçlı olmalı. Kadın gerillalara dönük de böylesi hikayelerin anlatılması aynı mantığın ürünü olmalı.

Sosyal medyada Karnasçı Leyla'nın hikayesi diye paylaşılan hikayede, suikast silahlarında uzman olan bir kadın gerillanın daha iyi nişan almak için memesini kestiği ballandırılı ballandırılı bir fedakarlık hikayesi olarak anlatılıyor. İnsan buna gülsün mü, sinirlensin mi bilemiyor. Ancak bu hikayeyi uyduran mantıkla Amazonlara memesiz diyen mantık arasında fazla bir fark yok. "Kadınlık vasfını kaybetmeden savaşamaz, mücadele edemez ya da kendini savunamazsın" dır bu mantık. Kürdistan kadın özgürlük hareketi tarihini inceleyenler bilir ki hiçbir kadın daha iyi savaşmak için göğsünü kesmemiştir. Kesmez de. Buna ihtiyaç da yoktur. Silahın oturacağı yer göğsün üstü değil, köprücük kemiği ile kolun arasındaki kısımdır. Erkeklerin göğüs ve kol kasları gelişkin olduğundan bu kısma silahın dipçigi tam oturmaz ve tepme olabilir. Ancak kadınların beden yapısı erkeklere göre daha az kaslı olduğundan buradaki boşluk silahın daha iyi yerleşmesini sağlar. Yani kadınların fiziksel yapısı kendilerini silahlı olarak savunmalarında engel değil, avantajlıdır. Benzer biçimde kadınların fiziksel yapısının dayanıksızlığına dair birçok hikayeyi boşa çıkaracak onlarca veri vardır ki meselenin beden değil, yaratılan algı ile ilgili olduğunu ortaya koyacak mahiyettedir. Kürdistan kadın özgürlük hareketinin deneyimi olarak söyleyebiliriz ki kadınlar erkeklere göre açığa, soğuk havaya daha dayanıklı bir vücut yapısına sahip. Sezgileri, hisleri ve detayları hesaplama güçleri de kadınları kendini savunmanın en radikal alanı olan savaşta daha etkili kılabilmiştir. Örgütlenme, empati özellikleri insanların organize edilmesinde, motivasyonunda kadınlar erkeklere göre daha iyi komutanlar haline getirebilir.

Kadının öz savunma örgütlenmesi tüm kadınların gerilla olup dağlara çıkıp savaşması değildir. Bu öz savunmanın bir kısmını ifade eder. Ancak çok önemli bir kısmını. Hatta belki onun okulu gibi bir kaynak olarak da değerlendirilebilir. Kürdistan kadın özgürlük hareketi deneyiminin büyük bir kısmı bu okulun ürünüdür. Bu okulun öğrettiği temel bilgiler; ideolojik, siyasi, ekonomik hatta duygusal olarak kendini savunabilmenin yol ve yöntemleridir. Kapitalizmin saldırılarını bertaraf edebilmek için de bu okulun öğrettiği çok değerli bilgiler olduğuna inanıyorum. En değerli bilgi ise örgütlenme konusundaki tecrübedir. Erkek egemen ideolojinin ve yarattığı kurumların saldırıları ancak parti ve ordulaşma düzeyindeki bir örgütlenme ile geriletebilir.

DAİŞ saldırıları bu gerçeği hepimizin kötü bir biçimde de olsa, daha net görmesini sağladı. Kadınları elde etmek için ya da cennete hurilere ulaşma hayalı ile motive edilmiş bir intihar ordusu karşısında ancak kadın özgürlüğüne fedaice bağlı olanlar mücadele yürütülebildiler. Bu fedai gücün ipiyle dokunmuş bir ağ misali tüm dünyadaki kadınları birbirine bağlayabilirse örgütlenmelerimiz yenilmez bir öz savunmayı kurumlaştırmış olur.

Kölelik, savunma mekanizmaları korku ve ikna ile kırılan kadınlarla başladıysa ilk ilmeğimizi burada atmalıyız. Bir gerçeği yeniden hatırlamakla başlamalıyız işe, kadınlar savunmasız değildi. Kendini savunabilmenin önündeki engel olarak lanse edilen fizyolojik yapı, annelik duyguları ya da duygusal zekanın empatik, barışçıl karakteri savunmasızlığın değil, daha güçlü öz savunmayı sağlayabilecek özelliklerimizdir. Annelik içgüdüğü ile yavrusunu korumaya çalışan canlılardan daha iyi bir öz savunma mekanizmasına az rastlanır. Çocukken birinin korkaklığını vurgulamak istediğimizde ‘korkak tavuk’ dediğimizi hatırlıyorum. Oysa ‘kışt’ deyince kaçan ürkek bir hayvan olan tavuk bile civcivleri yumurtadan yeni çıktığında tüylerini kabartarak saldırıya geçer her yaklaşıp. Annelik savunmasız kılmaz, tam tersine savunmalı kılar canlıları. Hem de sadece kendini savunmak için düşmana saldırma anlamında değil. Yuvaların yapıldığı yerler buna göre seçilir. Aynı durum, ilk yerleşim yerlerinin mimarisinde de gözlemlenmiş. Yani ilk köy ve şehirler annelik duyguları ile çocukların korunması, barınması ekseninde şekillendirilmiş. Barınma ve yerleşmek kadar savunma da bu yerleşimlerin mimarisinde belirleyici olmuş.

“Yuva ve anne’ neolitik çağ tarımının her evresine kesinlikle damgasını vurmuştur... Biçim açısından köy de kadının eseridir: Ne olursa olsun köy her şeyden önce küçük çocukların bakımı ve beslenmesi için kurulmuş kolektif bir yuvaydı... Sabit köy hayatı... doğurganlık, beslenme ve korunma açısından aşırı kolaylık sağlıyordu... Güvenlik, karşısındakini anlama yeteneği, sarmak, beslemek - bütün bunlar kadına ait işlevlerdir ve bu işlevler köyün dört bir yanında, evde ve ocakta, ahırda ve ambarında, sarnıçta, erzak çukurunda, tahıl ambarında yapısal bir ifade kazanır; oradan da kente intikal edip, surlarda ve hendekte, ayrıca atriumdan revaklara kadar bütün iç mekanlarda kendini gösterir. Ev, köy ve nihayet kentin kendisi genel anlamda kadının fermanıdır. Bu çok uçuk bir psikanalitik varsayımın gibi geliyorsa eğer, eski Mısırlılar bu özdeşleşmeyi teyit edebilirler. Mısır hiyeroglifinde ‘ev’ veya ‘kasaba’, bireysel ve kolektif çocuk bakımı işlevleri arasındaki benzerliğini onaylamasına ‘anne’ simgesi yerine kullanılabilirler.”³

İlk şehirlerin, köylerin kadın ve çocukların yaşam alanları olarak kurgulandıklarına dair en güzel kanıtlar neolitik şehirlerin mimarisinde saklıdır. Yaşam alanı, korunma ve barınma görevlerini yerine getirecek biçimde dizayn edilmiştir. Neolitik çağın yaşam alanları etrafına yabani hayvanlardan korunmak için hendeklerin kazılması, ateşlerin yakılmasına dair bulgular daha başlangıçta yaşam alanının savunmasız olmadığını, üstelik de bunun kadınlara ait bir bilgi olduğunu gösterir.

³ Lewis Mumford, Tarih Boyunca Kent, s. 24-25

Kadınlarda ağır basan duygusal zekanın savunma konusunda onları dezavantajlı kıldığı iddiası da yerinde değildir. Doğada birçok türün kendini savunma güdülerini duygusal zekalarına dayanır. Vücudumuzda da bu baği doğrular tarzda “*duyguları düzenleyen sinirsel alanlarda en yoğun biçimde bulunan kimyasal habercilerin, beyinde ve bağışıklık sisteminde en yaygın biçimde devreye girdikleri*”⁴ görülmüştür. Reflekslerimiz büyük oranda savunmaya odaklıdır. Hormonlar, sezgiler daha analitik olarak bir şeyi hesaplayıp analiz etmeden önce, vücudumuzun kendini savunacak mekanizmaları devreye koymasidir.

“Duygusal zihin, akılcı zihinden çok daha hızlıdır ve bir an bile durup ne yaptığını gözden geçirmeden eyleme atılır. Bu hız, düşünen zihnin bir işareti olan ölçülü ve analitik düşünmeye imkân tanımaz.

*Evrım süreci içinde bu hız, büyük olasılıkla, neye dikkat edilmesi gerektiğinin ve –örneğin başka bir hayvanla karşı karşıya gelindiğinde oluşan ihtiyat halinde– ‘ben bunu yer miyim, yoksa o mu beni yer’ gibi soruların yanıtını anında verme zorunluluğundan ortaya çıkmıştır. Bu yanıtlar için durup düşünmeye fazla zaman harcamayan organizmaların, yavaş tepkili genlerini aktarabilecekleri bir şey üretme olasılığı çok azdır. Duygusal zihinden kaynaklanan hareketler, fazlalıklarından arındırılmış ve basitleştirilmiş bir bakış açısının ürünü olan, özellikle kuvvetli bir kesinlik hissi taşırlar; bu ise akılcı zihnin hiç kavrayamayacağı bir şeydir.”*⁵

Kadınların tehlikeleri sezme yeteneğii de belki bu tarihsel mirasın bir ürünü. Ancak sezdikleri tehlikeleri bertaraf edecek araç, mekanizma ve politik alanlar olmayınca, bunlar evham olarak değerlendirilip ciddiye alınmaz. Elbette duygusal zihnin tepkileri ile öz savunma gerçekleşmez. Ancak en ilkel zeka halinde dahi kendini savunmak esastır. Erkek egemen ideolojinin bizi her tehlike karşısında kendimizi savunmamaya ikna araçları, bu en doğal tepkilerin dahi zayıflamasını beraberinde getirmiştir. Yani bu ikna olmasaydı, sadece duygusal zekayla bile erkeklerin öldürdükleri kadın hikayeleri ile birlikte, meşru savunmasını yapan kadın hikayeleri ile daha fazla karşılaşırıldık.

Barışçıl karakter de kadınlarla özdeşleştirilen bir özellik. Toplumunu, eşini, çocuklarını, evini, aşıretini korumanın bir biçimi olmuş yıllarca barışı sağlamak. Barışın Kürtçedeki karşılığı ‘aşiti’nin Hurri dilindeki ‘aşit’⁶ yani kadın kelimesinden gelmesi bu bağın binlerce yıllık kadim tarihine işaret eder. Tarihe ilk barış antlaşması olarak geçen Kadeş antlaşmasında Puduhepa ve Nefertari’nin rolü belirleyicidir. Amaç kendi halkını, ülkesini korumak ve savunmaktır. Kadınların siyasete katılmasının önünde engel olarak görülen bir özelliğii olarak görülmüş barışçıl karakterleri. ‘Savaş kararları’ vermeyecekleri için, siyasette olmamaları gerektiğii ifade edilmiş. Oysa barışçıl olmak engel değil öz savunmaya. Çünkü barış dediğimiz şey şiddeti durdurmak ve sorunları farklı yol, yöntemlerle

⁴ Daniel Goleman, Duygusal Zeka, çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık yay. 2016, s. 144

⁵ A.g.e., s. 241

⁶ Ramazan Çeper, Ferhenga Etimolojiyê, Ar yay. 2014

çözebilmekse bu çok yönlü bir siyasal etkinliği gerekli kılar. Hiçbir barış tedbirsiz, ilkesiz, savunmasız gerçekleşmez. Elbette teslimiyeti barış olarak değerlendirmeyeceksek, barış mücadelesi kesinlikle bir öz savunma örgütlenmesi ile tesis edildiğinde gerçek barış olmuştur.

Bu nedenle kadınların doğalarının bir gereği olarak öz savunmasız kalmış olması olası değil. Daha gerçekçi olan öz savunmalarının bir şekilde kırılmış olma olasılığıdır. Hem de öyle bir kırılma ki, hala şiddetin asıl kaynağı olan devletten, polisten, baba, koca, aileden koruma bekleyen bir halde olacak kadar. Hobbes, insan doğasını *“herkesin herkesle savaş hali”* olarak tanımlayıp, insanların özgürlüklerinden feragat etme pahasına kendini koruma görevini devlete devretmesini doğa yasalarıyla izah eder. Oysa doğa yasaları, herkes ya da her şeyin birbiriyle savaşı değil, özerklik ve uyuma dayalı bir ekosistem mantığı ile işler. Kendi kendini besleyen, kendi kendini koruyan ve üreyebilen organik yapılar, dayanışma, uyum, denge temelinde kurdukları bağlarla bir arada yaşarlar. Toplumunu kendini koruması için devlete mahkum eden mantıkla; kadını erkek, devlet, baba, koca, abi, sevgili korumasını kabul etmeye mahkum eden mantık arasında bu açıdan bir fark yoktur. Kadınların kendilerini koruyan bu erkeklerin sağladığı güvenceler için, kimi özgürlüklerinden feragat etmesi bir doğa yasası gibi dayatılır. *“Horoz kadar kocan olsa, harman kadar yerin olur”* tam da bunun için söylenmiş bir atasözü anlaşılan. Bu sözden esinlenen Hatice Meryem’in Sinek Kadar Kocan Olsun Başında Bulunsun⁷ isimdeki kitabı da bu psikolojiyi iyi ifade ediyor. Bu atasözü ve psikolojiler çok eski gibi görünse de muhtemelen erkek egemenliğinin başlangıç tarihi kadar eskidirler. Çünkü paleolitik, mezolitik ve neolitik dönemdeki büyükannelerimizin pek de böyle düşünmediklerine ve ne sinek ne horoz ne de deve kadar bir kocaya muhtaç olmadan yaşayabilecekleri bir sistemin sahibi olduklarına dair birçok kanıt sahibiz. Kadınlara ait mekanların, işlerin, sanat anlayışının, sembollerin ve dişil kelimelerin bizlere sunduğu kanıtlar böylesi bir yaşamı ve kadın topluluklarını işaret eder.

İnsan ve toplumu farklı niteliklere sahip olsa da birçok yüksek yapılı memeli türünde de benzer özelliklerin olduğuna tanık oluruz. Yaşamlarını gözlemlene imkanı bulduğumuz hayvanların büyük bölümü, belli dönemlerde karşı cinsle aynı mekanları paylaşıp, onun dışındaki zamanları kendi cinsleri ile geçirmekteler.

“Magdalenyen döneme ait mağara resimleri, çağına göre gerçekçi ya da soyut, ama cinsiyeti belirgin figürler bakımından zengindir. . . Lascaux’da ve başka mağaralarda, mağaranın girişiyle dibinde daha çok erkek figürleri yoğunudur. Dişilik işaretlerine ise en çok merkezde, buradaki ana kompozisyonlarda ya da yakın çevresinde rastlanılmaktadır. Öyle anlaşıyor ki, paleolitik dönemde cinsler arasında var olan ayrılık, sanata da yansımıştır. En azından, uzak atalarımızın bize kendileriyle ilgili olarak vermek istedikleri imge bu yöndedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki ilişki ve alışverişin ne olduğunu tam

⁷ Hatice Meryem, Sinek Kadar Kocam Olsun Başında Bulunsun, İletişim yay. 2016

bilemediğimiz, birbirinden ayrı iki grup oluşturmuş gibi görünüyorlar. Ancak, hem grupların hem de bütünüyle hayatın sürabilmesi için zorunlu bazı ilişkileri olduğu da kesin.”⁸

Kadınların kendi başına yaşadığı, erkeklere cinsellik ve üreme de dahil hiçbir alanda ihtiyaç duymadığı feminist ütopyalar yetmişli yıllarda hayli revaçtaydı. Hatta gelişen üreme teknolojilerinin buna katkı sağlayacağı umulmuştu. Umulan olmadı. Üreme teknolojileri cinsiyetçiliği daha da derinleştiren, hatta kimi kadınlar için vahim sonuçlara yol açan sonuçlar yarattı. Hayvanlarda ya da bundan binlerce yıl öncesinin kadınlarının erkeksiz yaşabildiğine dair verilerini lezbiyenliğin tarihsel dayanağı olarak yorumlamak dar ve cinsellik eksenli ele almak olur. Bu konuda kadınlara erkekler olmadan yaşama imkanından bahsederken, yapılan lezbiyenlik vurgularının kadınları motive edici olmaktan ziyade tersi yönde etki ettiğine inanlardanım. Komünal kadın grupları, cinsel değil toplumsal bir tercihle bir arada yaşamışlardır diye düşünüyorum. Bu toplumsal tercihin bir yanı da kendini savunmakla bağlantılı olmalı. Yeniden böylesi tercihlere uygun mekanların yapılmasının kadın özgürlük mücadelelerine büyük katkıları olduğunu iddia edebilirim. Kadınların kendine has yaşam alanlarında edindikleri düşünsel birikim, yaşam tecrübesi, kadın dayanışması, ekonomik özerklik, irade, erkeklerle kurdukları ilişkilerde özgürlükçü anlamda dönüşümler yaratabilir. Kürdistan kadın özgürlük hareketi deneyimi bunun somut bir örneğidir. Belki binlerce yıl öncesinde yaşananları sadece yorumlayabiliriz. Kalıntı kabilinden hala yaşamaya çalışan anayerli, anasoylu, anaerkil kadın toplulukları için de benzer biçimde yorumlar geliştirebiliriz. Kürdistan kadın özgürlük hareketi 30 yıla yakındır bunu deneyimledi ve sonuçları herkesin takdir edebileceği kadar göz önündedir.

Kadınların yaşam alanları ve özerklikleri saldırıya uğramadan önce sahip oldukları bir özellik de ekonomik olarak kendi kendine yeterlilikti. Avcı topluluklarının dahi yiyeceğinin büyük bir bölümünün toplayıcılıktan geldiği düşünüldüğünde, kadın topluluğunu sadece kendine yeterlilik anlamında değil, erkeklere göre varlıklı dahi sayabiliriz uygarlık öncesi süreçte. Şimdilerde dünyanın en yoksullarının kadınlar olduğu, yoksulluğun kadınlaştığı düşünülürse fark barizdir. Kadınların yaptığı işler, sahip oldukları meslekler de bunu doğrular niteliktedir. Kadınların hala bir şekilde bu yeteneklere ve işlere sahip olmasına rağmen, maruz kaldıkları ekonomik şiddetin kaynağında fizikleri, yetenekleri, ilgi alanlarından ziyade, cinsiyetçi ideolojinin yarattığı kadın emeğinin değersizleştirilmesi etkilidir. Ekonomik özgürlük; modern kadının kişisel başarısı ya da kapitalizmin sunduğu bir fırsat değil, kadınların kolektif olarak sahip oldukları, ancak yitirilmiş bir özgürlüktür diyebiliriz. Ekonomik özgürlüğün kadınlara sağladığı özerklik, kendini koca, baba ya da geleneksel ataerkillik karşısında savunma imkanları yaratsa da kadınların mobing, taciz, kapitalizmin dayattığı estetik kriterler karşısında yeterince savunmalı kılmaz.

⁸ Elisabeth Badinter, Biri Ötekidir, çev. Şirin Tekeli, Afa yay. 1992, s. 34

Kapitalist sistemin çarklarında ekonomik özerklik için ödenmesi gereken bedeller vardır. Ekonomik özgürlüğünü sağlamak komünal bir kadın yaşam alanı içinde olursa ataerkil sistem karşısında daha kalıcı bir kazanım olur.

Kadın komünlerini geçici eylemsel alanlar olmanın ötesinde bir yaşam biçimi olarak gündemleştirmemiz gerekir. Ekoloji, anarşist ya da feminist hareketler tarafından yada farklı amaçlarla oluşturulmuş geniş bir komün deneyimi var. Ancak bunlar adacıklar biçiminde toplumun dışında “kafa dengi” insanlardan oluşan bir yapılanma olmamalı. Yaşanılan alanın komünleştirilmesinden bahsediyoruz. Tarihsel olarak kadın gruplarının bir aradalığında oluşan örgütlenme, kadınlar arasında farklı bağ ve sorumlulukların oluşmasını sağlamıştır. Genç kızlar, anneler ve yaşlı kadınlar bu kadın topluluğunda muhtemelen farklı görev ve sorumluluklar üstlenmişlerdir. Bir aile içerisinde annenin, genç kızın ve büyük annenin içinde tutulduğu konumla karşılaştırıldığında bambaşka bir tablo çıkar ortaya kadın topluluklarında. Ne anne evin hizmetçisi, erkeğin cinsel zevk aracı olur, ne evin kızı bir erkeğe satılacak mülk olarak görülür ne de gelin-kaynana arasındaki tarihsel çelişki belirir böyle bir toplulukta. Kadınların kendi topluluklarında yaşamaları dayanışma, eğitim ve bir işi yapabilme, organize olmada önemli avantajlar yaratır. Günümüzde artık bu bağlar da çözülürken, yaşlılar huzurevlerinde kendi başlarına yaşamaya mahkum bırakılıyor, anneler ve kızlar kendi yaşamlarını kuruyor. Bu durumda her birinin kendine has yeni sorunlarla ve saldırılarla karşı karşıya kaldığı düşünüldüğünde dağılan ataerkil yapı ile yerine kurulanın kadınlar açısından nasıl bir kazanımı ifade ettiğini tartışmaya ihtiyaç var.

*“Kadınsız veya erkeksiz yaşamı tartışmanın fazla bir anlamı yoktur. Eşeyli veya eşeysiz tüm yaşamlarda erilik-dişillik olgusu vardır. Dolayısıyla sorun eş yaşamın kendisiyle değil, insan topluluğundaki anlamıyla ilgilidir.”*⁹ Sorunumuz; kadın ve erkekler olarak birbirimizle yaşarken, kadın köleliği ve erkek egemenliğine dayalı diyalektiği yıkabilecek çözümler bulabilmekte. Bu diyalektik sürdüğü sürece de kadınların kendi yaşam alanlarını, savunma örgütlerini oluşturarak kendilerini savunması gerekliliği olacaktır.

Cografyamızda Bacıyan-ı Rum teşkilatı, Ana Fatma adına kurulan dul ve yaşlı kadınları barındıran tekkeler, rahibelik de kadınların birer öz savunma örgütlenmesi olarak incelenmeye değerdir. Kadınların öz savunma tarihlerini anlamak açısından sözlü kültürde yer bulan ‘40 kızlar’a ait hikayeler de incelenmeye değerdir. Kızlar tepesi, kızlar kalesi, kızlar höyüğü, kızlar mağarası, kızlar şehri diye adlandırılan onlarca mekanın hikayesini araştırmak da yorum gücümüzü zenginleştirecek veriler sunabilir. Jineoloji bu bilgilerin toplandığı havuz olmalı ki, eylem, örgütlenme ve kurumlaşmalarını güncel ve tarihsel olanın bağı üzerinden yeşertibilsin.

⁹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 5.cilt, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus çözümü, Amara yay. 2015, s.49

“Ortadoğu’nun bütünsellik ve evrensellik arz eden tarihsel kültürüne kendi öz devrimiyle önemli katkıda bulunmadan”¹⁰ Ortadoğu topraklarının sert rüzgarlarında dayanmak mümkün değildir.

Devrimci Kadın Gücü İle Kadim Kadın Geleneğinin Buluşması: Sîtiya Nîsra’nın Geri Dönüşü

Doğal toplumun yaşadığı her alan kadın kültürünün izlerini taşır. Dersim bu diyarlardan biridir. Şengal de öyle... Dersim’e 1926’da bir harekât düzenleniyor, erkeklerin bir kısmı öldürülüyor, bir kısmı idam ediliyor. 83 kadın ve kız çocuğu Kayseri’ye götürülüp dağıtılıyor. 1926’dan 1950’ye kadar Dersim kadınlarının, kızlarının *‘ıslahı projesi’* yürütülür. Aileleri öldürülen erkek çocukları yatılı okullara verilirken; kız çocukları subay aileleri tarafından teslim alınıyor. *İki Tutam Saç* ve *Dersim’in Kayıp Kızları* gibi belgesellerle gündeme giren kayıp kızların 150’sine ulaşılmış durumda. Hala da ne kadar kız çocuğunun kayıp olduğu bilinmiyor. Ya Şengal’den kaçırılan kadınlar? Onların da sayıları ve akıbetleri bilinmiyor. Kimileri 4000 kimileri ise 7000 diyor sayılarına. Kızılderililer ve Aborjinler’e de benzer şeyler yaşatılmıştı. Mekan ve kültür hiç de tesadüfi değil saldırganlar açısından.

Kendi toplumlarının küçük yaşta evlilik, hatta çok sayıda kadınla evlilik, çocuk doğurma makinesi derecesine düşürdüğü Êzidi kadınların nasıl bir devrimci potansiyeli vardı ki saldırıya uğradılar? Ya da Dersim’in kayıp kızları, muhtemelen devrim yapip sistemi alt edecek örgüt ve planlamalar yapacak durumda değillerdi Dersim katliamı yapıldığında. Saldırının hedefi ve kırılmak istenen nedir öyleyse? Cadı avı adı altındaki kadın katliamları, Dersim’in kızlarının neden kaybedildiği, Aborjin ve Afrikalı kadınların köleleştirilmesi ve en son Şengalli kadınların ortak noktası temsil ettikleri değerlerde saklıdır. O değerler kadın etrafında şekillenmiş bir yaşam, felsefe ve kültürün kalıntılarını taşıyor ve temsil ediyor olmaktadır.

Saldırının nedeni ve kadın özgürlüğünün kök salacağı mümbit (verimli) toprağı işaret etme bağlamında Ezidi kültürüne dair birkaç anekdot bir fikir yaratabilir öz savunmamızı geliştirirken nereden başlayacağımıza dair. Êzidi sözlü geleneğinde bir kadın ordusu ve sisteminin varlığına dair bir hikaye vardır. Bu *Sîtiya Nîsra*’nın hikayesidir. *Sîtiya Nîsra*’nın bakire genç kızlardan oluşan bir kadın ordusu kurduğu rivayet edilir. Her kadının 40 kadını eğitip yetiştirmesine dayalı bir sistemle bine yakın genç kızdıan oluşan bir ordudur bu. Bunun üzerine söylenmiş bir *qewl* [Êzidilerin deyişleri] dahi var. *Qewla Sîtiya Nîsra*. Bu *qewl* bir askeri örgütlenmenin komutanı bir kadının kendi ordusuna ve halkına seslenişini anlatıyor. Hala kadınlar dara düştüğünde *Sîtiya Nîsra*’yı çağırırlar *hawar-*

¹⁰ Abdullah Öcalan, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü, s.534

larına. Toplumların güçlü hafızası ve bazen tarihin yeni şeyler ekleyerek tekerrürü mü demeli buna? Kadın gerillalar, Şengal'e gittiğinde ve şimdi orada Êzidi kadınlarının kendi öz örgütlenme ve ordularını kurduklarında bunu bir yenilik olarak görmek yerine, Sitiya Nisra'nın ordusunun söz verdiği gibi bir gün geri gelmesi olarak yorumlayan yaşlılar vardı. Yani bir yabancılık hissetmiyorlar buna. Kadın ordusu kavramına bizim olduğumuz kadar yabancı değiller. Gerillaların yaşam biçimleri de yabancı değil Êzidi topluma. Ülkesi ve mücadelesinin gerekliliklerini yerine getirmek için cinselliği, evliliği kendine yasaklamış kadın ve erkekler, incelenecek marjinal bir model ve şaşkınlık yaratan bir durum değil. Çünkü Êzidi kültüründe de var aynı gelenek. Buna '*xwe şikandin*' [kendini kırmak] diyorlar. Hizmete girmiş, yani Êzidi dinine kendisini adayan kadın ve erkekler böylesi bir kararı alıyor ve buna göre yaşıyorlar. Sadece genç kadın ve erkekler de değil, belli bir yaştan sonra bu kararı alan kadın ve erkekler de var. Kırk yaşında beş çocuğu olan bir kadın bir sabah kalkıp eşine "*Bana gayıptan haber geldi, hizmete gireceğim artık bana dokunmayacaksınız*" dediğinde erkek ve toplum bunu yadırgamadan kabul ediyor. Êzidi kadınlarının kaçırılmasının nedenlerini anlatan erkekler "*Kişi olarak bizlere değil, inanç ve kültürümüze saldırılıyor*" derken, yaşlı bir kadın, "*Biz 7000 yıllık bir kültürü temsil ediyoruz*" diyordu. Ne ilginç bir tesadüf ki bu Sümerlerin hemen başlangıcındaki süreçte denk gelen bir tarih. Yani kadın etrafında şekillenmiş bir yaşamın taşıyıcısı olduğunun bilincinde bir toplum Êzidiler.

İçine sıkıştırıldıkları ataerkil cendereye rağmen, Êzidi kadınları çok güçlü bir tarih ve toplum bilincine sahipler. Bu tarih bilincinin kendi savunma gücüne ve örgütlü kurumlarına dönüşmesi sadece Êzidi kadınların savunulması değil, kadın özgürlük mücadelesinin de kendi asıl kökleri ile bağ kurmasını sağlayacaktır. Devrimci bir kadın gücü ile kadim geleneğin buluşmasının kadın özgürlüğüne büyük katkılar sunacağına inanıyorum.

Jinoside karşı jineolojinin bir savunma savaşı verecek argümanları oluşturma sorumluluğu var. Kadın kültürünün derin kökleri üzerinde kadın özgürlüğüne dayalı bir yaşamı yereşertecek tarihsel ve güncel bilgiyi oluşturmak ve yaşama akıtmaktır bu sorumluluk. Kadınların ekonomik özerkliği, siyasal iradesi, kolektif öz savunmasının nasıl oluşturulacağını pratiği ve teorisi ile ortaya koyabilmektir. Kadınların sığınacakları değil, özgürce yaşayacakları alanları inşa edebilmektir. Yüzlerce yıllık kadın örgütlenmesi deneyimi kendimizi savunmanın örgütlenmekle yüzde yüz bağlantılı olduğunu öğretti. Sıkı sıkıya birbirine bağlı, politik, ekonomik olarak kendine yeterli, tarihi ve kültürüne bağlı, dayanışmacı, kadınların kendi içindeki bağlılık ve sevgi duygularını güçlendirecek yapılanmalarla. Üstelik bunlar hiç yaşanmamış, ütöpik yapılanmalar değil. Ortadoğu geleneğinde yeri ve anlamı olan, şimdi saldırı altında olan, bir kadın kültürü. Kapitalist modernitenin tüm kök kültürü yok edip müzelerde seyirlik hale getirmesi bu bilgilerin tümünden unutulması içindir. Yapmamız gereken; bu geleneği kendimizi savunma, kendi özgücümüze dayalı yaşamı örgütlemeye yeniden hatırlamak ve inşa etmektir.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Seti, 5.cilt, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus çözümü, Amara yay. 2015
- Daniel Goleman, Duygusal Zeka, çev. Banu Seçkin Yüksel, Varlık yay. 2016
- Elisabeth Badinter, Biri Ötekidir, çev. Şirin Tekeli, Afa yay. 1992
- Hatice Meryem, Sinek Kadar Kocam Olsun Başımda Bulunsun, İletişim yay. 2016
- Lewis Mumford, Tarih Boyunca Kent, çev: Tamer Tosun, Gürol Koca, Ayrıntı yay. 2013
- Ramazan Çeper, Ferhenga Etimolojiyê, Ar yay. 2014

Anti Militarist Olmak ve Öz Savunmayı İnşa Etmek

Gönül Kaya

Miladi takvime göre içinde bulunduğumuz 21. yüzyılın ilk 16 yılını geride bırakmak üzereyiz. Bu 16 yıl, dünyada yaşanan kaos açısından oldukça sancılı, yoğun, krizli ve çatışmalı geçti, geçmeye de devam ediyor.

İktidarcı-ataerkil-devletli sistemin binlerce yıldır yarattığı ve günümüzde son temsiline tanıklık ettiğimiz kapitalist modernite, yarattığı krizleri ve sorunları çözmek şurada kalsın, bunların daha da derinleşmesine, çözüm arayışlarının daha kirli ilişkilere kurban edilmesine neden olmaya devam ediyor. Bu kaos ve kriz sürecinde sorunların ağırlaşması kadar alternatif çözüm arayışlarında da derinleşme ve kimi somutluklar üzerinden hareket etme ihtiyacı, çabaları ve deneyimleri de artıyor. ‘Mevcut olanla yaşanmaz’ düşüncesi ve sorgulamasının yanında, asıl ‘Nasıl yaşamalı?’ sorusu cevabını kadınlardan, toplumlardan, halklardan, kısacası ezilenlerden bekliyor. Kaos ve krizden çıkış nasıl olacak? Bu kaos ve kriz döneminden kimler, nasıl çıkışı sağlayacak? Doğru çıkış ve çözüm yöntemleri ne olacak? Tespit kadar çözümü üretmek, bunun ideolojik ve maddi kültürene ulaşmak, mevcut sistem içilikten çıkmak kadar buna cesaret etmek, bunun yaşamsal zeminini yaratmak, yeni bir yaşam modernitesini yaratmak ertelenemez temel görevlerimizin başında gelmektedir.

Alternatif sistem arayışı ve mücadelesi içinde yer alan bireyler olarak yaşadığımız temel sıkıntı, mevcut egemenlikli sistemi sorgulamak ve reddetmekten çok, alternatifini yaşamsal, formlar ve işlevsel kılmakta olabilmektedir. Bazen soruları doğru sormak, mevcut olanı doğru sorgulamak önemlidir ancak yeterli değildir. Modernitenin içinde yaşamaya çalışarak, onu sorgulamak bir yere kadar getirir insanı, ancak çıkışı, alternatif, çözümü öteleyer. Bu durum, alternatif yaşam sistemi arzusunu ve amacını bir yere kadar getirir. O halde soruyu soranlar açısından kendine dönerek, modernitenin zihniyetinden, kalıplarından, kavramsal ve kuramsal çerçevesinden ve bakış açısından ne kadar kurtulduğunu,

‘sonsuz kopuşu ve boşanmayı’ sağlayıp sağlamadığını sorgulaması ve ‘o halde nasıl yaşamalı?’ya yaşamsal, formlsal ve işlevsel cevap oluşturması önemli olmaktadır. Mevcut iktidarcı sistemi aşmak, onun dayandığı zihniyet ve yaşam kalıplarını aşmakla başlar ama bitmez. Önceki sistemin tüm alışkanlıklarının tekrar edilme tehlikesini görmek, sorgulamayı ve onu aşmayı eskinin yöntemlerine, zihniyetine düşmeden sürdürmek önemlidir.

Sorgulaması oldukça yoğun yapılan, aynı zamanda alternatifi de üretilmeye çalışılan alanlardan biri toplumun öz savunma alanıdır. Bu olgu, alternatifi yaratılırken, mevcut sistemin tekrarına düşme tehlikesini içinde taşıyan, doğru ele alınmadığında birbirleriyle genelde karıştırılan, egemenlerin kendini vazgeçilmez kılmayı becerdiği ‘şiddet-güvenlik bağı’ anlayışıyla, ezilenlerin savunma ve güvenlik anlayışlarının doğru ele alınmasını gerektiren bir özellik taşır. Toplamlar tarihinde güvenlik ihtiyacı olmakla birlikte, güvenlik doğayla, insanla, toplumla uyuma, dostluğa dayalı yürütülür. Doğa, toplum ve insan ilişkilerinde var olan yaşam döngüsünün dengesinin bozulması esas güvenlik sorunudur, esas tehlikedir. Bu döngüsel akışın bozulmaması, doğadan insana, insandan doğaya vb. akışın sürmesi doğal toplumların yaşam güvencesidir. Bu uyuma dönük yönelimlere karşı ‘savunma’ temelli bir yaklaşım vardır. Egemenler için ise tabi ki tam tersidir. Bu döngüden ziyade, özel mülkiyet dünyasının, her şeyi mülkleştirme, kar etme, yaşamın güçlü tüm yanlarını ele geçirme hırsını besleyen, kendini merkeze alan bakış açısıyla doğayı-insanı ve toplumu (bugün evrene açılıyorlar) ele geçirmeyi varoluş nedeni haline getiren, bunu da bir tanrı düzeni diye herkese yediren bir döngü yaratılmıştır. Bu döngünün doğaya-topluma-insana-kadına karşı oluşturulması, yeni bir ‘güvenlik anlayışını’ da beraberinde getirir. Merkezinde egemenlerin bu döngüsünün güvenliğini sağlamak olan, savunmadan çok saldırı, ele geçirme, işgal etme, tecavüze ve talan etmeye dayalı bir anlayıştır bu. Doğal toplum halkasının güvenlik anlayışı ile egemenlerin güvenlik anlayışları bu anlamda kökten, kavramsal ve kuramsal olarak farklıdır. Bu anlamda doğal toplum gelişim tarihi içinde işgal edilen ve özgürleştirilmesi gereken bir alan da bu alan; yani güvenlik ve savunma alanı olmaktadır.

Canlılar dünyasının varlıklarını sürdürme koşullarından biridir öz savunma, yani güvenlik. Beslenme ve varlıksal devamlılıkla birlikte ele alınan savunma ve güvenlik, her canlının yaşamsal refleksi olarak görülür. Yaşamın zorlu boyutlarıyla baş etmek, varlıkların özlerini kaybetmeden, kendileri olmaktan çıkmadan sürekliliklerini sağlayabilecekleri koşulları yaratmak, dıştan gelebilecek olan ve doğal değişim ve gelişim diyalektiğini bozacak etkileri en aza çekmek canlılar dünyasının savunma ilkeleri arasında sayılabilir.

Canlılar dünyasının bu öz savunma ve var olma alanının günümüze gelene kadar ‘şiddet üretme-yayma-dayatma alanına’ dönüşmesi ya da dönüştürülmesi, yine egemenlerin varlık alanı olan militarizme ulaşması toplumsal sorunların temel ayaklarından birini oluşturmaktadır. Doğanın ve insan toplumsallığının varoluş alanlarından biri olan

savunma ve güvenlik alanının toplum karşıtı bir alana dönüşmesi, hatta bu karşıtlığını toplumun her hücresine sızarak tersiymiş gibi topluma yutturması, yine toplumun bile yaşamını, varlığını, iradesini, yaşadığı toprakları 'savunma-güvenliğini sağlama' hakikatini yitirerek, kendini savunma hakkını militarizmle karıştırma, aynılaştırma handikabına düşürülmesi, derin bir şekilde ele alınması gereken konu başlıkları olmaktadır.

Bunun ilk köleleştirilen insan, sınıf ve cins olan kadın gerçekliğiyle çok yakından bağlı vardır. İktidara, hiyerarşiye, cinsiyetçiliğe veya sömürüye dayanmayan toplumsal sistem sürecinde insan düşünsel yapısında 'yaşam kadar ölüm de' doğal yaşam dengesi içinde önemli bir yere sahiptir. Yaşam kadar ölüm de bir döngüyü oluştururlar. 'Yok olma, yok etme' zihniyet dünyasında yer almaz. Bu döngünün kendi doğallığı içinde dönmesi önemlidir. 'Düşman' kavramına yer olmaz. Kadın bunun şifrelerini taşır. Bu döngünün 'sırrı' kadındadır. Kadına yaklaşım bu döngünün dengesini ifade eder. Toplumun kendini korumasının esası işte bu zihniyete sahip olmasından ileri gelmektedir. Kadının köleleştirilmesi, bu zihniyet etrafında oluşan tüm yaşam kodlarının tersinin inşa edilmesi yaşam ve ölüme yaklaşımı farklılaştırmıştır. Yaşam ile ölüm rekabet alanlarına bölünür. Karşılaştırılır. Yaşam bir 'ödül, zafer vb.' gibi sunulurken, 'ölüm' de bir ceza, yenilgi, bitiş, yok oluş olarak sunulur. Zihniyetlere kabul ettirilir. Zihniyetin parçalanması ile egemenlerin 'iyiler yaşar, kötüler ölür' yaklaşımı temelinde kendine boyun eğmeyenlerin 'kötü olduğu ve cezalandırılması gerektiği', yani bunlara dönük 'bastırma, ezme, öldürmenin' gerekli olduğu, bunun için bir güvenlik sistemine, kurumuna vb. ihtiyaç olduğu kabul ettirilir. Artık egemenlerin 'militarizm' zihniyeti ve sistemi, 'savunma-güvenlik' adına ve toplum-doğa karşıtı bir şekilde üretilmeye başlanır. Artık erkek egemenlikli uygarlık tarihinin inşa alanlarından biridir savunma ve güvenlik alanı. Ve yine güvenlik ve savunma alanı militarizm alanına dönüştürülür, toplumun denetiminden çıkarılır ve tekelleştirilir. *"Militarizm; en geliştirilmiş anti-toplumcu tekelcilik olarak tanımlanabilir. Toplumsal doğanın üzerinde baskı ve istismar amaçlı ilk otorite kurma çabalarının avcı gelenekli 'kurnaz ve güçlü adamın' analitik aklı ve eyleminin sonucu olarak geliştiğini varsaymak mümkündür. En güçlü yeten, otoritesini esas olarak iki ana grup üzerinde tesis etmeye çalışır: Yanındaki avcı grubuna ve eve kapatmaya çalıştığı kadına."*¹

Şiddete Karşı Olmak

Alternatif sistem arayışçıları açısından, şiddete karşı olmak temel ve vazgeçilmez ilkelere biridir. Şiddet, erkek egemenlikli sistemin, günümüzde bunun ifadesi olan kapitalist sistemin kendini sürdürme ve hakim olma yöntemlerindendir. Militarizm bunun en örgütlü, en sistemli ve kendini en meşru kılma kurnazlığının ürünüdür. Militarizm, kavram olarak 1860'larda Fransız anarşist düşünür Pierre-Joseph Proudhon tarafından

¹ A. Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi, s.140

kullanılır. 19. yy'da kapitalist sistemin 'yeryüzünün yeni tanrısı' haline getirmeye başladığı ulus-devletli sistemin temel ayaklarından biri olur militarizm. Burjuvazi, orta sınıf egemenliği sistemsel gücünü güvenliğe almak açısından kendi başına bir egemenlikli alan haline gelen askeri alana toplumu daha çok dahil etmeye başlar. Nasıl ki toplum dışı bir iktidar modeli olan devleti, 'ulus-devlet' adı altında toplumunmuş gibi kabul ettirdiyse, iktidarı bu şekilde toplumsal alana sızdırdıysa, aynı şekilde 'ordu-asker' kültürünü de 'ordu-millet' kavramıyla topluma hakim kıldı. Mesela zorunlu askerlik, 19. yy'da daha çok geliştirilir. Ordu-askerlik, erkekliğin kısıtıldığı, erkekliğin sembolü haline getirildi. Toplumun kendini savunma-güvenliğini sağlama hakkı, militaristleştirilerek şiddet ile kendini savunma hakkı arasındaki fark ortadan kaldırılma aşamasına getirilir.

Militarizmin kavramsal tanımı her ne kadar 19. yy'da yapılmış olsa da, militarizmin kökleri ilk uygarlık süreçlerine denk gelir. Yine militarizm ile kendini savunma ve toplumsal güvenlik arasındaki fark, çelişki ve mücadele bu süreçlerden itibaren hep var olmuştur. Pek çok araştırma da şiddetin erkek egemenlikli sistemle bağıntıyı ortaya koymakta.

Neolitik dönem gerçekliğinde kadın etrafında oluşan sistemde ideolojik kültür (anlam bilim) ve maddi kültür (form ve işlevsellik) birbirini tamamlar niteliktedir. Doğadan gelen ve ondan öğrenilen kendi öz varlığını koruma ve sürekli kılmada savunma gerçekliği önemli rol oynar. Amaç, toplumsallığın ideolojik ve maddi kültürünü korumak, doğayla uyumunu sağlamak, sürekliliğini kendini özünün bozulmasına izin vermeden sağlamak olmuştur. Neolitik sistemin temel sorunlarından biri bu alanda baş gösterir. Neolitik uygarlığın, iktidarcı-ataerkil uygarlık karşısında kendini savunamaması, bu iradesini yitirmesi onun yaşadığı temel sorun olurken, günümüzün militarizm sorununun çıkış sürecini de ifade eder. Kadın eksenli toplumun ideolojik ve maddi kültürünün güçlü savunulamamasıdır sorunun temeli.

Neolitik dönemin savunma anlayışının ahlaki toplumsallığa dayandığı tahmin edilmektedir. Bu dönemde doğal toplumlar zor-baskı ilişkisini tanımazlar. Abdullah Öcalan 'Uygarlık-Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı' adlı eserinde şunları söylemektedir: *"Neolitik aşamada özel mülkiyet, cinsler arası işbölümünde mülkiyet-zor-baskı ilişkisi henüz tanınmamaktadır. Toplamların ideolojik ve maddi kültürleri ortaktır. Her 2 kültür aynı zamanda ekolojiye uyumludur. Ekoloji ile özdeş ilişkisi vardır, özne-nesne ayrımı yoktur."* Zor ve baskı ilişkisi dayatmasının dıştan gelen etkilerle ve saldırılarla olduğu, bunun da neolitik toplumun darboğaza girmeye, yıpranmaya ve erimeye uğradığı belirtilmektedir.

Bu, savunma hiç yoktur anlamına gelir mi? Elbette hayır. Mitolojik anlatımlardan anladığımız kadarıyla bu noktada tanrıça İnanna ve tanrı Enki arasındaki yoğun çelişki ve çatışma, bu aşamanın hiç de kolay yaşanmadığını göstermektedir. Doğal toplumun direniş sorunları ile insanlık karşı karşıya kalmaya başlar. Bu direnişe ilişkin Abdullah Öcalan aynı eserinde şunları belirtir: *"Bu aşamanın tepkisiz, coşkulu, mucizevi ve acısız karşılandığını belirtmek mümkün değildir. Mitolojik anlatım gerçeğin çok gizlenmiş ifadesidir. ...*

Başlangıçtaki direnişi ideolojik kültürün başkaldırısı olarak yorumlamak anlamlı bir saptamadır. Direniş çok boyutludur. Öncelikle ev hapsine ve erkek bağımlılığına alınmasına karşı kadının büyük direnişi İnanna figüründe nettir.”

Bu direniş, ilk köleleştirilen ve ilk şiddet yaşayanın kadın düşüncesi, iradesi ve sistemi olduğunu, bunun karşısında da ilk büyük düşünce, ideoloji, irade ve sınıf savaşımının, öz savunmasının ve direnişinin de ilk olarak kadın etrafında geliştiğini ifade etmektedir. Ardından gelişen doğal toplum yaşam alanlarının, topraklarının, kentlerinin istilası, işgali, talanı, yakılıp yıkılması karşısında da direnişlerin kabileler-etnik toplumlar tarafından verildiğini, bu anlamda şiddetli sosyal mücadelelerin yaşandığını bizlere anlatır.

Neolitik toplum uygarlığı karşısında kendini hakim kılmaya başlayan uygarlık, ‘güçlü ve kurnaz adam’ ve maiyeti resmileşen iktidar olan devletin askeri kolu olarak kendini kurumsaltırmaya başlar. Uygarlık tarihinin bilinen ilk askeri komutanlarından biri Gılgamesh’tir. ‘Askeri geleneğin ilk komutanı’ da denilebilir. Kentlerde yükselen devlet hakimiyetine köle, artı-ürün sağlamak, diğer kabileleri yenmek ilk görevdir. Buna ‘zorbalık’ denilir. Bu zorbanın kendini kamufle etme gerekçesi de güvenlidir. Bu zorbalık toplum dışı oluşturulan bir askeri kanattır ve varlığını sürdürmek için de ekonomiden kendine pay sızdırır. Buna ‘ganimet’ denir. Ganimet mülkiyetçiliğin bir diğer adıdır. Dini ifadesidir. Devletli sistem ganimet sisteminin koruyucusudur. Özel mülk ganimetçiliğinin güvenliğini devlet sağlar. Çünkü devlet mülke, ganimete, hırsızlamaya, talana dayalı inşa edilmiştir. Bunu da militarizm temelinde ‘güvenle’ sürdürmüştür. *“Devletin temelinde mülk, mülkün temelinde askeri fetih ve el koymanın olduğu da açıktır.”*²

Askeriye, iktidar tekelinin en vazgeçilmez parçasıdır. O da bir tekeldir. Toplum karşıtı olan, gücü şiddet temelinde tekelleştirme vardır. İktidar tekeli, bürokrasi tekelleri ile bu askeri tekel, ekonominin talanına, el konulmasına dayanır. Devlet-iktidar-asker tekeli bu anlamda pay savaşında yer yer darbelerle karşı karşıya gelseler de bir bütündür. Hepsi de artı üründen, kadının ve toplumun sömürsünden faydalanır, beslenirler. Yalanı ise bunun karşılığında toplumun güvenliğini, sağlığını vb. korumaktır.

Topluma Sızan Militarizm

Militarizm gerçekliği, kadını, doğayı ve toplumu kendi çemberinde tutmayı amaçlar. Bunun en sistemli ve en öne çıktığı dönem ulus-devletler çağında olur. Tarihçi Alfred Vagts *“Militarizm savaş zamanından çok barış zamanında gelişir”* diyerek, kapitalist sistemin ‘barış zamanlarında’ da savaşa hazırlık süreci olarak militarizmi ele aldığını ifade etmektedir. Bu çağda nasıl ki ulus-devlet kapanı ile tüm toplum devlete ve iktidara ait kı-

² A. Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

lınırsa, devletin malı haline getirilirse, militarizm üzerinden de kapitalist güçler kendi çıkarlarının koruyucusu, askeri olarak toplumu ordusuna katar. Bir yandan tüm toplum her boyutta kendini savunma silahlarından arındırılırken, diğer yandan silahlanmayı uzaya kadar taşır. 'Silahlara son' sloganı evrenin sonsuzluğunda kaybedilir. Savunma ve güvenliğinin gücünden koparılan toplum güçsüzleştirilirken, o kadar da iktidarlar silahlandırılır. Sömürü bu çağda hiç olmadığı kadar derinleşmiştir. İktidar, erkek egemenlikli sistem hem zihniyette hem maddi yapıda en derin bir şekilde topluma sızdırılır. Ona göre toplum tam silahsızlandırılmadan, iktidar bu sızmayı tam sağlayamaz. Toplum iktidarın kendini ürettiği alan da olamayacaktır. Bu anlamda toplumun ve başta kadın olmak üzere toplumsal direniş güçleri 'kafeslenmelidir.'

Militarizm, toplum ve kadın karşısında anti-toplum ve anti-kadın, sonuçta anti-yaşam karakterini ifade eder. Ordu ve askerlik, siyasal ve toplumsal yaşamda etkinliğini o kadar artırır ki, faşizm-milliyetçilik-şiddet-erkeklik kültürü toplum içinde 'vatana bağlılığın' ölçüsü haline getirilir. Hiyerarşi ve iktidar yüceltilir, toplumsal ilişkilerinin ölçüsü haline getirilir. Burada kadın ve toplum, militarizmin, iktidarcılığın sonucu olan 'savaşlarda' kurban olarak gösterilir ve yine militarizmin ve iktidarın 'korunması'na alınma ihtiyacı olanlar olarak aşırı vurgu yapılır ve adeta kabul ettirilir. Anketler, araştırmalar yapılır. Ardından da taşıma suyuyla döndürülmeye çalışılan değirmen misali, kadın ve toplumların korunması yine devletlere, iktidar sahiplerine teslim edilir.

Bu noktada 'şiddete, savaşlara, silahlara karşı çıkmak' çok önemli bir ayrışım noktası olurken, bu şekilde çıkış ve çözümün radikalliği sağlanmış olur mu? Toplumun, kadının savunma ve güvenlik sorunu, toplum ve kadın iradesi, zihniyeti ve sistemselliği yaratılmadan toplumun, kadının kendini var etme ve özgürlüğünü sağlama sorunları çözümlenir mi? Yoksa sadece militarizmin yarattığı sonuçların tedavisi mi yapılır? Militarizmin dayandığı zihniyet kalıplarını, tarihsel toplum süreci içinde yaşadığı değişim aşamalarını sorgulamak önemini hissettiriyor burada. Militarizmin topluma, kadına ait olmadığı bir gerçek. Bunun 'güvenlik-savunma' ile bağının toplum-doğa ve kadın karşıtı oluşturulduğu da açık. Güvenlik ve savunma alanını, egemenlerin zihniyetsel ve sitemsel işgalinden çıkarmaya, bu alanı da özgürleştirmeye ihtiyacımız var.

Alternatif kuruluş alanlarından biri olan öz savunma için öncelikle yaşam ve ölüm denklemini, döngüsünü zihniyet ve yaşam alanımızda doğru çözümlememiz gerekir. Zihniyetlerimizde yaratılan, birbirleriyle bağları koparılan, karşı karşıya getirilen, çatıştırılan ve adeta bir şiddet ilişkisi kurulan yaşam ve ölüm olgularının doğal döngü akışına kavuşması gerektiği açıktır. Öz savunma alanının temeline ölümün de yaşamın devamı ve onun tamamlayıcı olduğunu oturtmak önemlidir. Çünkü öz savunma en başta bu birlikteliğe dayalı olan 'yaşamak ve yaşatmayı' esas alır.

Öz Savunma Geleneğini Doğru Ele Almak

Burada karşımıza ezilenlerin kendi öz savunmalarını ve güvenliklerini sağlama, yine militarizm kapanına düşmeden kendileri olmalarını sağlama sorunu çıkmaktadır. Tarih boyunca toplumlar bu militarizme karşı direndiler. Kendilerini savundular. Açıktır ki, öz savunma geleneği ile militarizmi doğru ele almak, aynılaştırmamak gerekir. Anti-militarist düşünce ve eylemsellik açısından bu önemlidir. İktidarcılığa, erkek egemenlikli sistem güçlerine karşı sergilenen binlerce yılın direnişlerini, ayaklanmalarını, gerilla gerçekliğini, halk savunma ordularını, kadın ordulaşmasını kapsar. Savunma ve varlığını koruma savaşları ile militarizm ayrıdır. Aralarında öz, içerik, biçim ve hedefsel farklar büyüktür. 'Birisini anti-topluma, anti-kadına, sömürgeci, yok edici, ölme ve öldürme felsefesine dayalı iken diğeri topluma, kadına, toplumu koruyan, ahlaki ve politik yeteneklerini özgür kılan karaktere dayanır. Toplumsal öz savunma, bireyi, kadını ve toplumu iktidarcı-sömürgeci sistemin kullanım ve kölelik alanı olmaktan çıkarmayı hedefler. Bunlara karşı koruma ve savunma görevi vardır. Kadının, bireyin, toplumun, bu sistem karşısında ve her alanda bozulmasına, kendisi olmaktan çıkarılmasına karşı gösterilen bir direnç anlamını taşır. Öz savunma insanda biyolojik ve toplumsaldır. Biyolojik savunma güdüseldir, toplumsal savunma ise insanların ortaklaşarak gerçekleştirdikleri bir olgudur. Toplumsallığın bir parçasıdır savunma. Bu anlamda da militarizme karşı çıkmak alternatif bakış açısının temel bir boyutunu ifade ederken, toplumsal öz savunmayı salt 'silah-savaş-şiddet' olarak ele almak kuşkusuz aşırı indirgemecilik olacak ve pozitivizmin ve analitik aklın tuzağına düşmeyi peşinden getirecektir.

Son 200 yılın saldırıları uygarlık tarihi açısından farklılık arz eder. Kapitalist saldırılar karşısında ilk kez bu denli kadınlar, halklar, etnik kültürler, doğa ve toplumsallık var olmayı kaybetme, yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. İdeolojik ve maddi kültür kıyımının yanında, bu son 200 yıldır yükselen direnişler de toplumun öz savunma alanını büyüttü diyebiliriz. Sosyal devrimler, ulusal mücadeleler, feminizm öncülüğündeki özgürlük çıkışları, ekolojik hareketler, yine anti militarist hareketler, savaşa karşı örgütlenmeler, sömürgecilğe-ırkçılığa karşı çıkışlar, vicdani red hareketleri tarihin 5000 yıllık doğal toplum savunma çıkış ve arayışları oldular. 20. yy'ın 2. yarısından itibaren kapitalizmin ve alternatif olarak ortaya çıkan sistem denemeleri boyutunda iktidar-devlet ilişkilerinin sorgulanması, iktidar ve devlet dışı toplum sistemi yaratma arayışları, her açıdan dayatılan soykırımlara karşı bir kadının, toplumun öz savunmasının gerekliliğini ortaya çıkardı. 21. yy'a girişle birlikte mevcut sistemin ya da özelde militarizmin eleştirisinin ya da olması gerekenin söylenmesinin yetmediği görüldü.

Kuşkusuz demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigmanın, toplumsal öz savunmanın da esasını oluşturması, savunma ve güvenliğin salt silaha-orduya-askerliğe indirgenmemesi, toplumun bu kurumlaşmalara ihtiyaç duymayacak düzeyde kendi varlığını koruma ve özgürlüğünü sağlama aşamasına gelmesi esas alınmak durumundadır. Varlığını, ideolojik ve maddi kültürünü savunamamanın temel bir toplumsal sorun olduğu

bilincinin tüm toplumda ve başta kadınlarda oluşması önemlidir. Öz savunmayı salt silaha indirgemek, özel bir yapıya salt mal etmek, salt onun göreviymiş gibi algılamak kuşkusuz, egemenlerin ve iktidar güçlerinin yöntemlerini tekrar etmeye götürecektir. Savunma ve güvenlik toplum dışı değil, tam tersine toplumun, kadının ve her toplumsal varlığın merkezinde yer ve sorumluluk alması gereken bir olgu olarak ele almak en doğrusu olacaktır. Öz savunmanın ve toplumsal güvenliğin temelinde iktidarcı-devletçi-ataerkil zihniyet ve tarzların aşılmasının gerektiğini görmek de önemlidir. İktidarcılığa, hiyerarşiye, erkek egemenliğine, kapitalist moderniteye karşı bir duruşu, anlayışı, alternatif sistem oluşturma pratiği olmayanların direnişlerinden bahsetsek bile, militarizmin sürdürücüleri olacaklarının da kaçınılmaz olduğu açıktır.

Öz savunmanın siyasetle, sosyal gerçeklikle, ahlakla, ekonomiyle, ideolojiyle, duygularla, doğayla, adaletle-vicdanla vb. ile bağı güçlü olmak durumundadır. 'Birilerinin' savunma gücünü tekeline alarak 'toplum adına' toplumu koruyacağını düşünmek saflıktır. Toplumun kendi kendini korumasını sağlamak, bunun için de güçlü sosyal, siyasal, ekonomik, bilinçsel, eğitimsel vb. öz savunma örgütlülüğünü sağlamak bir çıkışı ifade eder. Dıştan gelen kapitalist modernite güçlerinin saldırılarına karşı öz savunma güçlerinin, kadın savunma güçlerinin oluşumu vazgeçilemez bir ihtiyaçtır. Yine ataerkil zihniyetin toplum içi saldırılarına karşı da iç savunma birimlerinin oluşumu bir gerekliliktir. Ancak bunlar yapılırken bile, toplumun esas öz savunmasını ifade eden ahlaki-politik toplum inşası, toplumun demokratikleştirilmesi, hangi sorun olursa olsun şiddete dayanmadan sorunların çözümünü üretme kültürünü, zihniyetini, bilincini, refleksini, duruşunu, yaşam tarzını, onun etik ve estetiğini, kısaca yeni demokratik moderniteyi geliştirmenin, günümüz açısından öz savunma savaşlarının militarizmin içe dönük etkilerine karşı devrimci bir tedbir alma yolu olduğunu da unutmamak gerekir. Amaç halkın bile olsa salt ordu kurmak değil, toplumun, kadının, halkın öz savunmasını sağlamak için, bu kurumlara ihtiyaç duymayacağı düzeye ve güce ulaştırılması olmalıdır. Toplum üstü değildir. Savunma ve güvenlik anlayışı, bir iktidarı aşarken, yeni iktidar odakları oluşturmamalı, inşa etmemelidir.

Anti-militarist duruş, bakış açısı elbette kapitalizmin saldırıları karşısında anlamlı bir gerçekliği ifade etmektedir. Ancak militarizme karşı olmak, toplumun öz savunma sistemini geliştirmesi karşıtlığına dönüşmemelidir. Bu anlamda militarizm ve öz savunma birbirine karıştırılmamalıdır. Sonuçta öz savunma, egemen sistemin inşa ettiği askeri olgu değildir. Güvenlikle, toplumla, kadınla, kısaca yaşamla ilgilidir. Öz savunma toplumun, kadının kendini üretme, sürdürme süreçlerinin kimse tarafından sömürülmemesini, talan edilmemesini sağlamayı amaçlar.

Günümüzde öz savunmanın silahlı boyutu bu temelde değerlendirilmelidir. Sistemin kadınlardan, toplumlardan, halklardan beklediği 3 şey vardır: 'Başınızı eğin, diz çökün ve teslim olun.' Örneğin militarizmin bugün Türkiye toplumsal gerçekliğinde bu kadar kutsanması, 'askeri, bürokratik, siyasi darbelerden birini seç beğen yandaş ol' noktasına

getirilmesi, faşizmle birlikte yaşanabilir noktasına getirilmesi, toplumun ve bireylerin militarizm tarafından başlarının ne kadar eğdirildiğini, ne kadar diz çöktürüldüğünü ve ne kadar teslim alındıklarını göstermektedir. Buna karşı kızmak, öfkelenmek, 'silaha karşıyım' demek yeterli mi? Kendini bilinçlendirmek, vicdanını büyütmek kadar öz savunmasını geliştirmek, örgütlü birey ve toplum olmak bunun aşılmasını sağlayacak boyutları ifade etmektedir. Salt ayağa kalkmak da öz savunma için yeterli olmayacaktır. Ekonomide, siyasette, adalette, hukukta, diplomaside, sosyal yapılanmada, ahlakta iradesi işgal edilen bir toplum ve birey, militarizmin üretim alanına dönüşmüş demektir. Bu alanlarda öz savunma sistemi yitirmiş kadınların, erkeklerin, toplumların salt 'militarizme karşıyım' demeleri, varlıkları koruma ve özgürlüklerini sağlama mücadelesi verenlere 'silahlarınızı bırakın' demeleri, kendi varlıksal anlamlarını yitirmelerinin ifadesi olmaktadır.

O zaman soralım: Militarizmi anladık da... Anti-militarizm nedir? Elinden tüm yaşam direniş araçlarının alınması mıdır? Söz, karar ve uygulama iradesinin yitirilmesi midir? Yaşama ve yaşatma refleksinin yitirilmesi midir? Mücadelesizlik midir?

Kapitalizmden, ataerkil sistemden, iktidarcı ilişkilerin kadını ve erkeği olmayı reddetmek kadar, örgütlü, bilinçli, özgür ahlaklı, politik, öz savunmalı olma gücüne ve sistemine ulaşmak anti-militarizm olmaz mı? Kendisine bozulma dayatılan bir canlının varlığını savunması anti-militarizm olmaz mı? Yaşam hakkını savunan ve koruyan bir kadın anti-militarist olmaz mı? Nasıl ki, bir kedi karşılaştığı tehlikeler karşısında tırnaklarını çıkarıyorsa, bu doğanın da anti-militarist duruşu olmuyor mu?

O halde anti militarizm; kendini, varlığını, toplumsallığını, ekolojisini, tarihini, kültürünü, kısaca ideolojik ve maddi kültürünü savunmak, korumak, her türlü saldırıya cevapsız kalmamaktır. Şiddet karşıtlığı öz savunma duruşunun temelini oluşturur. Öz savunma, saldırılar karşısında boyun eğmek, susmak, kısacası pasifizm değildir. İçinde zengin yöntemlerle direniş kültürünü barındırır. Direniş kültürü egemenlikçi-sömürgeci sisteme karşı var olma duruşu olmaktadır. Şiddetin yoğun ve derin devreye konulduğu dönemlerin direnişleri de yoğun ve derin olur. Öz savunmanın yöntemleri, silahları da farklıdır. Bu bir söz, bir fikir olduğu kadar, öldürme ve yok etmenin dayatıldığı anda öz savunma silahlı da olmuştur. Burada amacın salt silah olmaması önemlidir. Öldürücü şiddet dalgası ve saldırısı altında ezilen kadınların, halkların, toplumsal kesimlerin her anlamda öz savunmasını geliştirmesi, öz savunma silahlarını çoğaltması yadsınamaz.

Öz savunma egemenlerce en tehlikeli alan olarak görülüyor. Onlar için kadınlar, halklar, ezilen toplumsal tüm kesimler 'silahtan arındırılmalıdır'. Bu nedenle 'silahlarınızı bırakın, teslim olun' derler. Yani 'size, yaşamınıza,

topraklarınıza, bedenlerinize, ruhlarınıza, düşüncelerinize, duygularınıza yapacağımız her türlü uygulama karşısında tepkiniz olmamalı' derler. Bizleri tüm yaşam alanlarında savunmasız bırakmak istiyorlar. Egemenlerin sömürü için bu kadar şiddetle aktif oldukları bir alanda ve dönemde 'pasif olmak ve kalmak', salt dönemsel değil, tarihsel olarak da kaybetmemize yol açacaktır.

O halde anti-militarizmin, mevcut sistemden kopuşu ifade etmekle, yine yeni yaşamın ve özgürlüklerin yaratım mücadelesinin vazgeçilmezi olmakla birlikte, alternatif aktif öz savunma temelinde yeniden inşa edilebilmelidir. Güvenlik ve savunma alanını topluma, kadına devretmek, zihniyetteki egemenlikçi sapmaları aşmak, tekelleşmeyi engellemek, toplumsal hakikatle bağını güçlü kurmak, her bir toplum üyesini yaşam döngüsünün savunucusu yapmak başlangıç için ilk adımlar olacaktır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sorunlarımız

Beritan Özlem

Kapitalist modernite insan için en gerekli ve en geliştirici olguları bile bireysel esasa indirgemekte her zaman maharetli olmuştur. Böylelikle güzel, iyi ve doğru adına tek bir şey bırakılmaz. Geliştirici olgular gerileten bir duruma getirilir. Bireysel boyuta indirgenen birkaç örnek vermek gerekirse bireysel özgürlük, bireysel haklar, bireysel kurtuluş, bireysel ekonomi, bireysel aşklar, bireysel düşünüş, bireysel savunma ve daha sıralamayacağımız birçok şey... Yani her şey bireysel etiketli. Oysa bu olguların başına bireysel yerine toplumsallık eklendiğinde bambaşka bir durum ortaya çıkar. İnsan yaşamında en gerekli ve geliştirici olgular haline gelirler. Ama ne zaman ki bunlar bireysel esaslarla anılır ve böyle yaklaşılır işte o zaman özünden boşaltılır gerekliliği gölgelenir, geliştiriciliğini bir tarafa bırakalım, baştan sona başa bela bir hal alır. Bunların her biri başlı başına incelenmeye değer konular. Biz konumuz gereği savunma eksenine yoğunlaşmak istiyoruz. Tabii mevzu bahis olan kadının öz savunması olunca bunun ne kadar bireysel olabileceği daha çok tartışma konusu olacaktır. Çünkü konu kadın ekseninde ele alındığında sorular daha çok derinleşir, fazlalaşır. Eğer kadınlar bunca saldırı altında, bu saldırılar sistematik bir hal almışsa, hatta organize bir çete örgütlenmesi gibi her an kadın karşısında ortaya çıkacak bir biçimdeyse o halde bireysel olarak kendini savunması ne kadar gerçekçi olabilir?

Kapitalist modernitenin öne sürdüğü gibi bireysel olarak haklarını savunma, yakın dövüş tekniklerini öğrenme, dini ve hukuki örtünme vb. birkaç pratik çözüm yeterli olmakta. Yani bu sava göre kadının bireysel olarak kendini savunabileceğine dair bir algı yaratmak isteniyor. Peki, tarihsel, kamusal ve kurumsal olarak kadın o kadar baskı tehdit ve tehlike altında iken tek başına bireyin gücü bu dev gibi saldırıları karşılamaya yetebilir mi? Kuşkusuz hayır. Bunun neden öyle olmayacağına konuyla bağlantılı başka hususlara aydınlık getirdikten sonra yazının gelişme bölümünde değineceğim.

Kadınlar olarak başımıza örülen çorapları bilmeden, görmeden ve bunun içinden çıkılmaz karmakarışık ağlarını çözmeden neden bireysel olarak öz savunmanın mümkün olmadığını anlayamayız.

Kadın Soykırımının Farkına Varmak

Her şeyden önce kadın üzerinde soysuz ve vahşi bir kırım olduğuna, kadının eşi benzeri olmayan bir soykırım altında tutulduğuna dair bir düşünce birliğine hatta bu yönlü bir duygu paylaşımına ihtiyaç var. Kadının kendine yabancılaşması, özünden boşaltılması en büyük kırım iken bunun sonucu olarak karşılaştığı olay ve olgular incelenmeye değer bir soykırımı nitelemektedir. Kadının karşılaştığı şiddet, taciz, tecavüz, katletme ve fuhuş ile kadın ticareti bu soykırımın sadece dışa vurumu ya da tepki toplayan yüzü olmaktadır. Bir de derinliklerde yatan ve işin özünü bilmeyenler için görünürde olmayan saldırı biçimleri var. İster görünürde olsun ister olmasın, kadınlar bu saldırı kaskadında çepeçevre sarmalanmış durumdadır. Öyle ki günümüz dünyasında bu saldırılara maruz bırakılmayan, bu kıskacıta debelenmeyen kadın yok gibidir. Öcalan'ın dediği gibi *"kadınlar üzerinde tarihin en büyük operasyonları gerçekleştirilmektedir."* Dikkat edilirse 'operasyon' kelime itibarıyla askeri bir kavramdır ki bu da güvenliğin riskte olduğunu işaret etmektedir. Kadın üzerindeki bu operasyonlar bütün şiddetiyle sürmesine rağmen en başta kadınlar olarak bu operasyonları fark etmeme gibi bir trajediyle karşılaşyoruz. Bu operasyonların içeriğini ve kapsamını göremiyor, haliyle içerdiği tehlike ve vahşetin farkında olamıyor ve gerekli tedbirlerimizi alamıyoruz. Sonuçta operasyonları boşa düşürecek karşı hamleler gelişmediğimiz gibi vuruluyor ve yokluk çekiyoruz. Sonuçlar neden mi öyle? Maalesef birçok kadın bu operasyonları fark etmeyecek kadar köreldiği ve duyarsızlaştığından bu durum hep aleyhimizde sonuçlanmaktadır. Ve yine maalesef ki kadınlar, bu operasyonların ortasına düştüklerinin farkında olmadan normal yaşam standartlarına devam etmekte; hatta namlunun ucu kendisine değdiğinde onunla savaşmayı değil de ondan kaçmayı seçen bir tavır sergilemektedirler. Oysaki bu operasyonlar kadın soykırımını hedefleyen operasyonlar olmaktadır ve hiçbir şey yokmuş gibi normal yaklaşmak normal değildir.

Evet, aralıksız olarak sürekli her yerde ve büyük bir tazyikle gerçekleştirilen bu operasyonlar büyük bir kadın kırımını veya soykırımını gerçekleştirmektedir. Aslında bir durum veya olay soykırım olarak nitelendiğinde aradan yüz yıllar geçse bile çeşitli akademisyenlerin ve tarihçilerin üzerinde durduğu bir olgu olmaktadır. Soykırım kabul edildiğinde incelenir, sonuçlarının dökümü yapılır, işin vahmeti anlaşılmaya çalışılır, soykırımı maruz kalan kişilerin sosyo-psikolojik durumu hesaba katılarak suçlulardan hesap istenir. Gel gör ki tarihsel ve toplumsal süreç içerisinde kadın üzerindeki soykırım operasyonu halen büyük bir şiddetle devam etmesine rağmen, üstelik güncel örnekleri çok yakıcı olmasına rağmen en incelenmeyen ve en çok perdelenen bir olay olmuştur.

Çünkü incelenir ve gerçekler ortaya dökülürse içinde birçok kuramsal ve kurumsal olarak sorumlu olan günahkârlar ortaya çıkar. Daha da ötesi sistematik bir suçlular ordusu deşifre olur. Bu aydınlanırsa sistem baştanbaşa sarsılıp, çöker hale geleceğinden bu kırım operasyonu en çok karanlıkta bırakılan bir durum olmaktadır. Onun için öz savunma kapsamında her şeyden önce bu soykırımın niteliği, niceliği ve kapsadığı olayları incelemek en büyük savunma anlayışımız olacaktır. Bu aynı zamanda kadın öz savunmasının zihniyeti ve anlayışı olacaktır. Bu olmadan birkaç tedbir ile öz savunmanın gerçekleşmeyeceği açıktır.

Normalde kırım ve soykırım kelimeleri bir yerde geçse bile tüyler ürperten ve hepten tepkisel bir refleksle karşılanan bir olgu olmaktadır. Hatta bırakalım refleks, bu olgu karşısında tepki hareketleri örgütlenir. Ama soykırım geleneğinden haberdar olmayan kadınlar kendini bazı şeylerle avutan ve oyalayan kadınlar haline getirilerek tarihin bu en belalı soykırımına karşı refleksiz bırakılmışlardır. İşi yüzeyde fark edenler ise bu kırım sadece şiddet, tecavüz ve katletme üçleminde ele almaktadır. Üstelik bunların neden geliştiğine dair derinliğinde yatan nedenleri bilmeden ele almaktadırlar. Yine şiddet, tecavüz ve katletmeyi sadece fiziki ve bedensel bir olaya indirgemeleri bu soykırım kapsamının farkına varılamamasının temel nedeni olmaktadır. Onun için sanki bedensel olarak şiddete ve tecavüze maruz bırakılmayan kadınların öz savunmaya ihtiyacı yokmuş gibi ele alınır ki bu en büyük yanılgıdır. Halbuki eğer bir kadında özgürlük bilinci derinlikli ve köklü ise şiddetin duygusal ve psikolojik yanları olduğunu, en büyük tecavüzün kadının manevi ruhsal dünyasına karşı yapıldığının farkında olacaktır. Kadının geçmişi, bugünü, hayalleri ve geleceği işgal altındayken bütün bunlara el atılması tecavüz sayılmaz mı? Duygulara, düşünceye tecavüz edilen bir yaşam ne kadar normaldir? Emegi, değeri, kutsallığı yok sayılan kadının, hiçleştirilen kadın olduğu tartışılmazdır. Bu kadın, zaten öldürülmüş kadındır. Kadının düşünsel, felsefik, psikolojik, duygusal dünyası bitirildikten sonra fiziki olarak yaşaması bir şeyi değiştirebilir mi? Demek ki tecavüz, şiddet ve cinayetlerin ideolojik olarak dayandığı zihniyet yapılanmalarına da bakarak konuyu geniş bir açıdan değerlendirmek gerekir. Durum bu iken bu şiddet sarmalından kendini kurtarmış, bu tecavüz alanının dışına çıkmış, en vahimi de kimlik olarak cinayete maruz kalmamış kadın var mı acaba? Mirabel Kızkardeşlerin yaşadıkları bize bu gerçeği çok çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Bütün bunları bilmeyen ve değerlendirme gücünde olmayan kadınların, bu soykırım sistematikinde yaptığı tek şey görünürde maruz bırakıldıkları bu olayların kendi başına gelmemesi için dua etmeleridir. Durum böyle olunca kaba anlamdaki şiddeti ve baskıyı görmemesi en büyük şans olarak değerlendirilir. Aklıma 4-5 yıl önce şiddet gören kadınlar için yürütülen kampanya geldi. *8 Mart 8 Kadın* ismiyle '*O ben olabiliyordum*' sloganıyla yürütülen bu kampanyada birçok ünlü yüzünü gözünü morartarak sanki şiddete maruz kalan kadınların acılarına ortak oluyormuş gibi bir görünüm vermek istediler. İşte kadının başına gelen bu kırımın farkında olmamak diye tarif etmek istediğimizi, tam da bu

kampanyanın içeriği tanımlamaktadır. Sanki kadının başına gelen olaylar bundan ibaretmiş gibi, sanki kadın kırımını sadece bu olaylar ifadelendiriyormuş gibi kendini kandıran bir kampanyaydı. Oysaki en başta o kampanyaya katılanlar bu kırıma maruz kalmış kadınlardı. *“Ben de o kadınlardan biri olabilirdim”* diyerek kendini bu tablonun dışında tutuyorlardı. Halbuki bu sistemin yaratmak istediği insan tipinin bir milim dışına çıkmayarak, lüks yaşam içinde kendilerini kaybetmiş ve topluma yabancılaşmış bu *‘ünlü! kadınlar’* tecavüz ve şiddetin başka yüzüyle karşılaşmış kadınlardı. Kadın şiddetine karşıt ve duyarlı olduğunu düşünen o kişilere *“aşında sen de onlardan birisin”* desen buna asla inanmaz ve gülüp geçerler. *“Ben kendimi zaten kurtarmışım o durumlara gelecek göz yok bende”* derler. Kendisinin de ne kadar korumasız olduğunu, her köşe bucakta bir tecavüzcünün kendisini beklediğini ve kendisini sevgi adı altında öldürecek birilerinin olduğunu veya sistematik olarak görülmez bir şiddet ve ince bir dayatma kısıkağı altında olduğuna inanmaz. Kendisinin de öz savunmasının olmadığı her an avlanabilecek pozisyonda olduğuna ikna edemezsin. İşte, kadınlar olarak yaşadığımız paradoks burada gizli.

Kadının kendini genel olarak bu sistem karşısında, özelde de sistemin beslediği erkek karşısında her bakımdan kullanıma açık bırakması soykırımı tetikleyen en önemli bir yaklaşımı olmaktadır ki kadınlar en çok da bu durumlarda öz savunmasını gerçekleştiremez daha doğrusu gerçekleştirme ihtiyacında olamaz. Kadınlar olarak kullanılma pozisyonunda olmak her tür istismara açık olmaktadır. Bu da kendinden yabancılaşmaya açık kapılar bıraktırır. Bugün ne kadar kendi özümüzde olduğumuz, ne kadar kadın doğasını koruduğumuz tartışılması gereken en önemli konulardan biri olmaktadır. *“Varlık olarak ne kadar kendimize aitiz?”* tüm kadınların kendi öz savunması için sorması gereken yegane sorulardandır. Kendinden çıkan, kendine yabancılaşan her olgu, zaten varlığını korumayan bir olgudur. Varlığını korumayanın öz savunması zaten elinden alınmıştır. Başkalaşım öyle bir hal almıştır ki insanlar ne istediklerini bilememektedir. Bu öyle bir başkalaşım ki kendi farkını korumadan kendi benliğini zedeleyerek kendi öz tercihleriyle değil de başkasına özenerek gerçekleşmektedir. Sonu ise hüsrana... Belki de birileri o ünlülerin sergiledikleri şatafatlı yaşam hikayesine ulaşmak için ve onların rollerine bürünmek için o dayağı yemiş veya ondan dolayı öldürülmüştü! Bu nedenle, o ünlüler yaşam tarzlarıyla bu soykırımı desteklediğini bilemez bir durumdadır. Kendilerini sanki gelişen o olaylardan bağımsızmış gibi ele alarak, sözde yardım ellerini uzatıyorlar. Nihayetinde o kadınları hissetmediklerini daha sonrasında sarf ettikleri sözler ile kendilerini ele veriyorlar. Hülya Avşar gibi *“Aşında bazı kadınlar da bu şiddet hak edecek tabriklerde bulunuyor”* diyerek hiç de o kadınların yanında yer almadıklarını kendi gaflarıyla itiraf etmişlerdi.

Demek istediğimiz, değişik rollerde olsak bile, bu sistem dışına çıkmadığımız müddetçe hepimizin bu soykırım pençesinde kıvrandığını bilmek gerekir. Aradaki fark çekilen sancılardır. Bazıları bunun sancısını çekerken bazıları da bu pençeleri bir korunak olarak görmüşler. Ama pençelerin her an kadını boğazlama gücünde ve vicdansızlığında

sıktığını unutmayalım. Unutursak soykırım kıskacında olduğumuz hissiyatı yerine, kendini bireysel olarak bazı şeylerden kurtarmaya çalışan veya bazı şeylere bireysel olarak ulaşmaya çalışan kadınlar olmaktan öteye gidemeyiz. Ki bu pençeler boğamızı sıkıyor-ken bunları ne kadar başarabileceğimiz de şüphelidir.

Durum öyle olunca soykırımı karşı tepkiler gelişmemekte ve soykırım hikayesi her gün yeni icatlarla ve liberal politikalarla güncellenmektedir. Oysaki soykırımlar insan aklının almadığı ve gönlünün el vermediği, tiksintiyle karşılanan ve hiç kimse tarafından benimsenmeyen, kınanan gerçeklerdir. Tabi farkında olanlar için bu böyledir. Eğer soykırım tehdidi bir tehlike çanı ise kendini bundan koruma refleksi en doğal tepkidir. Soykırım, ancak kapsamlı bir öz savunma ile karşılık verilmesi gereken insanlık karşıtı bir hareket, bir operasyon biçimidir. Bu kırımın borazanları çalarken karşı taraf güvenlik alarmıyla hemen harekete geçmelidir. İşte burada kadınların öz savunmasının gerekliliğini vurgulamak konumuz açısından değineceğimiz en önemli boyuttur.

Toplumu İlk Savunan Kadınlar Neden Bugün Savunmasız Konumda?

Ne trajiktir ki toplumun ilk öz savunmasını yapan kadınlar olmasına rağmen bugün hukukta bile *'savunmasız kesimler'* listesinin başında. Herkesi koruyan kadınlar aynı şekilde hukukun donuk aklında *'korunmaya muhtaç olanlar'* arasındadır. Koruyan statüsünden korunan durumuna düşmek..! Sormak gerekir; gerçekten kadınlar kendini savunacak güçten o kadar yoksun mu veya birilerine sığınacak kadar donanımsız mı? Halbuki kadının doğal toplum esaslarından gelen güçlü bir savunma sistemi var. Hem içgüdüsel bir refleks olarak ruhsal ve duysal bakımdan, hem de ahlaki ve kültürel olarak toplumsal bakımdan kadınların savunma sistemi çok güçlüdür. Geline aşama bundan çok şey aşındırsa da bunu tümünden yok etme gücünde değildir. Ne olursa olsun güçlü yaşanan her olgu kaybolamaz. Onun için kadınların savunma içgüdüünün halen güçlü olduğunu belirtebiliriz ama bunu dışı vuracak ortamı yoktur. Ne de olsa *"seni savunacak birileri var sen kendini yorma"* gibi centilmenlik kisvesiyle veya *"sen mi kendini savunacaksın"* gibi kaba küçümsemelerle, *"kaderin bu yapacak bir şey yok"* gibi aşırı baskıcı dayatmalarla içindeki savunma refleksleri köreltilmiştir. Onun için içinde barınan savunma refleksleri işlevsiz ve örgütsüz bırakılmış ve kadının buna ihtiyacı olduğunun bilinci karartılmıştır. Bu refleksler bir örgütlense, bir işlevsel kılınsa, bir bilinci geliştirilse işte o zaman bu kadınların önünü kimse tutamaz!

Peki, o halde hukukun kadınları *"korunmaya muhtaç olanlar"* listesine alması boş bir ibare midir? Hayır, ama bunun nedenlerine inmeden kadını sadece korunmaya muhtaç olarak göstermek de kabul edilecek bir durum değildir. 'Kadınlar korunmalı' derken bile aslında bu görev yine birilerine verilmekte, kadının kendi kendini koruyabileceği fikrinden uzak bir muhtaçlık felsefesi geliştirilmek istenmektedir. Yani ne olursa olsun kadını hep korunacak statüsünde tutmaya adeta yeminlidirler. Yaşı ve deneyimi gelişse

bile kendinden daha küçük bir erkek veya kendinden daha beceriksiz birileri tarafından korunmaya muhtaç bırakılan kadınlar... Eğer toplumundan başlayarak doğayı, inançları ve değerleri koruyanlar kadınların kendisi ise, o zaman kendi kendisini koruyacak güce de sahiptir. Aslında salt kendini korumak gibi bir reflekse de gerek yoktur. Bu kadar değerleri ve kutsalları korumasını bilen biri zaten kendisini de koruma altına almıştır. Çevredeki değerlerin korunması, kendisinin güvencesidir. Kadınlar her şeyde olduğu gibi koruma ve güvenlik olgusunun da simbiyotik ilişkiler içinde toplumsallıkla ilgili ve ilintili olduğunu bilen bir akla sahiptir. İşte burada konunun başında sorduğumuz sorunun cevabı bir yönüyle vermeye başlıyoruz. Eğer toplumda belli bir ahlak yaratılmış ve bu esaslarda insanların birbirine kötülük yapma yerine iyilik yapma kültürü aşılanmışsa, birimiz hepimiz için hepimiz birimiz için zihniyeti geliştirilmişse zaten bireyin kendisi de o zaman doğal olarak korunmuş olunuyor. Tabi gelişen yönelimler karşısında bireyin kişisel öz savunması da olabilir ama esas olan toplumsal öz savunmadır. Ki toplumsal olarak öz savunmanın bütün boyutları güçlendiğinde bu zaten bireyi de kendi içinde savunan bir içeriğe sahip olur.

Kadında savunma içgüdüsünün bu kadar güçlü olması bir zamanlar topluluğunu koruma gibi güçlü bir sorumluluk duygusuna sahip olmasından ileri geliyor. Yine kadınların yarattığı değerler çok güçlü ve köklü olduğundan salt bunları korumak için bile olsa savunma refleksleri çok güçlü. Olmaktadır. Ne de olsa insanların kendi emeklerini, alın terini koruma gibi bir refleksleri her zaman ola gelmiştir. Ondandır ki yarattığı maddi ve manevi değerleri koruma bilinci ve duygusu kadında müthiş bir direniş kültürünü geliştirmiş, buna gelen haksız ve yanlış yönelimlere karşı koyma cesaretini ve dirayetini geliştirmiştir. Kadının öz savunmayı ne kadar içselleştirdiği aslında isimlendirdiği tanrıçada da belirgindir. *Ya Star* diye seslendiği tanrıça, Kürtçede koruyucu güç anlamına gelmektedir. Yani *“ey koruyucu”* olarak seslenmektedir. Demek ki koruyan, en yücelerde seyreden tanrıça mertebesindedir. Ancak koruyan güç, yüce güç sayılır. Yoksa tanrıçaya yüklenen Misyon tanrılarda simgeleşen fırtına tanrısı, gazap tanrısı biçimindeki korkulan mertebeler gibi olsaydı koruyuculuğu tartışma konusu olurdu. Halen *“Stara xwedê li ser serê te be”* [tanrının koruyucu gücü üzerinde olsun] en büyük duadır. Aynı şekilde *“Star bê te nekeve”* [koruyucu güç senden uzak olsun] deyimini en büyük bedduadır.

Kadını korumasız bırakan en önemli olgulardan biri de ülkesinin işgal altında bırakılmasıdır. Çünkü toplumu başkalarınca yönlendirilenlerin kendi kültürel ve ahlaki şekillenmesi bağımsız ilerlemez. Ki aslında öz savunmanın şifreleri bu kültürel ve ahlaki şekillenmenin içerisinde saklıdır. Hep dışardan müdahale edilen bir toplumda kendini savunma namına ortada bir şey bırakılmaz. Aslında sorun sadece ülkenin başkaları tarafından işgali de değildir. Zaten devletçi uygarlığın kendisi bir işgal halidir. Bu işgal başkaları tarafından olunca daha da savunmasız bir pozisyon şekillenir. Bir kuş bile yuvasını yılanların dolaştığı yerden uzağa yapıyor. O halde toprağını, ülkesini ve halkını korumak öz savunmanın esas ilkelerinden biri olmaktadır. Bu olmadığında koruma adına geliştirilen tedbirler, planlar ve yapılanmaların fazla etkinliği olamaz.

Direnış Refleksi Nasıl Kırıldı?

Mitolojilerde ve dini beyitlerde ilk savaşın kadın üzerinde olması veya doğu-batı arasındaki ilk savaş kadınla başlatmaları öylesine öne çıkarılan bir içerik değildir. Bu durum kadın gücünün alt edilmesi veya bu gücün erkek hanesine kaydedilmesidir. Böylelikle toplumun yarısı, daha doğrusu öncü kesimi, iyice güçten düşürülerek erkeğin abartılı güç biçiminde form kazandığı hakimiyeti altına alınır ve toplum istenildiği gibi yönlendirilir hale geldi. Çünkü kadınlar etrafında yaratılan değerler sistemi alt edilmeden diğer savaşlar başlatılamaz ve başarı elde edilemezdi. Gelişen savaşlar öyle sistematik kılındı ki neredeyse egemenlik tarihi başladığından beri toplam olarak bir yüz yıl dışında toplum hep savaş hallerini yaşadı. Üstelik savaş mekanı olan satranç tahtasında hep erkekler oynadı. Kadınların bu savaşlar esnasında yaşadığı mağduriyet sadece evladını kaybetme acısı, ganimet olarak kullanılmak veya eşini kaybedip *ortalıklarda! kalmak* değildir. Asıl olarak mazlumların elinde kalan tüm değerleri tarumar etmesiyle kadınlara en büyük mağduriyeti yaşattı savaşlar. Bu savaşlar kadının direniş kültürünü yok ederek, erkeklerin ardına sığınan veya *kurtarıcı kahramanını! bekleyen* kadın tiplerini yarattığı için mağdurluk felsefesini geliştirdi. Erkekler, savaşlarda ya yendiler ya da yenildiler ama her seferinde bu savaşların hem yenilen hem de yenen taraftaki kadınlar silindir gibi ezilip geçildiler.

Kadınlar kendi üzerinde zorun her çeşidini gördüklerinden ve zora karşı donanımsız bırakıldıklarından savunma güçleri gittikçe tüketilir hale geldi. Silindir dediğimiz olay budur. İnsanın zihniyet ve duygu dünyasına karşı yapılan zor, benzersiz ve en büyük zor biçimi olmuştur. İnsanı koruyan da korumasız bırakan da esasta zihniyettir. Geçmişe, geleceğe, kendisine, toplumuna, yaşama ve ölüme bakışı onu zayıf veya güçlü bırakır. Kendisine yönelen her tür tehlike karşısında kendisinde şekillenen zihniyet kalıpları "*savaşarak kendini koru*" da diyebilir; tam tersine "*kaçarak kendini korumaya al*" da diyebilir. Yani kendisini olanlara ve olacıklara teslim de edebilir, ısrarlı bir dirençle mücadele de edebilir.

Kadını savunmasız bırakan en önemli boyutlardan biri de ekonomi sahibi olan kadının ekonomi dışına çıkarılmasıdır. Bu konuda Öcalan, "*Güçlü ve kurnaz erkeğin kadının ev ekonomisine bir hırsız gibi girdi. Talanla yetinmedi daha da vahimi kadını daimi tecavüzü altında tutarak kutsal aile ocağını kırık haramiler yatağına dönüştürdü*" diyerek erkeğin bir hırsız bir talancı gibi ekonomiye nasıl el attığını belirtir. Yine kadın bedeni üzerinden paradan para kazanma gibi çirkef bir yaklaşımla karşı karşıyayız. Başlık paraları ile barış rehineleri gibi elde tutulan çirkin anlaşmalarla yine kozmetik ürünlerinin çılgınlığı ile moda üzerinde oynanan paraların haddi hesabı yoktur. Bütün bu ticaretten erkek müthiş mülk kazanırken kadın oldukça mülksüzleştirildi. Kapitalist ekonomi, evde, işte ve tüm kamusal alanlarda kadın bedeni ve cinselliği üzerinde adeta bir sektör geliştirerek kadın fiziğini pazar ekonomisi olarak değerlendirmiştir. Bu anlamıyla kadın ekonomik alanda da kendisini savunamaz, ekonomik özgürlüğünü ve bağımsızlığını elde edemez durumdadır. Ancak, kadınlar kendi bedenini bütün bunlardan kurtardıkça, bedeni üzerine kurulan ticareti de çökertmiş olur.

Kadının ekonomiden bu kadar uzaklaştırılmasının bir diğer nedeni ise erkek iktidarının kadını sürekli kölelik ve bağımlılık statüsünde tutması, bunu süreklileştirmesi amacıdır. Eğer kadın, ekonominin ana gücü olarak kendi yaşamını kendi emeği ile sağlarsa, erkeğin hükmedeceği, kölelik statüsünü geliştireceği bir alan kalmaz. Örneğin birçok kadın, erkeğin zulmünden kurtulmak ister ama sırf çocukları mağdur olmasın diye, tek başına o çocuklara bakamayacağını düşündüğünden birçok şeye katlanmak zorunda kalır. Bu anlamda erkek hiçbir zaman kadının bu alanda güç sahibi olmasını, kendi emek özgürlüğüne kavuşmasını istemez. Dolayısıyla kadın yaşamı boyunca erkeğin eline muhtaç edilmeye çalışılmıştır.

Başka esaslarda baktığımızda kadının kendini savunması için her şerde yetkin güçlü ve donanımlı olması gerekiyor. İnsanı bağımlı kılan şey zayıflıklarıdır ve yine yetmediği ölçüde kendini koruyamaz duruma gelir. Kadınlar ideolojik, örgütsel, siyasal, kültürel ve askeri alanlarda zayıf olduğunda bu alanlar erkeğin tekelinde yürür. Erkek, kadını bu alanlara sadece sistemine yedeklemek açısından veya kullanmak amacıyla yerleştirir. Zayıf kadın, irade kazanmamış, gücünün farkında olmayan kadındır. Eğer her hangi bir konuda yetkin olunmazsa başkası işi alıp götürür, karşıdakinin emeğini sömürür ve varlığını yok sayar, hükmünde kendini dayatır. İnsan yaptıklarının söz sahibi olamıyorsa, haksızlığa uğradığında da söyleyecek sözü kalmayacak ve kendini savunamaz hale gelecektir.

Yine konuyla bağlantılı olarak kadının kendi kimliğinde ısrarcı olmasını ve kimliğinin farkındalığını korumasını bilmelidir. Kadınlar, yaşamda silikse veya başkasının çizdiği sınırlar içerisinde yer ediniyorsa (özellikle modernitenin çizdiği kadın tipinden bahsediyoruz) o zaman hangi kimlikten bahsedilebilir? Çünkü kadın kimliği, kendi olmayı bilen, kendi özünü yaşamsal fonksiyonlarını yerine getiren, yaptıklarına ve yapacaklarına güvenen kendini toplumsal geriliğin ve modernitenin dayattıklarına göre değil özgürlükçü bir çizgide yol almasını bilen bir içeriğe ve niteliğe sahiptir.

Maruz kalınanlar itibarıyla kadının bu kimliğinde bazı aşınmalar ve çarpıtmalarla karşı karşıyayız. Her şeyden önce kadın kimliğinin salt biyolojik bir kimlik olmadığını ve bunun tarihsel sosyal bir esası olduğunu her yönüyle ideolojik, politik, felsefik ve kültürel bir kimlik olduğunu bilmek gerekir. Bu anlamıyla erkek zihniyetinden kopan, tarzda, üslupta, bakışında ve yaklaşımında erkekten farklı bir öze sahiptir. Bu kimlik kadının her yönüyle bağımsızlıkçı çizgide yol almasını sağlar. Bu yola başka saldırılar olsa bile kendi yolunun yolcusu olarak bu saldırıları göğüslemesini bilir. Diğer taraftan kadın kimliği mevcut egemenlikli sistemi ruhen, düşünsel ve duygusal olarak hazmetmez ve kabul etmez. Onun için her şeyden önce kadın kimliği çok radikal bir biçimde erkek egemenlikli sistemi karşısına alır. Çünkü bu sistemden medet umacağı ve alacağı bir şey kalmamıştır. Ama bu kimlik kendi özünden boşaltıldığı, dejenere edilmiş ve bastırılmış olduğundan mevcut kimlikle direniş refleksinin gelişmeyeceği açıktır.

Öz Savunmada Bilinçli Olmanın Rolü

Öz savunmaya etki eden veya tetikleyen diğer bir olgu ise bilinçtir. Tanrıça simgesinin yanı başında boşu boşuna yılan görülmüyor. Çünkü bilgi kıvamındaki elmanın yolunu ısrarla gösteren yılan olmuştur. Yine baykuş da görülür bu resimlerde, o da öngörü ile geleceği bildiren uyanışı simgeleyen bir argümandır. Bilgi ve bilinç olduğunda özgürlük gelişir. Nitekim insanlar her zaman için bilmediği şeylerin kölesi ve esiri olmuştur. Birçok şeyi bilememek onları bağımlı kılıyor hatta tapınmaya kadar götürüyor. Bir şeylerin bağımlısı olmak doğal olarak kişiyi savunmasız kılar. Bilmekle insanın kendine güveni gelişir ve daha farklı seçeneklere sahip olur. Bu biçimiyle başkasının kurnazlık ve gaspına açık kapı aralamaz. Bilinmezlik ise kaygı ve korku yaratır. Bu da güçlü insan profiline aykırı bir kişilik yaratır. Bilinçsiz insan düşünemez, konuşamaz ve göremez duruma gelir ki bu durumdaki biri savunma gücünde zaten olamaz. İnsanlar bildikçe dopdolu olur. Boşluk yaşayan insana herkes nüfuz edebilir. Onun için bilinçli insan kendini ve toplumunu daha çok savunacak güce ve dirayete sahiptir.

Bu nedenle ilk bilgiyi, bilinci geliştiren kadının bilinçten bu kadar uzaklaştırılması anlaşılır bir durumdur. Bilinçsiz insan, düşmanını gözünde çok büyütür; onun zayıflıklarının olabileceği ihtimalini düşünmez. Yani öz savunmada kendisi olma bilinci gibi sihirli bir ayrıntı vardır. Kendisi olmayı bilen başkalarının müdahale ve baskılarına gelmeyen dirayetli bir kişilik yapılanmasındadır. Bu yüzden öz savunmanın temelde bir bilinç olayı olduğunu söylersek bu değerlendirme abartılı olmaz. Toplumsal sahada bilinçli ve bilinçsiz diye ayrılan kadınların yaşamlarına baktığımızda özgürlüğe yaklaşımlarının da her konuda ayrıştığını hemen fark edebiliriz. Bilinçli insan derinliklidir, bilinçsiz olan yüzeyseldir. Biri her zorluk karşısında çözüm sahibi ve yılmayandır, diğeri çözümsüz ve hemen sinendir. Aynı şekilde bilinçli kadının güçlü ve sağlam dayanakları olduğundan, en önemlisi de birçok yol ve yordamın farkında olduğundan her hangi bir yönelim ve zorlanma karşısında kendini savunma bilincine de erişmiştir. Üstelik kendisini nasıl, hangi araçlarla, hangi yol ve yöntemlerle savunacağını bilincini de edinmiştir.

İnsanlar sadece doğaya baksalar bile öz savunma bilincini kazanabilirler. Çünkü doğa öz savunmayı barındıran farklılık ve zenginliklerle doludur. Bir tırtılın kendini korumak için yüzlerce yaprağı rulo yaparak kendini sadece bir rulo içinde saklamasının aklını ve zekasını edinmeyecek kadar fakir ve aciz miyiz? Biz kadınlar atom altı dünyadaki öz savunma zekasına sahip değil miyiz? Oysa ki toplumu koruma zekasının işlek bir tarihçesi vardır kadınlarda. Bu bilinç ile tarihinden yine güç alacak, tarihine dokundukça bilinçlenecek bir kadın toplumuyla karşı karşıyayız. Bilinci oluşturan en önemli kesit tarihsel bilinçtir. Zaten kadın tarihsel süreç içindeki yaratımlarının gücünü bilmediğinden bu kadar başkalarına muhtaç hale gelmiştir. Tarih içindeki rolünü ve oradaki birikmiş gücünden yeniden enerji almak kadar, neden ve nasıl kaybettiğini bilmenin bilinci önemlidir. Aynı zamanda kendi zamanlarını yaşayan kadınlar olarak yeni bir tarihi yazmanın bilinci de unutulmaması gereken bir boyut olmaktadır. Bütün bu bilinç anlatımlarından

anlaşıldığı gibi bir insanın, bir toplumun, bir kesim veya inancın savunulması birebir bilinçle bağlantılıdır. Öz savunma en temelde bir bilinç, örgütlülük ve eylem işidir. Görüldüğü gibi öz savunmada bilinç başlamak için bir bakıştır ve temeli sağlayan zemindir. Bilinci olmayanın örgütü de dolayısıyla eylemi de olamaz.

Öz Savunmada Örgütlülük Olmazsa Olmazdır

Herkes *'bir elin nesi var iki elin sesi var'* deyimini duymuştur. Elbette bu öylesine sarf edilen bir deyim değildir. Yaşamın içinden gelen vazgeçilmez bir olguyu nasihat eder. İki el yan yana gelince alkış çalar, örgü örür, ekmek açar, top oynar, tarar, yıkar, keser ve daha sıralamayacağımız her şeyi yapar. Bir de bu ellerin daha da çoğaldığını düşünelim o zaman yukarıda geçen eylemler daha da kolektif daha da zengin bir oluşuma evrilir. Tek başına olan bir ipin kolay kesilmesi kolay koparılması mümkün ama bu ipler bir araya getirilip ortak örülürse -ki örgüt kelimesi iç içe geçen örüntü kökünden geliyor- işte o zaman bu ipi kesmek ve koparmak hiç de kolay olmayacaktır. İnsanların tek başına mücadele yürütmesi zordur. Nasıl yapacağını hangi planla hareket edeceğini yol haritasını, hangi yöntem ve taktik kullanacağını ortak akıl ile belirlemek bu nasıllara ve hangilere daha zengin cevaplar getirir. Bir de bunun uygulama anı vardır ki karşıdaki örgütlü bir güç ise kendisinin tek olması yutulacak bir lokma olmasının ötesine gitmez. Kadınların kendilerini bu kadar yalnızlaştırmalarıyla kendisine sahip çıkamadığı her halükarda görülmektedir. Kimsesizliği yaşadığından karşılaştığı o kadar dayatmalara boyun eğerek hale gelir. Gidecek bir yeri yoktur, dayanacağı kimsesi yok ve kendisini savunacağı topluluğu yoktur.

Kadın karşısında bugün çok örgütlü bir güç olduğunu ve sarsılmaz kurumlaşmalarla her türlü saldırının kendisine reva görüldüğünü görüyor ve biliyoruz. Bırakalım devletçi güçlerin arkasındaki imtiyazlı güçleri, evdeki bir kocanın bile ardında örgütlü bir güç durmaktadır. Mahkemeye verilse ceketini iliklediği için af edilir veya *"çok sevdiği için!"* kadına uyguladığı şiddet meşru görülür. Sokaktaki muhalefete sorulsa *"acaba eşi bunu hak etmek için ne yapmış veya o erkeği neden kızdırmış"* gibi işin dedikodusuna takılır. Dinsel esasa danışılrsa *"belalidir üzerinde bazı hakları var"* diye günah sayılmaz. Akrabalarına sorulsa *"aile içinde olur öyle yaramazlıklar"* deyip geçiştirilir. Dosta sorulsa *"keşke olmasaydı ama olduktan sonra yapacak bir şey yok mecbur katlanacaksınız"* denilir. Bu listeyi daha da uzatabiliriz. Kısacası erkek egemenliği, bilinçli bilinçsiz, herkes tarafından onaylanan ve meşru görülen bir hal almıştır. Bazıları da bu egemenliğin sırtını sıvazlar. Dinen, siyaseten, kültürel olarak her bakımdan erkek korumaya alınır. Bu kadar sistematik ve örgütlü olan erkek karşısında kadının bu erkeği kabul etmeyip boşanması, reddetmesi, bireysel karşı koyuşu da yetmez. Onun için kadının da fikri örgütlü ve eylemsel kurumlaşmaları olmalıdır.

Tarihte Surka Âlem denilen bir kadın isyanı vardır. İskender komutanlarına zorla evlendirmeye isyan çıkaran kadınların örgütlenmesi sonucunda açığa çıkmıştır. Kadınlar gerdek gecesinde yanlarına aldıkları hançerleri ile hem o komutanları hem de kendilerini öldürürler. Ama erkeğin kendi ideolojik, politik ve askeri çıkarları için seçtiği bu evlendirme yöntemine kadınlar kendi cephesinde böylesi bir tavırla o haşmetli buyurgan egemenliğin zeminini sarsmışlar. Amazon kadınları örgütlü oldukları için tarihe geçtiler. Yoksa tek başlarına birer kadın olarak ne kadar direnselerdi bile tarihsel bir eylemselliğe imza atmazlardı. Saldırlara karşı örgütlü toplumsal tavır göstermek her zaman sonuç alıcı olmuştur. Tacizci veya şiddet uygulayan, kadını istismar eden bir adam, eğer yaşam çevresinde, mahallesinde teşhir edilip ve herkes tarafından tepkiyle karşılanması, toplumdan dışlanması sağlanabiliyorsa orda caydırıcı güce sahip örgütlü bir duruş vardır. Bu duruş güçlendirilmelidir.

Öz Savunmada Eylem Anlayışımız

Öz savunmada eylem anlayışını anlamak ve doğru uygulamak için her şeyden önce öz savunma ile meşru savunma arasındaki nüansı bilmek ve bazı boyutlarıyla bütünleştirmek, bazı boyutlarıyla da ayırtırmak gerekir. Bütün toplumda ve doğada herkeste her şeyde olan öz savunmadır. Bakan gözün dışındaki yoğun ışıktaki kırışması, karanlıkta gözünü dört açması birer öz savunma örnekleridir. Toplumsal anlamda öz savunma ise ideolojik-siyasal-ekonomik-kültürel ve ahlaki olarak varlığının savunulmasıdır. Bu oluşumlara karşı gelen her tür saldırıyı aynı esasları koruyacak biçimde kendi özgücüne dayanarak çeşitli yöntemlerle karşı koyuşudur. Öz savunma toplumda yaşayan herkesi ilgilendirir. Bu sadece bir örgütün bir hareketin kadrolarını ilgilendiren bir esas değildir. Çok esnek, çok renkli bir içeriğe sahip olduğu kadar her kesimi bağrında taşıyabilecek bir yapılanmaya sahiptir. O halde kendini savunma hakkı sadece birilerinin değil, herkesindir. Kadın ve gençliğin bu konudaki öncülük rolü olsa da tüm toplumsal kesimlerin sorumlu olduğu bir alandır. Esas amaç toplumunu ahlaki, kültürel, ideolojik, felsefik olarak korumak iken birilerine direk gelen saldırılar karşısında da duyarlıdır. Eğer birisi direk bir saldırı ile karşı karşıyaysa toplumsal kesimler olarak saldırı yapanı tehdit, teşhir ve tecrit etmek, daha ağır suç durumlarında zindana atmak gibi caydırıcı yöntemlere başvurabilir.

Meşru savunma ise meşruiyetini tartışmamakla beraber (çünkü çoğunlukla meşru savunma güçleri teröristlikle damgalanır) çoğunlukla illegal olan, profesyonel güçler tarafından yürütülen (ki bunlar bir kuruma ait kadrolar da olabilir gerilla güçleri de olabilir), yasalarda kanuni görülmeleyen bir direnme biçimidir. Daha çok silahlı mücadeleyi esas alır. Zaten öz savunmadan temel farkından biri mücadelesini silahlı bir şekilde yürütmesidir. Her türlü katliam, inkar ve imha politikalarının devrede olduğu koşullarda, meşru savunma yaşamı garantilemek amaçlı devreye girer. Tamamen kendi varlığını koruma

amaçlı geliştirilir. İnkâr ve imha sistemine karşı ordulaşmaya kadar giden bir içeriğe sahiptir. Toplumsal alandaki öz savunmada bilinç düzeyi, örgütlülük ve alt sınırdaki eylemsellikler yeterli iken meşru savunma savaşı için bu yetmez. Bu konuda Öcalan, *“Çıplak eller ve yüreklerle kalıcı ve güçlü kavgalar sürdürülemez”* belirlemesini yaparak, eğer kavga kalıcı bir mecraya ulaşmışsa elinde kendini savunacak araçların olması gerektiğine işaret eder. Yani kavga büyükse araçları da o denli güçlü ve sağlam kılınmalıdır.

Öcalan, meşru savunmanın genel karakteri için *“eğer saldıran güç toplumun özgür, demokratik iradesine dikkat etmiyorsa, bu temeldeki toplumun istemlerini dikkate almıyorsa, toplumun bu yönlü eylemliliği saldırıları durdurmaya yetmiyorsa ve saldırı bir işgal, istila gibi örgütlü şiddet boyutuna ulaşıyorsa, öyle bir durumda basit gerilla biçimlerinden başlamak üzere meşru savunma savaşı gündeme gelir. Ve böyle bir savunma savaşıyla direnmek, her toplumun doğal hakkıdır.”* der. Bütün saldırılara rağmen ulus devlet zihniyeti, silah kullanma hakkını sadece devletin hakkı olarak görür. Topluma reva gördüğü her tür saldırı karşısında direnmesiz savunmasız bir toplum beklentisi vardır. O kadar saldırı meşru savunma ile karşılık bulmazsa bu kesinlikle teslim alınmış bir toplumu betimler. Demek ki saldırılar ayyuka çıkmışsa meşru savunma yöntemi geçerlidir, yok eğer saldırılar önlenebilir ve caydırılabilir derecede ise o zaman öz savunma sistemi devrede olmalıdır. Ama her bakımdan bir öz savunma olmalıdır. Yoksa sadece tek boyutta görülen veya örgütlenmeden yoksun bireysel tepkilerle öz savunma olamaz.

Aslında eskiden insanlar öz savunmada daha cesur ve yetkinlerdi. Örneğin analarımız anlatırdı. Kadın kendi *kulim*lerinde [döşek ve yorganların saklandığı yer] mutlaka bir sopa bulundururlarmış. Sokakta bir yaygara koptuğunda bir tecavüzcü mü var kadınlar ellerinde sopa ile kapı önlerinde belirirmiş. Demek ki toplum genetik olarak kendini savunma refleksine sahip olup çeşitli araçlarla uygulama kapasitesine ve yüreğine sahipmiş. Ama günümüze doğru geldiğimizde kadınların kendini savunabilecek yol ve yöntemlerin bile gözüne korkutucu geldiğini görürüz. Onun için her şeyden önce kadınların dünyasına ve bedenine bir bütünen kendisine uzanan erkeğin kirli ellerine karşı, dil uzatmalarına karşın kadınlara tavır koyma cesaretini kazandırmak gerekir. Aslında kadınların cesur olma gibi bir sorunları yoktur. Yeter ki bilinçlensin yeter ki kendilerine güvenleri olsun. Bu açıdan kadınların öz savunma halinde ayaklandırılması, örgütlü tepkinin geliştirilmesi olmazsa olmaz esaslardandır. Elbette hiçbir kadın savunmasız olmak istemez, bunu şans ve tesadüflere de bağlayamaz. Ya da kendini savunabilecek birkaç idari tedbirlerle de (geç saatlerde sokaklarda tek dolaşmamak veya üzerinde tehdit unsuru olan birilerini ihbar etmek gibi) kendini savunamaz. Karşıdaki kişi güçlü ise *“ben kim, ona karşı koymak kim”* diyerekten kendini güçsüz görme yaşanılıyor. Halbuki sürekli ve örgütlü bir mücadele ile diz çökmez sandığın bile diz çöker hale gelir. O açıdan kesintisiz ve her alanı kapsayan mücadelenin varlığı önemlidir. Unutma-

yalım ki *“taşı delen suyun kuvveti değil, damlaların sürekliliğidir”*. Buna göre eğer toplum kendi öz savunmasında sürekli bir refleks halinde ve eylem çizgisinde ise o zaman her tür erkek egemenlikli kurumlaşmayı ve kişileri alt edebilirler.

Öz savunma temelde toplumsallığı aşındıran her şeyle savaş halindedir. Kadınlar ilk olarak toplumsallığı geliştirirken aslında klanının öz savunması için büyük topluluklar halinde yaşamayı esas almıştır. Demek ki toplumsallık bir savunma refleksi olarak ortaya çıkmış. Ama insanların göz nuru gibi korudukları toplumsallığın bugün ne hallere düştüğünü görmek gerekir. Bugün her düşünüş, her seçenek ve her eylem adeta toplum dışılığı geliştirmektedir. O halde yapılacak öz savunmanın anlayışı her şeyden önce toplumsallık düşmanı olan her şeyle savaş halinde olmaya dayanmalıdır. Günümüzdeki fuhuş sektörü, insan ticareti, tecavüz şebekeleri, uyuşturucu ticareti, toplumsal kesim ve inançları hedefleyen çete gruplarını oluşturma gibi faaliyetler toplumsal öz savunmanın hedeflemesi gereken oluşumlardır. Çünkü bütün bunlar toplumun manevi değerlerinin yozlaşmasına yol açan kurum ve kuruluşlardır. Toplumu tarumar eden bu fuhuş, talan dolandırıcı ve uyuşturucu odaklarının mahalleye sokulmaması için giriş ve çıkışların kontrolünün olması da öz savunmanın bir yöntemi olabilir. Aynı şekilde toplumu zedeleyen bu gibi kurumların mahallede veya yerelde kurulmasına izin vermemeye kadar öz savunma kapsamında demokratik-hukuksal-eylemsel örgütlenmeyi gerektirir. Sistemin geliştirdiği kurumlardan biri de yatılı okulları, kız meslek liseleridir. Bu alanlar, ajanlaştırmaların, fuhuşun, tecavüzün, tacizin, cinsel şiddetin en yoğun yapıldığı, geliştirildiği eğitim alanları olmaktadır. Aynı şekilde çeşitli dini birim ve okullarında gelişkin olan kızları bazı statülere getirerek toplumun tüm düşünüş ve eğilimleri devlet nezdinde yeniden şekillendirilmektedir. Buna göre doğal toplumsal oluşumlar İslami iktidar ekseninde öğütölmektedir. Bütün bu oluşumlar öz savunma esaslarında ele alınıp toplumda bilinçlendirme kampanyalarını geliştirmek bunları teşhir ve tecrit etmek gerekir. Hatta bunlara yönelim daha da radikalleşerek onları işlevsiz bırakma temelinde olmalıdır.

Kadın karşısında var olan şiddet biçimleri öz savunmada ele alınması gereken başat konular olmaktadır. Buna göre töre ve namus cinayetleri, berdel, küçük yaşta evlilik, çok evlilik, başlık parası vb. konular karşısında zihinsel, kültürel ve sosyal olarak en etkili mücadele yöntemleriyle karşı durulmalıdır. Yine kapitalist sistemin porno kültürüne, kadını aşkın, cinselliğin nesnel konusu yapan her tür reklam sinema ve popüler kültür etkinliklerine karşı boykot, teşhir gösterileri olmalıdır. Hatta bu gösterimlerin engellenmesi ve yayınların durdurulması için çeşitli eylemsellikler yapılmalıdır. Bununla bağlantılı olarak taciz ve tecavüzlerin faillerinin çeşitli eylemlerde resimlerini gösterip kimliklerini açıklayarak teşhir etme faaliyeti ilginç ve caydırıcı eylemler arasına girebilir. Yine kadına fiziksel şiddette bulunan başta eş, sevgili, baba ve diğer akrabalar olmak üzere bunları da teşhir ve tecrit etmek kadar, halk mahkemelerinde yargılamak ve topluluk olarak onlarla konuşmama cezasını vermek çok ileri gidenlere çeşitli başka

cezalandırma uygulamalarında bulunmak gerekir. Kadın karşısındaki şiddet ve katliamlar için erkeklerin de tepkilerini oluşturmak, bu tepkileri ortak paydada buluşturmak önemli gelişme olacaktır. Özellikle din adamlarının ve toplumda söz etkinliği olan saygın kişilerin bu konudaki açıklamalarına yer vermek ve bunları sürekli işlemek önemli esaslardan olur.

Görüldüğü gibi kadının kendisine, örgütlülüğüne, iradesine ve onuruna saldırı olmadıkça saldırıyı ve şiddeti esas almayan, ikna, caydırıcılık, değiştirme ve eğitimi esas alan bir öz savunma anlayışı olmalıdır. Esasta kadının öz savunması kamu vicdanı ve ahlakına dayanmaktadır. Öz savunma, sadece savaş süreçlerinin bir sorunu olarak anlaşılmamalıdır. Toplum üzerindeki özel savaş, psikolojik savaş yöntemleri de öz savunmayı gerekli kılar. Bu anlamda öz savunma; toplumsal alanın her boyutunda (siyasal-sosyal-kültürel-ekonomik-sağlık-eğitim vb.) kadının özgün özerk örgütlenmelerinin geliştirilmesini, korunmasını temel hedefi olarak görmelidir. Öz savunma bu boyutlardaki örgütlenme ve eylemlerle asıl kapsamına ulaşır. Onun için kadınlar kendi yapılanmalarını tamamlayarak savunmaya girmelidir. Nerede alternatif bir toplumsal kadın örgütlenmesi varsa, orada kendi öz savunmasını oluşturma gibi hayati bir görevi vardır. Bunlar yapıldığında şiddete gereksinim olmayabilir. Ama ne zaman ki kadına şiddet geliştirildi işte o zaman meşru savunmanın devreye girmesi kaçınılmazdır.

Fiziksel yaralama, özgürlüğünden alıkoyma, tutuklama ve saldırı pozisyonundaki mekanlarını sabotaj eylemleriyle imha etme vb. cezalandırmalar kadına yönelik ağır suçlarda ve militarist organizelere bağlı kişilere, devletin çetelerine ve suç organizasyonlarına yönelik olmaktadır. Örneğin şu anda Kürdistan'da paramiliter güçler kadın ve gençliği yozlaştırmak için birçok faaliyette bulunmaktadır. Ajanlaştırma ve madde bağımlısı haline getirmek zaten başat görevleri olmakla beraber özel olarak da çevredeki genç kadınlarla ilişkilenererek, onları kendine bağlama sonrasında birden bire terk etme ya da varsa bir cinsel ilişkisi bunu da tehdit aracı olarak kullanma gibi faaliyetlerle o kadınları mağdur etme yaşanmaktadır. Kürdistan'da yaşanan kadın cinayetlerinin, intiharların büyük bölümünde bu güçlerin (polis ve askerlerin) dolaylı ya da direk etkisi olduğu belgelerle kanıtlanmıştır. Bunun için bu paramiliter güçler, kadın üzerindeki saldırılarına karşı meşru savunma da dahil her tür mücadele ile etkisizleştirilmelidir.

Bazı çevreler kadının elinde silah olmasına *“kadının özüne aykırıdır”* diyerek tepki gösterirler. Bu eğilim sahiplerine, *“peki kadın doğası o kadar şiddeti hak ediyor mu veya o zaman kadın üzerindeki bu kadar şiddeti görmezden mi gelelim?”* diye sormak gerekir. Zaten kadının kendini savunacak gücünü ve aracını göremediklerinden o kadar şiddeti reva görmektedirler. Bu anlayış sahipleri, bilinçli bilinçsiz meşru savunmayı öteleyen ve kadından uzaklaştıran yaklaşımlar geliştirmektedir. Bu yaklaşımlar, kadının savunmasını darlaştırıp, salt hukuk statüsüne indirgeyerek, kadının kendisini savunması için adeta birilerinden medet ummasına ve dilenmesine yol açmaktadır. Bir de sanki *“silah sadece devletli güçlerin elinde olmalı”* diyen bir algı ve anlayışın altına imza atmaktadır.

Bu durum, “nasıl ki ciğer kediye teslim edilemezse toplumun öz savunması da devlete teslim edilemez” şeklinde çok güzel bir ironi ile bu durum formüle edilmiştir. Toplumun veya bir kesimin öz savunması devlete bırakılamaz.

Ahlak Öz Savunmanın İlkesidir, Öz Savunma Ahlakın Onaylanıp Pratikleşmesidir

Öz savunmanın olması için bilincin önemini vurguladık. Tabi bunun yanı sıra yeri gelmişken sağlıklı ve güçlü bir öz savunmanın toplum nezdinde yürütülmesi için ahlak ve politikaya duyulan ihtiyaca da değinmek gerekir. Bu konuda en çarpıcı belirlemeyi Öcalan yapmıştır, “Ahlak bir toplumun çimentosu gibidir. Ahlakı olmayan hiçbir toplum yoktur. Ahlak insan toplumunun ilk örgütlenme ilkesidir. Esas işlevi, analitik zeka ile duygusal zekanın toplumun iyiliği için nasıl düzenleneceği, nasıl ilke ve tutumlar haline getirileceği ile ilgilidir. Toplumunu savunamayanın onurlu yaşam hakkı olamaz. Ama ahlak olmadan da toplumun savunması yapılamaz.” Bugün toplumda var olan ahlaki aşınmalardan dolayı toplum, toplum olmaktan çıkmıştır. En dağınık en parçalı en tanınmaz en içeriksiz ve boş dönemini yaşamaktadır. Dolayısıyla en çatışmalı ve krizli aşamadır. Yalan, hile, komplo, iftira, dedikodu, bencillik, manevi olgudan gittikçe uzaklaşan maddiyatçılık vb. ahlak dışı olgular insanı en çok korumasız bırakan ve insanı şiddet ile anlaşmazlığa hatta yersiz kavgalara götüren en önemli nedenler olmaktadır.

Tam da “dünyanın çivisi çıkmış” dedikleri bir dönemdeyiz. İnsanlar hiçbir şeyi yerli yerinde göremiyor. Her şey anlamından ve değerinden düşmüş durumdadır. Kutsalların ayaklar altına alındığı bir dönemde kutsalların savunulması kadar değerli bir şey olamaz. Eğer yaşam kutsalsa yaşama olan saldırıları bertaraf etmek ve yaşam savaşını vermek de kutsal sayılır. O halde şu soru çok rahatlıkla sorulabilir “değerleri, kutsalları koruyamayan ne kadar ahlaki olabilir?” Demek ki ahlak ile öz savunma birbirini besleyen, biri olmadan diğerinin yaşam bulamayacağı bir örüntüdedir. Toplumun ahlakının ayaklar altına düşmesini en iyi anlatan durum kadınlar üzerinde yürütülen şiddettir. Ama bunu gölgelemek için ‘cinnet geçiriyor’ deyip olayların üstü kapatılmak istenir. Kaldı ki bu cinnet münferit nitelemesini çoktan aşmış, gittikçe çoğalan ve genelleşen bir hal almıştır. Toplumun en kutsalı sayılan kadına karşı o kadar şiddet ve baskının olması toplumsal ahlakın aşınmasını en çarpıcı gösteren bir örnektir.

Bir şeyleri savunmak için her şeyden önce gönül gözüne ihtiyaç vardır. İnsanın harekete geçmesi, bir şeyleri savunma gücünü göstermesi ve haksızlığa karşı dur deme cesaretini sergilemesi için yoğunluklu bir hissiyat gerekir. Bu aşamada baştan başa belirmesi gereken olgu duygusal zekadır. Başlangıçta sağlam bir donanımı olmasa bile insandaki hisleniş ona birçok şeyi yaptırma ve zorlu yolları arınlama gücünü gösterir ki aslında bu hislere sahip olmak ahlaki olmak demektir. İnsanın ruhsal dünyasına ulaşan ses, insanı haksızlıklar karşısında durdurmayan ayaklandıran sestir. İşte öz savunma başta bu sesi duymanın bununla yürümenin adıdır. Başka türlü ahlaki tanımlamamak ve aramamak

gerekir. Eğer bugün kadın varlığı, kimliğı ve ruhsal dünyası her anlamıyla bir saldırı altındaysa o zaman diğer biçimlerde kadının ahlakından bahsedilemez.

Kadının Politik Oluğu Erkeğin İnsafsız Yönetme Biçimine En Büyük Alternatiftir

Politika ‘kendini yönetme’ sanatıysa demek ki politikasızlık kolay yönetilir ve kullanılır hale gelmektir. Kadınlar politik olduğu  l de kendini yönetmek için güçlü zemin ve dayanaklar bulur. Politik olan kendini savunmasız bırakmaz ve örgütlü gücünü yaratır. Bu biçimiyle politik kadın saldırılar karŗısında hiçbir zaman ve koŗulda yalnız kalmaz.  rg tl  gücüyle garantide olan kadındır. Kadının par alanmıŗ gerçekliği en büyük apolitiklik örneğini teŗkil eder. Erkek egemenlikli politika kadın birlikteliğini parçalama çabasındadır. Bunun sonucunda ana kızına, gelin kaynanaya, kız kardeŗ kız kardeŗine karŗı kıskançlık, tahammülsüzlük ve  ekiŗmezlik halindedir. Tabi bu kadar par alanmıŗ bir gerçeklik her tür istismara açık hale geldiği gibi üzerinde her türlü tasarruf geliŗtirilebilir. Bütün bu dayatmalar aynı zamanda kadının kadını suçlayan bir pratiğini de açığa çıkartıyor. Hemcinsini komplocu görme, tüm fitnelerin kaynağını kadınlara izah etme, güvensiz yaklaŗımlarla kadın kadına karŗı mesafeli kalmaktadır. Bu yüzden artık kadının kadınlara arkadaŗlık kurması gittikçe azalıyor. Topluluğu erkek dünyası olmaktadır.

Bilinçsiz, duygusal ve örgütsüz kadının karanlık perdeler ardında üzerine oynanan oyunları fark edecek politik bilinci olamaz. Kadının kendisine ait politikası yoksa erkeğin kadın üzerindeki politikası yaŗam bulur. Onun için en baŗta kadının kendini yönetmesi için erkekten kopuŗ sağlaması gerekir. Güçlü kendi kendine yeten kadın, kendi ayakları üzerinde durmasını bilen kadın, kendisini çevreleyen kader ağlarına kendini kaptırmaz. Bu düzeyde olan kadın kendini erkeğin insafına bırakmaz, bilir ki bıraktığı an kaybetmeye mahkumdur. İstedideinde seven istediideinde d ven, istediideinde göklere çıkaran istediideinde yerin dibine koyan, istediideinde hediyelelere boğan istediideinde cezalandıran erkek gerçekliği insafılı davranamaz ki...

Politika  ng r  sanatı olarak bilinir. Kadın önündeki tehlikeleri görerek, buna karŗı sadece kaba bir savaŗla değil en baŗta yaratacağı birliktelikle bu tehlikeleri bertaraf edebilir. Politik kadın, tedbirli kadındır. Hiçbir Şeye saf bakmaz ve sorgulamadan direk kabul etmez. Onun için kolay kolay kandırılmaz. *‘Erkek millete güvenilmez’* diyen ana nasihati bile kadının politik olması için yeterli bir birikim ve yaŗam tecrübesi yaratmaktadır. Kı-sacası kadın, ancak bilimsel bir kuŗkuculukla, sorgulayan bir öngörüyle erkek egemenlikli sistem karŗısında öz savunma tedbirine sahip olur.

Kadın doğası ve özellikleri ne zaman ki politik bir bakıŗ kazanır ancak o zaman bu güzel özü bir güç haline gelebilir. Yoksa kadının özü ve onun duyarlı ruhu var olan haksızlıklar karŗısında sadece tahammül etmeyen, acı çeken ama çözümsüz kalan bir güçsüzlükte seyreder. Kadınların özünde yer alan sevgi, adalet, emek ve toplumsal

değer anlayışı onda demokratik ve barışçıl bir kişiliği yaratır. Demokratik ve barışçıl bir kişilik kendini güç haline getiremezse bu kadar karmaşıklaşan sinsilikler ve insan aklının alamayacağı haksızlıklar karşısında ne kadar ve nereye kadar karşı koyabilir ki? Demokratik ve barışçıl olan zaten başkasının hakkına saygılıdır. Bütün bunlar politik bir form kazandığında sadece saygılı olmakla sınırlı kalınmaz, aynı zamanda bu hakları savunacak bir yetkinliğe kavuşur. O halde kadınlar doğruya yatkın özü, güzel özellikleri ve iyilikle dolu kalpleriyle başta ahlaki ve politik olmak üzere her yönüyle öz savunma çizgisinde öncü bir güç olarak görülmelidir. Öncü olmak için kadınların kendisini savunacak bir dile, düşünceye, politik bir duruşa sahip olması gerekir. Kendini savunamayan kadın erkeğin ve erkek zihniyetinin sürekli çalışan baskı araçları tarafından, şiddet ve sömürü tekelinde can çekişir...

Kadının öz savunmada dikkat edeceği ve savunacağı bir diğer konu ise kadın bedeninin devletçi zihniyet esasında politize edilmesidir. Erkekler her halükarda kadın bedeni için bir saldırı pozisyonundadır. Hatta bu bedenin hangi numarada ve ebatla olacağı, ne giyineceği, nasıl örtüneceği ve hangi modeli esas alacağı, kaç çocuk getireceği, cinsel yönden nasıl tahrik edilir bir pozisyonda olacağı gibi bütün konularda erkek dünyası kendisini söz ve karar sahibi görür. Kadından önce bu konuları kendileri belirler. Ama öyle bir belirler ki bunu direk söyleme yerine bunun sistemini ve algısını yaratır. Perde arkasındaki her şeyi yönlendirmektedir. Ama sahneye çıkan kadın politik olmadığından bütün bu tercihleri kendisinin seçtiğini sanır. Ondandır ki mevcudiyetini benimser ve kanıksar hale gelir. Onun için kadın kendi bedenini ya muhafazakârlık ideolojisiyle katı ahlakçı geleneğe sığdırarak ya da cinselliğini kullanarak değerlendirerek kendi bedeninin sahibi olmaz. Kadının bedenini politize eden her iki anlayış da kadını erkek iktidar ağlarına düşürmektedir. Bu ağa bırakılan kadın politik olmayan kendi önünü görmeyen önündeki tehlikeleri fark etmeyen kadın olur. Onun için kadın açısından politik olmak hayatı bir önem taşır.

Kendi Öz Savunmamız İçin Nasıl bir Sistem Geliştirmeliyiz?

Kadınların öz savunmasını gerçekleştirmesi için bilince, örgütlülüğe, eyleme ve bunu geliştiren ahlaki-politik anlayışın gerekliliğine vurgu yaptık. Bunlar dışında her şeyden önce demokratik ulusun dokuz boyutunda kendini örgütlemesi ve bu dokuz boyutta kendisini savunabilir bir düzeye kavuşturmalıdır. Hatta genel olarak inşadaki her bir boyutun toplumu savunan bir mekanizma olduğunu bilmek ve ona göre bunları öz savunmanın esasları haline getirmek gerekir. Ancak kadın öncülüğünde geliştirilecek inşa çalışmalarıyla alternatif bir sistem yaratma kapasitesi ve niteliğine sahip olunabilir.

Kadınlar siyasi, ekonomik, ahlaki, sosyal, kültürel olarak her yapılanma ve örgütlenme ile kapitalist sistem karşısında yapılanmalarını sağlayarak varoluşlarını koruyup toplumsallığı anlamlandırabilirler. Çünkü öz savunma varoluşun en önemli kuralıdır ve insan gerçeğinde fiziki, ahlaki, kültürel, ideolojik, siyasi, sosyal tüm boyutlarda kendini gerçekleştirir. Yine egemenlerin saldırıları çok boyutlu olduğundan her şekilde, her toplumsal boyutu çözmeyi amaçlar. Öz savunma anlayışı da her boyutta ve her şekilde geliştirilmek, saldırıya karşı donanımlı olmak zorundadır. Bu konuda iki yanlış ya da yetmez yaklaşım öne çıkmaktadır. Ya öz savunmayı sadece askeri bir çalışma olarak görüp onu toplumsal inşadan koparan bir yaklaşım var ya da “*öz savunma esasta toplumsal bir savunmadır*” diyerek bunu 'yasal değil' gerekçesiyle askeri boyuttan koparan bir yaklaşım var. O halde öz savunma ihtiyacını, tarihini ve güncel modellerini bu iki temel yanlışta aşacak temelde ortaya koymak gerekir. Her şeyden önce öz savunmanın bütünlüklü olduğunu bilmek lazım.

Kadının demokratik konfederal sistemini inşa etmek için yerel ve bölgesel kadın meclisleri, kadın sivil toplum kuruluşları, kadın yerel yönetim modeli, kadın ekonomisi, kadın sağlık kuruluşları, kadın eğitim kurumları, kadın öz savunma örgütlemeleri geliştirilmeli. Mevcut kadın sorunları yasal esaslara sığmayacak kadar yine liberal reformist esaslarda çözülmeyecek kadar derinliklidir. Zaten yasal liberal ve reformist çözümler kapitalist modernitenin çözüm modelleridir. Ve bunlar kalıcı köklü çözümler getirmediği gibi sorunu zamana yayan ve marjinalleştiren bir içeriğe sahiptir. Ama kadının kendi öz gücüyle alternatif olarak geliştireceği sistem, çözümü en iyi biçimde geliştireceği bir sistem olacaktır. Her köy, mahalle ve kent meclisleriyle kadının kendi sorun ve çözümlerini tartıştığı, kendi kaderi ile ilgili karar aldığı kısacası yaşamını idame ettiği bir inşa biçiminden bahsediyoruz. Tabi bütün bunların sağlanması için genel toplumsal sistemin demokratikleştirilmesi gerekir. Toplumsal cinsiyetçiliğin aşıldığı hukuksal çerçeveye mahkum olmamak ve oradaki yandaş erkeklik zihniyetinin giderilmesi için ahlaki olguların geliştirildiği ve demokratik siyasetin hakim olduğu bir sistem olmazsa olmaz koşullardandır. Bu açıdan her toplumsal kurum ve kuruluşta kadın ve erkek eşit temsiliyeti, yerel, siyasi ve sivil kuruluşlarda eş başkanlık modelleri hakim kılınmalı. Toplumsal statüde alınan her karar öncelikle kadının katılımını eşitleyecek ve karar mekanizmalarını kadın lehine düzenleyecek biçimde olmalıdır. Pratik çözümler olarak da her kentte kadına yönelik şiddetle mücadele dernekleri, her yerleşim biriminde kadın sosyal yardımlaşma kuruluşlarını inşa ederek kadını sosyal güvenlik sahibi kılabiliriz. Çünkü gideceği, dayanacağı ve yardım isteyeceği bir toplumu olmadığından kadınlar her tür şiddeti, haksızlığı kabullenmektedir.

Tüm kadın mücadelelerinin ortaklaşa geliştirecekleri bu kurumlaşma ve düşünsel ortaklık, kadına karşı geliştirilen şiddet politikalarını ortadan kaldıracaktır.

gibi ortak savunma gücünü de oluşturacaktır. Ortak toplantılarla, çalıştay ve konferanslarla öz savunmaya ilişkin ortaklıkların ve gelecek planlamalarının açığa çıkarılması gerekmektedir. Buna paralel dünya kadın öz savunma birliğini ve ortak mücadele konuları üzerinden bir eylem programı oluşturmak acil bir ihtiyaçtır. Bunun için kadın diploması heyetleri kurularak kadının öz savunması daha evrensel bir kimliğe ve esasa kavuşturulabilir.

Tabi bütün bunları geliştirecek olan öz savunma gerekliliğine duyulan ihtiyaçtır. En önemlisi de ancak kendi özgürlüğüne tutkun olan kadınlar kendisine geliştirilecek saldırıları bertaraf etme yürekliliğine sahiptir. Eğer özgürlük bilinci tutkusu ve eylemi derinlikli kapsamlı ve hakikat yolunda olursa o zaman öz savunmayı gerçekleştirmenin önünde fazla engel yoktur. Gerisi örgütlenme ve pratikleştirme yol ve yöntemidir. Ama zaten amacı net olan bunları da yapacak bilince ve iradeye sahiptir. Yeter ki kadınlar özgürlüğünü dokunulmaz kılma ısrarlı olsunlar.

Toplumsallığın İnşa Alanı Olarak Mekanın Cinsiyetle Uyumsuz Dansı

Neslihan Başak

*“Biz tuhaf bir orduyuz, silahtan çok laf kullanıyoruz.
Silahla, konuşabileceğinizi yok edersiniz;
ama konuşarak, onu değiştirebilirsiniz.”*

Marcos

Kadın özgürlük mücadelesinde mekân-öz savunma ilişkisini araştırırken “Ortadoğu’da kadın olmak nedir?” sorusunu sorma gereği duydum. Bu soruyu malum arama moto-runda sorgulattığım zaman karşıma farklı cevaplar çıktı; şu şekilde sıralamak istiyorum:

“Çok zor olsa gerek. Zaten Ortadoğu’da kadınların göçü erkeklerin 25 katı.”

“Her türlü cefaya katlanmaktır. Zordur hem de fazlasıyla.”

“Cinsel obje ve iş makinesi olmaktır.”

“12 yaşında dedeleri yaşındaki erkeklerle satılır. Şeriat adı altında her şey kalfına yudurulmuş.”

“Kadın sünneti denen vahşete kurban gitmek, çarşafa dolanmak demektir.”

“Kadın her yerde kadındır.”

Yukarıda belirtilen cevaplar Ortadoğulu kadın imajına dair birkaç detay sadece. Orta-doğu, sınıf, hiyerarşi, din ve mezhep, ulus-devlet ve iktidar sorununun her zaman baş-rolde olduğu bir coğrafyadır. Bahsettiğim sorunlar içerisinde yok sayılmaya çalışılan bir

sorun vardır ki o da bin yıllardır yedi kıtada varlığını tüm hızıyla korumakta olup, her gün kendisine yeni mücadele alanı yaratan kadın sorunudur. Kadın sorununu tarihsel-toplumsal boyutlarıyla ele alırken mekân-zaman ilişkisiyle birlikte değerlendirmek, binlerce yıllık egemen erkek anlayışına karşı bir savunma ve bu savunmayla birlikte yeni yaşam alanları inşa etme iddiasındaki Jineolojinin sözünü ve bu söze ilişkin praksiste yerini bulması için mücadele alanının yegâne gösterimi olan eylemini de kurarken ön açıcı olacaktır. Kuşkusuz mekân-öz savunma ilişkisi üzerinden ele alınması gereken birçok boyut var, ancak bu yazıda en genel ve soyut anlamıyla kamusal alan-özel alan ayrımının inşa sürecini ele alarak mekân ve politika ilişkisine odaklanacağız. Mekânın, kadınlar açısından nasıl politikleştirildiği, nasıl dönüştürülebildiği boyutunu ise tam da kadınların gündelik yaşam pratiklerinde mekânla kurulan ilişkinin taşıdığı öz savunma ilkesinde aramaya çalışacağız.

İnsanlık, tarihsel süreçte toplumsallığını daima mekânıyla birlikte kurmuştur. Buradaki mekânı hem soyut anlamıyla, hem de fiziksel olarak ele alırsak mekân-yaşam-toplum ilişkisiyle saf bir coğrafya ve o coğrafyada nefes alan insanları kastetmenin çok ötesine gitmemiz gerektiğini kavrarız. Neden mi? Çünkü mekân, içerisinde ideolojik, politik, kültürel, etik bağları bir arada tutan topyekûn bir olgudur. Ancak bu olgu kurgulanan gerçeklikte erkek egemen rol, örüntü ve kodlarda yeniden üretilmeye hizmet ettiği için önemli bir soruyu da akla getirmektedir? Bu eril yapı ve beraberinde oluşan mekanizmalar içinde bir özne-nesne toplamı olarak kadını yerleştirmenin erkek egemen iktidarcı sistemi aşmada ve şifrelerini çözmede katkısının ne olacağı ve olması gerektiğine ilişkin sorudur kafaları kurcalaması gereken. Diğer taraftan ideolojik ve politik bir dizaynın aracı olarak mekânların gerek kapitalizmin yıkıcı ve vahşi doğası gerekse erkek egemen göstergelerin ve gizil imaj ve mesajların nasıl bir tahakküm ve sistem içileştirme aracı olarak kullanıldığı üzerinde de ayrıca durmak gerekiyor. Belli mekânlar üzerinden belli bir yaşam tarzının/ilkesinin savunulması, bununla birlikte kavramsal olarak hangi mekânların kime ait olduğunun, nasıl kullanılacağına tarifenmesive betimlenmesi bin yıllardır süregelen bir mücadele alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu anlamda bir ve bütün olan yaşam hakikati, en genel ve soyut ifadesiyle özel alan-kamusal alan olarak mekânsal tanımlama parçalanma üzerinden şekillenmektedir. En geniş anlamda mekân üzerinde yürütülen bu tartışma günümüzde hala kadınların karşısına sınırlayıcı bir öge olarak konulmaktadır ki bu tarfin kendisinin nasıl bir tarihsel-politik mücadele alanı olduğuna yeniden bakmakta fayda var. Bu alan, aslında geneli kapsayan parçalanmanın ötesinde somut olarak özellikle ve belki de en önemlisi gündelik yaşam pratiklerinde kendisini gösterir. Çünkü kadınların oluşturdukları, örgütledikleri ve korudukları mekânlar üzerinden öncülük ettikleri, korudukları ya da hayal ettikleri toplumsallığın ne olduğunu ve kadınların bunları nasıl ve hangi yöntemlerle gerçekleştirdiklerini ele almanın ihtiyacını ister istemez karşımıza çıkartır. Bu ise anlamayı, algılamayı ve sorgulamayı dolayısıyla kafa yormayı gerekli kılar.

Kadınların mekânlar üzerindeki tasarrufu ne olmuştur? Kadınların mekânla kurdukları ilişkinin etik ilkesi nedir? Nasıl bir kültür, nasıl bir toplumsallık yansıtmaktadır ve hangi toplumsallık ölçüleri esas alınmıştır? Bu soruların yanıtını daha kapitalizm örgütlü bir sistem haline gelmeden sistemleşmiş olan patriarki ya da yine aynı anlamda kullanılan ata-erkek yani erkek egemenlikli yapıda mekanların nasıl örgütlendiğine bakmayı gerektiriyor. Öyle ki pek çok Ortodoks Marksistin savunduğunun aksine daha sınıflı devletli topluma geçiş olmadan kadın üzerinde sert bir erkek egemen hiyerarşinin kurumsallaşmaya başladığını görüyoruz. Bu kurumsallaşma aslında bir bakıma halk bilimin kültür öğelerinde de görülmüştür. Erkek egemenliğini gerekçelendirmek için birçok mitolojik ve dinsel söyleme başvurulmuştur. Cinsiyetçi ideolojiyle şekillendirilen hiyerarşik toplumsal yapı ilk olarak kadının komünal düzenini hedef almış, onu yok sayarak özel alan kıldığı ziggurata hapsedmiştir. Dönemin yaygın inancı animizmi de göz önünde bulundurursak, yaşama / toplumsal örgütlenmeye yapılan her müdahalenin mekânın düzenlenmesine de yapılmış olacağı açıktır.¹ Dolayısıyla yaşama müdahale, en geniş anlamda mekânın nasıl, hangi ilkeyle ve kimler tarafından kullanılacağıyla gerçekleşmiş, bu konu üzerinden kopan kavgalar, gelişen mücadeleler mitolojilere yansımıştır. Uruk Tanrıçası İnanna Destanı bu sürecin yansımasıdır. Eski kutsal ana tanrıçaya, doğaya büyük özlem duyulmaktadır. İçine kısıldığı ataerkek hiyerarşi ve devlet düzenindeki egemen erkekliğin hile, kurnazlık ve zorbalığından inlemektedir. Babil Destanı'nda ise bu yönlü gerçeklik (Babil'in kudretli tanrısı Marduk ve kadın tanrıça Diamat'ın kavgaları) çok daha açık ve çarpıcıdır. Sümer mitolojisinde kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı söylenir ki bu simgesel bir ifadedir. Tek tanrılı dinlerde bu yaklaşım özellikle sürdürülür. Simgesel müdahalelerin fiziksel müdahalelerle pekiştirildiğini yine Sümerlerden örnekleyebiliriz. Sümer zigguratlarını biliriz. Zigguratlar, toplumsal iş bölümünün örgütlendiği, eğitim gibi toplumsal ihtiyaçların karşılandığı mekanlar olmaktan çıkarak, Sümer kent-rahip devletlerini besleyen hiyerarşik bir tapınak sistemi haline getirildiğinde zigguratlara tanrıça olarak giren kadının rolü, tapınak fahişeliğine dönüştürülmüştür. İlk genelev Sümer kentlerinde açıktır. Kadın, zamanla tapınak fahişeliğinden saray cariyeliğine terfi ettirilir. Kadınlar, ticaret pazarlarının vazgeçilmez köle nesnesi iken Greko-Romen uygarlığında sadece ev işlerinin kölesidir. Politikada ise kadınların hem adı, hem yeri hem de gücü yoktur. Avrupa uygarlığında kadınların konumu adeta cinselliğe kışkırtma misyonu yüklenen bir metaya dönüşmüştür. Kapitalist dünya ise kadını ve bedenini metalaşmasının alanını genişleterek adeta 'evrensel bir fahişe' olarak değerlendirmektedir. Görüldüğü üzere mekânla birlikte kadının statüsü, varlığını kurduğu anlamı da dönüştürülmüş; er-tarih, erkeğin iktidarını cinsiyetçi yapı ile anlam kazandırmaya çalıştığı silsileler

¹ Animizm inancının en belirgin özelliği canlı-cansız ayrımının olmaması ve insanların kimliklerini totemler aracılığıyla ifade etmesidir. Dolayısıyla fiziki mekan öğelerinin her biri animistik yaşam felsefesinde vazgeçilmez olabilmektedir

dünyasını meşrulaştırmaya, temellendirmeye hizmet etmiştir. Cinsiyetçi bir kimlik kazanan tarihin erkek egemen ideolojiyle inşa ettiği bu sistem, toplumu da erillğe, eril olmaya ve davranmaya doğru şekillendirmiştir.

1980'lerden itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme olgusu, ülke sınırları yeniden belirlenmiş, dünya dengeleri değişmiş fakat kadın ve kadın bedeni üzerindeki derin tahakküm, varlığını aynen muhafaza ederek istikrarlı bir biçimde sürdürmüştür. Komünalitenin sürdürüldüğü ilişkiler doğrudan mekânsal müdahaleyle dağıtılmaya çalışılmıştır. Böylece asgari toplumsal etik ilkeler olan eşit, adil/demokratik, özgür bir şekilde yaşama durumu, barınma, beslenme, korunma gibi temel ihtiyaçların giderilmesinin sistemin kontrolüne ve tahakkümüne sokulmasıyla zayıflatılmış, devre dışı bırakılmıştır. 19. yüzyılın başında yaşanan tarihsel dönüşümler, özellikle Sanayi Devrimi, kadını formel-emek piyasasının içerisine çekmeye başlamak gibi sözde kahramanlık göstermiş olsa da bu masal kadınların acımasızca uzun iş saatleri ve çalışma koşullarında en vahşice uygulamalarla karşı karşıya kalmalarına yol açmıştır. Üstelik, kadınların evin temel geçindirici olarak kabul edilmediği bu eril anlayış aynı zamanda özel ve kamusal alanı da ayırıştırarak kadınların kamusal alandaki görünür olmalarını da bir anlamda yasaklamıştır. Bu yasaklama elbette yasal bir zeminde *sokağa çıkmak yasaktır* gibi bir hukuki yaptırımdan öte, ilk başta da vurgulandığı gibi, gündelik yaşamda sokağın kadınlara tehdit oluşturduğu, tehlikelin kol gezdiğine ilişkin algının yaygınlaştırılmasıyla geliştirilmiştir. Bu söylemler, kadınların mekânlarda özgürce nefes alabilmelerini bile sınırlamıştır. Sanayi Devrimi'yle zirve olma yoluna giren kamusal-özel ayırıştırması işte tam da bu noktada kadınları evine göndererek, erkekleri kamusalda güçlü ve etkin öznelere yapabilme anlayışını geliştirmiştir. Kadınlar dolayısıyla özel alanda tecrit edilmiş, ev dışı ve ev içi birbirinden ayrıldığı için sessizleştirilen, susturulan birer nesne oldukları anlayışı egemen olmuştur. Yaşananlar, akılcılığı kamusal alanla, akıl-dışılığı özel alan (kadın) ile özdeşleştiren aydınlanma düşüncesinin rasyonel akıl ve fikrin erillikle ve erkek olmakla özdeşleştirilmesiyle de doğrudan ilgilidir.

Bu durumda ortaya hem bir çelişki, hem de eşitsizlik zinciri çıkmaktadır. Çelişkiyi Türkçe'de kullanılan Arapça kökenli *kamu* ve *umumi* kelimelerinin anlamına odaklandığımızda daha somut görebiliriz. Kamusal olanın egemene, devlete ait olduğu düşüncesi hakimdir. Günlük dilde '*umumi*' kavramı, herkesin yararlanabileceği yer, herkese açık olan yer anlamına yani kamu anlamına gelir. Fakat yine günlük dilde '*kamu*' deyince devlete ait olan, devlet kontrolünde olan anlaşılmaktadır. Öyleyse kamusal-özel alan ayırımına dair mevcut kavramsal kuramsal tartışmalardaki devlet-kamu eşliğini yeniden sorgulamak gerekir. Kamusal-umumi teriminden otoritenin yürütücüsü olan devlet anlaşılıyor olsa da aksine devlet, kamusal alanın içerisinde değildir. Bu nedenle '*devlet baba*', kamusal alandaki şiddeti arttırarak, besleyerek ve bunu teşvik yasaları çıkarıp destekleyerek kadını özel alana hapsedmeye çalışmakta, dolayısıyla kendini kamusal alana dahil etmeye çalışmaktadır. Kamusal alan herkesin yararlanabileceği kolektif bir mekân iken

politikanın üretildiği alan olarak tarifleniyorsa, şüphesiz kadının toplumsal tarihini ele aldığımızda kamusal alan en fazla kadının ve toplumsal etik ilkelerinin etkin olması gerektiği alandır. Her yerde geçerli olan ilkeleri belli alanlarla sınırlandırmak, sokakta ayrı, evde ayrı ilkelerin geçerli olmasını sağlamak ise büyük bir el koyma, sürgün ve kültürel/ideolojik soykırım sistemi ile geliştirilmiştir. Devlet ve erkek işbirliği kamusal alana, yavuz hırsız misali ev sahibini kovarak yerleşmeye çalışmıştır.

Kadınları yok sayan bu düzene karşı ise kadınların nasıl savunma stratejileri geliştirdiklerini incelemekte fayda var. Bu noktada tekrara düşme pahasına, kadının hak ve özgürlük mücadelesinde 1. Dalga feminizm olarak adlandırılan geldiğimiz süreci, toplumsal/yaşamsal mekânların işgali ve savunusu arasındaki mücadele olarak yeniden gözden geçireceğiz.

18. yüzyılın ortalarında köleliğin kaldırılması için mücadele eden siyahi kadın öncülerinden Maria Stewart kürsüden inmeye zorlanmış ve şu şekilde konuşmuştur:

“Kadınsam ne olmuş? St. Paul kadının kamu önünde konuşmasının ayıp olduğunu belirtiyor. Eğer St. Paul mahrum edildiğimiz şeyleri bilseydi, haklarımız için kamu önünde talepte bulunmamıza hiçbir itirazda bulunmazdı diye düşünüyorum...”

Yine Elizabeth Cady Stanton, 1848 yılında New York’ta yayımlanan Duygular Bildirgesi’nde şöyle konuşuyor:

“Kadınlar insandır, yerleşik, özgür doğmuş yurttaşlardır. Buna rağmen haklarımızı kullanmak üzere oy vermemiz engelleniyor. Cinsiyetimiz dışında, yasal bir seçmen olmak için gereken ve anayasa tarafından istenen her türlü niteliğe sahibiz!”

Susan Borenell Anthony, mahkemesinde bu iddiaları yeniden dile getirir, hâkime yüz dolarlık cezanın tek bir kuruşunu ödemeyeceğini söyler, kadınlara erkeklerin yaptığı ve anayasaya aykırı yasalara isyan etmeye teşvik etmeyi sürdüreceğini belirtir.

1881 yılında kadın süfrajeter Kadın Yurttaş (la Citoyenne) isimli dergiyi çıkartmıştır. Süfrajeter tüm feminist hareket içinde o dönemde en çok aşağılanan, en çok baskı gören fraksiyon olmuştur. Gazetelerde her gün “ne kadar çirkin” olduklarını gösteren karikatürler, hepsinin aslında ‘sevici’ (lezbiyen) olduğu iddialarıyla birlikte, evlerine girerken veya sokakta taşlanarak gerçekleşen örgütlü saldırılar yüzünden bu kadınlar işlerini kaybedip, aileleri tarafından dışlanmışlardır. Buna rağmen kiliselerde bir araya gelip örgütlenmeye devam etmişlerdir. Kiliselerden bahsetmişken Hristiyanlığın ilk örgütlendiği zamanlarda kadınların manastırlar kurarak, burada erkekleşen din içinde kendilerini ifade edebilecekleri, başkasının himayesinde olmadan kendilerini dine adadıklarını hatırlamak gerekir. Kadınların manastırlar etrafında geliştirdikleri bu örgütlenmeler, kadının yok sayılmaya, kamusal alanın dışına çıkarılmaya karşı geliştirdikleri özgün bir

savunma yöntemi olarak da değerlendirilebilir. Şiddete uğrayan, kimsesiz kalmış, dini hizmetin erkeğe vakfedilmiş olmasına isyan eden birçok kadın bu manastırları mesken etmiştir. Kilise, manastır, tekke, cami gibi dini kurumların bir direniş ve mücadele alanı olarak kullanıldığı bir tarihsel hafızanın başka bir yüzyılın kadınlarında canlanması bize mekânın toplumsallığının, etrafında bina edildiği ilkelerin yok edilemeyeceğini, bu anlamda denetim altına alınamayacağını da muştuluyor. Mekanın bir mücadele alanı olarak ifade bulması, en genel kavramsallaştırmayla kamusal alanın da bir mücadele alanı olmasını getirmiştir.

Kadınların oy hakkı ile sembolleşen ancak esasında kamusal alanda yok sayılmalarına karşı geliştirdikleri bu mücadele, peşi sıra pek çok ülkede seçme-seçilme hakkının elde edilmesiyle sonuçlanmıştır.² Ancak, 1960'larda kadın mücadelesine yeni bir soluk gelmiş olup kadınlar artık seçme-seçilme hakkının ötesine geçip ontolojik mücadelesini büyüttüğü bir sürecin içerisine girmiştir. Artık kadınlar, bedenleri ve kimlikleri üzerinde oluşturulmaya çalışılan bütün egemenlik biçimlerine itirazlarını yükselterek, kadın olma hallerini/farklılıklarını yüksek sesle dile getirerek mücadeleye başlamıştır.³ Kadın artık yalnızca kamusalda çalışan, erkeklerle eşit eğitim haklarına sahip, seçme ve seçilme hakkına erişmiş bir varlık olmaktan öte, bedeninde taşıyacağı embriyolojiye son verme (kürtaj) hakkını erkekten, kocasından, sevgilisinden, dinden, İncil'den, tanrıdan ve devlet babadan almamanın mücadelesini yürütmektedir. Kürtaj, boşanma hakkı ve şiddetle mücadele üzerine yeni bir dönem başlamıştır. Bedenin ve kimliğin bir mekan olarak tanımlanıp, kurgulandığı bu dönemde kadınlar, nesne olmayı reddetmiş ve kendi yaşamlarının öznesi olma mücadelesini kararlılıkla yükseltmiştir.

O halde devletle ve erkekle özdeşleşen 'kamusal alan' kavramının taşıdığı çelişkiyi yüzeye çıkarmak için, öncelikle kamusal alanın, tarihsel ve ilkesel olarak, devlet aygıtında yoğunlaşmış keyfi baskıcı iktidarı eleştirel olarak denetleyen ve dönüştüren demokratik muhalefetin politik alanı olarak anlaşılması gerektiğinin altını çizmek gerekiyor. Politik kamusal alan, 'ceberut' devletin ve baskıcı/keyfi siyasal iktidarların hasımıdır. Radikal anlamıyla ve tüm heterojenliği içinde 'halka ait', bağımlı sınıf ve grupların politik söylem ve eylemleriyle katıldığı bir hegemonya mücadelesinin alanıdır. O halde eğer bugün devlet etkinlikleri ve makamlarına 'kamu-sal' sıfatı ekleniyorsa bu, modern devletin 'hukukun üstünlüğü' ilkesine "bağlanmışlık" gereğine ve

² 1893'te Yeni Zelanda'da, 1902'de Avustralya'da, 1906'ta Finlandiya'da, 1915'te Danimarka'da, 1920'de Amerika'da, 1928'de İngiltere'de, 1934'te Türkiye'de, 1944'te Fransa'da, 1950'de Hindistan'da ve 1971'de İsviçre'de kadınlar seçme ve seçilme hakkını elde etmiş, kısmen de olsa amacına ulaşmıştır.

³ Kadın olduklarını, lezbiyen olduklarını, biseksüel olduklarını, trans-birey ya da transseksüel olduklarını, siyah olduklarını, azınlık olduklarını, seks işçisi olduklarını bağırırmaya başlamıştır.

19. Yüzyıl ortalarından itibaren toplumsal mücadeleler sonucu kazanılan politik ve sosyo-ekonomik haklara ilişkindir. Bu haklara binaen devlet erkinin halkın yararına (kamu yararına) üstlendiği toplumsal görevleri olduğunu işaret etmek ya da bundan bir meşruluk ummak içindir, başka birşey için değil.⁴

Peki *kamusal alan* tartışmasının başta değindiğimiz öz savunma- mekan konusuyla ilişkisi nedir? Neden bunu kendimize dert ediyoruz? Cevabı bin yılları kapsayacak bu soruyu özetle açalım. 90'lardan günümüze tartışma konusu olan özel-kamusal meselesi ziyadesiyle can sıkıcı bir konu. Neden can sıkıcı? İngilizce'de *space* ve Fransızca'da *espace* kelimeleriyle ifade edilen mekân, "ende ve boyda uzantı ve mesafe" anlamına gelen, Latince'deki *spātium* kökünden türemektedir.⁵ Heidegger, mekânın kadim kelimesi, *Raum*'u ele alarak bu kelimenin aslında 'ikamet etmek için boşaltılmış yer' anlamına geldiğini yazmakla mekân kavramının insan hayatıyla ilişkisini ortaya çıkarmaktadır.⁶ Henri Lefebvre ise, bu ilişki çerçevesinde, pratikte ve gündelik yaşamdaki yerine dikkat çekerek, mekânın sosyal boyutundan bahsetmektedir.⁷ Dolayısıyla ikamet etme pratiği ve insanların sosyal hayatıyla ilişkisi, mekânın iktidar kapsamına girmesine, dolayısıyla politika konusu olmasına sebep olmaktadır.⁸ İktidar odaklarının tüm yaşamı erkek mekânlar haline getirmesi ve bunu sürdürme çabası kadınlar için yeni mücadele alanları anlamını ve bunu doğurma hakkını da beraberinde getirmektedir. Kadınlar, bugün bile hala temel yaşam hakkı olanı belirli bir mücadele verdikten ve bedel ödedikten sonra elde edebilmekte. Bedel, bu işin kaçınılmaz sonu haline gelmektedir. Kadınların sokakta, evde, iş yerinde, ceza evinde, okulda, örgütlenme çalışmalarında maruz kaldığı şiddeti bertaraf etmek ve bunun yerine yeni yaşam alanları inşa etmek gibi bir hedefi varsa işte o zaman bedel, mücadele alanının bir parçası, gasp edilen alanların geri alınması sürecinde işin *tatlı bir cilvesi* haline dönüşmüş oluyor.

Ortak tartışma ve yaşam alanı olan kamusal alanda gelişen işgal, öncelikle kadınların toplumsallaşma mekanizmalarına ket vurmuş, dolayısıyla toplumsallaşmanın etik ilkelere askıya almıştır. Kamusal alan dediğimiz soyut bir kavram değildir, kendini somut mekanlarda yaşatır. Dolayısıyla şehir, köy, ev, meydan, tarla, fabrika, çeşme, kahvehane, devlet dairesi, okul gibi mekanların cinsiyetlendirilmesi, devletin her yere sızmasıyla birlikte toplumsallaşmanın sürdürülebileceği alternatiflerin açığa çıkması veya bazı

⁴ Meral Özbek(ed), Kamusal Alan içinde Kamusal Alanın Sınırları, 2004, s. 34

⁵ J. R. V. Marchant, Cassell's Latin dictionary: (Latin-English and English-Latin), Cassell, 1948, s. 533

⁶ M. Heidegger, Poetry, Language, Thought, çev: A. Hofstadter, Harper&Row Publishers, New York, 1975, s. 152.

⁷ H. Lefebvre, The Production of Space, çev: D. N. Smith, Blackwell Publishers, Oxford, 1991, s.11

⁸ M. Gottdiener, "A Marx for Our Time: Henri Lefebvre and The Production of Space", Sociological Theory, Cilt 11, Sayı 1, 1993, s. 132 ve 133

toplumsallaşma araçlarının ve alanlarının daha öne çıkması durumu gelişmiştir. Böylece sınırlandırılmış da olsa kadın mekanı şekillendirebilme, bireyciliğe ya da sürü olmaya güdümlenmiş yaşamdan komünal değerleri süzerek yarasına merhem yapma gücünü elinde tutmuştur. Mesela, çocukluğumuzun olmazsa olmazı, günümüzde de devam eden, kadınların deşarj 'gün'lerini şöyle bir gözden geçirmekte fayda var. Komşuluk ilişkilerine dayalı olan ve zamanla sayıları çoğalan kadınların bir araya geldiği '*altın günleri*'ni hayal edelim: Sabah erkenden kalmış ya da önceki günden özenle hazırlanmış, kısır, pasta ve böreklerin tepsilerde kol gezdiği, şen kahkahaların atıldığı, kadınları birçok deneyimini paylaştığı altın günleri müthiş örgütlenme ve deşarj olma alanlarıdır. Aynı zamanda bu kadınların çeşitli şekillerde bir araya getirdiği altınlar önemli bir ekonomik biriktiricidir. Muhtemelen çok dar zamanlarda değerlendirilmek adına ya da başka bir ihtiyacı karşılamak üzere kadınların böylesi bir komün oluşturması mekânın cinsiyetine dair bir şeyleri çağrıştırmıyor mu?

Kürt kadınlarında yaygın bir şekilde yer alan tandır geleneği de buna benzer bir örnektir. Haftanın belirli günleri kadınlar mahallede bulunan tandıra biraraya gelir, evin önemli bir ihtiyacını kol gücüyle, ateşin önünde terleye terleye, bazen yaralanarak gidermeye çalışır. Bununla birlikte aynı amaç için biraraya gelen kadınlar sadece ekmek pişirmek için mi buluşmuşlardır? Kuşkusuz ki bu ihtiyacı gidermek önceliklidir fakat özden kaçırılmamamız gereken nokta tandır başının mahalledeki kadının sosyalleşmesinde önemli bir alan oluşudur. Farklı ekonomik gelire sahip, farklı şiddet biçimlerine maruz kalan, mahalleye dair birbirinden farklı sorunlarını gözlemlemiş bu kadınlar, o muazzam paylaşımı tandır etrafında deneyimler. Bununla birlikte kendisini belki bir hafta belki de bir ay daha yaşatacak umudu da deneyimlemektedir. Hayatını çepeçevre sarmış egemen erkek yaşam karşısında farkında olmasa da bir öz savunma geliştirmiş olur. Evet, bilinçli bir öz savunma yöntemi değildir bu ama tarihsel hafızanın dinmeyen damarının refleksif savunusudur. Kadının toplumsallığın kurucusu olduğu gerçeğinin ne kadar bastırılacağı da yeşerdiğinin, yeşereceğinin ifadesidir. Erkekler tarafından önemsiz görülen bu işler, ciddi bir toplumsallığı, ev içi alanların yeniden inşasındaki deneyim, örgütlenme, güçlenme ve kendini var etme deneyimlerine dair ipucu verir bize.

Mekanın erkekleşmesi ve kamusal alanın giderek devlet tarafından işgal edilir olması kadının özgürleşmesini ve var olmasını engellemekte bu da kadını başka organizasyonlar oluşturarak kendi kendisini dışıl mekanlarda da olsa mekanı şekillendirebilme gücüne erişmektedir. Dolayısıyla mekanlar bugün cinsiyetlendirilmiştir. Bunda da sadece eril mekanizma ve süreçlerin değil kapitalizmin kent planlamalarında ve hukuksal yapılanmalarda etkisi söz konusudur. Sokaklar ve caddeler hala kadınlara ait olmadıkları için kadınlar evlerde de olsa erkeklerin şiddet dünyasına karşılık dayanışma örnekleri göstermektedir. Bu bağlamda kadınların kendilerine 'tahsis edilen' özel alanı sahiplenme tavırlarını politik bir değişim ve dönüşümün alanı olarak ele aldığımızda hikayenin hiç de *klasik ev kadını* hikayesi olmadığını görürüz. Kadınların sosyalleşme deneyimlerinin her

biri sistemin devamlılığına karşı bir tehdittir aynı zamanda. Çünkü, sınırları erkek-devlet tarafından çizilmeye çalışılan kamusal alanın, kadınların hapishanesi olarak kurgulanan özel alan içerisinde yeniden ve yeniden inşa edilmesi, çizginin belirsizleşmesidir. Bu nedenle 'gjin'ler başta olmak üzere kadınların sosyalleşme alanları 'geri' görülerek karalanmakta, tandır gibi toplanma alanları kent planlamalarından hızla çıkarılmış, çıkarılmaktadır. Kent planlamasından tutalım da, projelendirilmiş insan tiplerine, izole edilmiş yaşamlara, işgal altında yapılandırılmış kamusal alana baktığımızda hedefin toplumsallığın dağıtılması, dönüştürülerek yapı sökümü uğratılması olduğu görülebilir.

Bütün bu belirlemelerden, kadınların 'buluşma alanlarının' kendiliğinden bir özgürleşme alanı olduğu sonucuna gitmek kestirmeci bir yaklaşım olabilir, ancak bu alanların her birinin kapitalist dünyanın dayattığı yaşam ölçülerinin dışına taşması dolayısıyla ahlaki-politik toplumun komunal ölçülerinin örgütlenebileceği bir alan olarak ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Cinsiyetlendirilmiş mekanlardan özgürleştiren mekanlara giden yolun çok daha örgütlü, programatik bir mücadeleyi gerektirdiği açıktır. Bu anlamda özgün kadın mekanları inşa deneyimlerini, çabalarını hatırlamak ve güçlendirmek önemlidir. Kenya'da 1990 yılında İngiliz askerlerinin tecavüzüne uğrayan kadınların oluşturduğu Umoja Uaso Kadın Grubu'nun kurduğu şiddete, tecavüze uğrayan kadınların yaşamlarını kolektif bir şekilde sürdürdüğü, erkeklerle kapalı olan *Umoja* kadın köyü medyada da yer bulmuştu. Yine, Rojava'da kadınların sığınacak bir yer değil, inşa edilecek bir yaşam alanına ihtiyaçları olduğu ilkesinden yola çıkılarak çalışmalarına başlanan *Jinwar* kadın köyü gibi örnekler, kadınların kendi kararlarıyla nasıl bir yaşam istediklerini belirleyip bu eksende alternatif alanlar inşa etmelerinin hayal olmadığını da gösteriyor. Kadının kendini ifade edebileceği, ekonomik-sosyal-kültürel politikalarını yaşama geçirebileceği mekanların örgütlenmesi sadece kadınların yaşamını dönüştürmeyecek, eril zihniyetin tanımlamalarını da değiştirecektir. Kadının erkeğin ezileni olma tanımından özerkleşip kendi özgür yaşamının inşacısı olacağı her alan, şüphesiz buaralardaki eril zihniyetin tahakkümünü sarsacaktır.

Dolayısıyla Kadın Dostu Kentler, özgür kadın köyleri, eko-köyler benzeri projelerde olduğu gibi kadına ait, kadını kadın yapan algılama, sorgulama ve oluşturma süreçleri geliştirilmesi önemlidir. Öte yandan kadınların mevcut buluşma alanlarının, dayanışma alanları olarak ele alınıp yaygınlaştırılması; kamusal alanın işgaline karşı özel alanın sınırlarını yıkarak, yaşamın bütünlüğünü savunmak ve sağlamak hala önemli ve acil gündemlerimizdir. Son bir kez vurgulayalım ki kadınlar 1960'ların o dünyayı kasıp savuran sloganı olan 'kişisel olan politiktir' söyleminin de geniş alanlara yayılmasıyla sesleri ve bedenlerini susturmamak mücadelesini vermişler ve hala vermektedirler. Son tahlilde diyebiliriz ki kadın mücadelesi, kadınların bir arada olacağı ve mekânların kadınlara açılacağı, kadınların güçlenebileceği oranda kadınları var edecektir. Kadının toplumsallığı, komunal değerlerini çoğaltması, yaşatabilmesi en büyük öz savunmasıdır.

O Hal'de kadına şiddet ideolojiktir; öz savunma meşrudur!

Kadınların Öz Savunması İçin Feminist Bir Yol Arayışı: WEN-DO

Andrea Benario

Kadına karşı şiddet ne 'kadının kaderi' ne de 'kişisel bir sorun'dur. Kadının iradesini kıran, bedeni ve emeğini sömüren, sağlığını ve yaşamını sistematik bir şekilde tehdit eden ataerkil şiddeti görünür kılmak, onu tanımlamak ve ona itiraz etmek 1970'li yıllarda gelişen feminist hareketin en büyük kazanımlarından biri olmuştur. Dünyanın her yerinde kadınlara kanıksatılmaya çalışılan cinsiyetçi şiddet sistemini radikal bir sorgulamaya tabii tutarak iş yerlerinde, okullarda, sokaklarda ve özellikle de aile içerisinde kadın ve kız çocuklarına karşı uygulanan şiddeti bir tabu konusu olmaktan çıkartmak için feminist kadınlar eyleme geçtiler. "*Utancın ve sessizliğin zamanı artık geçti!*" diyerek özel alan ve kamusal alanda kadınları ezen, susturan ve hayalsizlik içinde boğduran ikiyüzlü namus anlayışına karşı başkaldırdılar.

'*Kutsal aile*' tablosunun altında kadınların lanetli bir gerçekliği yaşadıklarını deşifre etme cesaretini gösterdiler. Kadının korucusu olarak gösterilen 'koca' veya kız çocuğun güvencesi olarak görülen baba, dede, amca, dayı, abi gibi en yakın olan ve en fazla güvendikleri erkeklerin bir güvenlik kaynağından ziyade şiddetin kaynağı olduğunu açığa çıkarttılar. Kadınların maruz kaldıkları şiddet, tecavüz ve hakaretlerin herhangi bir gerekçesi olamayacağını anladılar. Ve erkekler tarafından kadınlara aşılana suçluluk ve aşağılık psikolojisini yenerek artık şiddetin uygulayıcısı olan erkeklerden hesap sormaya başladılar. Faillerin isimlerini bildiri ve duvarlara yazarak teşhir ettiler ve yargılanmalarını talep ettiler. Özel alanda erkeğin şiddet uygulamaları ve tecavüz '*bakkın*' meşrulaştırılan cinsiyetçi medeni kanunları değiştirmek için verilen mücadelelerle beraber birçok ülkede yasal değişikliklere gidildi. Örneğin kadın kurumları, Almanya'da uzun yıllar

boyunca yürüttükleri bir kampanyanın sonucunda nihayetinde 1997 yılında *'evlilik içi tecavüz'*ün Alman ceza kanunu çerçevesinde suç sayılmasını sağladılar.

Ancak otonom ve sistem karşıtı feminist çevreler ataerkil şiddeti sonlandırmak için hukuksal girişimlerin yetmediğini savundular. Kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sırf yasal düzenlemelerle gerçekleşmeyeceğinin farkındaydılar. Sadece bazı istatistiki bilgileri göz önüne getirmemiz bu görüşün doğrulaması için yeterlidir: Almanya'da hala dört kadından biri *'kocası'* veya *'eş ilişkisi'* içinde olduğu bir erkek tarafından cinsel şiddet dahil birçok farklı şiddet biçimleri görmekte; tecavüze maruz kalan kız çocuklarının da üçte ikisi erkek akrabaları tarafından bu şiddete uğramaktadır.¹ Tecavüz veya başka şiddet biçimlerine maruz kalmış olan kadınlar bu saldırılar hakkında devlet makamlarına başvurarak şikayette veya suç duyurusunda bulundukları zaman (çoğunlukta erkek olan) polis veya savcılar tarafından sıkça onlara inanılmamaktadır. Bazı durumlarda kadınlar karakollarda ikinci defa tecavüze uğramaya kadar giden şiddete ve hakaretlere maruz kalmaktadır. Mahkemelere taşınan davalarda tekrardan erkek hakim ve savcılar, fail olan erkek yerine şiddete maruz kalmış olan kadını suçlu görerek *'suçu tabrik eden'* olarak mahkum etmiştir: Kadının mini etek giydiği için, güldüğü veya ağladığı için, yalnız olduğundan dolayı ilgiye muhtaç olduğu veya dikkat çekici baktığı için tecavüzcüyü tahrik ettiğini, direnmediği veya erkeğe saldırdığı için – kısacası kadın ne yaparsa yapsın – her şeyi kadının aleyhinde bir gerekçe olarak kullanıldığını tecavüz davalarında duymak zordundaydık. Bunun devamında saldırgan erkeklerin ceza indirimi ile ödüllendirdiklerine tanık olduk. Devletin kendisi, kurumları ve yargı sistemi ataerkil düzenin parçaları olduklarından dolayı kadın haklarını savunmayacakları hep yeniden ispatlanmıştır. Bu gerçekliği en bariz şekilde bugün Türkiye'de yaşanan AKP faşizminin altında yoğunlaşan kadın kırımının uygulamaları ve bunları meşrulaştırmayı amaçlayan korkunç yasal düzenlemelerde görmekteyiz. Tecavüze uğrayan kadın veya kız çocukları tecavüz edenle evlendirmeyi ve failin bu yolla cezasız kalmasını hedefleyen yasa tasarısı 17 Kasım 2016 tarihinde AKP hükümeti tarafından parlamentoya sunulup, kadınların yoğun itirazları ve mücadelesi sonucunda geri çekilmiştir. Ancak böylesi bir tasarının önerilmesi dahi, tecavüz ve çocuk yaşta zorla evliliği yasal güvenceye kavuşturma arzusunu ortaya koyarak, faşist erkek zihniyetini teşvik etmektedir.

Adaletsizlik üzerinde kurulan bir sistemden kadınlar adalet bekleyemeyeceklerini göerek 1970'li yıllardan itibaren sistem karşıtı feminist harekette kadınların direnme hakkı, öz savunma ve öz örgütlenme ihtiyacı üzerinde yoğun tartışmalar yürütülmüştür. Bu tartışmalarda kadının direniş tarihi araştırması önemli bir halka oluşturuyordu. Geleneksel cinsiyet rollerini reddederek Paris komünü, Rus ve Çin devrimindeki kadınlar veya faşizme karşı direnen Partizan kadınların sadece bir yardımcı konumunda olmadıklarını, bizzat çatışma ve eylemlerin ön cephelerinde savaştıklarını açığa çıkartmak, kadınların direniş gücünün farkına varmak kadınlara cesaret vermiştir. Yine 1970'li yıllarda etkisi

¹ Alman hükümetinin Aile, Yaşlı, Kadın ve Gençlik Bakanlığı'nın 2004 yılında kadına karşı şiddetle ilgili yayınladığı araştırma raporundan.

canlı olan ulusal kurtuluş mücadelelerinde yer alan kadınların tecrübeleri, kadınların öz savunma tartışmaları için önemli bir referans kaynağıydı. Filistin, Vietnam, Angola, Kolombiya ve Nikaragua gibi ülkelerde kadınlar silahı ele alarak sömürgecilğe, soykırıma ve emperyalizme karşı, kendi kaderlerini tayin etme hakkı için öz savunma savaşlarına katıldılar. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki feministlerin tartışmalarında silahlı mücadelelerde yer alan kadınlara dönük iki yaklaşım ön plana çıkmıştır: Bir görüş silahların erkeğin ve militarizmin icadı olduğunu ve kadın doğasına aykırı olduğunu iddia ederken, diğer görüş kadınların soykırıma, sömürgecilik ve ataerkil şiddete karşı silahlanma hakkına sahip olduklarını savunmaktaydı. Kadınların öz savunmasının ahlaki ve etik ilkeleri baştan itibaren çok yoğun ve çekişmeli tartışılan olgular idi. Bu tartışmalarda aynı zamanda kadınların farklı coğrafya, sömürgecilik ve sınıf gerçekliklerinin etkisi kendisini göstermiştir. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da çoğunlukla beyaz ve küçük burjuva sınıf özelliklerine sahip olan, egemen sistemin yapısal ve askeri şiddetini tüm çıplaklığıyla yaşamamış olan kadınların öncülüğünde gelişen feminist akımlarda kadının öz savunma hakkı, çok daha dar, bir erkeğin saldırısına karşı kadının bireysel müdafaa hakkı olarak veya cinsiyetçi şiddet ve ayrımcılığa tepki gösterme şeklinde ele alınmıştır. Direnme hakkının meşruiyetini savunan otonom ve radikal feminist akımlarise sokak eylemleriyle porno ve fuhuş endüstrisi, kadın düşmanlığı geliştiren kurum ve şahsiyetler gibi kamusal alandaki toplumsal cinsiyetçiliği hedef alırken, aynı zamanda özel alandaki cinsiyetçi şiddete karşı kadınların meşru savunmasını ve kadınlar arası dayanışmanın nasıl geliştirebileceği konularında yoğunlaşmaları geliştirmişlerdir. Çoğunlukla endüstriyel ülkelerde yaşayan kadınlar arasında gerçekleşen bu tartışma sürecine Kanada'dan katılan ve Karate, Tekvando, Jiu-jitsu gibi çeşitli dövüş sanatlarında tecrübe sahibi olan feminist çevreler kadının öz savunma sanatını geliştirme arayışına girmişlerdir. 1972 yılından itibaren **“Kadınların Yolu”** anlamına gelen **WEN-DO**² ismi altında kadınların öz savunması, özerk eğitim ve örgütlenme ağları örmeye başlamışlar.

Kadınların Yolu: WEN-DO

WEN-DO, kadın ve kız çocukları için kadınlar tarafından geliştirilen fiziksel ve zihinsel boyutları içeren bir öz savunma biçimidir. Ataerkil zihniyetin kadın için öngördüğü edilgen obje ve kurban rolünü aşmak; kadın ve kız çocuklarına içselleştirilen çaresizlik ve aşağılık duygusunu yenmek; kendini savunmasız görmeyen, bundan ziyade kendini savunabilen ve iradesini ortaya koyabilen bir kadın duruşunu ve bilincini geliştirmek amaçlanmaktadır. Kadınların olası bir saldırı durumunu nasıl erkenden fark edip

² Kavram olarak WEN-DO İngilizce dilinde ‘kadınlar’ anlamına gelen ‘women’ sözcüğü ve Japonca dilinde ‘yol’ anlamına gelen ‘do’ kelimesinden icat edilmiştir.

saldırganı hangi yöntemlerle boşa çıkarabilecekleri; saldırıya uğradıklarında ise kendileri nasıl koruyabilecekleri; etkili bir savunmanın hangi vuruş ve aletlerle geliştirilebileceği gibi konular WEN-DO' da ele alınmaktadır. Klasik dövüş sanat dallarında uygulanan bazı teknik ve yöntemlerden faydalanmışsa da, WEN-DO' nun kendine özgün yönleri vardır. Fiziki öz savunma için gerekli olan teknikleri öğretmek ve öğrenmek WEN-DO'nun ancak bir boyutudur. WEN-DO için kaba fiziki güç gerekli değildir. Her kadın –fiziki yapısı ve yeteneği ne olursa olsun– kendine uygun savunma yöntemlerini öğrenebilir, yeter ki gücünün ve imkanlarının farkında olsun. Buna başarmak için WEN-DO bütünlüklü bir yaklaşım geliştirmiştir.

WEN-DO Örgütlülüğü ve Eğitim Yöntemleri

Cinsiyetçi toplumsal roller ve değer yargılarını sorgularken bir yandan da kadın ve kız çocukların hem birey olarak hem de kolektif olarak her türlü şiddete karşı kendi kendilerini koruyabilmeleri ve savunabilmeleri için; yaşam, eylem ve hareket alanlarını kendilerinin belirlemeleri için; kamusal ve özel alanlarda irade ve karar sahibi olabilmeleri için WEN-DO örgütlenmelerinde tartışma ve strateji arayışları sürdürülmektedir. Bu anlamda öz savunma yöntemlerinin zenginleştirilmesi ve daha etkili kılınması, yeni ihtiyaçlara göre yeni konuların gündemleştirilmesi ve yeni tekniklerin keşf edilmesi WEN-DO alanında aktif olan tüm kadınların katkıları ile ilerlemektedir. Fakat aynı zamandatum WEN-DO kursları ve öz örgütlenmelerinde esas olan bazı **ortak ilkeler** vardır.

Birinci ilke, WEN-DO' nun ancak kadınlar tarafından kadın ve kız çocuklarına öğretilmesidir. Bu anlamda WEN-DO kurslarına katılan kadınlar ilk başta öğrenecekleri herhangi bir savunma tekniği veya bilgiyi asla bir erkekle paylaşmayacakları konusunda sözleşiyorlar. Kurs katılımcıları tarafından paylaşılan sorunların, tartışılan kişisel konuların asla başka insanlara aktarılamayacağı bu sözleşmenin diğer bir hususudur. Bu ilkeler, kadınlar arası güven ilişkilerini geliştirmek için önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Başka bir WEN-DO ilkesi ise *'Her kadın, kendi sınırlarını kendisi belirler'* biçiminde tanımlanmaktadır. Yani, her kadın, ne paylaşmak isteyip istemediğini, hangi pratik antrenmana katılıp katılmayacağı, hangi savunma tekniğini kendisi için uygun bulup bulmadığı vb. konularda kendisi karar verir. Yaşam boyunca kadın ve kız çocuklarına hep *'başkalarına göre'* olmak veya *'başkalarının oluşturdukları kurallara uymak'* dayatılmış veya şiddetle iradeleri bastırılmıştır. Bundan dolayı bu ilke, kadınların kendi isteklerini tanımlarını ve iradelerini ortaya koymalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Hep *'uyumlu'* davranmak ve başkalarının belirlediklerine boyun eğmek gibi kadınlara erken yaştan itibaren aşılana davranış şekillerine karşı koyabilmek ve *'Hayır'* diyerek itiraz etmeyi öğrenmek, kadını yabancılaştıran egemen dayatmalara karşı kendi sınırını çekmesi, yani onlardan kopmasını ifade etmektedir.

WEN-DO kurs ve eğitimlerinde katılımcılar, yaşam deneyimlerinden yola çıkarak erkek egemenlikli yaklaşımları, şiddeti ve zihniyeti sorgulamaktadır. Toplumsal cinsiyetçilik sınırlarında kadınlara aşıl原因 düşünüş ve davranış şekillerini aşmak için alternatif yöntem ve sonuç alıcı savunma tekniklerini öğrenmekle beraber kadınlar, rol oyunları ve duyarlılığı geliştiren antrenmanlarla kendi gücünü ve çözüm iradesini geliştirebilirler. Kurslar bir hafta sonu veya belli bir zaman kapsamında gerçekleştirilecek bir program biçiminde örgütlenmektedir. Yerel WEN-DO grupları ise süreklileşen bir örgütlülüğü yaratmak hedefiyle, genellikle özerk çalışan, fakat bölge veya eyalet çapında örgütlü olan WEN-DO antrenörleri tarafından yönetilmektedirler. WEN-DO antrenörleri, aynı zamanda kendi öz örgütlenme ağlarına sahipler. Toplantı, seminer ve eğitim kamplar yoluyla faaliyet ve tecrübeleri değerlendirip kendi eğitimlerini sürekli geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Bazen bir kaç kadının inisiyatifi üzerinde oluşturulan yerel WEN-DO grupları katılımcıların istek ve ihtiyaçlarına göre kendi gündemini, eğitim konularını, eğitimlerin zaman ve mekanını WEN-DO antrenörleri ile beraber belirlemekteler. WEN-DO' nun bir amacının da kadınların öz örgütlülüğünü geliştirmesi olması itibarıyla yerel grupların giderek kendi kendini yönetmeleri ve kendi antrenörlerini yetiştirmeleri esas alınmaktadır.

Kendini Savunabilmek Özgür, Güvenlikli ve Mutlu Bir Yaşama Giden Yolum Yarisıdır

Feminist hareketin bir parçası olarak kendini tanımlayan WEN-DO ağları, başta Avrupa ve Kuzey Amerika olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde özerk grup örgütlemeleri ve faaliyetlerini geliştirmeyi başarmıştır. Kadınların en temel hayati sorunu olan güvenlik sorunundan yola çıkarak diğer siyasi feminist örgütlemelere oranla daha geniş kadın kitlelerine hitap edebilmiştir. Bu çabaların da katkısıyla son çeyrek asırda cinsiyetçi şiddetin boyutlarını toplum içerisinde daha fazla deşifre ederek gündemleştirmiştir. Kadınların itirazlarının ve seslerinin siyasette, sokaklarda, medyada vb. kamu alanlarında yükselmesiyle kadına karşı şiddet, artık hoş görülmemekte, kadınlar bu şiddeti kesinlikle bir bireysel kader olarak kabullenmemektedir. Fakat buna rağmen ataeril şiddetin hem aile ve toplum içerisinde hem de devletçi sistemin uygulamalarında sürekli arttığını gözlemlemekteyiz. Katledilen kadınların haberini almadığımız; kadın kırımını yaşamadığımız bir gün yoktur. Fiziki tehdit ile beraber kadınları sürekli *'her an bir şeyler başına gelebilir'* duygusu ve korkusu içinde bırakan psikolojik savaş sürmektedir.

WEN-DO kurslarına katılan birçok kadın, endişe ve korkularını yenmek için, kendisi veya tanıdığı başka bir kadının karşılaştığı şiddet olayının etkisinden kurtulmak için destek ve anlayış bulabilecekleri bir yer aramaktaydılar. Bu anlamda WEN-DO, kadınlara kendi korku ve kaygılarını rahat dile getirebilecekleri bir ortam sunmaktadır.

Tecavüz veya başka ağır bir şiddet olayının derin etkisinde olan ve bundan dolayı travma, depresyon, madde bağımlılığı veya intihar psikolojisine kadar giden, sıkça kendinden ve yaşamından nefret eden kadınlar WEN-DO ile yaşadıkları olayın üstüne gelerek yeniden öz güven, yaşam gücü ve insan sevgisini kazanabildiklerini anlatmaktadırlar. Diğer kurs katılımcılarının desteğiyle yaşama ve savunma stratejilerini geliştirmeyi, kırılan onuru ve öz saygısını yeniden kazanmayı öğrenmişlerdir. Bu vesileyle kadınlar arası empatiyi, dayanışmayı ve örgütlülüğü, kadınların irade ve savunma gücünü hem bireysel hem de kolektif olarak güçlendirmişlerdir. Aynı zamanda şiddet ve haksızlığa karşı kendilerini savunabilecekleri öz güvenini yansıtan kadınların şiddete maruz kalma ihtimalinin daha az olduğunun farkında oldular. Kendini savunabilmenin özgür, güvenli ve mutlu bir yaşama giden yolun yarısı olduğunun bilincine vardılar.

WEN-DO kurslarına katılan kadınlar başarı öykülerini birbirine aktararak kişisel gelişim, direnme ve savunma yöntemlerini çözümlemektedir. Örneğin; yedi sene önce Kanada'da bir WEN-DO kursuna katılmış olan bir kadın, gece yarısı tek başına bir otobüs durağında beklediğinde taciz girişiminde bulunan iriyarı bir erkeğe karşı kendini nasıl başarıyla savunduğunu anlatmaktadır: *"Saldırgan, 'kolay bir kurban' olarak gördüğü bir kadın olmadığımı ve direnmekte kararlı olduğumu fark ettiğinde niyetinden vazgeçip kaçtı. WEN-DO' dan öğrendiklerimin davranışlarım üzerinde nasıl bir etki yarattığını tüm olay boyunca hissettim. Her şey anında ve içgüdüsel olarak tekrar hatırladım. WEN-DO kursu görmemiş olsaydım kesinlikle paniğe kapılırdım. Ama böylece sakın kalıp çevremdeki koşulları soğukkanlı bir şekilde değerlendirebildim. Korkumu kine ve azimli bir direnişe dönüştürebildim. WEN-DO bilmem kesinlikle beni tecavüz edilmekten kurtardı ve belki de yaşamımı kurtardı."*³

WEN-DO Jineolojiye Nasıl Değer?

WEN-DO deneyimini Jineoloji açısından değerlendirmek, kadınların öz savunma alanındaki tecrübelerini evrensel çapta paylaşmak, ortak bir öz savunma anlayışı ve pratiği geliştirmek için önemli bir temel sunmaktadır.

Erkeklerin 'barış' ve 'adalet' olarak tanımladıkları düzenin kadınlar için günlük savaş ve tecavüz anlamına geldiği net bir şekilde anlaşılmıştır. Dünya çapında yürürlükte olan, fakat ilan edilmemiş bu savaşı, Kürt Kadın Hareketi 'kadın kırım'ı olarak tanımlamıştır. Uzun yıllar çeşitli biçimlerle sürdürülen kadın mücadelelerine rağmen, bu kadın kırımını durdurmak için şimdiye kadar herhangi bir ülkede gereken tedbirler alınmamış ve toplumsal değişimler yaratılamamıştır. Bundan ziyade kadınların cinsiyetinden ötürü karşı karşıya kaldığı insanlık suçlarını yargılayabileceğimiz mekanizmaları oluşturmakta bile yetersiz kaldık. Her gün binlerce kadının cinsiyetçi şiddet yüzünden hayatlarını yitirmeleri

³ Kaynak: Wen-Do Women's Self Defence Canada

veya ölümden beter işkenceler altında yaşamalarına tahammül etmek istemiyorsak, kadınların öz savunmasını her yerde ve her düzeyde örgütlememiz şarttır. Ata-erkil, sömürgeci şiddet ve iktidar sistemi ve onu ayakta tutan zihniyet var oldukça kadınların öz savunması vazgeçilmezdir.

Egemen bilim mantığını bozan, kadın özgürlük bilincini derinleştirip yaygınlaştıran toplumsal bir kadın bilimi olarak Jineoloji'nin kendisi bir öz savunma boyutu içermektedir. Ancak Jineoloji özelde, kadınların erkek egemenlikli zihniyet ve yapılanmalara karşı farklı coğrafya ve tarihlerde yürüttükleri özgürlük mücadelelerinde kazandıkları birikim ve öz savunma deneyimlerini yeniden değerlendirip ortak bir hafıza olarak kadınların bu bilgilere erişebilmesini sağlayabilir. Kadınların elde ettikleri başarıları sahiplenmekle beraber, yaşadıkları zorlanma ve eksiklikleri bilince çıkartmak Jineoloji için önemli veriler sunmakta ve özgürlük arayışında olan kadınlar için yeni ufuklar açmaktadır.

Feminist örgütlenme ağları arasında toplumda en fazla etki yaratan, ilgi gören ve 44 sene boyunca süreklilik sağlayan bir deneyim olarak WEN-DO ve otonom feminist öz savunma örgütlemeleri önemli bir rol oynamıştır.

“Biz kendimizi şiddete maruz kalan ve şiddete karşı eyleme geçenler olarak görmekteyiz. Her kadın ve kız çocuğu farklı yetenek ve imkanlarla kendini savunabileceğine inanmaktayız. Her birimiz günlük yaşamında kendini korumak ve savunmakta tecrübelerle sahip olduğumuzu ve karşılıklı desteğe ve dayanışmaya muhtaç olduğumuzu biliyoruz. WEN-DO'da kadınlar olarak erkek şiddetine, cinsiyetçi, ırkçı ve ekonomik şiddet yapılanmalarına karşı ortak feminist stratejiler geliştiriyoruz. (...) Feminist öz savunma, kadınlar için feminist bir kurtuluş kültürünü ve pratiğini inşa etmek için ortak bir yoldur.”⁴

Viyana'daki WEN-DO kadınları da kendi öz savunma anlayışını bu biçimde tanımlamalarına rağmen genellikle WEN-DO pratiğinde bireysel savunma anlayışı ön planda olmuş, toplumsal ve evrensel özgürlük perspektifi geliştirmekte zayıf kalmıştır.

'Her kadın kendi sınırları kendisi belirler' ilkesi kadınların iradesini geliştirmek amaçlı saptanmışsa da bu anlayış, bireyin ihtiyacını kolektif ihtiyaçlardan kopartan bireyci bir yaklaşımı teşvik etmektedir. “İlk etapla kendimle ilgilenmem lazım” veya “çok çektim, artık canım ne istiyorsa onu yaparım” biçimindeki bireysel özgürlük anlayışı ile hareket eden kadınların toplumsal sorumluluk duygusu zayıflamaktadır. Toplumsal kurtuluş olmadan birey de özgür olamayacağına göre kendini kurtarmak adına toplumsal değişim için sorumluluk duymamak büyük bir yanılgıdır. Kendini ve kendi ihtiyaçlarını her şeyin merkezine alıp, başka insanların yaşadıklarına ilgisiz yaklaşmayı liberalizm ideolojisinin bir yansıması

⁴ <http://wendo.ca/our-story/>

olarak tanımlamanın yanlış olmayacağını düşünüyorum. Bundan dolayı da WEN-DO örgütlenme ağlarının genellikle Avrupa ve Kuzey Amerika kıtalarının sınırlarında kalması; Asya, Afrika, Latin Amerika ve Ortadoğu gibi kadınların farklı sömürgecilik biçimlerine karşı aynı anda mücadele yürütmek zorunda oldukları coğrafyalarda yaygınlaşmaması şaşırtıcı değildir.

Batılı toplumlarda artan ve çığırılan cinsiyetçi şiddete karşı kadınların kendini koruma arayışı gelişmiştir. WEN-DO karşısında ilginin gelişmesiyle WEN-DO'yu toplumsal cinsiyetçilik analizi ve sistem karşıtı alternatif karakterinden kopartan bir eğilim serpilmiştir. Liberalizmin tüm sistem karşıtı girişim ve akımları özünden boşaltıp kendine bağlanması biçimindeki politikalarının WEN-DO'ya karşı da yürürlüğe konulduğunu söyleyebiliriz. Bu da bazı yerlerde WEN-DO'nun başlangıç ilkelerinden kopmasına, *'kadın öz savunma Kursları'*nın ticari sektör haline getirilip modalaştırılmasına ve polis tarafından bile sunulmasına yol açmıştır. WEN-DO, sistem karşıtı esprisini korumak ve kadınların toplumsal ve evrensel özgürlük mücadelelerine daha fazla katkı sağlamak istiyorsa, kendini bu gelenekte gören aktivistlerin liberalizm ve Avrupa merkezliyetçiliğin zihniyet, yaşam ve pratikleri üzerinde yarattığı etkileri sorgulamaları gerektiğine inanıyorum. Bu sorgulamadan doğru sonuçlara ulaşırsa kadınlar için yeni yollar açabilir.

“Özerk ve kolektif yaratılan bilgi, bilinç ve mücadele deneyimleri, liberalizmin sistemikçileştirme saldırılarına karşı nasıl korunabilir?” sorusu aynı zamanda hepimizi ilgilendiren bir sorudur. Ayrıntılı düşünmemiz ve kendimize tekrar tekrar sormamız gereken bir sorudur. Öz savunma ilkelerimizi kolektif, toplumsal ve bireysel özgürlük, sorumluluk ve ihtiyaçlar çerçevesinde sağlam oluşturarak öz savunmamızı ve direnişimizi yaşamımızla ve yeni toplumsal inşalarla birleştirmek aklıma ilk etapta gelen cevaptır. Bu anlamda Kürt Kadın Hareketinin deneyimi, kadınların ezilen kimliğini reddederek sokaklara, dağlara ve siyaset meydanlarına çıkmaları; kendini ve toplumu bilinçlendirerek örgütlenmeleri; cinsiyetçi ve devletçi yapılanmalara karşı kendi demokratik konfederal öz yönetim yapılanmaları ve özgür yaşamı inşa etme çabaları; DAİŞ ve devlet faşizmine karşı kadın öz savunma birlikleriyle gösterdikleri başarılı direnişler saydığım öz savunma ilkelerini birleştiren ve evrenselleşmeye değer olan başka bir yol arayışını ifade etmektedir. Kürt kadınların yaklaşık 40 yıla varan mücadele tarihinde Abdullah Öcalan'ın perspektifleri doğrultusunda kendi emekleriyle inşa ettikleri yol, WEN-DO örgütlenmelerinde yer alan kadınlar gibi özgürlük arayışında olan tüm kadınlar için önemli bir keşif ve yeni erişim noktaları sunmaktadır.

Kadınların Özgürlük Yolu Şengal'den Geçiyor

Yakın tarihte, en büyük ve vahşi kadın kırımına tanık olan Şengal topraklarında Şengal kadınlarının öz savunma güçleri olan YJŞ⁵ öncülüğünde -bu yazıyı yazdığım günlerde- başlatılan 'Êzîdî Kadınları İntikam Hamlesi' tüm kadınlara güç ve umut vermektedir. YJŞ öz savunma örgütlenmesiyle Şengal kadınları hem kendilerini hem de toplumu savunmakta; hem bireysel hem de kolektif özgürlükleri için savaşılmaktadır. Şengal Kadın Birlikleri Komutanlığı 12 Kasım 2016'da başladıkları hamle ile ilgili yaptığı açıklamada şunları belirtmişti: *"DAİŞ çetelerinin 3 Ağustos 2014'te Şengal merkezî ve köylerini işgal ettiği günlerde hiçbir güç ya da devlet Êzîdîlere sahip çıkmadı. Öz savunma esası üzerinden kendi gücümüzü kurduk ve Êzîdî kadınlarının ve annelerinin bir daha acı çekmemesi ve yaralarının sarılması için Êzîdî kızları olarak özgün birliklerimizi kurduk. Şengal'in ve birçok köyünün kurtarılmasında da büyük rol oynadık. Ama hâlâ birçok köy ve esirimiz çetelerin elinde.(...) Musul pazarlarında satılan kadınları, yakılarak öldürülen Êzîdî kızlarımızı unutmadık. Biliyoruz ki, DAİŞ'in elinde esir olan insanlarımız her gün onları kurtarmamızı bekliyorlar. Bizler de intikam almadan, çetelerin elinde köleleştirilen kadınlarımızı kurtarmadan durmayacağız. YJŞ olarak 'biz kadınlar kimsenin kölesi, bu savaşların ve katliamların mağdurları olmayacağız' diyoruz. Bizlere bu acıları yaşatan DAİŞ'ten hesap soracağız, intikam alacağız, diyoruz. Bu yüzden DAİŞ çetelerinin işgal ettiği köylerimizi ve esirlerimizi kurtarmak bizim en temel görevimizdir. Bu amaçla Êzîdî kadınlarının intikam hamlesini başlatıyoruz. Tüm dünyayı bu zulme seyirci kalmamaya, vicdanı olan herkesi ortak mücadeleye davet ediyoruz."*

Bu çağrıya kulak vermek, kadın kırımını durdurmak ve kadınların ortak öz savunma anlayışı ve pratiğini geliştirmek açısından tarihsel bir sorumluluktur. 'Kadınların özgürlük yolu' bugün Şengal'den geçmektedir.

⁵ YJŞ: YekiniyenJinênŞengal (Şengal Kadın Birlikleri)

⁶ <http://www.alevinet.com/ezidi-kadınlardan-yeni-hamle/>

Direnışin Işığında Bir Yöntem Denemesi: Jineoloji Sur Atölyesi

Figen Aras

Diyarbakır'ın Sur ilçesinde gittikçe yayılan jineoloji tartışmalarıyla birlikte mahalle içerisinde de atölye oluşturmaya karar vermiştik. Daha öncesinde birkaç yıldır jineoloji üzerine atölyeler kuruluyor; yüzlerce kadının buluşmalarında ciddi tartışmalar yaşıyordu. Entelektüel alanda süren bu tartışmalarda heyecan uyandıran sorgulamalarla birlikte derin arkadaşlıklar kuruluyordu. Her bir kadın arkadaşımız bu buluşmalarda kendi olma felsefesinden etkilendiğini, var olan pozitivist bilimi daha iyi çözümleyebildiğini, mücadelenin gerekliliğine daha çok inandığını belirtiyordu.

Jineoloji atölyelerine bir de iki değerli kitap ortak olmuştu. Ve ardından bin bir emekle çıkarılan Jineoloji dergisi... Bu atölyelerde gruplar oluşturuyor, sunumlar yapıyor, saatlerce epistemolojik tartışmalarla yöntem arayışını sürdürüyor, deneyimlerimizi biriktiriyorduk. Kadın ve yaşam arasındaki bağ konusu ise her birimizin kendi deneyimlerine adeta kulaç atıyordu.

Sonra annelerimizin ve ninelerimizin deneyimlerini anlatmaya başladık. “*Kadının karanlıkta kalan gerçekliği*” tespiti muazzam bir şekilde karşımıza çıkıyordu.

Ama hep sanki salonlarda yaptığımız tartışmalarda yaşamdan bir parça kopukluk hissediyorduk. Çok değerli ama yeterli olmayan bir çalışmanın içindeydik. Okumuş, üniversite diploması almış, binlerce kitaba göz atmıştık. İyi tartışıyor, anlam arayışına giriyorduk. Ama sanki yaşamın heyecan veren damarlarından biri eksik kalıyordu. Her buluşmadan sonra kendi yaşamlarımıza dönüyorduk. Yani modernitenin belirlediği sınırlar içinde alternatif olmaya ça-

lıştığımız ama dönüp dolaşıp sistemin verilerine takıldığımız yaşamlarımıza... Doğal toplum sistemi bizi heyecanlandırıyordu ama salondan çıktığımızda şehrin ışıklı caddelerinde yürürken o tartışmalar bir tatlı anı gibi kalıyordu arkamızda.

Tarıca kültüründe yaşanan adaleti, komünal yaşamı, doğayla süren dostluğu okuyor ve ninelerimizin pratiği anlatıldığında benzerlik karşısında hayretler içinde kalıyorduk. Aslında yaratmak istediğimiz sistemin hiç yok olmadığını, o sistemin yaratıcılarının yanı başımızda olduğunu ve karanlıkta bırakıldıklarını görüyorduk.

Kadının toplumsal statüsünü sadece ezilen olmaktan çıkarıp yaşamla bağıni doğru kurmanın gerekliliği ortadaydı. Bunun için gerekli olan bilimsel veriler de aslında yaşamımızda mevcuttu.

Yaşamın hakikatinde dikkate alınmayan, sadece sosyolojik ve antropolojik araştırmalarda malzeme yapılan, belgesellere aksesuar olarak giren, nostalji yaşamak isteyenlerin tatillerde yanına gidildiği kadın gerçekliğinin jineolojinin temel araştırma konusu olduğunu düşündük.

Mahalle atölyesi oluşturarak bir yanıyla yaşamdan koparılmak istenen kadın gerçeğini açığa çıkarma çalışmalarını güçlendireceğimizi düşünüyor; bir yanıyla da özlemle dile getirdiğimiz, hep kitaplarda okuduğumuz kadın gerçekliğiyle buluşmayı planlıyorduk. Aslında jineoloji buluşmaları bir yanıyla bizi çoğaltırken bir yanıyla modernitenin içerisinde yalnızlaştırıldığımızı yüzümüze vurmuştu...

Sur atölyesini oluşturmadan önce aramızda ciddi tartışmalar yürüttük: bu çalışmada yöntemimiz ne olacaktı? Klasik toplumsal cinsiyetçilik derslerindeki gibi “eziliyoruz, sömürülüyoruz” giriş cümlesiyle merkezimize nesne olan bir varoluşu mu alacaktık yoksa “yaşamı üreten ve anlamlı kılan bizler” cümlesiyle mi başlayacaktık?

Akademimizin avlusu çocuklarla birlikte en fazla 30 kadını kabul edebilirdi. Sur bölgesi 103 gün süren bir savaşı yaşamış; kadınların birçoğunun evleri yıkılmış, eşyaları enkaz altında kalmıştı. Evladını yitiren analar da vardı çağıracağımız kadınlar arasında.

Günümüz sosyal bilim anlayışının pozitivist bakış açısından etkilenenler savaş bölgesindeki kadınlarla kadın bilimini tartışmanın muhtemelen imkansız, çok erken, gereksiz, sonuç alıcı olmayacağını iddia ederdi. Hatta o kadınların savaştan dolayı yorgun, umutsuz, çaresiz olacağını da belirtirdi. En fazla yapılacak olanın kadınlara anket sorularıyla gitmek, onlara yardım dağıtmak, psikolog göndererek sakinleştirici ilaçlar vermek olduğunu belirtirdi.

Oysa biz savaştan sonra maddi ve manevi kayıpları olan kadınlarla buluşmuş, gelen destekleri onlara aktarmış ve ilişkilerimizi süreklileştirmiştik. Neredeyse herkesin “mağdur” olarak tanımlandığı kadınların yaşamla olan sıkı bağlarını görmüş, barışa olan derin inançları kadar meşru savunma haklarını da koruduklarına

tanık olmuştuk. Kadınların yıkılan evlerin duvarlarına değil; duvarlara işlenen yaşam deneyimlerine üzüldüğünü görmüştük. Çiçeklerinin sayısını unutmayan, kırk üç tane çiçeğini tek tek anlatan ve onları yıkılan evin avlusunda bırakmak zorunda kalan kadının gözyaşlarını hafızamıza kazımiştık. Dışarıda ulus devletin saldırılarına karşı, içeride de erkeğin şiddetine ve baskılarına karşı nasıl direnmek istediklerini görmüştük. Okuma yazma bilmeyenlerin bilimi ve felsefeyi tartışamayacakları iddiasını da gerçekleştirdiğimiz sohbetlerde bizi utandıracak derecede çürütmüştü kadınlar. Muazzam bir toplumsal hafıza gizliydi kadınların anlattıklarında. Bu anlatıları bir araya getirecek ve jineolojinin “kadının kendi hakikatini kendi aklıyla tanımlama” iddiasını bilimsel veriye dökcek bir çalışmaya ihtiyacımız vardı.

Jineoloji Sur atölyesini oluştururken çok değerli avantajlarımız vardı. Her şeyden önce gerekli olan kadın kurtuluş ideolojisi, örgütlenme, mücadele ve eylem gücü yaşamaktaydı bu topraklar. Atölyeye katılacak birçok kadının bilgeliklerine, direniş güçlerine, adalet arayışçılığına tanıklık edilmişti.

Atölyeyi oluştururken önümüzde duran dezavantajları değerlendirmeye başlamıştık. Daha önce jineoloji buluşmalarına katılan bizler mahalledeki çalışmaya giderken oryantalist, üstten, öğreten tarzlarımızı aşabilecek miydik? Teoride bilginin nasıl iktidar olma aracına dönüştürüldüğünü tartışsak da çok okumuş olanlar okuma yazma bilmeyen kadınlarla buluştuğunda “öğretme, bilgi verme” alışkanlığımızı aşabilecek miydik? Loji’leri kullanmadan, felsefe demeden, günümüz sosyal biliminin eril yanını ve sistemi besleyen yöntem anlayışını anlatmadan yani kısaca yaşamlarında olmayan sözcükleri dile getirmeden jineolojiyi paylaşabilecek miydik?

Bir dezavantajımız da karşımızda binlerce yılın yarattığı ve sistemin beslediği erkeklik duruyordu: Döven, küçümseyen, eve kapatan, pazar parası vermeyen, cinsel güdülerini yirmi dört saat durmayan erkeklik. Ve tabi kadının cins bilincinden korkan kıskanç erkeklik... Bir savaş alanı gibi karşımızda elindeki silahları güçlü olan bir saldırgan ve hiçbir savunma aleti olmayan kadınlar mı vardı?

Bir de atölyemize katılacak kadınların yaşam standartları ve koşulları çalışmamızı zorlama riski taşıyordu. Çok çocukluydu kadınlar, en az üç çocuk. Sohbetlerimizde çok çocuk sahibi olmayı Kürtlerin katliamlara bir cevabı olarak görüyorduk. Adeta soykırımlara karşı bir öz savunma gibi...

Jineoloji buluşmasında elbette ki kendimizin öz bilincini açığa çıkarma gibi kaygılarımız da olacaktı. Kim olduğumuzu, neden erkeklerin ve devletin bizi tanımladığını, tarihimizi ne kadar bildiğimizi konuşacaktık. Ancak önümüzde toplumsal değer yargıları denen ve dinin emrettikleri kaderimsi gerçeklikler duruyordu. Dogmatizmi aşmak, ahlaki ve politik toplumu sorgulamak için önemli bir bilimsel buluşma yaratabilirdik.

Ve buluşmalarımız gerçekleşmeye başladı. Önce bilge kadın kimliğini açığa çıkarmak için yaşamdaki deneyimlerimizi paylaştık. Hayretler içinde kaldığımız bilme biçimleri ve deneyimlerle tanışıyorduk. Kadınlardan yaşlı olanları her bir çiçeği, çiçeklerin yapraklarını tanıyor ve sağlığa faydalı yanlarını biliyordu. Hayvanlarla konuşanlar, onlara isim takanlar, sezgileriyle neleri açığa çıkardığını anlatanlar, beyaz tülbentini kavganın ortasına attığında barışı sağlayanlar, kendini halsiz hissedenlere kurşun dökenler... Yaşamı anlamlandırma biçimleri adeta neolitik dönemi andırıyordu. Saçların canlı olduğunu düşünerek tararken dökülen saçları kimileri duvar oyuklarına sokuyor kimileri de toprağa gömüyordu. Geceleri Ay'a baktığında sezgileri güçlenen vardı, toprak yiyen, tıpkı beş bin yıl öncesinde olduğu gibi incir ağacını kutsal bilip dalının kesilmesine izin vermeyenler vardı. Jineoloji buluşması adeta bilge kadınlar buluşmasına dönüşmüştü. Biz şimdilik bu bilgileri kuantum, evrendeki etkileşim, enerjinin dönüşümü, animistik düşünce diye adlandırmadık.

Dikkatimizi çeken tespitlerin başında deneyimli ve yaşlı kadınların hafızalarının genç ve teknolojiyle ilgilenen kadınlardan çok daha güçlü ve berrak oluşuydu. Kırk yıl öncesinin anılarını en ince ayrıntısına kadar anlatabiliyorlardı. Ama genç kuşak bu konuda daha kestirmeci ve olgular üzerinde durarak aktarım yapıyordu. Yaşlı kadınlar bir konuyu anlatırken o esnada doğada yaşanan serüvenleri de ekliyordu. “Bir sabah uyandım, dışarıda gökyüzü sanki bağrını açmış da bir kova suyu üzerimize boşaltıyor. Dedim berekettir, iyidir. Sonra işime koyulmuştum ki komşular geldi ama çığlık çığlığa sanki dersin boğazları mosmor olmuş aynı patlıcan, patladı patlayacak. Gelini doğum yapıyor, kordon bebeğe dolanmış...”

Kadınlara bilgeliklerini saklamadıkları, bilgiyi toplumsallaştırdıkları apaçık ortadaydı ama bu bilgileri çocukları içinde tek bir kızına aktardıkları da oluyordu. Hemen aklımıza ilk gelen “bilginin tekelleşmesi” olabilir ama buradaki amaç o değerli bilginin mutlak suretle güvenilen birine emanet edilmesiydi. Eğer böyle olmasa bilgi ortada kalabilir ve kaybolabilirdi. Bilgi değerliydi ve yaşamalı, herkesi tedavi etmeliydi. Böylece bilgi toplumsallaşıyordu.

Ve yine kadın bilgeliklerinde açığa çıkan bir nokta paylaşılan bilginin paylaşıldığı andaki yarattığı heyecan ve değerli kılınma biçimiydi. Modernitenin inşa ettiği bilim anlayışında laboratuvarlar ve parayla satılan ilaçlar belirleyici olduğu için bilge kadınların deneyimleri sürekli “kocakarı ilacı” olarak bilme biçimi yaratmıştı. İşte bu noktalarda jineolojiyle ilk tanışan bizler devreye giriyor ve bu bilginin aslında kadının elinden çalındığını, bu bilgileri kadınların ürettiğinin inkâr edildiğini hatta toplum bunları hatırlamasın diye bir sürü yalan uydurulduğunu, kadınların lanetlendiğini söylüyorduk. Ver elini 104 ME ile İnanna-Enkidu çatışması. Sonra Hipatya’dan, Ortaçağ’da cadı diye katledilen milyonlarca kadından bahsediyorduk.

Varoluşçuluk- ontoloji demedik, ötekileştirme kavramını kullanmadık. Biz kimiz, bizi kim tanımlıyor, erkekler neden bize ne yapmamız gerektiğini söylüyor? Yani “sorgulama” bölümünü heyecanla bekliyorduk. Kendimizi tanımlama konusunda bir durgunluk başlamıştı. Öyleyse hepimiz yaşamımızda etkilendiğimiz bir kadını anlatalım dedüğümüzde hepimiz kendimizden başka birini anlattığımızı zannetmiştik. Ona özenerek, onun gibi olmak isteyerek... Sonra bir arkadaş neden kendimizdeki güçlü ve olumlu yönleri de eklemiyoruz dedi. Ve hepimiz yaşam karşısındaki sorumluluklarımızı, güçlü sevgilerimizi, toplumsallaşmadaki rolümüzü anlattıkça aslında daha önce örnek gösterdiğimiz kadınların özelliklerinin kendimizde de gizli olduğunu fark ettik. O kadınlar sadece bu güçlerini açığa çıkarıyordu.

En gerilimli buluşmaya sıra gelmişti: Toplumsal cinsiyetçiliğin inşası, erkekliğin argümanları, erkeğin elindeki savaş aletleri. Ve kadının öz savunması var mı? Şiddete karşı ne yapıyoruz, ne yapabiliriz? Gariptir ki en kapalı olunacağını düşündüğümüz konularda rahatlıkla uğradıkları şiddeti, eşleriyle olan çatışmalarını, nasıl aldatıldıklarını hatta cinsel yaşamlarını anlatıyorlardı. Ve hatta gülerek, erkekliğin kendisiyle dalga geçerek... Ne üniversitelerde kadın çalışmaları yapan akademisyenler, ne devlet dairelerinde çalışan memurlar, ne siyasetçiler yaşadığımız fiziksel ve cinsel şiddeti bu kadar rahat paylaşabiliyorduk. Binlerce kitap okuyup yüzlerce insanın karşısında rahatlıkla seminer verebilirken neden kendi deneyimlerimizi paylaşamıyorduk ki?

Birçok kadın arkadaşın eşi işsizdi, küçük esnaf ya da asgari ücretle çalışıyordu. Bu durum adeta erkeğin elinde bir silah gibi duruyordu. Kafası bozulduğunda pazar parasını kısıtlayan erkekler vardı. Ya da istemeden parayı vermeyen... (Erkeğe itaat etmezsen aç kalır ve sokağa atılırsın, zaten gidecek bir yerin de yok). Kadınların ev içindeki emeklerinin değerli ve görünür kılınmadığını açığa çıkarmak, emeğin değerli-değersiz ayrımı önemli bir tartışma konusuydu. Bir arkadaşımız heyecanla “tüm dünyanın kadınları, bir gün kendimizi bu işlerden çeksek ne olur” diye seslendiğinde analar gülmeye başladılar: “ac’z’olurlar, açlıktan ölürler, işe gidecek güç bulamazlar, murdar olurlar” sesleri yükseldikçe hayal gücümüz bizi mutlu etmeye başlamıştı.

Neden erkekler dışarıda, kadınlar ev işlerinde çalışıyor sorgulamasında karşımıza hep tek tanrılı dinlerin öğretileri çıkıyordu. Erkeğe tabi olmanın, klasik kadın rollerini üstlenmenin, analığın sistem tarafından kutsallaştırılarak nasıl kadının köleciliğine zemin yarattığının temelinde dinin özünden saptırılmış dogmatik yaklaşımları yatıyordu. Havva ile Âdem meselesi koşulsuz şartsız kabul görmüştü. Hava anamız o yasak meyveyi Adem’e yedirdiği için biz bu haldeydik. Bu bilme biçimi de erkek için muazzam bir silahtı. Ama biz kadınlar gerilimli geçse de İslamiyet’in özünü anlatmaya başladığımızda bir sessizlik başlıyordu. Bu sessizlik içten sorgulamadır aslında. Belki de kadının öz savunmasını kurabileceği en değerli alan dinin dogmatik yöntemlerini deşifre etmek, yalanları ortaya saçmak, Kuran’ı kadın gözüyle doğru yorumlamak

olacaktır. Çünkü sorgulamanın durduğu nokta oluyordu dinlerin kadına yaklaşımı. Hz. Muhammed dönemini, Hatice'yle olan evliliğini, o dönem binlerce kadının camiye gittiğini ve hatta cemaate namaz kıldırın imam kadınlar olduğunu anlatsak da defalarca zihinlere giren bilgilerin oluşturduğu yapıları kırmak, yeni bilgileri bu yapılara sokmak oldukça zordu. Günlerce bulduğumuz jineoloji atölyelerinde “aklın donuklaştığı” ender zamanları yaşıyorduk. Öylesine ince bir çizgi vardı ki dinler konusunda, ritüellerin kendisi dahi belirleyici olabilirdi. Mesela peygamberin isminin söylendiği anlarda bir elin avucunun açılarak yüze sürülmesi bir ritüeldi ve bunu yapanlarla yapmayanlar arasında inancın sınırları değerlendirme konusu olabilirdi. Ama biz kadınlar, bu atölyede birbirimizi yok ederek sorgulamadık.

Erkeğin saldırı araçlarından biri de toplumsal değer yargıları ve devletin yasalarıydı. “Dışarıdakiler ne der, yanlış anlaşılırım, bu ilişkiyi bitirmek istesem de yeni bir yaşam kuramam, çocuklarım ne olacak, onlar babasız büyümesin, adam beni de çocukları da öldürür” ve daha birçok alternatıfsızlığın yarattığı mağduriyet halleriyle karşı karşıyaydık.

Avantaj olarak değerlendirilen sosyal ve kültürel bir gerçekliğin kadın devrimini nasıl geciktirdiğini de düşünür olduk. Eşitsizlikler denkleminde bir eş yaşam sürdüren kadının erkekle çok değerli ortaklığı vardı: bir halk gerçekliğini bilincine çıkarmış ve bunun için ortak mücadele ediyor olmak. Sömürgeciliğin proto-tipi erkeklikle Kürt kimliğini yaşatma konusunda birlikte mücadele etmek, birlikte Newroz'da halaya durmak, birlikte bir miting'in ortasında bombalarla imha korkuları yaşamak, birlikte öz savunma durumuna geçmek.

Peki, eş yaşamı içerisinde erkeğin elinde bu kadar fiziksel kaba güç, para, feodal değer yargıları, devlet desteği, dinin yorumu, toplumsal baskı gibi silah varken kadının elinde hiç öz savunma gücü yok muydu?

Kimi kadın arkadaşlar gençliklerinde yaşadıkları şiddete rağmen erkeğe boyun eğmediklerini ve yıllar alsa da sonunda şiddeti durdurduklarını anlattılar. Bedeli ağır olmuştu onlar için. Aile kabullenememiş, erkek hiddetlenmiş, komşular garipsemiş, çocuklar boyun eğmesini istemişti ama kadın sürekli şiddete itiraz etmişti. Elinde hangi öz savunma aracı vardı ki itiraz etmiş ve kazanmıştı? “Bıktırdım herifi” dedi “Bıktırdım artık her gün ona diyordum beni niye dövüyorsun, Allah bizi eşit yaratmadı mı benim ne günahım var?”, erkeğin temsilcisi ise onu daha çok dövmekle, konu komşuya rezil etmekle, öldürmekle, üzerine kuma getirmekle tehdit etmiş. Ama o hiç bıkmamış, “öldürürsen öldür hiç olmazsa cennete giderim rahat ederim, kuma getirirsen önce seni, sonra o kadını sonra da kendimi öldürürüm” demiş. “Kendimi öldürürüm çünkü senin gibi bir adamla evli olduğum için.” Başkaları tarafından senaryosu çizilmiş acılı bir hayat yaşayan o kadının kızı pantolon giyebilmiş, evliliği reddetmiş, şimdilerde siyasette kadın mücadelesinde öncü olmuştur.

Atölyemizde birçok deneyim içerisinde erkeklerin partiyle tanıştıktan sonra kaba şiddetten vazgeçtiği de öne çıkıyordu. Yılları alan bir bilinç açığa çıkarma meselesi kararlılıkla sürdürüldüğünde yaşama yansımaları başlıyordu.

Kadınların “ev gezmeleri” olarak adlandırılan buluşmalarını aslında yöntem olarak kadın kültürünü erkek ideolojiye karşı koruma ve sürdürme öz savunması olarak görmek gerekiyor. Çünkü o buluşmalarda kadın olma kimliği sandıldığı aksine mağduriyet sohbetleri üzerine kurulu değildir. Pozitif bilimciliğin etkisinde değerlendirme yapan kesimler için o buluşmaları gerçekleştirenlerin “eve sıkıştırılmış, canı sıkılan, zaman geçirmek için bir araya gelen kadınlar” olarak değerlendirilmesi adeta bir gerçekliğin alt üst edilmesidir. Binlerce yıldır kadınların kadınlarla bir araya gelme tercihlerini kültürel bir noktadan ve tarihsel bağlamından koparılmadan ele almak ön açıcı olabilir. Kapitalist modernitenin içini boşaltmak için uğraştığı bu buluşmaların tarihsel kökeni belki de Tanrıçalık kültüründeki tapınaklarda bir araya gelen kadınların yaşam deneyimlerini olgunlaştırma ve bu deneyimleri genç kadın kuşaklara aktarma ritüellerinin bir devamı niteliğindedir. Ya da kadınların incir ağacının altında neden buluştuğu ve hatta bu buluşmadan rahatsız olanların incir ağaçlarını neden yakıp yıktıkları... Mitolojilerle karalanan kadın gerçekliği bugün bilimi tekelinde tutan kapitalist modernite ile derinleşerek manipüle edilmektedir. Evlerdeki buluşmalarda hastalıkların tedavisinden tutalım cinsel yaşama, cilt bakımından tutalım mayanın daha iyi nasıl kabarcacağına, gençlik hikâyelerinden tutalım daha birçok paylaşım ve dayanışma yaşanması gerçekleşiyor. Kadındaki akışkan enerjinin bir araya gelerek yaşatılmasının ritüelidir ev buluşmaları. Aslında doğal bir özgün örgütlülüktür. Kendi içinde disiplini olan, sırları saklanan, sinerji yayan bir örgütlülük. Bu ritüelin ahlaki yapısını, paylaşımlarını, yarattığı enerjiyi yaşamın hakikatiyle buluşturabilmek iddiası jineolojinin laboratuvarlarından biri olabilir.

Binlerce hikâyenin devam ettiği jineoloji buluşmalarında kadının öz savunması dediğimiz konu bizi etkileyen bir noktada genişliyor. Öz savunmayı sadece silah, bıçak, fiziksel savunma olarak düşünmeden önce zihniyetteki bilme biçimlerimizin netleşmesi gerekiyor. Kendi varlığını değerli kılmanın, kendini adlandırmanın, yaşamı kendi öz iradesiyle anlamlandırmanın kendisi öz savunma bilincini geliştiriyor. Kadın olmak aslında insan toplumsallığını sistemleştiren, bereketi kutsallaştıran, adaleti koruyan bir kültür. Ve bu kültür kadının kendi eliyle inşa ettiği toplum yararına kullandığı bir öz zihniyetin ürünü. Bunu biliyor olmak, farkına varmak zihnimize işlemeye başladıktan sonra arayışlarımız artıyor. Yaşadıklarımızın kader olmadığını erkek egemen zihniyetin bir ideolojik senaryosu olduğunu fark ettiğimiz noktada öfkemiz ve mücadele kararlılığımız artıyor.

Aslında kadınların öz savunması konusunda Kürt Özgürlük Hareketinin deneyimleri de ön açıcı olabilir. Sürekli ezilen, sömürülen, kendini ispatlamak zorunda kalan halk gerçekliğinden kendini tanımlayan, kendi tarihini bilen, özgürlük çizgisini netleştiren ve kendini yönetmek isteyen bir halk gerçekliğine dönüşmenin deneyimleri biz kadınlar için yöntem sorununa bir cevap olabilir.

Kadınlar olarak toplumsal statümüzü açığa çıkarmak önemli bir nokta. Belki daha da önemlisi kendimizi nasıl bir toplumsal statüde görmek istediğimiz, özgürlük sorununu nasıl aşacağımızdır. İnsan yitirdiği şeylerin değerli olduğunu fark ettiği noktada yitirilmelere itiraz ediyor. Biz kadınların da yitirmek istenen öz savunma gücümüzü, tarihimizi, bilme biçimlerimizi yeniden yaşamla buluşturma şansımız var. Bunun için yaşamımızda doğal kültürü sürdüren, moderniteyle bir türlü barışmayan, doğayla dostluğunu koparmayan ardılları olduğumuz annelerimizin ve ninelerimizin hikâyelerini dinleyebiliriz. Gizli kalmış, anlaşılamamış, küçümsenmiş, yasaklanmış hikâyelerini... Birçok hikâyede Tanrıçaların gizli kalmış direngen damarlarını, bilge kadın gücünü, evrendeki muhteşem uyumu görebiliriz.

Öz Savunmanın Temeli Olarak Bilinçlenme

Yvonne Heine
Çeviri: Meral Çiçek

Öz savunma, kadınların ve toplumların kurtuluşu için önemi şu günlerde Kuzey Suriye/Rojava ve Bakur'da iyice görünürlük kazanan bir konsepttir. Dünya çapında kadınlara yönelik doğrudan ve dolaylı saldırıların dalga düzeyinde yükseldiğini görebiliriz. Ancak söz konusu saldırılar burada, bireylerle sınırlı kalmayıp güçlü bir kadın hareketini yaşamın her alanında hedef aldığı için daha net görülebiliyor. Kuzey Suriye/Rojava'da kadınların devrimi yaşanıyor. Kadınlar askeri kurtuluş ve savunmada aktif yer alıyor ve özgür toplumun devrimci inşasının öncü gücü oluyorlar. Akla gelebilecek bütün alanlarda çalışıyorlar ama özellikle de özgür toplumun nasıl olması gerektiği konusunda kendilerine ait düşünceler geliştirip bunları uyguluyorlar. 'Erkeğin' bakış açılarıyla merkezinde yer aldığı ve bireyler arası ilişkileri egemenlik prensibi üzerinden belirleyen hakim ataerkil zihniyetle mücadele ediyorlar. Bu mücadelenin temelinde kolektif ve sürekli eğitim, eleştiri ve özeleştiri, toplumun bütün alanlarında öz örgütlenme gibi yöntemler yer alıyor. Yaşamın bütün alanlarında özerk kadın alanlarının yaratılması da buna dahildir.

Bu kadın devrimine saldırın, gözle görülür askeri saldırı ile sınırlı olmayıp ya hiç ya da çarpıtılmış bir biçimde yansıtıldığı için kamunun algı alanına girmediği noktada başlıyor. Kuzey Suriye ve Rojava'nın özgürlük mücadelesi çoğunlukla Kürt toplumunun ulusal mücadelesi olarak yansıtılıyor. Ancak bu mücadelenin özünde kadının kurtuluşu, farklı din, etnik ve cins kimliklerine sahip insanların çeşitlilik içinde özgür ortak yaşam ile ilgili olduğu gerçeği, bilerek görmezden geliniyor. Bu hususlar, Kuzey Suriye ve Rojava'da yaşamsal kılınan Kadın Kurtuluş İdeolojisi'nin temel unsurlarıdır. Kadın özgürlüğünden söz edildiği durumlarda bile, Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu'nda *kadınlar için* de, kazanımlardan faydalanabilmeleri için, yapıların inşa edildiği ileri sürülür. Oysa bu yapılar,

bizzat Kuzey Suriye ve Rojava'nın *kadınları tarafından* – kolektif bir şekilde geliştirilen özgür toplum perspektifi doğrultusunda - inşa ediliyor, geliştiriliyor ve savunuluyor. Türkiye'nin Suriye iç savaşına girişi ile birlikte artan Kuzey Suriye ve Rojava halkına yönelik saldırılar, bu anlamda özellikle de kadın devrimine karşı saldırılar olarak görülmeli.

Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu dışındaki realiteye bakıldığında, emperyalist devletlerce beyaz, zengin adamlarca, kendine güvenen, bütün insanların özgürlüğü için savaşan, büyüdükleri, uğruna savaşmışları ülkelerinin geleceği hakkında karar verebileceği ve kadınların buna karşı görünür bir direniş yükseltmeyeceği sanılıyor. Bu algının temelinde yatan nedir? Ben bunun temel nedenlerini neoliberalleşme ve onun sonucunda feminist hareketlerde ortaya çıkan pasifize olma halinde görüyorum. Bu hal, öz savunma tartışmasını sadece bedensel ve bireysel bir alana sınırlamıştır.

Bundan dolayı Öcalan tarafından geliştirilen *Gül Teorisi* ve Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu'nda kadınlar tarafından uygulanan ve benim burada gördüğüm öz savunmayı ele almak istiyorum. Feminist hareket ve bireylerin kendilerini tarihi açıdan önemli güçler olarak görmesi ve kendi savunmaları hakkında kafa yorması gerektiğini düşünüyorum. Bunu neden önemsediyimi ortaya koymaya çalışacağım.

Öz Savunma Çi ye?

Öncelikle -Öcalan'a ve Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu'ndaki uygulamaya dayalı olarak- öz savunma konseptini nasıl anladığımı ortaya koymak istiyorum.

Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu'nda halkın öz savunma görevini üstlenen farklı güçler var. Tümü genel toplumsal örgütlenmenin yanı sıra özgün örgütlenen kadın güçlerine de sahip: HPC *Jin*/HPC, *Kadın Asayiş*/Asayiş ve YPJ/YPG. HPC *Jin* (*ParastinaJin*)/HPC; komünlere bağlı savunma meclislerinin yürütücü gücü olup öncelikle mahallelerdeki savunmadan sorumludur. Kadın Asayiş/Asayiş; özgürleştirilmiş şehir ve köylerin savunmasından sorumlu. YPJ/YPG; özgürleştirilmiş bölgelerin dış hatlarının savunulmasından sorumlu.

'Klasik' anlamda savunma için görevlendirilen güçler bunlardır. Ancak öz savunma konseptine dayalı olarak, ideolojik ve örgütsel zeminde, Rojava ve Kuzey Suriye devriminin ataerkil karşıtı ideal ve hedeflerinin savunulması için çalışma yürüten bazı farklı güçlere değinmek istiyorum: *Jineoloji Akademisi* ve *Kongreya Star*.

Kongreya Star; kadın özgürlüğü için çalışan bütün örgütlü güçlerin çatı örgütüdür. Kongreya Star'ı savunma gücü olarak saymamın nedeni, örgütleme gücünü simgelemesidir. Örgütlenme derken kastedilen, kolektif bilincin geliştirilmesi ve ortak bir şekilde geliştirilen bu bilincin hayata geçirilmesi için kolektif bir güçtür. Kongreya Star, kadınların bir araya geldiği, ortak güçlerinin farkına varabildiği, paylaşılan sorunların görünürlük kazandığı, sorunlarının çözümü için ortak tartışabildiği ahlaki-politik toplumun alanlarını

yaratıyor. Her seferinde bu alanların çokluğu ve çeşitliliği karşısında hayranlık duyuyorum. Her şehirde, her köyde, çok farklı zihniyetlerin hakim olduğu her yerde, yapıcı ve pozitif mücadelesi ile bir enerjinin hissedildiği alanlar yaratılıyor. -En azından kendini özgürleşmiş sanan küresel kuzeyde- kadınların siyasi durum, ortak tarih ve güncel sorunları ortak bir şekilde tartışmak için bu kadar bir araya geldiği başka bir yer tanımıyorum.

Jineoloji Akademisi; demografya, etik-estetik, ekonomi, eğitim, sağlık, başta olmak üzere sosyal bilimler alanında kadın bakış açısıyla müdahalede bulunuyor. Jineoloji, kadınların tarihi, tarihsel toplumların yaşam tarzları, ataerkilliğin gelişimi, günümüz kadın ve toplumların durumunu inceliyor. Aynı zamanda özgür bir toplumda özgür ortak yaşamın nasıl olabileceğine dair yaklaşımları araştırıyor. Öcalan'ın özgür eş yaşamı, ataerkil ailenin adım adım aşılması, cinsiyetçilik ve rol modellerinin aşılmasına ilişkin önerilerini derinleştiriyor ve ekonomi, siyaset, tarih, demografya, ekoloji, eğitim, sağlık, etik ve estetik alanında ataerkil karşıtı temel biçimler geliştirmeye çalışıyor. İnşa edilmiş cins kimlikleri derin bir sorgulamaya tabi tutup, belirli rol modelleri analiz ediyor ve özgür bireye nasıl ulaşılabilmesine dair bilgi topluyor. Kadınların kendini tanımasını sağlayacak olanaklar arıyor. Özgürlük nedir? Yaşamın anlamı nedir? Nasıl bir toplumda yaşıyoruz? Onurum nedir? Ne istiyorum? Ataerkil karşıtı bir özgürlük savaşı nasıl olmalı?

Bütün bu sorgulamaların sonucu kendi sistemine, alternatifine, şiddet sarmalından ve Ortadoğu hatta bütün dünyadaki kaostan çıkış yoluna sahip bir güç ortaya çıktı. Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu'nda bu yeni sistem yaşıyor ve savunuluyor. Savunma, savunduğu toplum ve ütopya olmadan düşünülemez. Ve ütopya da, yani özgür bir toplumun inşası, onu savunan güçler olmadan düşünülemez. Çünkü Suriye, Rojava, Bakur, Ortadoğu'da kendini gösteren, *barış içindeki toplum ile pasifize olmuş toplum*¹ arasındaki farktır. Pasifize edilmiş, iradesiz kılınmış, itaatkar bir toplum, içinde yaşadığı baskıcı sistemi artık sorgulamadığı için, o toplumla mücadele etmek gerekmez. Toplumların kendini gelişmiş ve ilerlemeci algıladığı küresel kuzeydeki mevcut durum budur. Pasifize edilmiş insanlar, ne için yaşadıklarını artık bilmiyorlar. Gördüklerini engelleyebilecek herhangi bir araca sahip olmadıklarını bildiklerinden artık haber bülteni izlemeyen insanlar. İşini kaybetme korkusuyla 'gönüllü' olarak hastayken bile işe sürüklenen insanlar. Kariyeri engellediği için çocuk doğurmak istemeyen insanlar. Fırtına nedeniyle işe bir saat geciktiklerinden dolayı birbirinin boğazına yapışan insanlar. Çok fazla insanın aynı sorunu yaşadığını fark edemeyecek kadar sürekli olarak kendileriyle ilgilenen insanlar. Ne kendine ne de başkasına artık inanmayan, güvenmeyen insanlar. Birbirinden korkan insanlar. Dünyanın bozulmuşluğunu öylece kabullenmiş insanlar. Bize, bunun barış olduğu yalanı yutturulmak isteniyor.

¹ Almandaca iki kavram (Frieden&Befriedung) aynı köke sahiptir [ç.n.]

Rojava ve Kuzey Suriye’de kendine inanan, yaşamın değerini ve kendi onurunu bilen insanların nasıl bir güç geliştirebileceği her seferinde yeniden gözler önüne seriliyor. Bu insanlar nasıl yaşamak istedikleri konusunda bir fıkre ve başlayabilecekleri bir noktaya sahipler. Benim için, bu güç hakkındaki bilgi veya farkındalık, öz savunmanın gerçek özüdür. Bakur’da devlet doktrinine uymayan bir toplumun iradesine ne kadar hızlı ve acımasız saldırılar düzenlenebildiğini görebiliyoruz. Ve tam da bu nedenden ötürü fiziki savunmaya da ihtiyaç var. Yoksa hemen söndürülecekse yaşam onurumuza yeniden kavuşmamız ne işe yarar? Bütün gücümüzle siyasi çözümler için mücadele yürütsek de, kapitalizmin ve devletin temelinde yatan zihniyetin şiddetçiliğini unutmamalıyız ve her zaman şiddetin yeniden yükseltilmesine hazır olmalıyız. Küresel kuzeyde yaşayanlar olarak da günümüz kapitalist ulus-devletlerimizin vahşi tarihleri, özellikle de ‘cadıların’ küresel düzeyde imha edilmesi ve o cadıların bilgisi olmadan varlık kazanamayacağını bilmeliyiz.² Bugünkü ‘barışçı’ yaşamımız bunun üzerine kurulmuştur ve bakış açımızı küresel düzeyde genişletirsek kapitalist devlet sistemindeki yaşam için, yerinden etme, talan ve savaşın hala gerekli koşullar oluşturduğunu görürüz. Pek tabii bir şekilde şiddetsizlik hakkında konuştuğumuzda, bu gerçeği unutmamalıyız.

Bakur ve Kuzey Suriye/Rojava örneklerinde görüldüğü gibi, fiziki ve zihinsel öz savunma arasında bağ vardır. Şimdi tekrar fiziki olarak da savaşan savunma güçleri Parastina Jin, Asayiş ve YPJ’ye dönebilirim. Neyi savunduklarını, dolayısıyla ne için savaştıklarını, yani Abdullah Öcalan tarafından önerilen ve Jineoloji tarafından derinleştirilen özgür toplumun temellerini biliyorlar. Günlük olarak buna nasıl ulaşabileceklerini sorguluyorlar. Aslında aşmak istedikleri yöntemleri hâlâ kullanmak zorundalar. Silahı mümkün oldukça nasıl asgari düzeyde kullanabileceklerini tartışıyorlar. Başkalarına karşı egemenliği devralmadan devrimci güç olmanın ne anlama geldiğini tartışıyorlar. Devrimci kişilikler olarak, onları daha fazla özgürlük, sevgi ve güzelliğe götürecek yolu topluma açma sanatı üzerine konuşuyorlar. Devrimci kişiliğin temel özelliklerini, paylaşılan devrimci değerleri, bu değerlere birlikte ve toplumla paylaşım içinde nasıl yakınlaşabileceklerini tartışıyorlar. Öz savunma bu temelde yaşamın bütün alanlarında gerçekleşmelidir.

Şiddet Çi ye?

Savunma gerektiren saldırılara daha yakından bakalım. Öz savunmadan bahsettiğimizde neye karşı kendimizi savunduğumuzu, yani şiddetin ne olduğunu tanımlamak gerekiyor. Ben bu noktada Hannah Arendt’in tanımına yaslanmak istiyorum, zira şiddeti iktidardan ayırıyor. Arendt için şiddet; başkalarına, kendiliğinden yapmayacakları bir şeyi

² Silvia Federici (2015): Caliban ve Cadı Kadınlar, Mandelbaum Yay. Budapeşte

yaptırmak için kullanılan bir araç, bir yöntemdir. İktidar ise; insanların yasalar çerçevesinde başka insanlarla bir araya gelip ortak siyasi yaşama etkide bulunmasından ortaya çıkan bir güçtür. Bunu itaatten değil, inandıklarından yapıyorlar.³

Arendt, şiddetin farklı biçimlerini yoğun bir şekilde sorguladı. İncelediği hususlardan bir tanesi de, 60'lı, 70'li ve 80'li yıllardaki öğrenci hareketlerinde uygulanan karşı şiddet sorunsalıdır. Devrimci solun bazı kesimlerinde görülen şiddetin yüceltilmesini eleştiriyordu. Şiddeti sistemin değil, sadece 'personelin' değiştiği 'zafer' algısına karşı uyarılarda bulunuyordu. Olumlu örnek olarak 1956'da Hırvatistan'da yaşanan halk ayaklanmasını gösteriyordu. Bu örnekte ikna gücü ve zihinsel üstünlük sonucu, ordunun protestoculara karşı silah kullanmaya itiraz ettiğini ifade ediyor.

Arendt, siyasi sistemlerin her zaman iktidara -toplumsal iradenin ifadesi oldukları yön-
deki meşruluk- dayanmak zorunda olduğunu ve şiddetin tümüyle yerlerine geçemeyeceğini belirtiyor. İktidar, bu anlamda sadece bilinçli bir kamudan çıkabilir. Arendt, meclislere dayalı demokratik bir federasyonu savunup, bu federasyonun (öz)amacının insanların ortak bir irade üzerinden anlaşması ve bu ortak iradenin pratikleşmesi için gerekli kurumları oluşturması gerektiğini dile getiriyor. Kendine ait bir amacı olduğundan, böylesi bir sistemde şiddet aracına artık ihtiyaç kalmıyor. Her egemenlikli sistemin en azından ufak düzeyde iktidara dayandığını söylüyor. Toplumun itaat etmeye hazır kesimleri üzerinden meşruluk sağlanmadan totaliter egemenlik sistemleri de faşist Hitler Almanyası gibi mümkün olamazdı. Ama bu, sadece şiddete dayanan bir sistemin mümkün olmadığı, bilgi ve bilinç çalışmaları ile bu sistemin iktidar zeminini yok etmenin mümkün olduğu anlamına da gelir. Şiddet kullanan egemenlik sistemleri bu anlamda hiçbir zaman uzun vadeli düşünülemez, sonsuza dek var olamazlar.

Burada sorulması gereken soru şudur: Bilgi nasıl oluşuyor? Bilgiyi, üretim sürecini, pratik deneyimden kopuk olamayacak bir süreç olarak anlıyorum. Dolayısıyla toplumsal bir değişim için kolektivite, ortaklık, beraberlik deneyimlerinin sağlanabileceği alanların yaratılması şarttır. Rojava gibi alanlar. Bu alanlar, hakim şiddet biçimlerinden ötürü fiziki olarak da savunulmalı.

Neoliberal devletlerde yaşayanlar olarak nasıl yaşamak istediğimizle ilgili kolektif bir müzakerenin başlayacağını artık söyleyemeyiz. Çünkü bu müzakere, bireyin toplumdan kopartılması ve tüketim yoluyla oyalanması yoluyla tamamen devredışı bırakıldı. Pasifize edilmiş, iradesiz, bilinçsiz bir toplumdan söz etmeliyiz. Herkes küçük, bireysel iradeyi nihai olarak görüp, ta ki her türlü iktidardan izole olana kadar bunun uygulanması için kendilerini geri çekerler. Kendilerini inanılmaz ölçüde özgür sanan temsili demokrasinin 'yurttaşları' siyasi gelişmelere etkide bulunma imkanına sahip değil artık.

³ Hannah Arendt (1970): İktidar ve Şiddet, TB, Münih, Zürih, 15. Baskı, 2003

Acı, yoksulluk, hastalık, yıkım, insanların katledilmesini önleme imkanları yok. İnsaniyet ve duyarlılıklarını biraz koruyabilmiş olanlar, dünyadan haberleri izlemeyi bırakmış ve mücadele konusunda kendileri gibi düşünen çok dar bir kesim ile sınırlı kalıyorlar.

Öcalan'ın önerisi doğrultusunda Demokratik Konfederalizmi uygulama konusunda Kürt hareketi tarafından verilen çaba sonucu toplumun iradesini (yeniden) bulma süreci başlatılmış oldu. Bu süreçle birlikte açığa çıkan şiddetten bu sürecin bir yandan başarılı olduğunu görüyoruz; çünkü *"İktidarın ellerinden kaydığını hissedene iktidar sahipleri, bu iktidarın yerine şiddeti koyma eğilimine tarihte çok az karşı koyabilmişlerdir."*⁴

Ancak diğer yandan bu sürecin şiddeti önleyecek ve toplumu, hakikat ve özgürlük arayışının ne kadar acılı olduğuna hazırlayacak kadar yeterince geniş ve radikal yürütülmediğini görüyoruz. Türkiye'de şiddetin artışından bunu görebiliyoruz. Bu noktaya gelmek zorunda değildi. Öncesinde şiddetin patlamasını önlemek için birçok farklı imkan vardı. Erdoğan diktatöryal bir sistemi savunmaktadır. Suçludur. Ancak tek başına onu suçlamak yeterli değildir. Bütün demokratik güçlerin bilinç düzeyi daha yüksek olsaydı, devlet zihniyetinin arkasında nasıl bir şiddet yattığını daha derin anlamış olsalardı, toplum içindeki çalışma, alternatif yapıların ve farklı özgürlükçü hareketler arasındaki ilişkilerin inşası daha radikal ve yoğun yürütülmüş olsaydı ittifaklar daha güçlü kurulabilirdi, aradaki çelişkiler daha az önem arz ederdi ve bireysel ihtiyaçlar geriye itilmiş olurdu.⁵

Ne yapmalı?

Peki her yerde kadınlara ve toplumsal güçlere karşı artan şiddete verecek cevabımız nasıl olmalı? Kendimizi ve yanımızdaki insanları buna karşı nasıl savunuyoruz? Yukarıda bahsi edilen acizlik durumundan nasıl kurtarabilir ve dünyanın biçimlendirilmesinde nasıl yeniden rol oynayabiliriz? Devrimci bilinç ve güzellikle doldurulacak kolektif öğrenme ve tecrübe etme alanları yaratmak oldukça önemlidir. Ortak hakikat arayışının yoğunlaştırılması gerekiyor. Kadın olmanın (bugün kadın olarak tanımladığımızın binlerce yıl boyu inşa edildiğini bilsek de, bu durumu aşabilmek için inşa ediliğimiz gibi olduğumuzu kabul etmek zorundayız), yaşamanın, bir toplumu inşa etmenin ve savunmanın, özgür yaşamak istemenin ne anlama geldiğine ilişkin ortak ve derin bir sorgulama gerekiyor. Tarihimizin ve bu tarihin günümüzdeki kişiliklerimizi ve konseptleri nasıl belirlediğini araştırmamız gerekiyor. Toplumlarımızın anaerki formlardan nasıl ataerki formlara aktarıldığına ve bunların hangi değerlere dayandığına ilişkin -kolektif- bilince ihtiyaç var. İnsanın do-

⁴ HannahArendt (1970): İktidar ve Şiddet, sayfa 86

⁵ Bununla şiddetin sahibinin üstünü elbette ki örtmek istemiyorum. Kuşkusuz Erdoğan ve yardımcıları bu şiddetten sorumlu

ğası gereği kötü ve bencil olduğu ve bundan dolayı sadece ulus devlet ve kapitalizmde yaşayabileceği, daha doğrusu daha iyi işleyebileceği yönündeki yalanlara daha fazla kanmamak için kolektif bilince ihtiyacımız var. Örneğin tarihte olan ve hala var olan anaerkil toplumlar, özellikleri ne olursa olsun her insana karşı -hakkında kaygılanmak gibi- anaç değerlerle yaklaşıyor. Anaerkil toplumlar, herkesin ihtiyaçlarını esas alır. Kendilerini hiyerarşik örgütlemeyizler. Kararlar uzlaşma prensibi doğrultusunda alınır.⁶ Bu konuda var olan büyük bilgiyi yaymalıyız, kolektifleştirmeliyiz ve hepimizin içinde taşıdığı derin bilgi ile birleştirmeliyiz.

Ortak bir bilinci geliştirebilmek için Batı dünyasının Öcalan'ın felsefesini ve önerilerini ciddi bir biçimde tartışmaya ihtiyacı var. Bu ise derin bir anlama düzeyini gerekli kılıyor. Hem felsefenin hem de tarihsel koşulların anlaşılması gerekiyor. Böylesi bir sürecin zamana da ihtiyacı var, o nedenle bir an önce başlatılmalıdır. Şimdiye kadar duyduğum eleştirilerin hepsi batı merkezîyetçi. Ki bu eleştiri de, aslında (bazen) aşma iddiasında bulunduğu aynı ataerkil çizgiyi izliyor. Değersizleştirme ve nesneleştirmeye dayanıyor. Oysa dayanışmacı bir eleştiri güç katmayı, düzeltmeyi esas alır. İnsanların, toplumların, teorilerin güçlenebilmesi için fikir sunar. Batı dünyası Öcalan ve onu 'yol açan'⁷ olarak isimlendiren insanlar tarafından ortaya çıkarılan etkileyici, muhteşem ve artık pratik düzeye ulaşan düşünceleri tanınmalıdır.

Öcalan tarafından önerilen Demokratik Konfederalizm aslında insanları kolektif bir bilince götürecek örgütsel çerçeveyi oluşturuyor. Toplumların birbirini tanıyabilmesi ve paylaşabilmesi, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi (ki bunun için de önce tartışmaları gerek) ve böylece ortak bilinç oluşturma sürecine giriş yapabilmesi için gereken koşulları yaratıyor.

Pek de iyi sayılmayan durumumuzu gerçekten değiştirebilmek için demokratik güçlerin ortak mücadele gerekliliğine inanması lazım. Demokratik güçlerin, birlikte birçok renkle mücadeleyi mümkün kılan demokratik konfederalizmi sahiplenmesi bunun önkoşuludur. Kadının kurtuluşu için yerelde inşa edilen küresel bir feminist harekete ihtiyaç vardır. Bu hareket, pratik tartışmalar yürütmek ve sorunlara çözüm geliştirmek için gereken kolektif çerçeveyi oluşturur. Batılı demokrasilerde olduğu gibi, arkasında toplumsal bir güç bulunmadığı için kağıt üzerinde kalan haklara güvenmekle olmaz. Kadın kurtuluşunu bireyselleştiremeyiz. Bunun gerçekleştirilmesini bireylere bırakamayız. Kendimizi, sorunlarımızı ve tarihimizi birlikte bilip çözmeyi öğrenmeliyiz. Bunun içinse belirli yapılara ihtiyaç vardır.

⁶ Bkz. HeideGöttner-Abendroth'unJineoloji dergisinin son sayısında yayımlanmış makalesi

⁷ Reber: Yol açan

Ama her şeyden önce kendimize inanmalıyız. Hakikat arayışına çıkmış her insan için özgürlükçü düşüncelerin anlaşılır olduğunu farz etmeliyiz. Dayanımcı olmayan eleştiri ile zaman kaybetmek yerine birlikte mücadele edip (ki bu dayanımcı eleştiriyi de kapsar) pozitif örnekler yaratmalıyız ya da desteklemeliyiz.

Bu pozitif örneklerden bir tanesi de yaşamın her alanında kadın kurtuluşunun mekanı olarak Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu'dur. Böyle bir anlam biçmeliyiz ve var gücümüzle her alanda savunmalıyız. Rojava veya Kuzey Suriye/Rojava Federasyonu ile birlikte meclisler cumhuriyeti, komünal sosyalizm, radikal demokrasi veya Demokratik Konfederalizm-ya da nasıl bir ad koyarsak koyalım- rüyamızın gerçekleşmesi mümkün olmuştur. Gidilecek yol daha uzundur ama burada fikir, konsept ve ütopyaları gerçekleştirmenin alanı yaratılmıştır. Burada çok önemli deneyimler sağlanabilir, kendi ideallerine uyan bir şeyler inşa etmenin insiyatifi üstlenilebilir. Burada bastırılmış bir toplumu kurtuluşa götürmenin ve savunmanın ne demek olduğuna dair tecrübe kazanılabilir. Bu, bir daha kaybedilemez pratik, duygusal ve örgütsel bilgi demektir.

Bakur'un da var gücümüzle desteklenmesi gerekiyor. Kürt toplumuna karşı kullanılan şiddetin sadece etnik bir çatışma olarak sınırlandırılmayacağı artık görülmelidir. Kapitalizmle el ele yürüten diktatörlük sistemi inşa ediliyor. Kürt halkının imhası, daha kolay sömürülebilecek yeni insanların yerleştirilmesini mümkün kılıyor. Aynılaştırma, homojenleştirme ve insanları figüran ve işçi yapan egemenliğin, ataerkil mantığın bir üst aşamaya ulaşmasıdır. Bu mantık, onu durdurmak için elimizden gelen her şeyi yapmamamız durumunda, yaygınlaşacaktır. Buna karşı hem alternatifler inşa etmeliyiz ama hem de sıradan yürüyüş ve mitinglerin ötesinde iyi düşünülmüş ortak eylemler geliştirmeliyiz. Bu eylemler Erdoğan ve yardımcılarını durdurmalı ve toplumların özgürlükçü bilincini güçlendirmeye hizmet etmeli. Korkmamalıyız. Bunun bilincinde olmamız ve ortak hareket etmemiz durumunda saldırıların dayanımcı ve öz örgütlülüğe dayalı yapılarımızı güçlendireceğine inanmalıyız. Onların mücadelesinin bizim mücadelemiz olduğunu anlamalıyız. Sadece birlikte güçlü olduğumuzu ve sadece birlikte, sürekli ortaklaşarak gelişebileceğimizi bilmeliyiz.

Kolektif bilincin geliştirilmesi öz savunmanın anahtarıdır. Kolektif bilinç ile insanlar sömürülmeyi ve köleştirilmeyi reddeder. Bununla direniş büyük ve direnişle birlikte başka bir dünyaya özlem de. Bu süreç kolektif yürütüldüğünde hem ortak hem de bireysel güçle ilgili bilinç de artacaktır. Ve giderek daha fazla insan, özellikle de kadın, bu dünyada bir rol oynayabileceklerini, hatta oynamak zorunda olduklarını anlayacaktır.

Kimlik Kırım Mekanı Olan Hapishanelerde Kadının Öz Savunma Deneyimleri

Arîn Viyan

Öz Savunmaya Kısa Bir Bakış:

Öz savunma, toplumun siyasal-toplumsal zeminine, değer yargılarına, varlığının bir ifadesi olan diline, kültürüne, kimliğine ve inancına yönelik geliştirilen saldırılara karşı öz gücüne dayanarak kendini korumasıdır. Diğer bir deyişle, belirli bir zaman ve mekâna sıkıştırılmayan, herhangi bir nedene veya gerekçeye bağlanamayan, yüksek bir bilinç, örgütlülük ve eylem düzeyine dayalı bir sürekliliğe sahip olan insan/toplum duruşudur. Buna varlığını oluşturma, geliştirme ve koruma yaklaşımı da denebilir. Bu duruş, sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik, ideolojik, askeri, cinsel vb. tüm toplum/yaşam alanlarına içkindir. İktidarı amaç edinmeyen, öz gücüne dayanan, söz, karar ve irade gücü oluşturan, yine varlığa karşı oluşan- gelişen her türlü tehdite, saldırıya karşı ahlak ve vicdanı esas alan bir biçimde pratikleşir. Bu duruş, günümüzde oldukça geriletilmiş görölse de ahlaki-politik toplum olmanın öz bilinci ve sezgisine dayalı olarak varlığını sürdürmektedir. Çünkü öz savunma, *'demokratik siyasetin yoğunlaştırılmış hali'* olarak tüm saldırılara rağmen varlığını koruyan ahlaki-politik toplumun güvenliğini sağlama politikaları tarzında dünyanın pek çok bölgesinde aktif olarak geliştirilmektedir.

Bilimsel araştırmalar, öz savunma duruşunu insan varlığıyla sınırlandıramayacağımızı ufuk açıcı verilerle sunar. Maddenin yapıtaşı olan atom altı dünyada, maddenin içyapısında yapılan keşifler öz savunmanın her şey ve herkes için gerekli ve geçerli olduğunu düşünmemize yol açar. Son derece hareketli ve kendi etrafında hızlı dönüşler yapan elektronlar üzerinde yapılan bir deneyin sonuçları bile bizi öz savunma konusunda insan merkezli yaklaşımdan korumaya yeterlidir. Söz konusu deneyde elektronların etrafına bir

çember kurulur ve bu çember yavaş yavaş daraltılır. Çember daraldıkça elektronların tahammülü azalır ve kaçıp kurtulma eğilimiyle normal hızlarının çok çok üstüne çıkarlar. Özcesi, varlık alanı daraltılan ve bunu yok edilme tehditi olarak algılayan elektronlar yaşamı seçerek direnişe geçer. Hem böylesi deneyler hem de kendi tanıklıklarımız, gözlemlerimiz doğada/ dünyada bulunan her şeyin kendini koruma, savunma eğilimi gösterdiğini, kimi varlıklarda bu mekanizmanın genetik-doğal olarak geliştiğini, insan gibi varlıklarda da sonradan oluşturulduğunu düşünmemizde yol açmaktadır. Hemen her şeyin bir öz savunma duruşu vardır. Bunda netiz ancak kendimizden emin olarak ifade edebileceğimiz bitki, hayvan ve insan eko-sistemlerindeki öz savunma mekanizmalarıdır. Bu eko-sistemlerde, öz savunma mekanizmasının gelişebilmesi için somut bir saldırı şartı yoktur.¹ Hasılı, her canlının bir öz savunma mekanizması vardır.

Farkında olduğumuz ve bilebildiğimiz evrim sürecinin şimdilik son halkası ve özeti olan insanda ise durum biraz daha farklıdır. İnsan yavrusunun doğduğu anda kendini savunacak belirgin bir özelliğe sahip olmaması dikkat çekicidir. Bunu, insan varlığının savunmaya ihtiyacı yoktur tarzında yorumlamak mümkün müdür? Avcı erkeğin zamana damgasını vurmaya çalıştığı döneme bile baktığımızda diğer canlılardan daha fazla savunmaya ihtiyacı olduğunu görürüz. İnsanın da diğer canlılar gibi sel, deprem, çığ, yıldırım gibi doğal tehlikeler karşısında kendini koruma ihtiyacı olduğu kadar, kendi türünden veya diğer türlerden gelecek saldırılara karşı da kendini savunma mekanizmaları oluşturma gereksinimi vardır. Hasılı, insan varlığının doğuştan mekanizması yoksa kendini savunmaya ihtiyacı yoktur diyemeyiz. Aksine herkesten ve her şeyden daha fazla buna ihtiyaç duyar ve bunun için de pek çok

⁶ Gülün dikenli, pek çok bitkinin kuytuluklarda, zirvelerde yetişmesi, kimi bitkilerin hiçbir canlının giremediği bataklık türü yerlerde bitmesi bir çeşit öz savunmadır ve genettiktir. Hayvan eko-sisteminde de buna benzer genetik savunma mekanizmaları bulunmaktadır. Kurtların ve iri et yiyicilerin yoğun olarak yaşadığı coğrafyalarda yaşayan geyiklerin kurtlardan korunmak için kullandıkları iri çatallı boynuzları, iri et yiyicinin pençesine düşmemek, kaçmak, sıçramak için kullandıkları güçlü ayakları vardır. Bu ayaklar, geyiği bölgesinin en hızlı koşucusuna ve yüksek sıçrayışlar yapabilen ‘*atletine*’ dönüştürür. Kar tavşanının derisinin yaz mevsiminde kahverengiye, kışın da beyaz renge dönüşmesi de muhteşem bir savunma mekanizmasıdır. Yine kara salyangozunun ve kaplumbağanın kalın, dayanıklı kabukları onlar için paha biçilmez, güvenli bir savunma yuvasıdır. Bunun yanında, pek çok bitki ve hayvanın yok olmaya karşı geliştirdiği üremeyi artırma yöntemi de önemli bir savunma biçimidir. Kısacası doğadaki her varlığın özünde yaşam eğilimi güçlüdür ve tüm varlıkların en temel ilkesi hayatta kalmayı başarmadır. Bu ilkenin uygulanmasında aynı türden olan varlıkların birbiriyle dayanışma halinde olduğunu belirtmek de mümkündür. Yani doğada varlığını koruma amacıyla gerçekleştirilen buluşmalar, ortaklaşmalar söz konusudur. Fil, bizon, geyik, ceylan vb. pek çok hayvan türünün sürüler halinde yaşaması buna örnek verilebilir. Sürünün üyesi ne kadar çoksa hayatta kalma şansı da o kadar artmaktadır.

araç geliştirir. İnsan varlığı, bu gereksinimi düşünce yetisine dayanarak karşılar. Bu icratları düşünen hayvan, alet yapan canlı, politik hayvan, sosyal varlık, konuşan hayvan gibi adlandırmalarla diğer türlerden farklı ele alınmasına yol açmıştır. Türümüz milyonlarca yıl önce topluluklar halinde hareket ederek varlığını korumayı başarmıştır. Bu biyolojik savunmadır, bitki ve hayvanlarda gelişenle aynıdır. Buna güvenliği dürtükleyen güdüye dayalı savunma demek de mümkündür. Türümüz, içimizden gelen saldırılara karşı da aynı temelde kendini savunmuştur. Zaten söz konusu ettiğimiz dönemin tüm saldırıları- kimden gelirse gelsin- karşısında savunma geliştirilmezse ölümle sonuçlanmaktadır. Bu aşamada topluluk halinde birlikte yaşamayı geliştiren insan, zamanla ortak bir ruha dayanan tek bir vücut gibi hareket etmeye başlamıştır. Bu ortak ruh, topluluğun kimliği anlamına gelen totemdir. Bu ortaklaşmayla birlikte savunma, ortak değeri koruma anlamını yüklenmiş ve totem etrafında birleşilerek toplumsallaşmaya geçiş yapılmıştır.

Toplumsallık, kendini ve yaşamını korumayı ve sürdürmeyi başarmadır. Buna ikinci doğa adlandırmasıyla kültürleşme de denilmektedir. Tümüyle bir insan yaratımıdır ve insan bunun atmosferinde gelişmekte, varlığını sürdürmektedir. Erkek öncülüğünde oluşmaya başlayan sömürme, egemen olma, hükmetme müptelası olan kesim de ilk ve en önce varlığı sürdürmenin güvencesi olan bu değere yani toplumsallaşmaya saldırır. Bu saldırı, toplumun kalbine kanserli bir hücre olarak yerleşmeye çalışan kapitalizmin zehirli kılıçlarından biri olan ulus-devletle adeta doruklarına ulaşır. Tekçilik (tek bayrak, tek dil, tek devlet, tek ulus vb.) üzerinden yükselen ulus-devlet, insan toplumsallığını, özgürlüğü, eşitliği, adaleti ve kimlikleri kıyıma tabi tutan bir canavar olarak devreye girer. Böylece avcı-kurnaz adamın, en temelde kadın öncülüğünde gelişen toplumsallığa karşı geliştirdiği vahşi saldırı, ulus-devletle zirveye çıkar ve toplum dağılma tehlikesiyle yüz yüze gelir. Toplum bu saldırının sonucunda üst ve alt toplum tarzında ikiye bölünür ve tarih boyunca aldığı yaralar derinleşir. Üst olan devlet, doğal, eşitlikçi-ortakçı, özgür toplum özelliklerini dağıtarak önce tabakalara ayırır, sonra da sınıflara böler. Başta kadınlar olmak üzere herkesi ve her şeyi kendi mülkü haline getirir. Toplumun ak dediğine kara, doğru dediğine yanlış, günah dediğine sevap, yasak/haram dediğine serbest/helal, gerçek dediğine yalan, kötü dediğine iyi der ve buna bir de kutsallık atfeder. Böylece topluma karşı yapılan her saldırı tanrının güvencesi altına alınır. Buna itiraz eden, karşı çıkan, direnen herkes de şeytan, cadı, düşman, terörist olarak damgalanır.

Ancak tüm bunlara rağmen, toplumda ya da insan sistemimizde direniş hiç durmadı. Üst toplumun sistemlerine karşı gerçek toplumda- üst toplum özünde iğdiş edilmiş ve artık gerçek anlamda toplum olmayan haldir- her çağ ve mekanda en uzun sürede kadın öncülüğünde, diğer zamanlarda da kadın desteği ve yönlendirmesiyle gelişen direnişler aralıksız sürdü. Güçlü bir örgütlülüğe dayanarak öz savunmasını geliştiren inançlar, kimlikler, kültürler vb. varlığını koruyabildi, ancak bunu yapamayanlar neredeyse yok olup gitti. Bu nedenle öz savunma, güçlü bir tarih-toplum bilinç ve sezgisine dayanan örgütlü, stratejik bir yaşam ilkesi ve duruşu olarak geliştirilmek durumundadır.

Özelde biz kadınlar, eşit ve özgür yaşamın yolunun öz savunmamızı yapmaktan geçtiğini bilmek zorundayız. Özgür kadın kimliğini sahiplenmek, koca dünyayı sırtta taşımak kadar zor ve ağır gelebilir. Ancak farkında olalım veya olmayalım, her kadın doğduğu andan itibaren zaten dünyayı sırtında taşımaya başlar. İnsanı, doğayı ve hatta evreni besler, büyütür, bakımını yapar. Binlerce yıldır ise avcı erkek gelir ve kadının bu yaratımına, emeğine konar. Öz savunma demek, buna dur demektir, bizden çalınıp duranı geri almak demektir. Bu nedenle kadınlar nerede olurlarsa olsunlar bir çiçek titizliğinde bakımını yaptıkları yaşamı, toplum/ tarih/ kültür yaratıcısı olan ilk analarından devraldıkları özgürlük tutkusunu, bilince, örgütlülüğe, eyleme dönüştürerek savunabilmelidirler.

Hapishanelerde Öz Savunma

Hapishaneler, erkek-devlet sisteminin iktidarını üretip korumaya çalıştığı önemli alanlardan biridir. İster tanrıdan icazet alsın ister yaradan, erkeğin egemen olmasıyla birlikte kurulan devlet, her çağda kendisine biat etmeyene, karşı çıkana saldırmıştır. Bu saldırı kimi zaman öldürmeye, kimi zaman da hapsetme/kapatmayla sonuçlanabilmiştir. Özcesi, efendi-köle ikilemiyle toplum bölündüğü zamandan beri hapishaneler de vardır.

Eril-egemen sistem toplumu-insanı nasıl yöneteceğine dair sürekli bir arayış içindedir. Bilim alanları da bu ihtiyacı giderme amacıyla aralıksız deneyler yapar. Ulaştığı sonuçları onun için dönmeye devam eder. Her biri, bir hayvan türünün Auschwitz'ine dönüştürülen bilim laboratuvarlarından birine kapatılan kurbağalar üzerinde çeşitli deneyler yapılır. Bunlardan birinde ısıtılan sıcak suyun içine bir kurbağa atılır. Bu kurbağa hemen dışarı zıplar ve kaçır. Açık-ağır yönelime karşı hızla bir öz savunmanın devreye girdiği fark edilmiş olur. Bunun üzerine kurbağa normal soğuk suya konur. Kurbağa bunu kendi doğal yaşam alanı sanarak tepki vermez. Bu su bir ocağın üzerine konulur ve ocak açılır. Su, dibinde yanan ateşin etkisiyle yavaş yavaş ısınmaya başlar. Ancak kurbağa bu değişimi-tehlikeyi sezmez, fark etmez. Sudaki ısınma derecesine paralel olarak önce vücudu uyuşur, sonra da yavaş yavaş pişer ve ölür. Kurbağa başına gelen bu felaketi algılayamadığı için karşı koymaz, duruma teslim olur. Hapishaneler de tıpkı kurbağanın içine atıldığı tenceredeki su gibi dizayn edilmiş mekanlardır. Bu mekanlara konulan muhaliflere açık şiddet ve işkenceyle yöneldiğinde, direniş yanıtı alınır büyük oranda. Daha inceltilmiş politikalar ise çeşitli sonuçlar verir.

Egemenlerin karşıtlarına karşı geliştirdiği zindan uygulaması tarihin ilk dönemlerine kadar uzanır. İbraniler isyancıları boş sarnıçlarda tutarlardı. Eski Roma ve Yunanistan'da isyancılar kullanılmayan maden ve taş ocaklarına konulurdu. Bu iki örnekte de görüleceği gibi eski zamanlarda sadece hapsedme amacıyla tasarlanmış yapılar yoktur. İslamiyetin ilk yıllarında da böyledir. Asiler, Mescit-i Şerif'in dehlizlerine kapatılırdı. Verdiğimiz örneklerin tümünde amaç isyankarı –içinde teslim alma arzusunu barındırsa da- infaz

edilinceye kadar toplum dışında tutmak, acı çektirmektir. Kale burçları, kuleleri, saray dehlizleri yani en kötü ve en karanlık mekanları, M.S. 7-8. yy'larda kilisenin hapsetmeyi bir cezalandırma biçimi olarak benimsemesinde kadar kısa süreli kapatılma yerleri olarak kullanıldı. Bu tarihle birlikte manastırlar kiliseyi eleştiren kişileri ehlileştirme, yola getirme amacına uygun olarak düzenlendi ve isyankar insanlar buraya kapatıldı. 12. yy'da ise İngiltere'de muhaliflerin toplumun dışında tutulması için hapishaneler kuruldu. İngiltere Kralı II. Henry 1166 yılında, kraliyet mahkemesinde yargılanan muhaliflerin konulması için her ilde bir 'özel cezaevi' kurulmasını emrederek, kapatmanın bir politika olarak geliştirilmesini başlatmış oldu. Böylece zindan ölüm, dayak vb cezaların infaz edilmesine kadar tutma mekanı olmaktan çıkıp islah etme, teslim alma, pişman ettirme mekanına dönüştü. Ki bu amaçla kurulan ilk cezaevlerine '*ıslah*' denilmesi de bundan kaynaklıdır. Bu mekanlara kapatılan birey acı çektirme, ağır koşullarda çalıştırma ve sıkı bir disiplin altında aç bırakma gibi yöntemlerle '*ıslah*' edilmeye çalışılıyordu.

Çağımızda, kullanılan hapishane modelinin temeli ise 1596 yılında Amsterdam'da kurulan Rasphois hapishanesiyle atıldı. Burada muhaliflere uygulanan yöntemler tecrit ve sıkı bir denetim-disiplin altında zorunlu çalıştırmadır. Hücreye konularak tecrit edilen bireyin ruhunda ve düşüncesinde boşluk oluşturma hedeflenir, oluşturulan bu boşluklar da ruhani metinlerle doldurulmaya çalışılırdı. Amaç bireyi kendi olmaktan çıkarma ve yeniden programlamaydı. Özellikle '*İngiliz modeli*' hapishane projesiyle ağır tecrit altında, bireyde hakim ideoloji yeniden oluşturulmaya çalışıldı. 19. yy'a kadar, psikoloji gibi bilimlerden faydalanılarak, tutsak alınan ruhu ve düşüncelerine saldırıldı, mutlak itaate ve teslimiyete zorlandı. İngiliz sömürgeciliğine karşı direnenleri, muhalifleri hedef alan bu uygulama 19. yy'ın başlarında yerini '*İrlanda sistemi*' ne bıraktı. Bu model üç aşamalı uygulandı. İlk aşamada tutsak tecrit ve yalıtıma dayalı olarak hücrede tutuldu. İkinci aşamada, tutsak hücreden alınıp başka tutsaklarla bir araya getirilir ve çalıştırılırdı. Üçüncü aşamada ise yola getirildiği düşünülen tutsak özel yöntemlerle sınanırdı. Boyun eğdiğini, istenilen tarzda programlandığını ispatlayamayan tutsak yeniden hücreye kapatılırdı. Bu uygulamada tutuklu kalma süresi belirlenmezdi, serbest bırakılma, teslimiyete ve egemen ideolojiye göre programlanmaya bağlıydı.

Tutsaklar arasında adli-siyasi ayrımı 19.yy sonrasında Avrupa ve Amerika hapishanelerinde yapılmaya başlandı ve hücre uygulaması da politik tutsaklara uygulama biçiminde sınırlandırıldı. Buna fiziki ve psikolojik işkence yöntemleri de eklendi. Bu uygulamalar 20.yy'ın sonuna kadar ABD eliyle Vietnam'da, Hitler eliyle Almanya'da, İngiltere tarafından IRA militanlarına, İtalya'da da Kızıl Tugaylara karşı aralıksız sürdürüldü. Bunun karşısında muazzam direnişler de sergilendi. Türkiye'de ise bireyin ruh ve düşüncelerini hedef alan modern zindan örneği Nazilerle aynı dönemde geliştirildi. 1944 yılında Samsun Han'ında inşa edilen tabutluk hücrelerde komünistlere/ muhaliflere karşı boyun eğdirme politikası uygulanmaya konuldu. Almanya'dan ithal edilmiş ağır işkence yöntemleriyle tutsaklar pişman ettirilmek istendi. Aylarca süren göz altılardan '*ya teslim ol ya*

da işkence altında öl'" dayatmalarıyla her türlü yöntem uygulandı. Muhalifleri ' ada hapishaneleri' ne kapatma bir yöntemdi. Bunda amaç, tutsağın o koşullarda ölümcül hastalıklara yakalanması ve acı içinde hayatını kaybetmesiydi. İmralı ada hapishanesi bu amaçla kullanılan bir yerdi. Yılmaz Güney oraya kapatılmış, uzun süre kalmamasına, oradan kaçmayı başarmasına rağmen hastalık nedeniyle erken bir zamanda hayatını kaybetmişti. Bu uygulama, bugün Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'a karşı epey ağırlaştırılmış bir şekilde uygulanmakta ve buna karşı geliştirilen muazzam direniş sonucu yaklaşık on sekiz yıldır aralıksız sürdürülmektedir.

Egemenlerin muhaliflerini/kaşıtlarını yok etmek için tasarladığı hapishaneler her dönemde de güçlü bir direniş ve öz savunma mevsisine dönüştürülmektedir. Lenin'in sosyalist devrimin öncülüğünü yapan partisinin hazırlık aşamasını 1889 yılında zindanda yapması, Fidel Castro'nun Küba devriminin temellerini tutsak iken atması, Abdullah Öcalan'ın özgürlük mücadelelerinin temellerini yedi ay süren hapishane koşullarında oluşturması öz savunmanın ne kadar zirvede geliştirildiğinin somut örnekleri olmaktadır. Yine tarihe mal olan Saygon zindanlarında, Haydari kampında ve Diyarbakır 5 No'lu zindanda geliştirilen, dillere destan olmuş direnişler, egemenlerin güçlü bir öz savunmayla yenilgiye uğratılabildiğinin somut örnekleridir. Kuzey İrlanda zindanlarında kendisine *"ben bir tarla kışınıyım"* diyen Bobby Sands'ın bedenini 1981 yılını altmış altı gününe yayararak eriten ve boyun eğceğime aşıltan ölürüm diyen çığlığı, 1982 yılı 21 Mart'ında halkının çağdaş Kawa dediği büyük devrimci öncü Mazlum Doğan'ın elindeki üç kibrit çöpünde ateşe dönüşmüştür. Bu ateş, 1982 yılı 18 Mayıs'ında halk öncüleri Ferhat Kurtay, Eşref Anyık, Mahmut Zengin ve Necmi Öner'den oluşan yekvücudu tutuşturmuştur. Bu ateş, 1982'in 14 Temmuz'unda M. Hayri Durmuş, Kemal Pir, Akif Yılmaz, Ali Çiçek adlarında devrimin, başarmanın, adanmanın kendisi olup, ilkeli, büyük halk komutanı M. Hayri Durmuş'un ağzından *'ölüm orucuna başlıyoruz'* söz bombasına dönüşerek faşizmin kalesini kendi başına yıkmıştır. Halkların zalime, zorbaya karşı geliştirdiği öz savunma ve direnişin kaynağını tutan ellerden biri, çok ağır işkence ortamında *"kadın koğuşundan itirafçı çıkmayacak"* diyen ve bunu başaran kadın özgürlük mücadelesinin öncüsü Sakine Cansız'ın elidir.

Hapishanelerde Gelişen Öz Savunma Direnişlerinde Kadının Rengi

İnsan onuruna, özgürlüğe karşı en vahşi saldırıların geliştirildiği mekanların başında gelen hapishanelerde, Kürt özgürlük hareketinin tutsak kadınları -kendilerine özgün tarihlerde- 1979'la birlikte başlayan ve 1982'de doruğuna ulaşan büyük zindan direniş geleneğini miras alır. Diyarbakır askeri cezaevinde oluşturulan ve son yıllarda pek çok filme, belgesele hatta diziye konu olan bu miras, belki bir asır belki de daha fazla zamanda devrimcilerin/ muhaliflerin öz savunmalarını gerçekleştirebilmelerini sağlayacak yoğunlukta, derinlikte bir mirastır. Ve direnişe dayalı geliştirilecek bir öz savunmayla

faşizmin yenilgiye uğratılabileceğinin de kanıtıdır. Hapishanelerde başarıyla uygulanan öz savunmanın dışarıda koskoca bir mücadeleye yol açabileceğinin de örneğidir. Diyarbakır/Amed zindan direnişi etrafında darbe koşullarında gelişen ile hareketi, insan hakları kuruluşları günümüzde de güçlü direniş alanları olarak varlıklarını sürdürmektedir. Hem bu hem de direnişin dışarıda gerilla dalgasına dönüşerek dağlara vurması; Serhildan dalgası olarak köylere, kentlere yayılması; zindanda savunulan ahlaki/politik toplum onurunun kanatlanıp dışarıda toplumsallaşması anlamına gelmektedir. Dışarıda ezilen demokratik toplumun, Amed zindanında korunarak yeniden dışarı taşırılmasını sağlayan bu direniş mirası, kadın zindan öz savunmalarında direnişin ruhu olarak yerini almaktadır ve varlığını, kimliğini, düşlerini savunma direnişinde ete-kemiğe bürünerek bir karaktere dönüşmektedir.

Günümüzde, Türkiye cezaevlerinde tutulan politik kadın tutsakların hemen hepsi, belirttiğimiz zindan direnişinin dışarıda örgüte, eyleme dönüşmesi daha doğrusu toplumsallaşmasıyla, sistem karşıtı mücadeleye girişen ve bunu yaparken esir alınan kadınlardır. Bu kadınlar, tutsak alındıktan sonra eseri oldukları zindan direniş-öz savunma geleneğinin sürdürücüsü olma sorumluluğunu yüklenmişlerdir. Özgürlük mücadelesinde, 1992 yılıyla birlikte yoğun kadın tutuklanmaları başlar. Bu kadınların yaş ortalamaları oldukça gençtir. Ciddi bir politik deneyime sahip olmayan, ancak yüreğini, zihnini, bedenini özgürlüğe sonuna kadar açan bu kadınlar, Mazlum, Kemal, Hayri, Ferhat, Sakinelerin başlatıcısı ve geliştiricisi olduğu direniş geleneğini gözaltında (ışkence tezgahlarında), mahkemelerde ve koşullarda sürdürmekte tereddüt etmezler. Kadın tutsaklar, sıcak mücadele sahalardan koparılıp konuldukları bu mekanlarda, eril egemen inkarcı sistemi ideolojik ve siyasi olarak yenebileceklerinin farkındalığıyla, ilk iş olarak yıllardır zindanda oluşturulan devrimci kazanımların üzerinden güçlü bir örgütlü bileşime dönüşürler. Özel savaş politikalarının 1984'lerde birlikte devreye koyduğu rehabilitasyon ve teslim alma uygulamalarına karşı özgürlük hareketinin devrimci direniş –öz savunma çizgisini ve örgütlü- komünal yaşamını devreye koyarlar. Kısacası fiziksel direniş imkanı çalınan kadın zindanda manevi direnişe geçer ve dışarıdaki mücadeleyi besleme sorumluluğunu üstlenir. Fiili-manevi tüm eylemlerin odağında dışarıda yürütülen mücadele, halka-demokratik topluma yapılan saldırılar gibi nedenler yer alır. Kadınlar, erkek yoldaşlarıyla birlikte bulundukları mekanlarda yaşadıkları sorunları öne çıkarmamaya, direnişin merkezine oturtmadan kendi koşullarında çözme ilkesel düzeyde ele alırlar. İlk yıllarda politik kimliğin tanınması için geliştirilen mahkeme boykotları, açlık grevi eylemleri dışında geliştirdikleri hiçbir fiili eylemde kendi koşullarını iyileştirmeye dönük bir talep yer almaz, yer aldığı zamanda bile en son talep durumunda olur. 1998 yılına kadar, kadın tutsakların direniş ve öz savunma yöntemleri daha çok kolektiftir. Bilinci ve kişiliği geliştirme, eril-egemen sistemden kopma ve özgürleşme amacıyla geliştirilen ve diyalog yöntemini esas alan eğitimler-paylaşımlar, güçlü bir dayanışmayı, birbirini tamamlamayı hedefleyen kişilik çözümlemesini, eleştiri-özeleştiriye kapsayan paylaşımlar-

tartışma platformları, günün yirmi dört saatinin maddi-manevi her açıdan komünal düzenlenmesi kolektif öz savunmanın kimi örnekleridir. Kadınların, yaşamlarının merkezine eğitimi, örgütlülüğü, komünallığı oturtması dört duvar arasında kadın yaratımı vahaların oluşmasını sağlar. Zindanda geliştirilen öz savunma ve bilinçli direnişle kadınlar, erkek egemen sistem dışında bir yaşamın kurulabileceğini, geliştirilebileceğini, kadının özgürleştikçe sevilme düzeyine gelebileceğini kendi emek ve çabalarıyla deneyimler ve tadına varır.

Bununla birlikte kadınlar, sadece erkek devlete karşı değil, aynı mevzide yer aldığı erkeğe karşı da öz savunma geliştirmek durumundadır. Biat etmeye, teslim almaya zorlayan devletin yanında iktidar olmaya, hükmetmeye meyilli ve bunu gerçekleştirmek için kadının gözü gibi koruduğu özgürlük değerlerine saldırmaktan geri durmayan yoldaş sıfatı altındaki kimi erkekler de kadınlar için büyük tehdittir. Bu tehdidin aktifleştirdiği bir zamanda yani 1998 yılının 21 Mart'ında, hem içerde hem de dışarda köleleştirmeye duyduğu büyük öfkeyle, erkek egemenliğinin tüm dayatmalarına karşı güçlü bir öz savunma duruşunu sergileyen, özgür yaşamın yaratıcısı kadınların ardıllarından biri olan asiler diyarının usta devrimcisi Sema Yüce, bedenini çayır çayır yakarak, kadını öz savunma direnişine büyük bir eşik atlatır. Sema, *"Mücadelenin geldiği düzey bunun alanımızda yürütülen partileşme çalışmalarında bulduğu ifade sonucu şu gerçeği kavıyorum; nasıl ki gökyüzünde iki güneş yoksa ve olmayacaksa bir insan için, özgürleşmek isteyen bir kadın için iki yaşam seçeneği, moral merkez olamaz. Bu satırları yazdığım anda kendimde düşünsel, moral, yaşamsal açıdan Başkan Apo'yu tek merkez haline getirdiğim, kendimdeki tüm iç engelleri aştığım andır."*² derken aslında hapisane kadın öz savunmasında kadın özgürlükçü süreci de başlatmış olur. Sema Yüce'nin eylemine kadar kadınlar, ağırlıkta erkek yoldaşlarının öncülüğünü yaptığı bir direniş-öz savunma sistemini geliştirmiştir. 1996 yılı 30 Haziran'ında Dersimde fedai eylemi yapan Zeynep Kınacı (Zilan), cezaevindeki kadın tutsakları yoğunca etkilemiş ve bunun sonucunda kadın renginde direniş ve öz savunma geliştirme arayışları baş göstermiştir. Ancak, Sema Yüce'nin eylemine kadar, kadın kimliğinin öncülüğünde de bir öz savunma süreci tam anlamıyla geliştirilememiştir. Bu anlamda Sema, Zilan'ın dışarıda kadınlar için oynadığı rolü zindanda oynamış ve Kürt Halk Önderi Abdullah Öcalan'ın 8 Mart 1998'de ilan ettiği Kadın Eksenli Kurtuluş İdeolojisi'ne "... beynimi, yüreğimi ve bedenimi 8 Mart'tan 21 Mart'a ulaşan ateşten bir köprü yapmak istiyorum... Kadınlar küllenen Kürt ateşinin kıvılcımlarıdır. Küllerinden yeniden doğmayı başaran, bunun kıvılcımı olabilen her kadın özgür Kürdistan'ın dokuyucusu olacaktır." biçiminde coşkuyla cevap vermiş, tutsak kadınların bu ideolojiyi sahipleneceğini eylemiyle ilan etmiştir. Sema'nın eylemi kadın için de erkek için de bir dönüm noktasıdır. Dersimde Zilan, Çanakkale zindanında Sema, Öcalan'ın da öncülüğünde insan evrenindeki çelişkiyi ulus-sınıf çelişkisinden ibaret gören yaklaşım ve düşüncelerin yanlışlığına işaret

² Sema Yüce'nin eylem öncesi yazıp bıraktığı son mektubundan.

ederek başat çelişkinin cins çelişkisi olduğunu belirlemiş, o güne kadar “kadın sorunun sosyalizm kurulduktan sonra çözülürü savunan tüm öğreti ve pratiklere de geçit verilemeyeceğini deklere etmiştir. Bu iki devrimci kadın, kadınları ve erkekleri, *“cins sorunu çözülmeye ulus da kurtulmaz, sosyalizm de kurulmaz!”* hakikatiyle yüzleştirmişlerdir.

Özgürlük hareketinin cins çelişkisine yaklaşımı aslında 1987 yılından beri böyledir. Ancak bu düzeyin kadınla yoğun olarak buluşması, dışarıda Zilan’ın, içerde ise Sema’nın bu hakikati eylemsel bir ifadeye kavuşturmasıyla gerçekleşebildi. Kürt Halk Önderi Öcalan’ın kadınlar için anlamının farkındalığıyla³ *“tek varlığımı, kendimi, başkan Apo’ya adıyorum.”* noktasında olan Sema Yüce, eylem öncesi yazdığı mektubunda, *“...her gün her an devrim ateşinde yürüyerek yanmayı, bunun sırrını kavramayı çok istedim. Gördüm ki, bu kendini aşan insan eylemidir. Bu kararı verdikten sonra, tekrar tekrar büyük bir iç savaşı yaşadım. Kendimde bütün beşeri zaafıların ayartıcı gücünü son bir kez gördüm ve yendim. Özgür yaşam adımım, bu tutkunun ateşinde küll olmak ve bu küllerden kendini yeniden yaratmak olduğunu şimdi daha iyi kavırıyorum.”* derken kadın öz savunmasının nasıl geliştirilmesi gerektiğini bir programa kavuşturur gibidir. Yine mektubunun bir yerinde kurduğu, *“Mübalağasız, kişiliğimde yaşanan çatışma düzeyimde bin yılların bir çatışmasını hissediyor ve duyumsuyorum.”* cümlesiyle özgürlüğe, erkek-egemen sisteme karşı güçlü ve yoğunluklu bir savaş verilerek ulaşılabileceğinin sırrını keşfettiğini ifade etmiştir. Kısacası Sema, mektubunun bütününde özgür kadın kimliğinin ancak ve ancak kadın kişiliği ve zihniyetinde de ifadeye kavuşan, yaşam alanı bulan erkek egemen zihniyetinin ve özelliklerinin alışmasıyla oluşturulabileceğini ifadeye kavuşturarak, kadınların öz savunma perspektifini oluşturmuştur. Buna göre hem kadın hem de erkek geri-geleneksel, eril-egemen özelliklerden ve yaşamdan kopmalı ve arınmalıdır. Sema’yla aynı cezaevinde bulunan Fikri Baygeldi adlı erkek tutsağın, *“Ben öncülüşen Kürt kadının emir eriyim!”* söz savına dayalı olarak Sema’yla aynı içerikte eylem yapması erkek cephesi açısından da bağlayıcı bir anlamı ifade etmiştir. Fikri, gerçekleştirdiği eylemle Sema yoldaşına katılmış ve kadın-erkek ilişkilerinin olacılara özgür temelde olacağı düşüncesini ilkesel bir düzeye taşımıştır. Bu iki eylem, kadın öz savunmasının (erkeğin de) bundan sonra cins bilinci, savaşımı, özgürlüğü temelinde gelişeceğinin ilk adımları olmuştur.

Sema ve Fikri’nin eyleminden sonra her tutsak için direnişin ve öz savunmanın anlamı önemli bir değişime uğrar. Özelde de kadın tutsaklar, mikro devlet olarak karaktere dönüşen erkek egemen zihniyete ve kadın kişiliğine içkin hale gelmiş olan gizli erkeğin zihniyet ve özelliklerine karşı ciddi bir mücadele ve öz savunma sürecini başlatırlar.

³ Bu öncü kadınların yaşamlarını adamakta bir an bile tereddüt etmedikleri Kürt Halk Önderi Öcalan’a dair –ki Kürdistan’lı kadınlar olarak bize yaptığı hizmetten dolayı kendisine minnettarız ve kendisine özgür kadın olma borcumuz var- vurgulamamız gereken birkaç şeyi yazının en sonunda ayrı bir bölüm olarak ekleme ihtiyacı duyduk.

Bu temelde, duygu, davranış, düşünce, kavrayış, özellik vb. bir bütün olarak kişilikte cins temelli özgürleşmeyi hedefleyen özgün kadın eğitim ve çalışmalarına başlanır. Bu eğitimin içeriği, dışarıda YAJK⁴ adıyla erkekten ayrı örgütlenen ve adım adım partileşmeye doğru ilerleyen Kadın Birliklerinin geliştirdiği eğitimlere paralel olarak oluşturuldu. YAJK her alanda, kadın kurtuluş ideolojisinin örgütlü gücü olarak pratikleşmekte ve her türlü eşitsizliğin, köleliğin, tahakkümün kaldırılarak özgür yaşamın yaratılmasını hedeflemektedir. Kadın tutsaklar da bulundukları alanda özgürleşme yolunda ikinci önemli adımlarını atarak, birinci adımları devrimci mücadeleye aktif katılımdır, YAJK kimliğini sahiplenirler. Bu kimliği benimseyen her kadın, erkek egemen sistem ve yaşamından güçlü bir kopma adımı attığının da farkındadır. Tutsak kadınlar da bu bilinç ve farkındalıkla güçlü bir öz savunma sistemini geliştirirler. Bu öz savunma sistemi daha sonra dışarıdaki olumu ve gelişimlere paralel olarak partileşmeye dayalı kadın öz savunması adını alır. Tutsak kadınlar YAJK'ı kolektif özgürleşmenin odağı olarak gördü ve kendilerini tartışmanın, kendileri hakkında konuşmanın, iradelerini, bakış açılarını özgürleştirip güçlendirmenin yuvası olarak anımlandırıdılar. Tüm tartışma ve eğitimlerinin hedefi kadın kişiliğini kadın eksenli kurtuluş ideolojisinin ilkeleri ışığında yeniden oluşturma, bu temelde de özgür kadın kimliğini inşa etmedir. Özgür kadın kişiliğinin parametrelerinin adı da olan bu ilkeler, yurtseverlik, mücadeleçilik, örgütlülük, özgür düşünce ve özgür iradeye dayanan özgürlük ve güzellik (estetik) ilkeleridir. Bu beş ilkenin çatısı altında geliştirilen eğitim ve tartışmalar, evrende, yaşamda, erkekle-toplumla ilişkide nelerin kabul nelerin reddedileceğinin tespit edildiği ve bunların kolektifleştirildiği platformlar biçiminde düzenlenir. Kadın Kurtuluş İdeolojisinin önemli bir boyutu olan kopuş teorisi temelinde ataerkil-erkek egemenlikli sistemin, özel mülkiyetçi bir yaklaşımla her iki cinsi de insani değerlerden ve insan özünden uzaklaştıran yaklaşımı ve beş bin yıla yayılan etkisi ciddi bir sorgulamaya tabi tutulur.

Tutsak kadınlar, insan tarihinin son beş bin yılının köleleştirme, hükmetme ve kadını düşürme tarihi olduğunun bilinciyle, özgürlüğün ancak ve ancak bu egemen-eril sistemden kopmasıyla, bağımsızlaşmasıyla gerçekleştirilebileceğinin farkındadırlar. Kadınlar, kopuş teorisiyle kendilerinde içselleşen erkek egemen bakış açısının ayırdına vararak, bunu değiştirmekte bir an bile tereddüt etmezler. Bu teori sayesinde, erkeğin egemen yanlarının aslında onun kölelik konumunun da bir ifadesi olduğunu ve erkeğin egemen maskesi takmış bir köleden başka bir şey olmadığını tespit eder. Bu nedenle kadın gibi erkek de egemenlikli sistemden kopmalı ve yönünü özgürlüğe çevirmelidir. Böylece kadınlar, her türlü kölelik, bağımlılık, boyun eğme, biat etme gibi sonuçlara yol açan

⁴ YAJK [Yekîtiya Azadiya Jinên Kurdistan/Kürdistan Kadınlar Birliği], Mart 1995'te özgürlük hareketinin bünyesinde kurulan ve doğrudan Öcalan'a bağlı olan özgün kadın birlikleridir. Bu oluşum 1999 yılında kendini PJKK adıyla partiye dönüştürür. PJKK [Kürdistan Kadın İşçi Partisi], önce PJA [Özgür Kadın Partisi] sonra da PAJK [Kürdistan Özgür Kadın Partisi] ismini alacaktır.

eril-egemen özelliklerin eşitlik ve özgürlük temelinde hem kadın hem de erkekte dönüştürme amacıyla kurdukları kadın öz savunma sistemin, her iki cins için de uygulamaya koyarlar. Tutsak kadınlar için, insan özüyle, onuruyla, yaşamın anlamıyla, kadın-ananın ahlak ve vicdaniyla uyumlayan her türlü yaklaşım, davranış, söylem, düşünüş, bakış, eyleyiş kabul edilmezdir. Sınıflı toplumun ağır etkisini taşıyan alışkanlıklar, geri toplumsal ölçülere dayalı ilişki tarzları reddedilmek zorundadır. Tutsak kadınlar ulaştıkları bu düzey üzerinden geliştirdikleri öz savunma sistemleriyle, kadın aleyhine olan eski-bitirilmiş yaşamın güçsüz, iradesiz kılınmış, metalaştırılmış, salt soy sürdürme aracına dönüştürülmüş kadın gerçekliği ile erkeğin yarattığı geri, egemenlikli, tek taraflı, şiddet ve baskı içeren ahlak ve ölçülerine karşı hapishanelerde radikal bir tavır geliştirdiler.

Zindan kadınlarında böylesi gelişmeler yaşanırken bilinen uluslar arası komplo süreci başlar ve bunu Kürt Halk Önderi Öcalan şahsında kadın özgürlüğüne/ özgürlüğe bir saldırı olarak yorumlayan Kurdê Menteş (Kurdê) ile Aynur Artan (Rotinda)⁵ adlı kadın tutsaklar birlikte bedenini ateşe verme eylemi gerçekleştirirler. Bu eylem, *“iki kadın yana yana gelince orada yaşam kalmaz, kargaşa, kıskançlık, entrika olur”* vb. diyen eril zihniyete büyük- ölümcül bir darbe vurma anlamına da gelir hapishane kentlerinde. Sema ve Zilan’la gücünün farkına varan kadınlar, bir araya geldikleri her yerde yaşamı, isyanı, özgürlüğü üreteceklerini ve bunu artık hiç kimse ve hiçbir şeyin engellemeyeceğini ilan etmiş oluyorlardı. Kadını tahakkümü altında tutma siyasetini yürütmekten vazgeçmeyen erkek de, devlet de bu gelişmelerle birlikte birkaç adım geri atmak zorunda kalmıştır.

Tutsak kadınlar, bu eylemden sonra yaşamlarına, örgütlülüklerine, eylemlerine dair karar yetkisinin kendilerinde olması gerektiği sonucuna vararak, dışarıda kurulan kadın partisinin de etkisiyle kendi özgün-özerk örgütlülüklerini geliştirirler. Yani bu süreçten sonra kadınlar, erkek yoldaşlarının kendileri hakkında karar almalarına yol vermezler. Bu doğrultuda da yaşamlarının, eğitim, ilişki, eylem ve örgütlülüklerinin ölçülerini, biçimini, içeriğini kendileri belirler ve böylece ciddi bedellerin ve büyük mücadelelerin bir sonucu olarak kendi özerk örgütlülük ve komünalitetlerini inşa ederler. Farklılığı, kimliği, varlığı korumanın ve geliştirmenin en doğru mekanizması özerkliktir. Kadın tutsaklar bunu önemli deneyimler sonucunda geliştirdikleri sistemle doğrulanmışlardır. Özerk olmayan kimlik, varlık bir başkasına tabi olmak zorunda kalmaktadır. Kadınlar, hapishanedeki yaşamlarında bunun kanıtlarını sahip oldukları için dışarıda gelişen özerklik taleplerinin önemini belki de herkesten daha fazla kavrayabilmektedirler. Bu nedenle de, özerklik-öz yönetim ilanları yapılan zamandan itibaren de mahkemelerde ve tüm devlet alanlarında bu taleplerin sahiplenme, savunmada öncülük etmekten geri durmamışlardır.

⁵ 23 Ekim 1998’de Midyat hapishanesinde kendini yakan iki kadın tutsak.

Hapishanelerdeki kadın öz savunma sisteminde üretimin de önemli bir yeri vardır. Yazımızın girişinde devrimci liderlerin hapishaneleri üretme-oluşturma alanı olarak değerlendirdiğini belirtmiştik. Bu örneklerle Öcalan'ın İmralı hapishanesinde kaleme aldığı kadın paradigması da dediğimiz demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigmayı ve faşist Mussolini'nin hapishanelerinde, *Modern Prens* praksiisiyle Leninist parti modelini aşan bir komünist parti modelini geliştiren Gramsci'yi⁶ de ekleyebiliriz. Zindanlarda yazma, üretim oluşturma geleneği kadın zindan sisteminde de sürdürülmektedir. Kültür-sanat-edebiyat alanlarının erkek tekelinden çıkarılabilmesi için önemli çalışmalar yürütülmektedir. Kimi koşulları uygun olan hapishanelerde müzik ve tiyatro grupları oluşturulmakta, yaşananlar ve düşünenler yazılmalı düşüncesiyle kaleme davranılmakta ve öykü, şiir, roman yazılmaktadır. Teorik ve kuramsal çalışmalar da oldukça ilgi görmektedir. Kadınlar, makale ve broşür yazmayla giriş yaptıkları bu alanda teorik kitaplar yazma girişimleri de görülmektedir. Erkek tekelinde -hala- olan ve bilincin hamurunu oluşturan bilgi alanı '*yanlış yaşama*' yol açtığı için hemen her şey sorgulanarak yeniden tanımlanmaktadır. Dil çalışmaları da hakeza öyledir. Özelde anadil çalışmaları ve anadilde yazma, konuşma, ilişkilene, asimilasyon ve oto-asimilasyona karşı bir duruş ve kimliği oluşturanın bir yöntemi olarak geliştirilmektedir. Mahkemelerde kendini anadilinde savunma yönlü ısrar, bu bilincin bir sonucudur. Kadın tutsaklar yıllardır bunu yapmaya öncülük etmektedir. Kısacası, tüm bu çalışmalar hem kendini hem de toplumu inşa etme ve savunma mekanizması olarak geliştirilmektedir.

Sonuç olarak; cezaevleri özgür yaşam ve özgür kişiliğin yaratılabileceği en uygun zemin ve mekanların başında gelir. [Bu nedenle tutsak kadınlar olarak büyük düşünmeye ve anlamlı yaşamaya çalışıyoruz. Düşüncede felsefik, teorik, sosyolojik, ideolojik ve sanatsal yoğunlaşma ve derinleşmelerle erkek egemen zihniyeti aşabileceğimize inanıyoruz. Büyük hayallerimiz var. Bu hayallerimize dayalı bir düşünce tarzı, kişilik ve ruh oluşturmak için kendimizi eğitiyoruz, paylaşıyor ve üretiyoruz. Ruhsal, düşünsel ve içsel olarak yaşadığımız çelişkileri güçlü bir kadın yoldaşlığıyla çözüyoruz. Kadının/toplumun özgür, eşit ve demokratik tarzda yaşaması için yapılması gerekeni doğru zamanda, doğru yöntemle ve doğru yerde yapma bilincini geliştirme hedefimizi kişiliğimizde ve yaşamımızda somutlaştırma, gerçekleştirme çabamızı her an arttırıyoruz. Kendimizi her gün sorgulama, gözden geçirme

⁶ Antonio Gramsci, İtalyan Komünist lider (1871-1937). 1921 yılında bir grup yoldaşıyla üyesi olduğu İtalya Sosyalist Partisi'nden ayrılır ve Komünist Parti'yi kurar. 1924 yılında da bu partiden milletvekili seçilir. 1926 yılında da Mussolini iktidarı tarafından tutuklanır. Mahkemede kendisine ceza verilmesini sağlayan savcı "bu beynin yirmi yıl çalıştırılmaması gerekir" demiştir. Cezaevinde geçirdiği on yılın sonunda Gramsci cezaevinde oluşan hastalık nedeniyle yaşamını esaret altında yitirir.

ve gerçekleştirme yöntemini, bilinç-oluşum-varlık diyalektiğini işleterek özgür, eşit ve güzel yaşamın peşinden koşarak, tutkuyla mücadelesini vererek uyguluyoruz. Özgürlük bir zihniyet, bilinç, düşünce, tercih, tutku ve aşk meselesidir. Kendini adeta yeni baştan yaratmayı gerektiriyor. Tarihsel, toplumsal ve kültürel birikimin bir sonucu olarak kendi sosyolojisini, toplumsallığını kurmayı zorunlu kılıyor. Kendini her gün yeniden üretme, yaratma ve yaşama yansıtır... Cezaevlerinde kadınların öz savunma sistemini üzerinde kurdukları denklem bu. Önce düşünüyoruz, sonra düşünüyoruz, paylaşıyoruz, ardından yine düşünüyoruz. En sonunda da bunu bir modele-sisteme dönüştürüyoruz. Kadın öz savunma örneklerinden biri, hapishanelerde böylece oluşmuş oluyor. Hapishanelerde kurduğumuz bu öz savunma modeli, kadınların bulunduğu her yere, zamana uyarlanabilir. Düşlemeyi bilen ve düşlerini gerçekleştirmek isteyen her kadın bizler için hala da açık cezaevi olan dünyada varlığını oluşturabilir ve bunu güçlü bir öz savunma sistemiyle savunabilir. Unutulmalıdır ki, kadın özgürlüğü arayan değil; içinde, zihninde, yüreğinde taşıyandır. Kendisine giden yolu bulan her kadın ona ulaşacaktır.

Adlarını ve eylemlerini andığımız öncü kadınların yaşamını adanmakta bir an bile tereddüt etmedikleri Kürt Halk Önderi Öcalan'a yaklaşımımıza dair, yazının akışını bozmaması adına sonda belirtmeyi uygun bulduğumuz birkaç şey vurgulama ihtiyacı duyuyoruz:

Özellikle Türkiye kadın mücadelesinde varlık gösteren kimi dostların Öcalan'a yaklaşımımızı, bakış açımızı, kendisiyle ilişkimizi anlamakta zorlandıklarının farkındayız. Yeri gelmişken ve saygı gereği bu konuya dair de bir iki cümle belirtelim: sanırsız Kürt Halk Önderi Öcalan, mücadeleye başladığı ilk zamandan itibaren kadınla özgür yaşam kurma arayışı içine giren ve *"kadınla yaşam nasıl olmalı?"* sorusunu stratejik bir yaklaşımla soran, cevabını da *"devrimden, sosyalizmden sonra"* çerçevesinde oluşturmayan tek liderdir. EZLN lideri Subcomandante Marcos'un Meksika ülkesinde böyle bir arayışı olmuş ancak bunun zamanı Kürt Halk Önderi Öcalan'dan sonraya gelmektedir. Hem kendisi kadın özgürlüğüne yoğunlaşmış hem de partisini buna yönlendirmiştir. Miladi zamanın 1997 yılında *"Özgürlük hareketi bir kadın partisi olabilir mi?"* sorusunu yine stratejik bir yaklaşımla ortaya atmış ve parti kadrolarını (kadın-erkek) bunun cevaplandırılması sürecine dahil ederek, ciddi bir cins savaşımı sürecini tüm partiye mal etmiştir. *"Zilan benim komutanım, ben de O'nun emir eriylim!"* söz savıyla ulaşılması gereken hedefi de işaret etmiştir. Öcalan yürütülen mücadelenin öncülüğünün her alanda kadına devredilmesi gerektiğini, her platformda tarihsel-toplumsal dayanaklarıyla savunmuştur. Onun düşünce ve inancına göre özgür,

eşit ve demokratik yaşamın yaratıcıları neolitiğin ana-kadınlarıdır. Yaşamın yeniden özgür-eşit olabilmesi için de bu ana kadının kızları işe el koymalıdır. Bunu da mücadele ve saldırılara maruz kalmış zihniyet ve kişiliklerini ve karşıtına dönüştürülmüş erkek cinsini dönüştürerek yapmalıdır. Öcalan, Neolitik ana kadınının sadık bir evladıdır ve tüm birikimini, gücünü kadın cinsinin hizmetine sunmaktan geri durmamıştır. Köle kadınla geri erkeği çözümlediği ve nasıl ulaşılabileceğinin yöntemlerini sunduğu *'Erkeği Öldürmek'* çözümleme-perspektifi bu konuda bilinen pek çok ezberi bozan bir kapasitededir. 1998 yılında geliştirdiği Kadın Eksenli Kurtuluş İdeolojisi ve bunu muhteşem bir biçimde tamamlayan demokratik, *ekolojik, kadın özgürlükçü paradigmasıyla* ana-kadının eşitlikçi, özgürlükçü, ortakçı ve demokratik sistemini güncelleyen bir model oluşturarak, Kadın Özgürlük Mücadelesinin tartışmasız öncüsü-önderi olduğunu bir kez daha göstermiştir. Kürdistanlı kadınlar, kadın cinsine bu denli hizmet eden, kadını öncü kabul etmeyen, özgürleşmeyen hiçbir erkeğe yaşamında, partisinde bir avuç yer vermeyen Kürt Halk Önderi Öcalan'a özgürlüğün somutlaşmış ifadesi, kadın özgürlük ideolojisinin ve kadın özgürlükçü paradigmanın modele dönüşmüş hali olarak yaklaşmakta ve savunmaktadır. Özcesi, Kürt Halk Önderi Öcalan, kadınlara erkek egemen zihniyet ve yaşamdan nasıl kurtulacaklarının yolunu gösteren, kadınla birlikte bunun yöntemlerini oluşturan, kadına özgürlüğe koşma cesaret ve güvenini veren tüm bunlarla birlikte kendisindeki geri egemen erkeği öldüren bir halk ve kadın önderidir. Tüm bu nedenlerle de vazgeçilmezdir.

Kadın Öz Savunmasında Rojava Devrim Deneyimi ve Sonuçları

Esmâ Kızıltaş

Özsavunma anlayışının teorik çerçevesi esas olarak kadının kölelik tarihinin ortaya çıkardığı kapsamlı toplumsuzlaştırılma, iradesizleştirilme ve reflekssizleştirilme durumunun aşılmasıdır. Kadının toplumsallaşması, iradeleşmesi ve her türden baskı ve egemenlikli yapılaşma ve anlayışlara karşı kendini savunma yetisinin geliştirilmesidir. Kadın etrafında örülmüş ve topluma da yedirilmiş olan savunmasızlık sistemini bütünlüklü ve derinlikli ele almamak ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Özsavunma sorununu dar askeri anlayışa sıkıştırma yanlış olduğu gibi, aynı zamanda salt sivil-sosyal alanlarla ele alıp çerçevesi belli olmayan bir muğlaklığa mahkum etmek de yanlıştır. Rojava deneyimi bütünlüklü bir özsavunma anlayışının ve özellikle politikalarının sistemli bir şekilde geliştirilmesinin önemini bütün çarpıcılığı ile açığa çıkardı. Kapsamlı bir özsavunma perspektifinin, kısa ve uzun vadeli dönemsel politikaların ve pratik esaslarının belirlenmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Özgür Yaşam İradesinin Adı: YPJ

Beş yıla yakın bir süredir meşru savunma çerçevesinde kapsamlı bir kadın ordulaşması geliştirilmiştir. YPJ şahsında her türlü saldırılara karşı yurt savunmasını yapmak, DAİŞ ve onun şahsında çağımızın en faşist ve vahşi terör oluşumlarına karşı ana yurdunu hem kurtarmak hem de savunmak YPJ'nin temel görevi olarak tanımlanmaktadır. Mevcut haliyle YPJ, Rojava ve Kuzey Suriye alanının en temel savunma gücü olmaktadır. Kadın özgürlük ilkelerinin başında gelen yurtsevgisinin, özgürlük tutkusunun yoğunlaştığı ve özgür yaşam iradesinin en üst düzeyde bir yaşam ve mücadele kimliğine kavuştuğu

yerdir YPJ. Kadının her türlü egemenlikli ve işgalci halk düşmanı güçlere karşı halkları, vatan olarak ana yurdunu savunmak için en önde büyük bir irade ile savaşabileceğini ortaya koymuştur. Kadının en yoğunlaşmış öz savunma gücü ve bilinci, YPJ şahsında ideolojik-politik bir çizgiye kavuşmaktadır. İktidar bloğunu oluşturan seçkinlerintop-lumsal ve yerel hafızaların hatıralarını silerek, bunların yerine yeni bir hafızayı yaratarak topluma aşılama amaçlarının karşısında durmaktadır.

Burada yaşanan deneyimde kadının, erkeğin kaba ve militarizme eğilimli savaş tarzına karşı savaşın yaşamla ve özgürlükle bağlarının kurulmasında daha yoğunlaşmış bir anlam gücüne ulaştığını ve bunun kadının savaş tarzına yansıdığını görebiliyoruz. Savaşın esasta erkek karakterini öne çıkardığını, erkeği güçlendirdiğini düşünürsek; kadının haklı ve meşru bir zeminde savaşın özellikle ahlaki-estetik ve ideolojik yönlerini daha özde temsil gücünü oluşturduğunu belirtebiliriz. Her şeyden önce Rojava devrimi ardından oluşturulan Kadın Savunma deneyimi çok köklü bir tarihsel gerçekliğe ve mirasa dayanmaktadır.

Son iki yüzyıllık Kürdistan tarihinde yaşanan bütün isyanlardaki silahlı direnişler içerisinde Kürt kadını en önde yer almıştır. Kürtler bir bütün olarak yaşadıkları dağlık alanlarda her anlamda yaşamın savunulmasında kendisini silahlandırmıştır. Aile-aşiret savunmasından, evcil hayvanların, sürülerin savunmasına; en önemlisi de yabancı işgal güçlerine karşı egemen devletlerin belirlediği parçalanmış Kürdistan gerçekliğini kabul edilmemesinin sonucu olarak kaçakçılığın ve parçalar arası geliş gidişlerin yoğun olmasından kaynaklı öz savunma amaçlı her zaman silah taşımışlardır. Kürt kadınının geçmiş tarihten beri silahı kullanması kültürel bir gelenek olarak varolagelmıştır. Bunu ifade eden sayısız atasözü ve deyimler vardır. “Şêr şêre çi jine çi mere” [Aslan aslandır, dişisi, erili yoktur] gibi.

Bununla birlikte tamamen özgün örgütlü bir oluşum olarak kadın ordulaşması Kürdistan Özgürlük Hareketinin gelişimi ile son 30 yıldır oluşmuştur. Son 30 yılda Kürt uluslaşması kapsamında çekirdek kadın ordulaşması çok zorlu ve kapsamlı mücadele koşullarında kendisini varetmiştir. Dağlarda ve en zorlu yaşam koşullarında silahlı kadın grupları işgalci güçlere karşı gerilla tarzı savaşta kendini varetmenin ve özgür yaşam gücünü açığa çıkarmanın en çarpıcı örneğini ortaya çıkarmışlardır. Başta, karma yapılar içerisinde gerilla saflarında ve ‘91-‘92 yıllarından itibaren de giderek ayrıışan ve özgün bölük-takım ve timler biçiminde kadın ordusu saflarında ordulaşma önemli bir profesyonelleşmeyi ve kadın savunma gücünü açığa çıkarmıştır. Günümüzde Rojava deneyiminde YPJ’ye öncülük eden komuta gücünün önemli bir kesimi bu gelenekten gelmiş, devrim ile birlikte bu deneyimi Rojava’ya taşımış kadınlardan oluşmaktadır. Her dört parça Kürdistan’dan binlerce kadın, kadın gerilla ordusu bünyesinde en kapsamlı ideolojik ve askeri strateji ve taktik eğitimlerden geçmiştir. Ordulaşma-komutanlaşma anlamında ağır silahlar, suikast ve sabotaj, operasyon, yakın dövüş dahil birçok alanda uzmanlaşma geliştirilmiştir.

Kadın ordulaşmasında ve savunmasında geçmiş 30 yıllık deneyimin açığa çıkardığı hakikat, çok daha köklü ve çarpıcıdır. Kadın savunmasının felsefik ve kapsamlı ideolojik-kültürel ve etik-estetik parametrelerini ortaya çıkarmıştır. Kadın için *'Kendini Bil'*me ve kendini var etmenin özellikle ordulaşmayla açığa çıkan bilinç ve formları günümüzde Rojava devrimindeki kadın gerçekliği ile daha tanınır ve görünür hale geldi. Genel olarak işin magazin ve görsel boyutlarıyla gündemleşse de, Rojava devrimi ile 30 yıllık kadın ordulaşması ilk kez bu çapta bir toplumsallaşmayı yaşadı. Bu çok önemli ve aynı zamanda çok nazik bir dönüm noktasıdır.

Kadın ordulaşması, Rojava ile birlikte kırsal-dağlık ve genel olarak toplumsal yaşam alanlarına uzak, kendi içinde bir toplumsallaşması olan; eylemselliği ile kendisini görünür kılan alanlardan şehirlere indi ve toplumla buluştu! Bununla Rojava'da kadın ordulaşması yeni formlar kazandı. Aynı zamanda yeni ve daha zorlu mücadele alanlarına açılım sağladı. Belli dönüşümlere uğradı. Ordulaşmada ve özellikle kadın savunma perspektifinde yeni bir aşamaya geldi. Bu dönüşümün ve ulaşılan yeni aşamanın sorunları kadar, perspektifinde de ciddi değişimler yaşandı. Çekirdek profesyonel militan ordudan, daha geniş, toplumsal, aynı zamanda daha amatör, fakat çok köklü ve güçlü bir ideolojik-kültürel alt yapıya dayanan bir ordu yapılanmasına dönüştü. Üstelik salt işgalci dış güçlere karşı değil; belki de en önemli ve stratejik dönüşüm olarak toplumsal yapı içerisinde kadın köleliğine, erkek egemen zihniyete ve onun her türlü şiddet, baskı ve geleneksel yapısallığına karşı mücadelede dallanıp budaklandı. Profesyonel militan kadın ordulaşması, erkek egemenliğinin her formuna karşı yoğunlaşmış mücadele bilinç ve formlarını açığa çıkardı. İşgalci yabancı ordudan tutalım, içteki gelenekselleşmiş klasik kölelik ölçülerinde seyreden kadın gerçekliğine ve kadının öz iradesini ve özgücünü tanımayan, onu kabul etmeyen erkek yaklaşımlarına kadar hepsi ile en yoğunlaşmış haliyle mücadele yürütüldü. Kadın için düşman gerçekliği nedir? Bunun karşısındaki kadın gerçekliği nedir? Kendini savunan kadın hangi hakikatı temsil ediyor? Bu ve başka çok derin felsefik ve ontolojik sorunsallıklar; bu ordulaşma sürecinde varlığı -kadını- açığa çıkaran, ona bilinç ve form kazandıran bir gerçekler bütünü çok çarpıcı bir şekilde ortaya koydu.

İradesini, özgürlük duruşunu en çarpıcı eyleme ve mücadeleye döken kadının yaşam gerçekliği, onun yaşamla bağları ve yeni kadın bakışı bu deneyimde oldukça sarsıcı ve aynı zamanda yakıcı sonuçları yarattı. Halen bu oluşum ve varolma süreci farklı biçimler ve özellikle derinlik kazanarak devam etmektedir. Oldukça kritik ve heyecan verici bir gelişimdir bu. Her türlü erkek gericiliğine ve düşman gerçekliğine karşı asla teslim olmamayı, asla köleliği kabul etmemeyi, asla ele geçmemeyi bir ilke haline getirmiş sayısız kadın kahraman yarattı. Başta Beritan ile *"savaşan güzelleşir, güzelleşen sevilir"* ilkesi, Zılan ile *"anamlı bir yaşam için"* kendisini her hücreğine kadar bir volkan haline getiren kadın öncü

kişilikler açığa çıktı. Rojava deneyimine yansımaları elbette çok güçlü oldu. Arin Mirkan, Revan gibi, erkek egemenliğinin en karanlık ve en vahşi gücü olan DAİŞ'e karşı kadın özgürlük iradesini ve aydınlığını temsil eden öncü militan kadın kişilikler yarattı.

Buradaki savaş gerçekliği ve yarattığı özgür kadın kişilikleri, bütün savaş-ordu-silah algısını yıktı. Kadın için savaşın yaşamla ve dönüşüm gücü ile bağları çok derin bir şekilde açığa çıktı. Kadının kendini varetmesinde ve özgür irade kazanmasında savaş yepyeni ilkeler ve tanımlara kavuştu. En yoğunlaşmış kadın özgürlük mücadelesi bu anlamda kadın ordulaşmasında açığa çıkmaktadır. Kadın varlığında en derin ideolojik, felsefik, etik ve estetik güç savaş zemininde yoğunlaşmaktadır. Bu gücü toplumla doğru buluşturmak; bunun dilini ve eylemini, özünü ve biçimini bulmak kesinlikle farklılaşmış özgürlük bilincini ve varlığını gerektirmektedir. Rojava deneyimi bu anlamda kadın ordulaşmasında çok kapsamlı ve tarihi bir açılım ve yeni bir düzeyi ifade etmektedir. Sadece savaşan bir güç, kendisini vareden, irade kazanan değil; aynı zamanda bunun toplumsallığını da yaratacak, toplumu çok sarsıcı ve çarpıcı bir dönüşüme uğratacak, değiştirecek bir güç haline gelmektedir. Rojava devrimi ile birlikte neredeyse her aileden en az bir kadın YPJ saflarına katıldı. Bir kısmı, DAİŞ ile savaşta kahramanca direndi ve şehit düştü. Önemli bir kesimi, kızgın savaş ortamında yaralandı. Büyük bir kısmı, saflarda ve gönüllü olarak Ortadoğu halklarının savunması için savaşmaktadır. DAİŞ karşısında en ön saflarda, hareketli taburlarda, ağır silahlarda, savaşın en yoğun cephelerinden en geri cephelerine ve her türlü çalışmaya kadar hepsinde yer almaktadır.

Hiçbir mücadele bu kadar kısa bir zaman dilimi içerisinde bu kadar devrimsel bir değişime-dönüşüme yolaçamaz ve oldukça köklü ve radikal dönüşümleri beraberinde getirmez. Hem kadında ve hem de karşı cinsten. Bir kaç haftalık temel savaşçı eğitiminden sonra kadınlar dünyanın hiçbir gücünün durduramadığı bir gücün karşısına geçmekte ve savaşmaktadır. DAİŞ gibi bir gücü en fazla kırılmaya uğratan esasta karşısında genç ve silahlı kadınların gösterdiği direniş ve irade olmaktadır.

Hala 30 yılı aşkın kadın ordulaşmasının sonuçlarını ve toplumda yarattığı etkiler ve dönüşümlerle ilgili kapsamlı bir sosyolojik analiz yapılmış değildir. Özellikle ordulaşma kapsamında YPJ'nin ideolojik-felsefik-etik ve estetik yapılanması bir bütünlük içerisinde açığa çıkarılmış ve temsil gücüne ulaşmış değildir. Bu bağlamda ordulaşmanın kadının varlık ve özgürlük kazanmasındaki gelişim çizgisi, etkileri ve sonuçları kapsamlı değerlendirmeyi gerektiriyor. Hala kadın ordulaşmasının toplumsallaşma kapasitesi ve düzeyi gelişim göstermektedir. YPJ şahsında kadın ordulaşmasının toplumsallığı özgürlük çizgisine çekme potansiyeli hala gelişim halinde olmakla birlikte; aynı zamanda yakalanan özgürlük düzeyi toplumsallaştıkça ölçülerde esneyen, zaman zaman erkeklerle rekabete dönüşebilen, kendisini erkeklerle kıyaslayabilen ve savaşa felsefik-etik ve estetik derinlikte

yaklaşamayabilen kadın duruşları da açığa çıkabilmektedir. Kadın özgürlük ordulaşması toplumu etkilediği kadar kendisi de toplumsal geriliklerden ve erkek egemenlikli zihniyetten etkilenmeye açık hale gelmektedir. Bu anlamda YPJ şahsında kadın ordulaşmasının etik-estetik ölçülerinin daha radikal bir netleşmesine gitmek ve kadın ordulaşma tarihini daha köklü ele alma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kadın ordulaşmasının toplumla çakıştığı noktalarda karşılıklı etkileşim ve değişim diyalektiğini güçlü çözümlene ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Parastina Jin [HPC Jin]

Rojava deneyiminde kadın öz savunmasının iki temel ayağı vardır. Birincisi YPJ olmaktadır. İkincisi ise kadın savunma gücü Parastina Jin'dir. Parastina Jin kendisini bütün şehirlerde, semt ve mahallelerde, köylerde ve mezralarda örgütlemektedir. Bu çalışmaya gönüllü olan binlerce kadın, dönemsel askeri ve ideolojik eğitimlerden geçirilerek öz savunma bilincini edinmekte ve kendi bulunduğu alanın savunma görevini üstlenmektedirler. 16-45 yaş aralığı, hatta 50 yaşına kadar da kadınlar Parastina Jin içerisinde örgütlenmektedirler. Yaşam alanlarını her türlü hırsızlık, saldırı, uyuşturucu-fuhuş ve yine DAİŞ veya rejime bağlı çetelerin istihbari çalışmalarına ve saldırı hazırlıklarına karşı savunmakta, bunun için düzenli yol kontrolleri, gece-gündüz nöbetleri yapmaktadırlar. Yaşadıkları alanlarda topluma ait çeşitli kurumların korunmasında rol oynamaktadırlar. Halkın protesto, kutlama gibi etkinliklerinde savunma gücü olarak etkili bir rol oynamaktadırlar. Hepsi olmasa da, önemli bir kesimi silahlandırılmıştır. Yoğun savaş gerçekliğinden kaynaklı hepsine silah yetmemektedir. Parastina Jin önemli askeri hamleler sürecinde özellikle gençlerden oluşan takım veya bölükler biçiminde kendi yaşam alanlarından uzak ön cephelerde de katılım gösterebilmektedirler. Fakat esas olarak yerel bir savunma gücü olmaktadır. Rojava gerçekliği, bu çalışmanın yerelliğinin ve esas toplumsal kimliğinin bir bütünlükte açığa çıkması ve sistem kazanmasını engellemektedir. Olağanüstü durumlar ve savaş koşullarından kaynaklı bu güç henüz oynaması gereken toplumsal rolleri oynayamamaktadır. İçeride dönük toplumsal cinsiyetçiliğe dayalı kadına yönelik geliştirilen aile içi şiddet, baskı ve saldırılara karşı, yine kadını köleleştiren ve metalaştıran yaklaşım ve anlayışlara karşı bir öz savunma gücü haline gelememiştir. Kendi bulunduğu mahalle veya semtte kadını savunma, bunun yol ve yöntemlerini, eylem çizgisini ve yaklaşımını oluşturma konusunda kapsamlı bir perspektif ve bilinç oluşturulabilmiş değildir. Bunun süreklileşen savaş koşulları ile bağları vardır kuşkusuz. Parastina Jin'in giderek daha toplumsal bir müdahale ve mücadele gücü olarak tanım bulması ve kendisini bu çerçevede örgütlü bir perspektife kavuşturması önemli olacaktır.

Asayişa Jin

Kadına karşı aile içi şiddet, baskı, zorla evlendirme, küçük yaşta evlendirme, başlık parası vs.gibi cinsiyetçi yaklaşımlar ve saldırılar karşısında esas olarak asayiş diye tanımlanan iç güvenlik gücü muhatap olmaktadır. Ki burada da kadın asayiş (Asayişa Jin) kendisini örgütlü hale getirmiş bulunmaktadır. Kadınla ilgili suç, saldırı gibi durumlarda kadın asayiş tutuklamalara gidebilmektedir. Kadının kendisinin işlediği suçlara da kadın asayiş müdahil olmakta; genel asayiş kadınları tutuklayamamaktadır. Bununla birlikte asayişin bütün çalışmalarında kadın yer almaktadır.

Malên Jin [Kadın Evleri]

Öz savunmanın kapsamı ve perspektifinin Rojava deneyimi ile birlikte daha toplumsal nitelikler kazandığı belirtilebilir. Salt güvenlik-asayiş ve askeri bir özsavunma mantığının yeterli olmadığı giderek çok daha somut bir şekilde görülebilmektedir. Rojava devrimi sonrası 2014 yılında *'Kadın Toplumsal İlkeleri'* adına çeşitli kanunlar çıkarılmış; çok evlilik, küçük yaşta evlilik, mirasla ilgili, eşitlik, boşanmayla ilgili birçok konuda kanunlar çıkarılmıştır. Bu kanunlar toplumsal adalet diye tanımlayabileceğimiz bir adalet sistemi içerisinde uygulanmaktadır. Örneğin ikinci evlilik yapan erkek veya kadın tutuklanmakta; cezai yaptırıma uğramakta, halka açık platformlarda haklarında halkın kendisi karara gitmektedir. Küçük yaşta evliliğe izin verilmemektedir; gizli yapıma durumunda müdahale edilmekte, baba veya yakın akraba sorumlu tutuklanmaktadır. Karşılığında cezai yaptırım olarak bir süre cezaevinde kalmaktadır. Kadın İlkeleri, kısmi olarak kadına yönelik egemen ve baskıcı, toplumsal geriliklerden kaynaklı yaklaşımların gelişiminde caydırıcı olmaktadır. Fakat sadece tedbir ve caydırıcılığı aşmamaktadır. Halen kadın cinayetleri 'namus' adı altında gelişebilmektedir. Tüm bunlara yönelik halk mahkemeleri veya halk platformları yapılarak cezai yaptırımlara gidilse de bunlar, toplumsal değişim ve dönüşümü sağlamaktan çok uzaktırlar.

Bununla birlikte esasta toplumsal adalet diye tanımlayabileceğimiz hemen her yerleşim biriminde oluşturulmuş olan komünlerde sulh komiteleri, toplumsal sorunların özellikle kadına yönelik olanlar karşısında birer çözüm mercii olarak çalışmaktadırlar. Genelde evlilik, miras, arazi, komşuluk ilişkileri ve sorunları gibi konularda sulh komiteleri tarafları biraraya getirip ikna, müzakere yolu ile barış sağlamaya veya çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. Kadınla ilgili sorunlarda yereldeki kadın komünlerinin sulh komiteleri müdahale etmektedir. Kadın komünlerindeki sulh komitelerinin çözemediği veya onu aşan sorunları direkt bulundukları alandaki Mala Jin (Kadın Evi) denilen kadın toplumsal adalet sisteminin belki de belkemiğini oluşturan örgütlenmeye devretmektedir. Bütün şehirlerde en az bir Mala Jin kurumlaşması vardır. Denilebilir ki, kadınla ilgili bütün toplumsal sorunların yansıdığı ve %80 çözüldüğü yer Mala Jin'lardır. Esasta eğitim, müzakere, ikna ve tartışma yolu ile tarafları biraraya getirmeye ve sorunu

çözmeye çalışmaktadırlar. 2011 yılında ilki kurulan Mala Jin'lar mevcut durumda 16 tane ve özellikle kurtarılmış yerlerden Arap ağırlıklı alanlarda hızla kurulacak en az 10 Mala Jin daha vardır. Mala Jin'ların üyeleri yıllardır bu çalışma içerisinde toplumsal adalet ve çözüm yöntemlerinde uzmanlaşmış ve oldukça tecrübeli, otoriter ve olgun kadınlardan oluşmaktadır. Malên Jin'lar 5 yılı aşkın bir süredir yürüttüğü çalışmalarla Rojava toplumu içerisinde önemli bir otorite ve çözüm gücü haline gelmiştir. Kadın özsavunmasının belki de en önemli ayaklarından birisi olarak gelişmiştir. Mala Jin'lar tamamen gönüllü çalışmakta ve herhangi bir karşılık almamaktadırlar. Herhangi bir maaş veya fonda almamaktadırlar. Bütün Mala Jin'lar birbiri ile irtibatlı ve örgütlüdürler. 2016 yılı içerisinde kendi giderlerini karşılamak ve en azından kendilerini geçindirmede destek oluşturacak bir ortak kadın fırın kooperatifini oluşturarak daha rahat çalışma imkanlarını geliştirdiler. Zorlu davalarda ortaklaşma ve tartışma, karşılıklı deneyim ve tecrübe aktarımı yapılmaktadır. Yatay bir örgütlenmedir.

Mala Jin'lar bir yıl içerisinde binlerce davaya bakmakta, takip etmektedir. Kendisinin artık çözemediği, resmi hukuki hüküm ve karar gerektiren davaları ise Adalet Divanı denilen mahkemelere devretmektedir. Bunu yaparken kadınların mahkemelerde kadın tarafından savunulması ve yanı başında olunması ilkesel bir yaklaşım olmaktadır. Mahkeme sonuçlanana kadar kadınlar Mala Jin'lar tarafından takip edilmekte, desteklenmekte ve korunmaktadır. Kadınla ilgili bütün davalarda mutlaka Mala Jin kadının yanında bulunmaktadır. Bu anlamda Mala Jin'lar kadının tarafı olmaktadır. Bu davaların çoğu boşanma veya miras davalarıdır. Malên Jin'ların mahkemeye devrettiği davalar bütün davaların en fazla %10-15'i olmaktadır. Gece-gündüz her saatte Malên Jin'lar çalışmaktadırlar.

Kadın özsavunmasının özellikle toplumsal adalet kapsamındaki ağırlığını esas olarak Mala Jin kaldırmaktadır. Bununla birlikte özellikle kadın toplumsal adalet sistemi son bir yıl içerisinde giderek daha fazla gelişim sağladı. Halk Mahkemeleri'nde yer alan Adalet Divanı'ndaki kadın temsili, Mala Jin temsili ve yine komünlerde faal olan sulh komitelerindeki kadın temsillerinden eşit düzeyde temsiliyet üzerinden oluşan bir Kadın Adalet Meclisi oluşturulmuştur. Kadın Adalet Meclisi bu çalışmanın değerlendirilerek ilkelere kavuşturulduğu, kimi örnek davalarda ortak tutum ve yaklaşımın belirlendiği, ortak perspektifin oluşturulduğu tartışma ve karar organı olmaktadır. Özellikle kimi kadın cinayetleri, kadına yönelik tecavüz vb. önemli-örnek olabilecek davalarda ortak yaklaşım belirlemede Kadın Adalet Meclisi en üst organ durumundadır. Toplumsal Adalet'in kadın perspektifi ve ilkeleri, yine felsefesi Kadın Adalet Meclisi'nce tartışılmakta ve sonuçlandırılmaktadır. Kadın İlkeleri'nin değişimi veya açılımı, yine yeni ilkelerin belirlenmesi, eskilerin gözden geçirilmesi vb. konularda Kadın Adalet Meclisi yetkilidir. Bununla birlikte Kadın Toplumsal Adalet sistemi esasta kadının toplumsal sözleşmesinin geliştirilmesinde en önemli ayaklardan birisi olmaktadır. Malên Jin'lar ve Sulh Komiteleri ortak çalışmaktadırlar. Her iki yapı da özellikle Kadın Asayışı ile birlikte yakın

çalışmaktadırlar. Gerekli yerde ve zamanda tutuklamaların yapılması, müdahalelerin geliştirilmesi böylelikle sağlanmaktadır. Kadın öz savunmasının belki de en somut ve belirgin hale geldiği alanlardan birisi olarak adalet sisteminin toplumsal bir nitelikte gelişmesinde Mala Jin'ların ve Sulh Komiteleri'nin rolü oldukça önemlidir.

Halen sorunların çözüm yöntemlerinde ve çözüm yaklaşımlarında sorunlar vardır. Sorunların çözümünde çoğu zaman geleneksel toplum ölçüleri ve bakış açısı temelinde gelişebilmektedir. Toplum geleneklerini aşma, özgürlük ölçülerini esas alma ve bunun mücadelesini cesaretli bir şekilde geliştirmede yetersizlikler olabilmektedir. Sorunların çözüm yöntemlerinde daha bilinçli, sosyal bilimsel akademik çalışmaların geliştirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Çok ciddi ve yıpratıcı psikolojik baskı ortamında çalışan Mala Jin'ların erkek egemenlikli zihniyetin karalama, hatta tehdit ve teşhir yaklaşımlarına maruz kalması, bu çalışmada kadının dayanışmasının, eğitiminin, mücadele yöntemlerinde zenginlik ve yaratıcılığın geliştirilmesinin öz savunma anlamında çok önemli olduğunu gösterdi. 5 yıllık çalışmanın sonuçları 1. Malên Jin Konferansı'nda kapsamlı değerlendirilmiş, çalışmalarda özellikle erkeğe yönelik kimi çalışmaların başlatılması kararına gidilmiştir. Sadece önlem/tedbir/yaptırımların erkeği dönüştürmede yetersiz kaldığı, özellikle hukuk veya kanunlar zemininde sorunların sadece önünün alınabileceği, fakat radikal bir dönüşümü yaratmadığı, hatta çoğu zaman erkek egemenlikli zihniyeti ciddi bir şekilde körüklediği değerlendirilmiştir. Bu temelde kadının öz savunmasının esas olarak erkeğin değiştirilmesi ile sağlanabileceği sonucuna gidilerek, erkeği dönüştürme projesi kapsamında erkeklere yönelik özgün eğitim devrelerinin açılması kararına gidilmiştir.

Özellikle sosyal-etnik ve kültürel farklılıklar ve toplumsal değişim sorunları giderek öz savunma çalışmalarının dışarıdan gelecek saldırılardan ve bunlara karşı savunmadan çıkıp, içe dönükleşmesine ve toplumsal ilişkilerde kadın bakışı ile yeniden sözleşme ve müzakere kültürünün geliştirilmesine ağırlık verilmesini getirmektedir. Toplumsal zeminde öz savunmayı sadece Kadın İlkeleri ve hukuki çerçeveye veya silahlı kadın örgütlenmeleri ile sağlamak mümkün olmamaktadır. Savunma anlayışını geniş bir toplumsal değişim perspektifi ile en başta eğitim, sosyal-kültürel kadın dayanışmasını ve örgütlülüğünü yaratarak kapsamlı bir cins mücadelesinin en önemli parçası olarak ele almak Rojava deneyiminin en önemli sonuçlarından olmaktadır. Son süreçte Arap toplumunda kadının durumu, yaşadığı zorlanmalar, yazısız gelenekler ve şeriat kanunları ile çok derin cinsiyetçi yaklaşımlar ciddiyetini daha fazla hissettirdi. Bir yandan Arap, Süryan, Türkmen ve Çerkez kadınlar yaşadıkları baskı ve köleliği daha fazla dillendirip, çözüm arayışına girerken; sorunlar, bütün ağırlığı ile Rojava özgür kadın sistemine yansımaktadır. Kadınlar Rojava'da oluşturulan kadın sistemine büyük bir umut ve kurtuluş zemini olarak bakarken; kadınların çözüm gücünü ve iradesini toplumun her alanında geliştirmek ve hissettirmek daha kapsamlı ve etkili bir çalışmayı gerektirmektedir.

Bu aynı zamanda çok kapsamlı bir yapılanmayı ve kurumlaşmayı gerektirmektedir.

Kadının örgütlü olduğu, kadın dayanışmasının güçlü olduğu alanlarda kadın öz savunması çok daha etkili ve sonuç alıcı bir çalışma haline gelmektedir. Kadınlar sadece silahlandırılarak öz savunma sağlanamayacağı, esasta toplumsal değişimin örgütlü kadın sistemi ile sağlanacağı daha fazla açığa çıkmaktadır. Bu anlamda kadının bilinçlenmesi, cins bilinci ve kadın kültürünü bütün toplumsal alanlarda ortaya çıkarması, gerçek savunma olmaktadır.

Sonuç

Toplumsal cinsiyetçiliğin bütün formları karşısında öz savunmayı geliştirmenin kadınlara sığınaklar veya koruma evleri oluşturmakla sağlanamadığını Rojava deneyiminde açık bir şekilde gördük. Sadece kadına yönelik şiddet ve köleleştirici yaklaşımlar karşısında kadını korumaya almak bir öz savunma olmamaktadır. Radikal, kökten çözümlerin ancak gerçek anlamda toplumsal ilişkilerde bir kültürel devrimin sağlanması, toplumun en küçük hücrelerine kadar demokratik kültür bilincinin geliştirilmesi ile sağlanabileceği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla öz savunma politikasının güçlü bir şekilde belirlenmesi; kültürel, eğitsel, ekonomik, medya ve daha birçok toplumsal yaşam alanlarında çok kapsamlı ve ciddi çalışmaları gerektirmektedir.

Rojava deneyiminde bu bütünlüklü ve sistemli bakış açısını yakalamada ve pratik uygulamasında zorlanmaların yaşandığı belirtilebilir. Fakat kadının örgütlü kimliği etkili hale geldikçe ve sistemli bir örgütlülük kazandıkça, öz savunmanın nasıl bir canlı organizma haline geldiğini görebilmekteyiz. Örgütlülük zayıfladıkça erkek egemenlikli saldırılar daha azgınlaşmaktadır. Kadının toplumsal etkinliği güçlendikçe, erkek egemenliğini aşmanın ve erkeği dönüştürmenin imkanları ve aynı zamanda bunun bilinci de daha fazla artmaktadır. Kadın güçlendikçe, erkek egemenliği zayıflamaktadır. Kadının zayıf bıraktığı boşlukları erkek egemenliği hızla sezmekte ve bu boşluklardan kendisini güçlendirmeyi ve saldırılarını buradan hızla yaymayı adeta bir varlık gerekçesi haline getirmiştir. Bu anlamda öz savunma hemen bütün toplumsal yaşam alanlarında bir politikaya ve örgütlülüğe kavuşturulmak zorundadır. Bu her alanda kurumlar oluşturmak veya savunma çeperlerini oluşturmak öz savunmanın çok az bir bölümünü ifade etmektedir. Öz savunmanın esası, yaşamın her alanını kadın bakışı, iradesi ve gücü ile doldurmaktır. Yaşamın her parçasında ve her alanında, yine her anında kadın kendi öz iradesi, özbiçimi ve örgütlülüğü ile varlık göstermelidir. Canlı, yaratıcı ve yaşam dolu bir kadın organizması en büyük öz savunma olmaktadır. Kadının yaşam gücünün zayıfladığı yerde erkek egemenlikli zehirli dikenli otlar bitmektedir. Bir kolektif kimlik ve canlılık olarak kadın ortaya çıktıkça erkek egemenliği güç kaybetmektedir. Kısacası yaşamın hiçbir anı boş, anlamsız veya gereksiz olmamalı. Yaşamın her anına mutlaka bir düşünce, bir eylem, bir söz sığdırıldığında varlık bütünlük kazanmakta ve kendini savunmanın bütün esaslarına kavuşmaktadır.

Endüstrileşme: Hukuk, Bilim ve Emperyalizm

Radha D'Souza

Çeviri: Ilgın Erdem

"Yeniden meydana getirme ile karşı çıkma" diye adlandıracağım alternatif siyaset için temel üç soruyu sormayı planlıyorum. Bu üç soruyu bugün cevaplamaya çalışmayacağım. Doğru soruları sormak doğru cevapları bulmada ilk adımdır. Amacım, alternatifler üzerine gerçekleşecek bir tartışma için fikirler ortaya atmaktır. İlk değineceğim nokta alternatifler sorusuna olan yaklaşımım ile ilgili. Alternatifler sorusuna aslında üçte iki dünya olan Üçüncü Dünya görüşünden hareketle ulaştım. İkinci değineceğim nokta endüstrileşme ve demokrasinin esasen birbiriyle bağdaşmadığıdır. Üçüncü değineceğim nokta ise hukuk, bilim ve emperyalizm kavramlarına meydan okuyacak "yeniden meydana getirme ile karşı çıkma" kavramına yönelik yeni bir bilgi tabanı oluşturmadaki kapasitemizle ilgili.

1. Alternatiflere Yönelik Üçüncü Dünya Görüşleri

Endüstrileşme ve modernite, Üçüncü Dünya toplumlarına sömürgecilik ve emperyalizm aracılığıyla girmiştir. Modernite bu toplumlardaki içsel çelişkilerden dolayı gelişmemiştir. Bu, o toplumların tarihsel gelişiminin gidişatının bir sonucu değildir. Aksine, sömürgeci güçler tarafından dışarıdan gelen bir tür uygulamaydı. Bu sömürgeciliğin her türü için geçerlidir; yerleşik ya da yerleşik olmayan sömürgecilik, doğrudan ya da dolaylı yönetim gibi, manda sistemi örneğinde ya da kimi zaman yarı-sömürgecilik olarak adlandırılan ekonomik sömürgecilikte olduğu gibi. Sömürgeciliğin türü ne olursa olsun, modernite dışarıdan gelen zorlama bir uygulamaydı. Bu bağlamda, Üçüncü Dünya toplumlarındaki endüstrileşme ve modernite, Avrupadaki ve Avrupalı yerleşimcilerin meydana getirdiği toplumlardaki endüstrileşme ve moderniteden esasen farklıdır.

Avrupalı toplumlarda, modernite o toplumların kendi içsel çelişkilerinin, tarihinin sonucunda ve Avrupa kültürel bağlamında ortaya çıkmıştır. Kapitalizm, Avrupa toplumlarındaki çeşit çeşit sosyal sınıflar arasındaki mücadelelerden evrilerek var olmuştur. Bu gerçeklik alternatifleri tartışmada esastır. Avrupa endüstrileşmesi doğayı, emek gücünü, sömürülen dünyanın kültürlerini yağmalamıştır, talan etmiştir ve hala da buna devam etmektedir. Önce köle emek gücü vardı, sonra emek gücünü yasal sözleşmeye bağladık ve şimdi de göçmen emek gücü ve ulus aşırı şirketlerin az ücretle işçi çalıştırdıkları işyerleri ortaya çıktı. Üçüncü Dünyadaki endüstrileşme harici yatırımcıların, üreticilerin ve madencilerin doğal ve sosyal nimetleri hortumlamalarıdır. Endüstrileşme Üçüncü Dünya toplumlarında bir kesimin yani modern sektörün sömürgeci/emperyalist güçlere dayandığı ve “geleneksel” sektörün de halka, doğaya ve yere dayandığı bir tür klikleşme ya da bölünmeyi ortaya koyar. Dış sömürgeleşme tarafından desteklenen içsel bir sömürgeleşme söz konusudur.

Birinci ve Üçüncü Dünyalar’daki endüstrileşme alanında bu gerçek farklılıklar alternatifler üzerine olan araştırmamızda bize yol göstermelidir. Her ne kadar her kültür ve entelektüel geleneğe açık olmamız ve onlardan öğrenecek şeylerimiz olsa da, bunların sömürgeci ve emperyalist geçmişi olan toplumların gerçeklikleriyle örtüşüp örtüşmediğini yakından sorgulamalıyız. Avrupa-Amerika bağlamlarında ortaya çıkmış fikirleri seçip alıp bunların Üçüncü Dünya toplumlarında otomatik olarak işleyebileceğini beklememeliyiz. Bizim alternatiflerimiz gerçekliklerimizden gelmeli. Kendi kaderini tayin etme hakkı ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimimizin başlangıç noktası olmalı. Bu da hemen bir sorunumuz olacak demektir. Üçüncü Dünya’daki insanlar için geliştirilmiş alternatiflerin iç ve dış boyutları vardır. İçsel olarak, halklarımızın ekonomik, sosyal ve kültürel refahı için kendi öz doğamıza, kültürümüze ve tarihimize ilişkin yollar bulmalıyız. Bunu yapmaya başlayınca, kaçınılmaz olarak kapitalist devletlerin en yıkıcı ordularının harici saldırılarıyla yüz yüze kalacağız. Peki, bize doğa, kültür, emek gücü arasındaki uyumu sağlarken, aynı zamanda da insanlığın görmüş olduğu en yıkıcı güçlerden kendimizi koruma imkânı veren alternatifleri nasıl kavramsallaştırabiliriz?

Dünya Savaşı sonrasındaki dönemin üç kilit olayla başladığını hatırlamak faydalı olacaktır: Nazi Soykırımı, Hiroshima ile Nagasaki ve Hindistan’ın bölünmesi. Nazi Soykırımı endüstriyel rekabetin mantığının, mali piyasanın ve askerileştirilmiş devletin ulaşabileceği yıkıcı kapasiteyi göstermiştir. Hiroshima ile Nagasaki de askeri bir devletin komutasında bilimin gücünün yıkıcılığını test etmiştir. Burada hatırlanmalıdır ki Japonya atom bombaları atılırken teslim olma önerisini dile getirmiştir. Hindistan’ın bölünmesi ise sömürgeci güçler tarafından dayatılan demokrasi ile hukukun egemenliğinin korkunç sonuçlarını dünyaya göstermiştir. Alt kıtanın bölünmesinin tohumları ‘sorumlu hükümet’in sömürgeci politikaları tarafından ekilmiştir.

Günümüz ‘demokrasi yardımı’ ile hemen hemen aynı olan ‘sorumlu hükümet’ insanları dinlerine göre sınıflandıran komünal seçim sistemine dayalı seçim sistemi fikrini tanıtmıştır. Bu durumda, dışardan gelen saldırılara karşı yöntemler geliştirirken, içeride yeniden canlandırıcı etkiye sahip stratejileri nasıl geliştirebiliriz?

2. Endüstrileşme ve Demokrasi

Endüstrileşmeye bakış açımı özetleyen bu girişten sonra, endüstrileşme konusundaki değineceğim ikinci noktaya geçebilirim. Eski bir Tamil felsefeci olan Auvaiyar’ın söylediği bir şeyi hatırlayarak başlamak istiyorum. O demiştir ki “Küçük inşa edin ama büyük yaşayın”. Eğer büyük yaşamak istiyorsanız, küçük inşa etmelisiniz. Endüstrileşme ise bunun tam aksini yapmaktadır. Büyük inşa eder, yaşamlarımız ise gittikçe küçükleşir ve Kafka’nın da çok güzel ifade ettiği gibi kurumsal labirentlerde daha da anlamsızlaşır.

Endüstrileşme ve demokrasi esasen birbiriyle bağdaşmaz. Endüstrileşme, küresel düzeyde emek gücünün bölünmesine dayalı büyük ölçekli üretimdir. Endüstrileşme, ölçeklerin genişlemesine dayanır. Tarih boyunca, endüstrileşme yerelden, milliden, bölgeselden küresel ölçekteki üretime, dağıtmaya ve tüketmeye doğru genişlemeyi amaçlamıştır. Genişletilmiş üretim, dağıtım ve tüketim, doğa ve emek gücünün büyük ölçekte temellük edilmesini gerektirir. Genişletilmiş ölçekteki temellük ise büyük ölçekli bürokrasi ve komut-denetimli mekanizmalara sırtını dayayan profesyonel orduları gerektirir. Bunlar da insan araçsallığını ortadan kaldıran ve teknoloji ile modern hukuka dayalı bir araçsallığa dayalı yasal ve kurumsal mekanizmaların var olduğunu farz ederler.

Büyük barajlar beraberinde geniş ölçekli yönetimleri, küresel yatırımcıların büyük ölçekli yatırımlarını, merkezi devletleri, bölgesel ve uluslararası kuruluşları gerektirir. Son on yılda, bu tür projelerin her yerde ne tür baskılara yol açtığını ve insanları nasıl yerlerinden ettiğine şahit olduk. Türk Devleti ekonomiyi modernleştirmek istiyor, ama Ilısu Barajı Kürtleri yerlerinden ediyor. Baraj alanında doğa ve insanın doğayla ilişkisi üzerine iki tane birbiriyle yarışan kavram vardır. Ya bir Kürt Devleti aynı barajı inşa etseydi? Bu bir fark yaratır mıydı? Üçüncü Dünya’nın her tarafında, sömürge statüsünden çıkmış devletlerin, geçmişte sömürgeci devletlerin yaptığıının aynısını tekrarladığını gördük. Sömürgecilik olmadan da kapitalizmin mümkün olduğuna inandılar ve ne Avrupa tarzı endüstriyel gelişmeye ulaştılar ne de uğruna mücadele ettikleri ülke çapındaki bağımsızlıklarına ulaştılar. Büyük barajlar, büyük ölçekli yer değiştirmeleri de beraberinde getirdi ve geniş çaplı eylemlere ve direnişlere yol açtı ama bu sefer direniş 19. yüzyıl imparatorluklarını sarsan sömürge karşıtı güçlü hareketlere dönüşmedi.

Demokrasi ise tam aksine, insanların yaşadıkları yerlerde karar verme mekanizmalarına dâhil olmaları demektir. Mekânlar doğayı, emeği ve kültürü birleştirir. Endüstrileşme ise insan ve doğa arasındaki bağları kopararak gelişmiştir. İlk kopuş doğanın ve emeğin mekân ile bağının ayrılması ile olmuştur. Bu hem doğanın hem de emeğin metalaştırılmasının yolunu açtı ve hem doğayı hem de insanı “yersiz” bıraktı. Teknoloji evimin arkasında bulunan suyu çok farklı ve uzak bir yere taşıyabilecek imkânları sunuyor. Ben çok zengin bir nehrin yanında yaşayıp içme suyuna sahip olamayabilirim çünkü şişeleme şirketleri çok geniş alana yayacak şekilde su kaynaklarına el koyuyor. Teknolojiler toplumlara inşaatı zorunlu kılıyor. Bu büyük kapsamlı el koyma durumunu bir ulusalcının, sosyalistin veya liberalin yapması ise hiç fark etmiyor.

Demokrasi ise aksine insanlar ve doğa arasındaki bağlantıyı tekrar canlandırmayı öngörür. Bu yeniden birleşme olayı belli mekânlara bağlı olarak olur, bürokratik kurumların yersiz dünyasında olmaz. 19. yüzyıldaki endüstrileşme, 20. yüzyılda militarizme dönüştü. İki dünya savaşı endüstri bilimini, devlet kurumlarını ve toplumu çok radikal bir biçimde değiştirdi. Dünya savaşlarından itibaren militarizm bilim, teknoloji, hukuk ve kurum yenilenmesinin öncülüğünü yaptı. Bilim ve hukukun ilerlemesi için sorulan sorular artık militarizm ve kontrol mekanizmalarının gerekliliklerine dayanıyor. 20. yüzyıl yeni bilim alanlarını ortaya çıkardı. Örneğin; sosyal sosyoloji, yönetim bilimleri, organizasyonel davranışlar, sibernetik ve iletişim teknolojileri. Bütün bu alanlar dünya savaşları esnasında savaşı daha da kızıştırmak için üretildi, barışı getirmek için değil. Dünya savaşları devlet kurumlarını, orduyu, üniversiteler gibi sivil toplum organizasyonlarını ve kurumlarını ve sosyal bilim alanını birleştirdi çünkü özel ve devlet, devlet ve toplum arasındaki sınırları savaş sonrasında görünmez hale getirmeyi amaçladı. Tüzel bürokrasiler, bilim bürokrasileri ve hukuk bürokrasileri ve bilgi bürokrasileri arasında döner sermayeler dönüyor ve bunlar ile ilgili dönen skandal niteliğinde haberler okuyoruz.

Hukuk kurumları gücün küçük kümelerde biriktiği komplike kanun ağlarının bir bütünüdür. Demokrasi, aksine, bu güç alanların daralması üzerine kuruludur. Demokrasi mekânlara bağlı olan insanların katılımını gerektirir. Yer doğayı, emeği ve kültürü birleştirir. Yerin ideolojisi yeniden yaratma üzerinedir, doğayı, bilimi, toplumu ve yaşamı yeniden yaratma endüstriyel militarizmin ideolojisi ise sınırlar üzerinedir, insanların, doğanın ve kültürlerin fethedilmesi üzerine kuruludur. Gerçek demokrasi farklı bir bilim ve hukuk anlayışını öngörür. Bilim doğanın çalışılmasıdır. Endüstri bilimi ise doğayı geniş çaplı üretim, dağıtım ve tüketim için el koyma çabasıdır. Hukuk ise insanların birbirileri ile ve doğa ile bağlarını düzenleyen bir kanunlar bütünüdür. Endüstriyel toplumlarda hukuk çok büyük kurumların insanları belirli yerlere hapsedmesi zeminini hazırlar, insanların yeri şu veya bu

kurum, şu veya bu şirket olur. İnsanlar ve doğa arasındaki birliğin tekrar kazanılması için militarizm ve endüstrileşmenin öngördüğü bilim ve hukuktan farklı bir bilim ve hukuk anlayışına sahip olmamız gerekiyor.

Şu andaki problemimiz endüstrileşmenin moderniteyi demokrasi ile birleştirmesi veya bir görmesinden geldiği inancıdır. Modernitenin demokrasi ile özdeşleşmesi problemli bir durumdur. Bu durum kolonyal yönetimin hakim olduğu üçüncü dünya ülkelerinde kurulan ve demokratik olmanın dışında her şey olan kurumlar nedeniyle daha da belirgindir. Üçüncü dünya ülkelerinde meydana gelen birçok radikal hareket yayılmacı endüstriyel genişleme ile resmi demokrasinin uyumsuzluğu gözler önüne serdi. Şu anki sorunumuz: bu iki kavramı nasıl ayrıştırabiliriz; hem toplumsal söylem hem politik pratikte endüstrileşme ve demokrasinin nasıl ayrıştırılacağı.

3. Yeniden Oluşum ile Direniş: Yasa, Bilim ve Emperyalizme Karşı Koymak

Yeniden oluşum ile direniş için bilgi kaynağı isimli en son notama gelmiş bulunmaktayım. Endüstrileşme için bilgi kaynağı aslında bugün Avrupa Aydınlanması dediğimizde kast ettiğimiz bilgi kaynağıdır. Avrupa Aydınlanması ise kesinlikle sadece homojen bir bilgi birikimi değildir. Buna rağmen, Avrupa Aydınlanması kilise ve din biliminin otoritesini sorgulayarak ilerlemiştir. Avrupa Aydınlanması Avrupa'nın feodal yapısına karşı başlatılan mücadele süresince ortaya çıkmıştır. Avrupa feodalizmi gücü organize etmek ve dünyada düzeni kurmak için kilisenin otoritesine güvendi ve din bilimini de hukukun kaynağı olarak gördü. Avrupa Aydınlanması bu yüzden hem kilisenin hem de din biliminin bir anti-tezi olarak gelişti. Avrupa Aydınlanması düşüncesine göre bilim tanrının devlet ise kilisenin yerini aldı. Aydınlanma bilgi kaynağı Avrupalı aydın geleneklerinin izini göstermektedir. Gerçekten de aydınlanma Hristiyanlık öncesi Avrupa'nın, özellikle de Yunan ve Roma'nın bilim ve hukuk sorgulamasından esinlendi fakat kilisenin ve din biliminin Avrupa toplumunda yarattığı düşünce yapısını ise korudu. Avrupa modernitesinin kültürel yapıtaşları Avrupa tarihi ve gelenekleri ile tutarlı bir gelişim sergiledi. Bu kolonilerde bu şekilde gerçekleşmedi. Kolonilerde kolonyal bilim doğal dünya ile sosyal dünya arasındaki bağı kopardı. Bilim toplumda meydana gelen sosyal değişimler ve yenilenmeler sonucunda değil, kolonilerdeki doğa ve insan kaynağını sömürmek için meydana geldi. Modern bilimin kökleri üçüncü dünya ülkelerinde ise en az sağlam durumda.

Beş yüzyıl boyunca Aydınlanma felsefesi bilim ve hukuk alanında hüküm sürdü ve insan uygarlaşmasını bir uçuruma itti. Çevresel sıkıntılar dört bir yanımızı sarmış durumda. Biz ise günlük yiyeceğimiz yemek, içeceğimiz su ve evimizi yapacağımız malzeme gibi temel ihtiyaçlarımız hakkında karar verme kapasitemizi

yitirmiş durumdayız. Biz şu anda belirsizlikler dünyasında yaşamaktayız. Banka çökmesi, nükleer yıkım, doğa felaketleri, Washington veya Cenevre’de sosyal, kültürel, veya teknik bir yanlış karar, herhangi bir yerdeki küçük bir hata çok büyük ölçekte kayıplara yol açıyor ve bu kararların alındığı yerlerden çok uzakta yaşayan insanların hayatlarını etkileyebiliyor. Gitgide artan üretim, dağıtım ve tüketim skalaları ile felaketlerin çapı da genişliyor. Savaş sonrası bilim hakkında enteresan olan şey ise bilime inanılmaz katkılar yapan bilim adamlarının yarattıkları Frankenstein canavarını ilk kendilerinin fark etmiş olmaları. Hiroşima ve Nagazaki bombalarının ardından Einstein şunu söyledi: “Bunu yapacaklarını bilsem bir ayakkabıcı olmayı tercih ederdim.” Oppenheimer, Nobert Weiner, Berners-Lee isimli bilim insanları da kendi yaptıkları bilimi eleştiren bilim insanları oldu. Biz bunun neden böyle olduğunu sormalıyız. Bilim insanlarının kendi keşiflerini eleştirmeleri bize şunu gösteriyor ki bilimdeki gelişmeler ile hukuk ve anayasal alanların da içinde olduğu sosyal kurumlarda gelişen bilimin arasında bir bağlantı eksikliği var.

Bu hukuk için de geçerli bir durum. “Toplum diye bir şey yok” demişti neoliberalizmin peygamberi Margaret Thatcher. Sözleşme hukukunun insan hayatının her alanına yaygınlaşması toplum denilen şeyin de yıkılmasına yol açtı. Yüzeyden vücuda kadar her şey sözleşmenin bir objesi olabilecek duruma geldi. Bugün taşıyıcı annelik sözleşmeleri ve bunların nasıl yazılmaları gerektiği hakkında birçok kanun var. Uluslararası Finansal Organizasyonlar, örneğin; Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu ve üçüncü dünya devletleri arasındaki sözleşmeler, üçüncü dünya devletlerinin takip etmek zorunda oldukları legal değişimleri de gösterir niteliktedir. Aydınlanma düşünürleri sözleşmelerin gönüllülük esasına dayanmaları ve din kurallarının doğaüstü özelliklerini sorguladığı için sözleşmeleri metafizik boyutlara ulaştırdılar. Birinin, üçüncü dünya ülkelerinden bir kadının Avrupalı çocuksuz bir çiftte çocuk vermeyi kabul etmesinin veya fakir bir adamın zengin bir adama para kazancak başka bir kaynağı olmadığı için böbreğini bağışlamayı kabul etmesinin neresinin gönüllülük esasına dayandığını sorması gerekir.

Hukuk ve bilim, aydınlanma düşüncesinde merkezi bir yer tutarlar. Modern bilginin birçoğu insanların doğa ile ve birbirileri ile olan ilişkileri üzerine gelişen kavramsal çerçeveler ile geliştirilmiştir. Feodalizme karşı direnişte Aydınlanma düşünürleri mekâna (yere) karşı geliştirilen bağlara karşı gelmişlerdir. Bilim insanları, tanrı tarafından dikte edildiğini düşündükleri doğanın kutsallığına ve yine kaynağını din biliminden aldığını düşündükleri doğa kanunlarına karşı geldiler. Fakat üçüncü dünya ülkelerinde feodallığe karşı devrimler gerçekleşmemişti. Endüstrileşme üçüncü dünya ülkelerini, feodal toplumların bütün bir şekilde güç ve yönetimini emperyal yapıların içine sürükledi.

Kolonileşme, feodalleşme ve emperyalistleşme birbirlerini güçlendiren şekillerde var olmaya devam ettiler. Çok şaşırtmayan bir şekilde ulusal kurtuluş mücadelelerinin hiçbirinden yeni bilim veya hukuk çıkmamıştır.

Ulusal kurtuluş hareketleri kolonyal güçlerin çıkartılmasından sonra, insanların iyiliği için modern bilim ve anayasal düzenin kullanılabileceğini düşündüler. Bunun yerine emperyalizm bilim, teknoloji, hukuk ve kurumların da yardımıyla neo-kolonileşme ve daha sonra da neoliberalizm olarak tekrar ortaya çıktı. Yine aynı şekilde sosyalist devrimler de kapitalizme karşı politik mücadelede umut vericiydi fakat sosyalist yenilenme Aydınlanma Dönemi'nin yarattığı bilim ve pozitif hukuk sistemlerine dayandı. Sosyalistler kapitalizmi kaldırdıktan sonra Aydınlanma bilimini ve modern hukuku kullanıp daha eşitlikçi ve hakkaniyetli bir toplum yaratmayı düşündüler. Birçok çiftçi şu söylemi tanır 'bir tohum ekip başka bir meyveyi biçemezsin'. Bunu bilgi için de kullanabiliriz. Einstein şöyle demişti, "hiçbir problem onu yaratan bir mantık ile çözülemez". Biz kapitalist bilgiyi kullanıp sosyalizmi veya emperyal bilgiyi kullanarak kendi kendine karar verme mekanizmalarını yaratamayız. Alternatiflerini düşününce karşımıza çıkan sorun ise şu; biz günümüzün ekonomi ve politika eleştirilerinin ötesine geçip günümüz politik ekonomisini yaratan koşulları araştıracağımız bir tartışmaya başlayabilir miyiz? Şu anda yaşadığımız militarist-endüstrileşme ikileminin varsayımları nelerdir? Aydınlanma Dönemi'nin anti-tezi olan bir toplumu nasıl bir bilgi çeşidi ile tekrar inşa edebiliriz? Bu bilgi nereden gelecek?

Ekonominin Kadın Özgürlükçü Felsefe ile Ele Alınışı: Ekonomik Öz Savunma

Azize Aslan

Kürt Kadınlarının “kadın özgürlükçü bilim” iddiası ile şekillenen ve ilham kaynağını Abdullah Öcalan’ın düşün dünyasından alan Jineoloji, temel çıkış noktasını sosyal bilimlerin erkek egemen bir bakış açısıyla ele alınışı üzerine kurar. Sosyal bilimlere kadın merkezli bir bakış açısı, kuşkusuz neo-liberal sistemin para ilişkisine indirgenmiş olduğu ekonomiyi de yeniden ele almayı ve gerçek ekonomik ilişkinin toplumsal bir ilişki olduğunu anlamayı gerektirmektedir. Ekonomiye kadın merkezli bakış, kadınların özgürleştiği ve özgürleştirdiği alternatif bir toplumsal inşa için zaruri bir süreçtir. Ataerkil kapitalist anlayışı ve devletçi anlayışı deşifre ederek kadınların öz savunmasını inşa edecekleri alternatif toplumsal inşa, kadınların ekonomik öz savunması olmaksızın gerçekleşemeyecek bir süreçtir. Bu anlamıyla bu yazı kadınların öz savunmasına, ekonomik öz savunma başlığı ile katkı sunma amacını taşımaktadır.

Marx, Kapital’in girişinde kapitalist üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliğinin “*muazzam meta yığını*” olarak görüldüğünü, bu nedenle incelemesine meta analizi ile başladığını ifade eder.¹ Metayı kullanım ve değişim değeri çerçevesinde tanımlayan Marx, temel özelliği insanların ihtiyaçlarını gidermek olan meta (şeyin) cisminin, kullanım değeri bir yana bırakılırsa, geriye metaların yalnızca bir tek özelliği, emek ürünü olmalarının kalacağını söyler.² Yani, metaların değerini belirleyen şeyin, o metanın üretimi için harcanan emek gücü tarafından belirlendiğini ifade eder. Metaların değerinin,

¹ K. Marx, Kapital, Cilt 1, Yordam, 2011, s. 49

² A.g.e, s.52

içerdikleri “*değer yaratıcı öz*”, yani emeğin miktarıyla ölçülebileceğini söyler. Emeğin niceliği, süresi ile ölçülür ve emek-zamanı ölçüğü de saat, gün vb. gibi belli zaman birimleridir.³ Buradaki emek zamanı, o metanın üretimi için gerekli toplumsal emek zamanıdır; toplumsal olarak gerekli emek zaman, herhangi bir kullanım değerini toplumun o sıradaki normal üretim koşulları altında, ortalama toplumsal hüner derecesi ve emek yoğunluğuyla elde edebilmek için gerekli olan emek-zamandır.⁴ Kapitalist Karın kaynağını ise, üretim araçlarının sahibi olan sermaye tarafından el konulan, ödenmeyen emek-zaman oluşturmaktadır.

Öcalan da tıpkı Marx gibi meta ve metalaşmayı uygarlığın baş kategorisi olarak görür; ‘armağan’ yerine ‘değişim’in geçmesinin tam bir uygarlık icadı ve hilesi olduğunu ifade eder. Bu anlamıyla değişim değerinin ve metalaşmanın kapitalizm öncesi de var olduğunu, ancak bunun kapitalist uygarlık aşamasında biricik hale geldiğini ifade eder. Öcalan’ın, Marx’a itiraz noktası, metanın değerini belirleyen emek –değer kuramına ilişkindir :⁵

“Ben metayı Karl Marx gibi yorumlamıyorum. Yani metanın değişim değerinin işçinin emeğiyle ölçülebileceği iddiasını önemli sakıncalar doğuran bir kavramlaşma sürecinin başlangıcı olarak değerlendiriyorum... Toplumsal değerlerin (bu arada metalar da dahil) ölçülebileceğinden kuşkuluyum. Yalnız canlı emeğin değil, sayılması olanaksız emeklerin ürünü olan bir maddeyi bir kişinin emeğinin değeri saymanın kendisi yanlışlık olup, değer gaspı ve hırsızlığın önünü açan bir yaklaşımdır. Nedeni açıktır. Sayılamayacak emeklerin karşılığı nasıl ölçülecek?”

“Ben metayı Karl Marx gibi yorumlamıyorum. Yani metanın değişim değerinin işçinin emeğiyle ölçülebileceği iddiasını önemli sakıncalar doğuran bir kavramlaşma sürecinin başlangıcı olarak değerlendiriyorum... Toplumsal değerlerin (bu arada metalar da dahil) ölçülebileceğinden kuşkuluyum. Yalnız canlı emeğin değil, sayılması olanaksız emeklerin ürünü olan bir maddeyi bir kişinin emeğinin değeri saymanın kendisi yanlışlık olup, değer gaspı ve hırsızlığın önünü açan bir yaklaşımdır. Nedeni açıktır. Sayılamayacak emeklerin karşılığı nasıl ölçülecek?”

Öcalan’ın sayılamayacak emeklere verdiği en önemli örnek ‘ana emeği’ olarak ifade ettiği kadınların bakım emeğidir. Zira kapitalist sistem “*emeğin yeniden üretimi için gerekli olan karşılığı (ücreti)*” erkek işçiye öderken o emeği evde bakım emeği ile yeniden üreten kadının emeğini erkeğin ücreti içinde görünmez kılar.

³ A.g.e, s. 52

⁴ A.g.e, s. 53

⁵ Abdullah Öcalan, I.kitap, Uygarlık, Azadi Matbaası, 2013, s.135

Proleterin tek başına emeğiyle değer yarattığı, bu değerden sermayedarın ise Kar ko-
 pardığı şeklinde soyut bir analizin ekonomik indirgemecilik olduğunu söyleyen Öcalan,
 değer yaratımında toplumun tarihsel birikimlerinin rolünün görmezden gelindiğini söy-
 ler. Öcalan'a göre bu tarihsel birikimlerin temel yaratıcısı ve günümüze ulaşmasını sağ-
 layan ise kadındır. Kar olarak el konulan değer in ise sadece burjuvazi-proletarya
 çatışması ile açıklanamayacağını; bu noktada siyasal erkin rolünün görmezden gelindi-
 ğini vurgular.⁶ Siyasal erkin yani devletlerin kadınların evde kalması, çocuk doğurarak
 neslin devamını sürdürmesi, yeni işçiler ve askerler üretmesine yönelik sayısız erkek ege-
 men projesini düşünecek olursak siyasal erkin burjuva-proleter çatışmasını öncelikle
 toplumsal cinsiyet rollerini şekillendirerek organize ettiğini söyleyebiliriz.

Bu bağlamda, kapitalizmin temel çelişkisi yahut çatışması burjuva-proleter arasındaki
 çatışma değil, tekelci ile toplum ve kadın-erkek arasındaki toplumsal cinsiyet çatışması
 temelinde kuruludur. Bilindiğinin aksine Öcalan bu noktada burjuva-proleter çatışma-
 sını yok saymamakta, bu çatışmanın temel değil, tali olduğunu vurgulamaktadır. Yani
 tarih sadece sınıf savaşımının tarihi değil, hegemonik iktidar ve devlete karşı toplu-
 mun mücadeleler tarihidir.⁷ Jineoloji bunu, sadece sınıf savaşımının tarihi değil aynı
 zamanda erkek egemen düzenin kadına karşı savaşı olarak formüle eder ve bu savaş
 İnanna'dan beri sürmektedir.

Öcalan felsefesinde kadının doğa ile varoluşunun altını defalarca çizirken endüstri ile en-
 düstriyalizm arasındaki farkın doğru anlaşılması gerektiğini dile getirir. Endüstri dev-
 rimi uzun bir tarihsel, toplumsal birikimin sonucudur.⁸ Kar için endüstri, toplumsal
 ihtiyaçlar için değildir.⁹ O halde endüstri ile temel amacı azami kar olan endüstriyalizm
 farklı kavramlardır. Endüstriyalizm ekonomi değildir; ekonomi tekeldir, sanayi üreti-
 mine dayatılan, devlet veya özel fark etmiyor, tekeldir.¹⁰ Endüstriyalizm tekeli kadını
 ürettiği metallerin görseli olarak metalaştırır. Endüstriyalizm sınırsız üretimini tüketimle
 buluşturmak için kadını piyasada '*arzu nesnesi*' olarak kurgular. Tüm metaller kadınlar
 üzerinden pazarlanırken kadınların kendisi bizzat estetik, medya aracılığı ile metalaştırı-
 lır. Endüstriyalizm doğayı ve kadını metalaştırma yoluyla birbirinden koparır. Oysa kadın
 doğa olmadan toplumsal varlığını sürdüremeyeceği gibi, doğa da kadınsız varlığını sür-
 düremez. Tarih boyunca üretim kadın-doğa birlikteliği ile toplumsal ihtiyaç için ger-
 çekleşirken kapitalizmin tekelci endüstriyalizm aklı ile yani azami kar ve sürekli kitlesel
 üretim aklı bu gerçekliği yıkmış; kadın ve doğayı birbirinden kopararak üretim sürecini

⁶ Abdullah Öcalan, II. Kitap, Kapitalist Uygarlık, 2013, Azadi Matbaası, s.56

⁷ Abdullah Öcalan, Kürdistan Devrim Manifestosu, Ararat Yayınları, Ağustos 2012, s. 59

⁸ Öcalan, Kapitalist Uygarlık, s.107

⁹ A.g.e., s.240

¹⁰ A.g.e., s.242

fetişleştirmiştir. Öyle ki üretim fetişizmi reel sosyalizm deneyimini dahi zehirlemiş ve yıkımına sebep olmuştur. Kadın ve doğa birbirinden koptukça ihtiyaç ve üretim arasındaki ilişki de kopmuş ve erkek egemen tekeli endüstriyalizm sınırsız kitlesel üretim ile kadının toplumsal varoluşunu ulusal bir öge temelinde organize etmeye başlamıştır.

Öcalan’a göre, erkek egemen tekeli endüstriyalizm ile gerçekleşen artık-ürünün organizasyonu ulus-devlet türü örgütlenmenin temelini oluşturur.¹¹ Ulus-devlet tipi örgütlenme, sermayenin aşırı kar elde ettiği ve topluma yaygınlaştığı endüstriyalist dönemde idealize ve realize olmuştur. Tüm toplum bu dönemde, ulus-devlet mekanizmaları ile sanayi tekellerine bağlanmıştır.¹² Ulus devlet, kadınları sınırlar kurarak birbirinden ayırmış; milliyetçilik duygusunu analık duygusu ile eşdeğer tutmuş; çocuğunu zorla askere gönderen anaların “vatan sağ olsun” demesini beklemiştir. Ulus-devletler savaşında, kadınlara fabrikalarda çalışan, askerlere aş, çocuk yapan bir misyon yüklenirken; kadınların savaşta yaşadıkları cinsel şiddeti ise bir vazife olarak görmeleri beklenmiştir. Ulus devletler ‘erkek emek’i baskılamak için kadınların emek piyasasına katılması için çeşitli ‘sosyal’ projeler yürütmektedir. İhtiyaç duymadığı zamanlar da ise ‘ev hanımı’, ‘iyi analık’ misyonu altında motive ederek kadınları ev içinde tutmaktadır. Kadınlar üzerinde süren toplumsal ve ekonomik soykırım bizzat devletler eliyle ve projeleri ile yürütülmektedir.

Tarih boyunca kapitalizme karşı en güçlü ideolojik iddia olan reel sosyalizm deneyimi de ulus-devlet, kapitalizm ve erkeğin kadına karşı birlikte yürüttüğü bu savaşı daha baskıcı bir formda yeniden üretmiştir. Öcalan’a göre sosyalizmi hep devrimler ve savaşlarla kazanılacak bir toplum olarak görmek de yanlıştır. Şüphesiz koşullar oluştuğunda devrimci dönüşümler için savaşlar da mümkündür. Ama sosyalizm sadece devrim demek değildir; topluma demokratik katılım ve kapitalizme karşı bilinçli ve eylemli yaşamdır.¹³ Demokratik katılım şüphesiz kadınların katılımı olmaksızın gerçekleşemeyecektir. Öcalan, toplumsal cinsiyet mücadelesinin sosyalizm mücadelesinin bir parçası olarak değil sosyalizmin inşası için olmazsa olmaz kabul eder. Bu nedenle demokratik bir yaşam için mücadele eden kadınların kendi özgün örgütlenmelerine sahip olması gerektiğini ve sosyalizm mücadelesinin kadının öznelğinde gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur. Kadınlar kendi bilinç, örgüt ve eylemsel iradeleri ile ekonomide yeniden özneleşecekler ve demokratik özerkliğin tüm alanlarında olduğu gibi komünal ekonomide de eş temsil ve özgün örgütlenme alanlarını¹⁴ yaratacaklardır.

¹¹ A.g.e, s.139

¹² Öcalan, Kapitalist Uygarlık, s.243

¹³ Öcalan, Kürdistan Devrim Manifestosu, s.58

¹⁴ Özgün örgütlenme, sadece kadınların karar alıcı ve uygulayıcı olduğu örgütlenme olarak tarif edilmektedir.

Özce, kapitalist piyasalar ve ulus-devletler kadınları yedek işgücü ordusu olarak görmektedirler ve diledikleri zaman kapitalist sistemin işleyiş ihtiyaçlarına göre kadınları bu piyasalara dahil ederken dilemediklerinde kadınları ev içindeki işlere mahkûm etmektedirler. Bu durum kadınların erkeğe ve ulusa bağımlılığını sürekli olarak artırmakta ve yeniden üretmektedir. Batı merkezli feminizmin devletin ve erkeğin kadına karşı yürüttüğü bu operasyona cevabı ve politikası ise cinsiyetçi rolleri sonlandırmak bir yana kadının yaşadığı koşulları daha da ağırlaştırmış ve kadının yaşadığı sömürüyü görünmez kılmaya devam etmiştir. Batı merkezli feminizm, kadınların işgücü piyasasında para kazanarak deyim yerindeyse kendi ayakları üzerinde durarak erkek karşısında ekonomik özgürlüğünü elde etmesi halinde güçleneceğini savunmaktadır. Oysa işgücü piyasasına katılan kadınlar piyasada ev içi işlerin uzantısı olan temizlik, yemek, organizasyon, bakım işleri gibi alanlarda iş bulabilmekte; üstelik piyasada bu işleri yapan kadınlar ev içinde kendi ailesi için de bakım hizmetini yerine getirmeye devam etmektedir. En güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışan kadınlar para kazanarak yani işçileşerek özgürleşememektedirler. Bu nedenle kadınların özgürleşeceği ve özne olarak kuracağı alternatif bir ekonomi üzerine düşünmek gerekmektedir. Bu nedenle Jineoloji, kadınları yaşadıkları bu ekonomik soykırım karşısında sadece teorik bir düşünüş biçimine değil aynı zamanda kurucu bir düşünce biçimine davet etmektedir.

Jineolojiye göre temel toplumsal mesele, endüstriyalizm çağının savaş biçimi olarak ulus-devlet faşizmine karşı, ezilen sınıf-halk-ulusun öz savunma cephesinin geliştirilmesidir ve bu cephe kadınların mücadelesi olmaksızın gerçekleşemez. Bugün Kürt kadınları, öz savunmayı özgün örgütlenme alanlarını yaratarak inşa etmelidirler. Bu öz savunmanın en önemli ayaklarından biri tekerci erkeğin egemenliğine karşı kadının komünal ekonomisini ve demokratik toplumu inşa etmesidir.¹⁵

Jineoloji bu ekonomiyi demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü komünal ekonomi olarak tanımlamakta ve tartışmakta; çeşitli mekanizmalarla yaşamsallaştırmaya çalışmaktadır. Bu anlamıyla kadının komünal ekonomisi, kapitalizme ve ataerkiye karşı kadının özne olduğu alternatif bir yaşamın inşası anlamına gelmektedir.

Jineolojide Komünal Ekonomi Anlayışı

Komünal ekonomi demokratik bir ekonomidir. Komünal ekonomide karar alıcı öznenin toplum olması gerektiği bu nedenle toplumdaki tüm bireylerin üretim, tüketim ve bölüşüm süreçleri üzerinde söz ve irade sahibi olması gerektiği vurgulanır. Mahalle, köy, ilçe, il ve bölge biçiminde yahut özel olarak kadın, gençlik vs. biçiminde örgütlenecek olan meclislerde toplumdaki her birey, karar alma süreçlerine dahil olacak ve

¹⁵ Öcalan, Kürdistan Devrim Manifestosu, s. 261

neyin üretileceğine yahut nasıl bölüşüleceğine demokratik planlama yöntemiyle ortaklaşa karar verecek; bu biçimiyle kaynakların ortak yönetimi sağlanacaktır. Böylelikle toplum, tüm ekonomi faaliyetlerinde özyönetim sahibi olacak ve bu komünal ekonominin demokratik bir şekilde işlenmesini sağlayacaktır. Kadınlar demokratik işleyiş meclislerine katıldığı gibi aynı zamanda kadın meclislerini örgütleyerek kadınların karar alma süreçlerine katılımını güçlendirecektir. Kadın meclisleri sadece kadınların özgün örgütlenmesiyle ilgilenecektir. Ekonomi komitesi, kadın meclislerinde boyut olarak örgütlenir ve kadının komünal ekonomisini nasıl örgütleyeceği komitelerin rehberliğinde kadın meclislerinde tartışılarak karara bağlanır. Kadın meclislerinde alınan kararlar genel meclise sunulur. Genel meclisin kadın meclisinin aldığı kararlar üzerinde yorum yapma, değişiklik isteme hakkı vardır ancak kararları reddetme hakkı söz konusu değildir. Tam tersine kadın meclisinin ise genel meclisin kadın meclisinin onayı olmaksızın aldığı kararları veto etme yani reddetme hakkı saklıdır. Kadın meclisleri kadınların yönetim ve karar alma süreçlerinde özneleşmesini sağlarken; meclisler toplumu yönetimde söz ve karar sahibi yaparak toplumsalın demokratik işleyişini örgütleyecektir.

Komünal ekonomi kadın özgürlükçü bir ekonomidir. Kapitalist sitem kadınları ekonomik karar alma süreçlerinin dışına itmiş; kadınların emeğini ise görünmez kılmıştır. Öcalan'a göre bu durum, kadını "metaların kraliçesi" olarak tayin eden kapitalist sistemin varlık koşuludur. Öcalan bunu "kadınların temel ihtiyaçlar ve geçimlik olarak yerine getirdiği ekonomik faaliyetin kar elde eden bir işe dönüştürülmesi için kadınların elinden alınması gerekmiştir" biçiminde ifade eder. Öcalan'a göre, "ekonomisiz kılınmış kadın gerçeği" günümüzün en çarpıcı ve derinlikli toplum çelişkisidir. Bu nedenle bugün yeniden örgütlenecek olan bir ekonominin kadın eli ve kadın aklıyla örgütlenmesi gerektiği ifade edilir. Jineoloji, kadının öncü olduğu ekonominin temel ihtiyaçları ve kullanım değerlerini esas aldığı, yani geçimlik olduğu, karı esas almadığı için aynı zamanda ekolojik olacağını iddia eder. Kadınlar kendi ekonomik alanlarını, komün ve kooperatiflerini örgütleyerek toplumsal ihtiyaç merkezli kolektif üretim gerçekleştireceklerdir. Kadınların yarattığı kolektif üretim alanları yaygınlaştığı ve tüm kadınları kapsar hale geldiğinde kapitalizme karşı en büyük anti-kapitalist cephe kurulmuş olacaktır.

Komünal ekonomi ekolojik bir ekonomidir. Jineoloji, Mezopotamya tarihine bakarak endüstriyalizmin en büyük yıkımının toplumsalın varlık koşulu olan tarım ve köy toplulukları üzerinde olduğunu ifade eder. Bu nedenle tarımda eko-toplulukların yani komünlerin oluşturulması demokratik özerkliğin en esaslı ekonomik ilkelerinden biridir. Kadınların oluşturacağı tarım komünleri üretimin yeniden doğayla buluşması ve ekolojik koşullarda gerçekleşmesi için mutlak bir ön şart olarak görülmektedir. Rojava devriminden sonra yapılan en önemli devrimsel süreçlerden biri toprakların büyük bir kısmının kadınlar tarafından kadın tarım komünlerine dönüştürülmesidir.

Bugün Rojava’da tarımsal üretimin büyük bir kısmı kadın tarım komünlerinden elde edilmektedir. Öcalan, Murray Bookchin’e¹⁶ referansla eko-toplulukların şehirlerde de oluşturulması gerektiğini ifade eder. Her kentin doğasına uygun ekonomik faaliyetler kar amaçlı olmayan, şehir halkının işsizliğini, yoksulluğunu ortadan kaldırmayı hedefleyen, optimal büyüklükte birimler olarak örgütlenir. Nüfus, yapı ve yeteneklerine uygun olarak bu birimlere dağıtılabilir.¹⁷ Sonuçta Öcalan ve Jineoloji, endüstriyel üretimi reddetmez ama endüstrinin sınırını ekoloji ve temel ihtiyaçlar bağlamında çizer. Üretim bu iki sınırı aşamaz. Bu durumda ortaya çıkacak endüstri, eko-endüstridir¹⁸ yani kadının binlerce yıl öznesi olduğu üretimdir, yani ekonomidir.

Bu ekonomi, iktisadi liberalizme ve merkezi planlama sistemine alternatif üçüncü bir yoldur. Komünal ekonomi Kürdistan topluluklarının özüne ve doğal topluma en yakın ekonomi olarak paylaşımcı, dayanışmacı ve ortaklaşmacı olarak yerleştirilir. Komünal ekonomide bireysel ihtiyaçlar değil toplumsal ihtiyaçlar ve kullanım değeri esas alınır. Kadın öncülüğündeki Kürt Özgürlük Hareketi, komünal ekonomide meclis, komün ve kooperatifler eliyle üretimi toplumsallaştırmayı, kolektif emek süreçleri ile ücretlilik ilişkisini ortadan kaldırmayı, dayanışmacı pazarlar oluşturmayı hedeflemekte ve toplumun ekonomide özyönetimini geliştirmeyi öngörmektedir. Böylelikle doğa, kadın ve toplumsal adalet lehine bir ekonomik düzen oluşmuş olacaktır.

Kadın özgürlük ideolojisi ile inşa edilecek komünal ekonomi, ataerkil kapitalizme ve erkek egemen devlet anlayışına karşı öz savunmanın inşası demektir ve bu inşa kadınların ekonomide özneleştiği bir inşa sürecidir. Bu özneleşme sürecinin kendisi kadınları özgürleştirdiği gibi toplumu da özgürleştirecektir. Bu diyalektik ilişkinin kendisi bugün Rojava’da Kadın Ekonomi Komitesi eliyle açığa çıkarılmakta; Bakur’da Eko-jin kooperatifleri deneyimi ile kendini ispat etmektedir.¹⁹ Bugün kooperatifler eliyle toprağı eken, sulayan Mezopotamyalı kadınlar sadece ürün toplamamakta, aynı zamanda Kürdistan topraklarında dünya kadınlarının toplumsal özgürlüğünü filizlendirmektedir.

¹⁶ Murray Bookchin, Kentsiz Kentleşme

¹⁷ Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

¹⁸ Öcalan, “Endüstriyalizm (Kapitalizm) ve Ekoloji”, Demokratik Modernite, sayı 11, s. 16

¹⁹ Eko-jin örneği için bkz: Azize Aslan, “Demokratik Özerklikte Ekonomik Özyönetim: Bakur Örneği”, Birikim Dergisi, Mayıs 2016, sayı 325.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, “Endüstriyalizm (Kapitalizm) ve Ekoloji”, Demokratik Modernite, sayı 11
- Abdullah Öcalan, Kürdistan Devrim Manifestosu, Ararat Yayınları, 2012
- Abdullah Öcalan, I.kitap, Uygarlık, Azadi Matbaası, 2013.
- Abdullah Öcalan, II. Kitap, Kapitalist Uygarlık, Azadi Matbaası, 2013
- Abdullah Öcalan, III. Kitap, Özgürlük Sosyolojisi, Azadi Matbaası, 2013
- Azize Aslan, “Demokratik Özerklikte Ekonomik Özyönetim: Bakur Örneği”, Birikim Dergisi, Mayıs 2016, sayı 325.
- K. Marx, Kapital, Cilt 1, çev. Mehmet Selik, Nail Satılğan, Yordam Kitap, 2011
- Murray Bookchin, Kentsiz Kentleşme, çev. Burak Özyalçın, Sümer Yayıncılık, 2014

Toplumun Var Olma Sanatı: Politika

Zerin Yılmaz

Politikanın ne olduğuna geçmeden önce, tarihsel arka planının insanlık gündeminde nasıl yer aldığına bakmakta ve kimi tarihsel şahsiyetlerin politika ile ilgili yorumlarına yer vermekte fayda var. Yine bir şeyin ne olduğunu anlamak için, bazen ne olmadığına değinmek etkileyici olabilir. Politika konusunda da bu yöntem verimli olabilir. Daha sonra da değinileceği üzere politikanın demokrasi ile ilişkisine de dikkat çekmek gerekir. Yer yer demokrasi ile özdeşleştirildiği olur, ancak birbirini koşullamakla birlikte ayrı kavram ve olgulardır. Yine de birbirinin yerine kullanılma potansiyelini taşırlar. Kısaca bunları belirttikten sonra konuya giriş yapabilirim.

Atina Politikliği

Politika, ilk olarak Atina'da (Antik Yunan) kavramsallaştırılmış denilebilir. Peşinen belirtmek gerekir ki bu politikanın başlangıcı anlamını taşımamaktadır. Sistemik olarak değerlendirilip kavramsallaştırıldığı yer olarak bakılabilir. Politika felsefesinin tarihsel olarak başlangıç yeri denilebilir.

Yunancada kent devleti *Polis*' sözcüğünden türetilen politika; kamusal, yurttaşla ait işler anlamına gelmektedir. Yani kent ile ilgili olan ya da kent yönetme sanatı anlamını taşır. Antik Yunan, kent devletleri çağı olduğundan kent yönetme, devlet yönetme anlamına da gelir.

Atina kent devleti M.Ö. yaklaşık 5 ve 6. yüzyıllarda demokratik ve politik özellikleri ile tarih sahnesinde yerini alır. Meclis sistemi, seçim hakkı, tartışma kültürü, demokratik politik özellikleridir. Atinalıların adına tapınaklar yaptıkları Peitho Tanrıçası ikna tanrıçasıdır. Zira politika zora, şiddete değil, ikna ve söze dayalıdır.

Atinalılar bununla övünmekten de geri durmaz, onları *'barbarlar'*dan ayıran üstünlükleri olarak görürler. Haksız da sayılmazlar. Ancak bunlara görünen politik özellikler desek daha doğru olur. Zira Atina demokrasisi bir sınıf demokrasisidir. Yani kadınlar, köleler ve yabancılar için demokratik bir sistemden bahsedilemez. Dolayısıyla politika, sadece kadın, köle ve yabancıların (ki toplumun çoğunluğunu bunlar oluşturuyor) dışında kalan sınıfın konusudur. Toplumun önemli kesimlerini dışlamaları politik noksanlıklarına, sınıfsal ve cinsiyetçi özelliklerine, bakış açılarına işaret etmektedir. Ancak bu bile onun demokrasi ve politika konusunda tarihteki yerini gölgeleyemiyor. Öyle ki, ikna tanrıçası Peitho adına tapınak inşa etmişler. İkna kavramsal olarak tam anlamıyla politikayı karşılamaz elbette; ancak ikna tanrıçası tartışma, farklı düşünceleri yansıtırma ortamının varlığını gösterir ki bu da politik kültürle bağlantılıdır. Politika, sadece tartışma anlamına da gelmez. Zira Atinalılar demagoji sanatını da etkin bir biçimde ilk kullananlar olma 'şeref'ine nail olmuşlardır. Yani Atina demokrasisi politik içeriği ile önemli olmakla birlikte, aynı Atina Sokrates'i düşüncelerinden dolayı ölüme mahkûm etmiştir. Atina ve Atina demokrasisi bu anlamda çift karakterlidir denilebilir.

Atina'dan sonra Roma da politik özellikleriyle görünür kılar kendini. Daha çok hukuk sistemi ve cumhuriyet rejiminde yansır politikliği. Cumhuriyetçi ulusun vatandaşlık hakkı, senato sistemi, hukuk alanında yasalar önünde eşitlik, sözleşmelere sadakat, halka uygunluk, denklik, anayasaya uygunluk, halk meclisleri, senato ve imparatorluğun yetki ve sınırlarını belirlemek gibi yasalara sahip. Atina ve Roma, insanlığın gündemine cumhuriyet ve demokrasiyi getirmişlerdir. Ancak Roma hukuku, cumhuriyeti kadar arenasıyla da tarihte yer edinmiştir.

Örneğin dinler de politik bir muhtevaya sahipler. Kutsal kitaplarda özellikle ilk ortaya çıkışların politik bir zemine dayandığı anlaşılıyor. Dinler, uhrevi olduğu kadar dünyevidirler de; sosyolojik içerikte ve politiktirler. Kutsal kitaplardaki bütün günah-sevaplar, yasak ve kutsallıklar toplumun sürdürülebilirliği ile ilgilidir. Örneğin camilerin çıkışları itibarıyla problemlerin çözme yeri olduğu ve kadınların da buralarda yer aldıkları çokça dile getirilir. Zamanla bu rolleri körelmiş dinler dogmalaştırılır.

Politikanın ne olduğuna yönelik sorular hiç bitmemiştir ve tabi cevaplar da. Politik felsefenin ilk olarak Atina'dan başladığını söylemiştik. Politikanın ilk teorisyenleri de onlardır diyebiliriz. Bu nedenle politika ile ilgili bazı filozof, bilimci ve sosyologların düşüncelerine yer vermek gerekir. Çünkü politikanın nasıl anlaşılacağı ve uygulanacağı konusunda büyük etkilere sahipler. Birkaç örnek vermek gerekirse:

Platon: Ünlü Yunan filozofu Platon, devletin asla demokratik olamayacağını söyler. Bu ona göre kaos demektir. İnsanlar eşit yetenekte doğmadıklarından toplumda kendilerine biçilen rolleri kabul etmeleri gerektiğini söyler. Kendilerine verilen ödevleri en iyi biçimde yerine getirmelidirler. Yine Platon'a göre devleti yönetecek olan filozof kral olmalı, zira devlet bilgece yönetilmeli. Toplum adına bütün kararları filozof kral almalı ve

devlet tek elden yürütülmeli. Devlet yurttaşların hayatını güvence altına almakla sorumluyken, yurttaş da zorunlu olan görevlerini yerine getirmelidir. Zira yurttaşın hakları değil, ödevleri vardır. Hannah Arendt'e göre Platon, Sokrates'in düşüncelerinden dolayı ölüme mahkûm edildiği için politikaya olan inancını yitirmiş ve sadece felsefeye yönelmiştir. Bu da felsefeyle politikanın kopuşunun başlangıcıdır. Artık filozoflar (günümüzde de) politik konularda sessizliklerini korurlar. Bu da politikanın felsefesiz, felsefenin politikasız kalması demektir ki bu da ikisinin tamamlanmaması anlamına gelir.

Aristoteles: Yunan filozofu Aristoteles *“İnsan politik bir hayvandır.”* (*Zoon Politikon*) derken önemli bir gerçeğe işaret etmektedir. İnsanı politik etkinliğiyle ifade etmek aynı zamanda toplumsallığını da gösterir. İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özelliği, politik etkinliğidir. Yine Aristoteles, en büyük bilimin politikayı incelemek olduğunu söyler. Bütün toplumsal alanı düzenlemekle ilgili olan politikanın, *“marangozun gönyesi ile çalışmamız gerektiğini”* söyler. Çünkü kesin, mutlak kılıflara uydurulamaz. Bunun yanında, devletin toplumun doğası gereği var olduğunu savunur. Köleliği ve erkeğin kadına egemenliğini de doğal sayar. İnsanların bir kısmının (kölelerin) doğaları gereği güçlü oldukları ve haliyle araç olduklarını, diğer bir kısmının politik nitelikte olduğunu ve yine erkeğin kadını yönetmesinin ikisinin yararına olduğunu savunmaktadır. Bu anlamda toplumu sınıflandırırken, devleti toplumun mutluluğu, özgürlüğü ve güvenliği için kendi içinden çıkarttığı bir olgu olduğunu savunur.

Hobbes: Zihniyet olarak bugünün devlet sisteminde yaşadığını belirtirsek abartmış olmayız. Herkesin herkesle savaş içerisinde olduğunu, insanların kendi çıkarlarını gözettiğini, bencil olduklarını, yalnızca kendilerini kolladıklarını, yetenek ve güç bakımından neredeyse eşit olduklarını, *“her insan diğeri için bir tehittir”* görüşünü savunurken, bu nedenlerden yola çıkarak devletin bir zorunluluk olduğunu söyler. Ayrıca Hobbes, devletin görevini hakkıyla yerine getirebilmesi için *Leviathan* (dev) olmalıdır der. Çünkü sınırsız bir gücü olmalıdır. Dolayısıyla bütün insanların iradelerini devlete teslim etmeleri gerektiğini söyler. Bunun için bir sözleşmenin gerekliliğine işaret eder.

Rousseau: İnsan olarak kendi kendimize yetmediğimizden toplumsallığa ihtiyaç duyduğumuzu savunan Rousseau, bunun boyunduruk altına girmemiz gerektiği anlamını taşımadığını, zira insan hayatını anlamlandırmanın özgürlük olduğunu belirtir. Özgürlüğün ötsel bir insan gereksinimi olduğunu dile getirir. İnsanların bir arada yaşayabilmesi için gerekli yasaların ancak *‘genel istenç’* durumunda meşru olduğunu görüşündedir. Bundan kasıt, herkesin iyiliğini isteyen bir anlayışa bağlılıktır. Bu anlamda devletin toplumun yargısı altında, yani toplumun devleti denetlemesi ve söz sahibi olması gerektiğini savunur. Rousseau’nun demokratik toplumsallığa verdiği önem açıktır. Ancak devletle toplum ilişkisi ya da çelişkisi yine toplumun politik etkinliği konusunda güçlü çözümler bulamamıştır.

Marks: Belki de çözüm arayışında en çok kafa yoran filozof, bilim insanı ve

sosyologdur. Ancak tersinden de olsa çözümü toplumda değil iktidar ve devlet aygıtında görmüştür. Tam anlamıyla güvenmese de komünizme geçişte belli bir süreliğine de olsa devletin gerekliliğini, bu geçiş aşamasında toplumun geçici de olsa iradesini siyasal bir iktidarda birleştirmesinin gerektiğini savunur. *Proletarya diktatörlüğü* ifadesi zaten bu içeriğin bir yansımasıdır. Yoğunlaşmasının önemli bir kısmının ekonomide odaklanması, ekonomiyi sistemsel ele alırken toplumsal boyutuna yeterince dikkat etmemesi de doğru bir sonuca gitmesini engellemiştir. Marks, sınıfsız-sömürsüz bir toplum hedeflemiş ancak bunun politik toplumla bağını yeterince kuramamıştır.

Şimdiye kadar verdiğimiz bütün örneklerde politikanın devlet ile özdeşleştirildiğini görüyoruz. “Toplum en iyi nasıl yönetilir?” sorusuna odaklanma, devlet düzenini toplumun biricik yönetim biçimi olarak idealize eder. “En iyi toplum nasıl olur?” sorusu bunun yanında cılız kalır. Uygarlığın referans aldığı Antik Yunan’da başlayan siyaset felsefesi toplum yönetimine değil toplumun yönetilmesine kafayı yorar. Antik Yunan’dan bu yana “nasıl bir devlet?” sorusu siyaset felsefesinin temel gündemidir. Buradan sorulan sorular devleti politika ile özdeşleştirmiştir. Sokrates’te durum biraz daha farklıdır. *“Sorgulanmamış hayat yaşanmaya değer ya da hayat değildir”* der. Sokrates insan bilgeliğini öğütler. Sorular sorarak bilgeliğe yönlendirir. Onun yöntemi sadece bir sonuca varmak değil iyi bir sonuca varmayı sağlamaktır. Bu, bu anlamda ahlakidir de. Sokrates belki de bu yüzden ölüme mahkûm edildi. Ondan sonraki (öğrencisi olan Platon ile birlikte) siyaset felsefesinde devlet idealize edilmiş, tek yönetim erki olarak gösterilmiştir. Siyaset bilimi de hakeza olanı anlatır. Yine toplum için çizilen sınırları meşrulaştırır, onun aygıtlarını oluşturur.

Politika devlet midir? Kelime anlamı devletle ilgili olsa da öz itibarıyla değildir. Politikanın tanımı Antik Yunan ile başladığı için devletle özdeş kalmıştır. Oysa devlet henüz tarih sahnesinde yokken de politik etkinlik vardı. Zira politika toplumsallıkla ilgilidir, devlet ise toplumsal tarihte çok sonradan bir araç olarak yer bulmuştur. Üstelik hiçbir zaman toplumun meşruiyetine değil, bürokrasiye, güce (ordu), yasaya dayanır. Toplum en çok devletin kendisinden çekmiştir. Savaşların yüzde doksanı devletin toplumu egemenliği altına alma savaşlarıdır. Devlet statiktir ve idarecidir. Oysa toplum her an yenilenir, gelişir, değişir, dolayısıyla yaratıcıdır. Devlet toplumun çıkarını değil, kendini sürdürmeyi esas alır. Şimdiye kadar toplumsal sorunlara bırakalım devletin çözüm bulmasını toplumsal sorunların nedeni olmuştur. Devlet değişmez; çünkü iktidar olgusuyla bağlantılıdır. İktidar ise politika yapma istenci değildir savunulduğu gibi. İktidar hakim olma arzusudur. Politika ise özgür olma eylemidir. İktidar bir yönetim tarzı değildir. Yönetim ile egemenlik ayrı şeylerdir. Yönetim, toplumun kendini sürdürmesinin meşru yöntemidir. İktidar ise tahakkümdür. Devlet bu anlamda iktidar olgusuyla bağlantılıdır. Öcalan *“devlet iktidarın cisimleşmiş halidir”* der. Devlet, düzen sağlayıcıdır. Bunu, toplumu denetimde tutmak için yapar. Bütün yasalar toplumu denetimde tutmak ve devleti topluma karşı korumak içindir. Devlet birleştirici değil, parçalayıcıdır.

Çünkü varlığı bir sınıfın bütünlüğüne dayanır. Devlet öz itibarıyla sınıfsaldır, kölecidir, cinsiyetçidir. Toplumun devlet üzerinde söz hakkı yoktur, tersine devlete itaate zorlanır. Birkaç karşılaştırma yaparsak iktidar-devlet daha fazla demektir. Politika ise daha iyi demektir. Yurttaş devletten talep eder, politikada ise yaratma, inşa etme vardır. Politika sorumluluktur. Devlet-iktidar ise gezegenimizi yok edecek kadar tahakküm odaklı ve bencildir.

Politika Nedir?

Politikanın ne olduğu ortaya çıktıkça, devletin politika olmadığı da netlik kazanır. Zira ikisi birbirine tezattır. Çok net bir ifadeyle politika toplumu yönetme sanatıdır denilebilir. Bir sanattır, çünkü büyük bir estetikle ve etik değerlerle yaratıcılık, bilgelik, arayışçılık ve yönetme işidir. Hannah Arendt *“Mucizevi olan, oralarda bir yerde var olduğu sanılan aşkın bir hakikat değil, yeryüzü gerçekliğinin çoğulluk olmasıdır.”* der. Çoğulluk aslında sadece yeryüzünün değil aynı zamanda evrensel bir yasadır. İnsan, Öcalan’ın belirttiği gibi ikinci bir doğa olarak varlığını süreklileştirir. Hem birlikte yaşamının koşullarını yaratmayı hem de kendisi için iyi, doğru, güzel ve özgür olanı politika ile bulur. Yine beslenme, savunma gibi hayati çıkarlarıyla ilgili konuları politika ile çözer. Politika, toplumun kendi hakkında karar alması ve nasıl yaşayacağını seçmesidir. Toplum dinamik ve çoğulcu doğası gereği yasalarla ve idareyle değil politikayla varlığını sürdürebilir. Toplumun kendini değerlendirmesi, hayati çıkarlarını tespit etmesi, bunları gidermenin yol-yöntem ve araçlarını bulması, karar alması, özcesi varlığını sürdürmenin olanaklarını oluşturmaya politika denilebilir.

Politikayı bilebildiğimiz en eski toplum düzenine kadar götürebiliriz. Toplumsallık, politikasız düşünülemez. Belki de ilk defa liberalizm çağında politikasız toplumdan, bireyden bahsedebiliriz. Buna sürü toplumu da denir. Sürü toplumu, politik özelliklerini yitirmiş toplumdur. Bu da mevcut iktidar-devlet ve kapitalist modernitenin araçlarının toplumu tahrip etmesinin sonucudur. Oysa toplum kendi başına sürü olmayacak kadar politik niteliklere sahiptir. Toplumsallığın doğası politiktir çünkü. Örneğin; bugün bir insan topluluğu bir araya gelse, başlarında devlet gibi bir aygıt olmasa yani kendi hallerinde bırakılsalar ilk elden politika yapmaya başlarlar. Nasıl besleneceklerini, kendilerini nasıl koruyacaklarını tartışmaya başlar, kararlar alırlar, yol yöntem bulurlar. Ardından ne olduklarını, nasıl yaşamaları gerektiğini araştırırlar. Ortak bir düzen kurar, yönetim mekanizmasını oluştururlar. Ancak, sadece maddi ihtiyaçlar üzerinden politika yapılmaz. Bir de kendi aralarındaki bağ- ilişki de politikanın konusudur. Bu anlamda demokrasi, eşitlik, özgürlük gündeme gelir. Yine doğa ile bağları da bu kapsama girer. Özcesi politika, toplumun ekonomik, ekolojik, demokratik, sosyolojik bütün konularıyla ilgilidir. Demokrasi ile

politika birbirini koşullar. Politika, toplumun ve toplumdaki bireylerin yani her kesimin katılım sağladığı bir alandır. Toplum ancak demokratik alanlarda politika yapılabilir. Politikanın yapılmadığı yerde demokrasi yoktur.

Politika, tabi olmak değildir demiştik. Çünkü özgürlük istencinin nedenidir. *“Özgürlük bir denetim biçimi olarak değil, bir olmaya izin verıştır.”* der Arendt. İnsan nasıl insan olur? Eylemde bulunarak. Kendi tecrübelerimizden biliyoruz ki eylem anında oluşturuyoruz, daha doğrusu kendimizi görüyoruz ve en çok yaparken, yaratırken özgür olduğumuzu hissediyoruz. Zaten yaratıcılık ile özgürlüğün ilişkisi güçlüdür. Eylem, yaratıcılık, yapmak, inşa etmek politik olurken kendini bulmak, kendin olmak özgürlüktür. Politika ile tanışmamızla özgürlüğü gündemimize almamızın aynı zamana denk gelmesi tesadüf olmasa gerek. Bilgelik de bu anlamda önemlidir. Öcalan, *“Bilme anında düşünüyorsun.”* diyor. Olmaya izin veriş olarak özgürlüğün bilme ile bağı güçlüdür. Politika yapmak için de bilgelik gerekir. Çünkü bilmek farkındalıktır. Farkındalık ise insanı daha iyiye, özgüre, doğruya ve güzele yönelmeyi sağlar. Genel olarak politika arayışıdır da diyebiliriz. Çünkü bilme farkındalığı sağlıyorsa arayış da bilmeye götürür. Ulaşılan her yerde politika vardır.

Ekoloji de politikanın konusudur. Politika sadece toplumu yönetme sanatı değil, doğa ile yaşamayı ve doğayı korumayı da gündemine alır. Politik toplumlarda günümüzün kapitalist devletlerinde olduğu gibi pervasızca yok etme, hükmetme üzerinden doğayla bir ilişkisi yoktur. Tersine bir bütünlük söz konusudur. Bu anlamda politika toplumun doğasında vardır. Politika esnektir. Yasalarla değil (sadece) gereksinime göre yaratıcı çözümler bulur. Çözüm bulmak, yaratıcı olmak ise esneklik gerektirir.

Uygurlik tarihi boyunca çıkan savaşlar sadece egemenlerin aralarında yaptıkları savaşlar değildir. En az onun kadar, belki de daha fazla toplumların uygarlık sistemine karşı politik konumlarını koruma arzusuyla yapılan meşru savunma savaşlarıdır. Çünkü toplumların politik stratejilerini yitirmeleri özgürlüklerini yitirmeleriyle eşdeğerdir. İşgalci, egemen güçler bir savaşı kazanırken oranın yönetimine de el koyarlar. Artık toplum fiziki olarak kalsa da politik olarak bağımlıdır. Yani özgürlüğünü yitirmiştir. Politik etkinliğini yitiren bir toplumdan geriye kalan ise kadavradır. Bu nedenle toplumsal öğeler hep bir direniş halinde olmuştur. Kendi topraklarımızdan bilebildiğimiz Aleviler, Süryaniler, Kürtler, Ermeniler, Ezîdiler, Asuriler buna örnektir. Yer yer devlet talepleri yanı sıra da esasta politik konumlarını koruma direnişleridir. Dünyanın her yerinde benzer direnişler söz konusudur. Afrika, Ortadoğu halklarından tutalım Amerika yerlilerinin direnişlerine kadar. Bu direnişler bazen toplumsal düzeyde olmuş bazen bireyler şahsında somutlaşmıştır. Filozoflar, peygamberler, dervişler, cadı kadınlar buna örnektir.

Kapitalist modernite bütün argümanlarıyla politikasız birey ve toplumu yaratmayı hedeflemektedir. Çünkü politik toplumun ve bireyin özgürlük arzusu taşıyacağını bilir. Ve bu durum kapitalist modernite için tehdittir. Bu nedenle ulus-devlet toplumu

homojenleştirir. Liberalizm amaçsızlaştırır, uyuşturur, bilim ise (iktidarlaşmış bilim ya da pozitivist bilim) toplumu nesnelleştirir, denetlemeye açık hale getirir. Kapitalizmde toplum nesnedir. Oysa politika toplumun özneliği ile ilgilidir. Yani özne olarak toplum politiktir. Oysa kapitalizm için politik toplum değil, insan yığını gereklidir. Devlet, bürokrasi, pozitivist bilimler, liberalizm büyüdükçe toplum politik işlevini yitirir. Toplum ve birey bu anlamda kuşatılmış, nefessiz bırakılmıştır.

Toplamlar için bu kuşatmalar ilelebet ve kaçınılmaz değildir. Hiçbir toplum, inanç ve birey bu sisteme mahkûm değildir. Çıkış yolu ise politik etkinliğini en güçlü biçimde sağlamaktır. Bu özyönetim, özerlik, öz savunmayla anlam kazanmaktadır. İktidar bütün toplumsal göreneklere hâkim olmaya çalıştığı bir çağda tüm bunları aşan ve ötesini gören bir bakış en büyük umuttur. Politika tam anlamıyla öz yönetimde gelişmiştir. Üretimi, yerleşime geçmeyi, bilimi, sanatı böyle oluşturmuştur. Öz yönetim toplumun yararını gözetirken, toplum öz yönetime katılarak demokratik özgürlükçü bir sistem yaratır. Öz yönetim bu anlamda katılım esasına dayanır. Devlete katılım diye bir şey yoktur, tabi olma vardır. Öz yönetim toplumun kendi yararına olanı, daha iyi olan hakkında karar verme ve eylemde bulunmasıdır.

Kadının özyönetime (politikaya) katılımı özgürlük istenciyle bağlantılıdır. Doğal toplum kadını politiktir. Toplumun öncülüğünü yapan, yani öz yönetime aktif katılan bir pozisyondaydı. Toplumun yaratıcı gücüydü. Yaşamın her alanı ile ilgilenmiş, katılım göstermiş, öncülük (önderlik) yapmış ve toplumsallığı bu anlamda geliştirmiştir. Çağımızın bütün handikaplarına, cinsiyetçi kimliğine rağmen kadın, doğası gereği politik bir kimliktir. Kadının özgürlük istenci politik olmasını yani eylemde bulunmasını gerekli kılıyor. Birçok özelliği sayılabilir. Ancak politikanın işlevine bakıldığında bunların tam da kadın etkinlikleri olduğu anlaşılacaktır. Politika bir anlamda kadın sanattır. Belki de ilk sanatsal faaliyet politikadır ve kadının elinde hayat bulmuştur. Birleştirici, uzlaşmaya açık, yaratıcı, toplumun her boyutuyla ilgili, örgütleme yeteneğine sahip, etik ve estetik değerlere sahip, korumacı ve kendisi, toplumu, insanları hakkında kaygılar taşıyan bir kimliktir. Politikanın koruma ve kaygı duyma, yaratma üzerinden ifade edildiği belirtilebilir. Bunlar toplumsallığın oluşumunda etkin özelliklerdir. Kadın bu anlamda tüm önceliklere sahiptir. Kadının kimliği, özellikleri onu iyiyi bulmaya, yani politika yapmaya yönlendirir. Esnek yapısı hem fikir üretip, çözüm bulmada hem de uzlaşma ve ikna etmede önemli bir avantaj sunar. Özcesi kadı politika sanatının kendisidir.

Spinoza'nın sözü ile bitirmek istiyorum. Zira Spinoza, politikanın toplumsallıkla bağını kuran ender filozoflardandır. Spinoza, demokrasiyi toplumun üstünde temellenen bir şey olarak değil toplumun varlık koşulu olarak görür. Demokrasiden kasıt politik toplumla ilgilidir. *"Demokratikleşerek daha da güçlenen artık devlet değil, bizzet yaşamaktır. Mutlak demokrasi öz-örgütlenmiş bir yaşamdır."*

Bir Özgürleşme Alanı Olarak Eğitimin Öz Savunmayla Bağı

Jineoloji Akademisi Kolektifi

Eğitim, okullaşma ve öğrenim sürecinden yakınmayan kaç kişi vardır? Günümüz eğitim sistemi ile insanların bir yere varamayacağını, eğitim sisteminin tekdüze ve ezberci, bireyci, bilgiyi tekelleştiren ve metalaştıran, tüketim odaklı ve doğa karşıtı olduğunu yoğun duyarız; fakat bu eleştirileri “Neden hala bu sistemin içindeyiz?” ve “Neden sisteme bu kadar bağımlıyız?”, “Okulların varlığı gerekli mi?”, “Okulların işleyişindeki bu kangren olan sistem toplum mühendisleri tarafından nasıl kullanılıyor?” gibi sorularla kendimize yöneltmeyiz. Peki, tüm bunların karşısında bir alternatif yani öz savunma olarak bir eğitim nasıl olabilir?

Eğitmek eski Türkçede *edgü* / *idgü* / *igi* yani ‘iyi, uygun, düzenli’ anlamına gelirken; eğitmek kök anlamı olarak ‘iyi duruma getirmek, düzenlemek, yetiştirmek ve beslemek, geliştirmek’ demektir.¹ Arapçadaysa ‘öğretmek’ anlamında kullanılan ‘*ta’lim*’ kelimesi *ilim* kökeninden gelmektedir. Yine İngilizcedeki ‘*educate*’ kelimesi ‘eğitmek, terbiye etmek, ilerlemek ve yükselmek’ anlamında kullanılmıştır. Kürtçedeki ‘*perverde*’ kelimesiyse eğitim anlamında kullanılmasının yanı sıra, kök olarak ‘*perwer*’ hem Kürtçede hem de Farsçada ‘beslemek, korumak ve sevmek’ anlamına gelmektedir. ‘*Per-bask*’ ‘kanat’ anlamına geliyor, ‘*wer*’ ‘kanat takmak, kanatların altına almak’ anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Kürtçedeki eğitim kelimesi demokratik modernite bağlamında bir bilinç yükselmesi ve kişiyi bu minvalde kanatlandırması [*perandin*] yani özgür kılması anlamına gelir ve eğitime bakış açısını da yansıtmaktadır. İktidarın ve tekleştirilmiş bir zihniyetin kodunu taşıyan

¹ İsmet Zeki Eyüboğlu, Türkçe Kökler Sözlüğü, Remzi Kitabevi, s. 220

eğitim merkezinin aksine özgürlükçü, öz düşünme ve öz eğitimin önem kazandığı, doğa ve barış odaklı, toplumsallaştırılmış, bilim, felsefe ve sanatın da bulunduğu, iyiyi paylaşan ve güzel olanı yaşatan bir bakış açısıyla şekillenmiş bir eğitim anlayışı kullanılan kelimenin arkeolojisinden okunabilmektedir. Bununla birlikte sayılan bu özelliklerin hepsi anatanrıça döneminden bildiğimiz gibi ana-kadının en önde sayılabilecek özelliğiydi. Ana-kadın uzun yıllar boyunca tüm insanlığı çocuğu gibi sevdi, besledi, büyüttü ve kanatlarıyla onları sardı. Anne kuşlar gibi yavrularına ve tüm insanlığa kanatlanıp uçmayı öğreterek bilginin çığ gibi büyümesini ve gelişen çağların, dönüşen insanların temelini atmış oldu.

*“Eğitim yaşanmış deneyimlerin, öğrenilmiş bilgilerin toplum tarafından yeni kuşaklara aktarım faaliyeti ise; insanların ilk öğretmeni doğadır. Evrenin evrimsel gelişiminde, doğa milyonlarca yıl içinde kendini yaratmıştır. Bu yaratım sürecinde gelişen insan;doğayı tanıdıkça, onun dilini öğrendikçe, onun verdiği dersleri uyarıları dinleyip hissettikçe insan olma serüveni rota çizmiştir.”*² Dolayısıyla Abdullah Öcalan'ın bu perspektifinden yola çıkarak eğitimin, insanın varoluşu ve toplumsallaşma süreci ile birlikte ortaya çıkmış olduğunu ve doğal bir öğrenme ile ilk toplumların bir araya geldiğini söyleyebiliriz. İnsan varoluşundan bu yana doğal öğrenme hali vardır. Paleolitik dönemdeki ilk insan toplulukları açlık ve savunma ihtiyacı ile bir araya gelirdi ve bunlara buldukları yöntemlerde öğrenme ve eğitime dönük doğal bir sonucu yansıtmaktadır. Doğasında gelişen bu süreçle birlikte öğrenmenin ve toplumsallaşmanın iç içe olduğunu söyleyebiliriz. Buna ek olarak, *“İlk insanlar, hangi taşların alet yapımına elverişli olduğunu ve bunların nasıl yontulabileceğini yavaş yavaş öğrenmiştir. Bundan dolayı; alet yapımında ilk toplumlar bir bilimsel gelenek oluşturmak zorundaydılar; en uygun taşların hangileri olduğunu, bunların nerede bulunabildiğini ve nasıl işlendiğini belleyip başkalarına bu bilgiyi iletmeğe gerekiyordu.”*³ Bununla beraber hayvan avında başarılı olmak için avı uzun süreler gözlemlemek gerekirdi. Sonuçta avlanma geleneği denen toplumsal bilgi dağarcığı oluşturdu. Ayrıca, özellikle kadınlar tarafından yapılan besleyici ve zehirleyici bitkilerin ayırımı da uzun deneylerle öğrenilmiş ve toplumsal geleneğe katılmıştır. Toplayıcılık yaparak bitkiler ve doğa hakkında bir birikime ulaşan kadınlar, tarihsel süreçle beraber kümülatif [birikmiş] bilgilerini yani deneyimsel öğrenme ile elde ettiği bilgiyi eğitsel süreçle bir diğer kuşağa aktarmıştır. Kadınların oluşturduğu doğal sağaltma yöntemine dair kümülatif bilgi, ilerleyen süreçte modern tıbbı temel olacak fakat erkek egemen zihniyetin maalesef el koyduğu bir araç olacaktır (Özellikle bunun en korkunç örneğini Avrupa’da cadı avları olarak adlandırılan ve 40.000-60.000 civarında kadının katledilmesiyle erkek egemen zihniyetin iç kusması olarak tarihte görebiliriz).

İlk elden yaşanan komünal sistemin insanlara sunduğu en önemli öğrenme hali

² Jineolojiye Giriş, Aram Yay., s.245

³ Gordon Childe, Kendini Yaratın İnsan, Varlık Yay., s.43

‘Doğal Öğrenme’dir. Doğal toplum içerisinde oluşan ‘doğal öğrenme’de ciddi bir gözlem, analiz, sebat, sabır, saygı ve koruma içgüdüğü hakim bir yaklaşım mevcuttu. “*Hayvan avlama, bitki ve yumurta toplama işlerinin zamanını bilmek gerekiyordu. Bunda başarılı olmak için, gökyüzünün zaman göstergelerini anlaması zorunluydu; insanın ay ve yıldızların çıkışı ve batışı ve bunların hayvansal ve bitkisel oluşumlarla kıyaslanmasını yapması gerekiyordu. İlk insanlar için bile bir hayli yüklü gökbilim (astronomi), botanik, jeoloji ve zooloji bilgisi yaşam için şarttı. Bu bilgileri edinir ve aktarırken ilk toplumlar bilimin temelini atmışlardır.*”⁴ Doğalında gelişen bu öğrenme sürecinin realite ile örtüşen ve birikimsel edinilen bilginin aktarımı ile aslında ilk eğitim sürecinin başlamış olduğunu ve bunun yerinin de doğa olduğunu söyleyebiliriz.

Paleolitik dönem ve sonrasındaki Mezolitik dönem boyunca yaygın olan animistik düşünce ile şekillenen inanç yani “herşey canlıdır” yaklaşımı, kişilere ihtiyacı olan kadarı tüketmesi ve doğaya yaklaşımı da bu doğrultuda bir öğrenme ve eğitim ihtiyacını şekillendirmiştir. Vitalistik [Dirimselcilik] görüşün tam zıttı doğrultuda hayatlarını ve öğrenim süreçlerini şekillendiren ilk insan toplulukları doğanın bir ruhu olduğu ve bu canlılığı tabiat içindeki kudret ve kuvvetle tanımlayarak aslında Natüralizm’i de kabul eden bir yaklaşım sergilemektedirler. İhtiyacı olan kadarı tüketmek ve doğasında canlı olabilmek ihtimali ile yaklaşım sergilemek ilk doğal öğrenmede doğayı yaşatan ve aşırı tüketimden yani yok etme kültüründen uzak, özü doğal yaşam olan bir eğitim ile ilk toplum harmanlanmıştır. Öldürmeyen yaşatan, tekleştirmeyen çoğaltan ve bu ilk eğitimle toplumsallaşan ilk toplumlar avcılıkta, toplayıcılıkta, barınmada ve savunma ihtiyacında ilk eğitsel temelleri atmışlardır.

İlk devletleşmeyle birlikte doğal öğrenmeden ziyade artık okulların oluşması ve bu okullara seçilen öğrencilerin belirlenmesi, eğitim sisteminde zengin-fakir ve kadın-erkek ayrımının yapılmasına sebep olmuştur. Tarihte bilinen ilk okullar, Sümer Okulları olmuştur. Üçüncü bin yılın ikinci yarısında gelişmeye başlayan Sümer okulları ‘Edubba’ yani ‘Tablet Evi’ olarak adlandırılmaktaydı. “*Edubba’nın başlangıçtaki amacı ‘mesleki’ diyebileceğimiz bir eğitim vermektir; yani ilk olarak, ülkenin ekonomik ve yönetsel gereksinimlerini, öncelikle de tapınağın ve sarayın gereksinimlerini karşılayacak yazıcıların eğitilmesi için kurulmuştur.*”⁵ Yapılan arkeolojik kazı çalışmaları neticesinde ulaşılan bu bilgilerin ışığında Sümerlerde eğitimin öncelikli amacının devlet ve iktidarın oportünist, tekleştirici ve tekeli yaklaşımı ile şekillendiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte Edubba’lar içerisinde iktidarın tekleştirici zihniyetinin dışında verilen eğitimde mevcuttu; teoloji, bitkibilim, hayvanbilim, coğrafya, matematik, dilbilgisi ve dilbilimle ilgili müfredat hem bulunuyordu hem de bu alanla ilgilenecek kişiler yetiştiriliyordu. Bunlara ek olarak yaratıcı yazarlık eğitimi de Sümerlerde veriliyordu.

⁴ A.g.e., s.44

⁵ Samuel Noah Kramer, Sümerler, Kabalcı Yay., s.304

Sümer kentlerinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde ulaşılan on binlerce tabletin çözülmesiyle Edubba'lara dair daha net bilgiler elde edilmiştir. Eğitime katılan öğrencilerin maddi durumları, sınıftaki öğrencilerin ve eğitim sisteminin yapısı ve kız-erkek öğrenci nüfusunun dağılımına dair net bilgilere bu tabletler vasıtasıyla ulaşılmıştır. *"Tablet Evleri'nde eğitim ne genel ne de zorunluydu. Öğrencilerin büyük çoğunluğu varlıklı ailelerden (vali, 'kent kurucusu', elçi, tapınak yöneticisi, subay, kaptan, yüksek mevkili vergi memuru, çeşitli türden rahipler, işletme yöneticileri, denetçi, ustabaşı, yazıcı, arşivci ve sayman) geliyordu; yoksullarsa uzun bir eğitimin gerektirdiği para ve zamanı kolay kolay bulabilecek durumda değildi. Bunun yanı sıra, okunan tabletlerdeki listeden yalnızca tek bir kadın öğrencinin adı verilmektedir; bu nedenle, Sümer okullarındaki öğrenciler büyük olasılıkla yalnızca erkeklerden oluşuyordu."*⁶ Eril bir sistemle kurulmuş olan bu okullardaki öğretmen, öğrenci ve yardımcıların isimleri de bu zihniyetle şekillenmiştir. Örneğin, *"Sümer okulunun başı (okul müdürü) 'okul babası' da denen 'ummiya' yani 'uzman', 'profesör'dü. Öğrencilere 'okul oğlu', mezunlarsa 'eski günlerin okul oğlu' deniliyordu. Öğretmen yardımcısı 'ağabey' olarak adlandırılıyordu."*⁷ Baba soylu bir yaklaşım ile şekillenmiş olan Sümer okulları iktidarın kodunun bulunduğu ve iktidarın kendi eril zihniyetini aşıladığı alanlardan birisi olmuştur. Kadın merkezleri olan *İstar Tapınakları* aksine bu okullarda patriarkal söylemin ve zihniyetin aynı zamanda patriarkal devlet isteminin tohumları atılmıştır. Kadınlar ve yoksul kesim bu okullardan faydalanamadığı gibi onlara dönük herhangi bir kapsamda geliştirilmemiştir.

*İstar Tapınakları*nda (kadın perspektifine dayalı eğitim merkezleri) kadının öncü olduğu ve toplumsallaşan bilgi birikimine dayalı, bilgelik halinin mevcut olduğu ve doğal öğrenmenin temel alındığı bir eğitim metodu hakimdi. Toplumu değiştiren ve onlara öncü olan bu kadın eğitim merkezleri eril sistem içerisinde ilerleyen süreçle beraber içi boşaltılmış, anlamını yitirmiş ve tapınak fahişeliğine dönüştürülmüştür. Tanrı Enki'nin çeşitli kurnazlıklarla tanrıça İnanna'dan çaldığı 104 Me gibi bu eğitim merkezi de patriarkal ideoloji tarafından amacından ve işlevinden sapıtılmıştır. Gilgameş destanında Enkidu'nun bulunuşu ardından avcı ve babasının Enkidu'ya dair yaptığı konuşma kadın eğitim merkezinin toplum açısından önemini ortaya koymaktadır:

Avcı "Baba, nasıl olur, bu yaban adamı hayvanlarla arkadaş olmuş. İnsanla hiç arkadaş olabilir mi?"

"Oğlum, hayvanlarla arkadaş olabilen, neden insanla olmasın. Yalnız onu eğitmek, insan gibi yediriş içirip insanlaştırmak gerek."

"Babacığım, bunu kim yapabilecek, biz insanlaştıracak mıyız?"

"Hayır oğlum, onu ancak bir kadın eğitebilir. Biliyorsun, çocukları doğdukları andan itibaren anneleri eğitir. Konuşmayı, yemeyi, içmeyi, sevmeyi, gülmeyi hep annelerimiz bize öğretti."

⁶ A.g.e., s. 305-306

⁷ A.g.e., s.306

Onun için bu adamı da ancak bir kadın eğitebilir.”

“Baba nereden bulacağınız böyle bir kadını?”

“Oğlum, hiçbir şey bilmiyormuş gibi konuşuyorsun. Hiç Tanrıçamız İnanna’nın tapınağına gitmedin mi sanki! Orada bunu yapabilecek birçok rahibe var.”⁸

Avcı ile babası arasındaki diyalog bize gösteriyor ki Tanrıça İnanna’ya ait tapınaklar kadın perspektifinde bir eğitim merkeziydi. Bu konuşma ardı avcı ve babası Enkidu’yu Uruk’taki Eanna Tapınağı rahibesi Şamhat’a teslim eder. Kadın merkezinde aldığı eğitim ile Enkidu’yu günbegün işleyen Şamhat ilk önce onun adını koyar. Enkidu’ya ‘Kır Adamı’ ismini verir. Daha sonra Şamhat, Enkidu’nun saç ve sakalını nasıl keseceğini, nasıl giyineceğini, nerede ve nasıl yıkanacağını, yemek yemeyi, su içmeyi, konuşmayı, sevmeyi, sevişmeyi, yazıyı, müziği ve kültürel değerleri çok kısa sürede öğretir. Kadın merkezinden doğru verilen bu eğitimi inceleyecek olursak; belki de toplum içerisinde ve birey olarak var olabilmeyi gerekliliklerinin neler ve nasıl olabileceğini tapınakta çalışan rahibelerin öğrettiğini ve bu tohumu kadınların ektiğini söyleyebiliriz. Kadınların elinden verilen bu ilk eğitim merkezlerinde toplumsallaşan bilginin aslında toplumu nasıl oluşturduğunu ve bu dinamiği kadın eğitim merkezlerinden doğru nasıl yaptıklarını çok rahat çözümleyebiliriz. Doğal toplum dediğimiz neolitik dönem kadını nasıl ki ilk tohumu ektiye burada da aynı işlevi daha büyük bir zeminde yani toplum boyutunda kadınların gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz.

Tarihsel süreç içerisinde her toplumun ve uygarlığın farklı eğitim metotlarını ve iktidar algısıyla şekillenmiş eğitim modelini uyguladığını tabletlerden, antik metinlerden ve mitolojilerden çözümleyebiliriz. Antik metinlerin çözülmesiyle Antik Yunan’a dair eğitim modelleri hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. Antik Yunan’ın en önemli unsurları olan spor ve müzik eğitim sisteminin temeli olmuştur. Gymnasium adlı okullarda spor ve müzik eğitimi sadece zengin ailelere verilmiştir. Dolayısıyla Sümer Okulları’ndaki zengin ve fakir ayrımına dayalı eğitim sisteminin hala devam ettiği ve eğitimin gelişen zaman sürecinde hala zengin kesime hizmet ettiğini söyleyebiliriz.

Sparta ve Atina kent devletleri Antik Yunan eğitim sisteminin temelini hem yaşayışları hem de siyasi görüşleriyle biçimlendirmiştir. Sparta eğitim modeli askeri eğitimi esas alırken; Atina bilim ve felsefeye dayalı eğitimiyle şekillenmiştir. Her iki eğitim sistemi için şu yorum yapılabilir: Atina’da daha çok insan odaklı ve aile tarafından yönlendirilen liberal bir yapıda olduğunu, Sparta’da ise devlet ve toplum odaklı bir savaş eğitimi hâkimdir. Her iki kent devletindeki bu farklı eğitim modeli diğer kent devletlerini de birçok açıdan etkilemiştir; ancak Atina eğitim sisteminden diğer kentler daha fazla etkilenmiştir. M.Ö. 5.yüzyılda Sofistlerin verdiği derslerle eğitim daha büyük bir kesime

⁸ Muazzez İlmiye Çığ, Gilgamesh Tarihte İlk Kral Kahraman, Kaynak Yay., s.21

ulaşmış ve gelişmiştir. Eğitim sistemini belli bir felsefi temele dayandırarak geliştirme-
nin doğru olduğunu düşünen Sokrates, Platon ve Aristoteles, yeni bir yorumlamayla ve
açtıkları okullarla döneme yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Sokratesçi (Sokratik) ve Pla-
toncu (Platonik) eğitim modelleri her ne kadar döneme damga vurmuş ve getirdikleri
yorumlamalarla eğitime yeni bir yorumlama katmış olsalar da özlerinde barındırdıkları
patriarkal zihniyet her söylemlerinde kendini var etmiştir.

*“Kadınlar Klasik dönem Atina’sında görünür ve bakı sahibi değillerdi. Dolayısıyla bu dönem kadın-
ların bağımsız ve özgür bir hayata sahip olduğu söylenemez. Kadınların başında koruyucusu kyriosun⁹
olması gereklidir ve kadının yeri her zaman evdir söylemi hâkimdi.”*¹⁰ Klasik dönem Atinası’nın
yaygın olan söyleminden yola çıkarak; Agaliteryan (Eşitlikçi) bir görüşün hâkim olma-
dığı ve kadının her türlü dışlandığı toplum içerisinde var olan Sokrates ve Platon’un söy-
lemlerini de bu yaşam perspektifinde şekillenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Platon’un
M.Ö. 5.yüzyılda yazmış olduğu Politia kitabının V’sinde kadınlara koruyucu olacak
erkek sınıfı ile birlikte yer verir; çünkü erkeklerin toplumsal alandaki yerini belirledikten
sonra kadının toplumdaki var oluşunu ve statüsünü şekillendirmeye çalışır. Platon’un
“En yüksek iyi ve doğru devlet, filozoflar tarafından yönetilen devlettir” söylemiyle de kendi *“ideal
devlet”* ütopyasını ve erkinin şekillenişini ortaya koyar. Ortaya koymuş olduğu devlet ya-
pısı içerisinde kadının var oluşu ancak erkeğin konumu ve toplum içerisindeki işlevi be-
lirlendikten sonra gerçekleşmiştir. Platon’un Politia’sının V.kitabında kadının hala
erkekten sonra gelen bir varlık olduğu, son kitapta ve koruyucu erkek sınıfı içerisinde
ve onlardan sonra konumlandığı görülmektedir. Platon’un yaşadığı dönem ve yazmış ol-
duğu kitaplarından yola çıkarak şekillendirmiş olduğu eğitim modelinin patriarkal, ikti-
darı merkez alan, kurulu düzenin korunması üzerine kurulu bir eğitim sistemi geliştiren
yani doktrin aşılama olarak yorumlayabiliriz. Bunun yanı sıra Sokrates’in de eğitim
modelinde hâkim olan yöntem şöyledir: Sokrates’in öğretim yöntemi, doğurtucu
yöntem (diyalektik sorgulama yöntemlerinden biri olan *‘maientic’* doğurtma anla-
mına gelir) olarak adlandırılır. Bir ebe işlevi gören öğretmenin görevi, bilgiyi ol-
duğu gibi öğrencilerine aktarmak değildir. Yani buradaki doğurtucu yöntem,
öğretmenin, salt kendi çabasıyla bilgiyi, sanki bilgi salt temas yoluyla dolu bir kaptan
boş bir kaba akabilen türden bir şeymiş gibi bir başkasının ruhuna damla damla akıta-
mayacağı ve bilgiyi bir başkasının ruhunda yoktan var edemeyeceği anlayışına dayanır.

⁹ Hem koruma işlevine sahip olan hem de kadının ekonomik geçimini sağlamakla görevli olan
kyrios, kimi zaman kadının babası, kimi zaman kocası, kimi zaman da en yakın erkek akrabası
olmuştur. Kyrios kadının tüm huzur ve mutluluğunu sağlamakla da görevlidir. Dolayısıyla
kyrios, kadının kişisel alanı ile toplumsal alanı arasındaki aracı rolünü oynayarak; toplumda kadı-
nın temsilcisi olmuş ve kadın kyrios olmaksızın kamusal alanda işlem yapamaz hale getirilerek
de kadın kimliği işlevsizleştirilmiştir

¹⁰ Sue Blundell, Women in Ancient Greece, Cambridge: Harvard University Press, 1995, s. 114.

Sokrates'in geliştirdiği eğitim modelinde de şu söylem hem kendisinin eğitim anlayışını hem de kendisindeki patriarkal zihniyeti açığa vurur: *"Sanatım kadınları değil, erkekleri doğurtuyor ve doğum esnasında dikekat erkeklerin vücutlarına değil, rublarına yönelmiştir."* Dolayısıyla Sokrates'in bu düşüncesini eğitim-öğretim bağlamında incelediğimizde, Antik Yunan'da kadının ikincil plana itildiği ve Sokrates'in öğrencilerinin sadece erkek olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak her iki eğitim modelinin kadını dışladığı ve söylemleriyle kadını toplum içerisinde de işlevsizleştirdiği, erkelere dönük bir eğitim anlayışının olmasıyla da kadın-erkek arasındaki statü ve ayrımı keskinleştirdiği söylenebilir.

Antik kaynakların çözümlenmesiyle bilgi sahibi olduğumuz bir diğer eğitim sistemi de 'Pers eğitim modeli'dir. Sparta eğitim sistemiyle benzerlik gösteren Pers eğitimi, savaş eğitimi açısından fiziksel dayanıklılık, disiplin ve itaat temelinde devletin hem askeri hem de idari gereksinimlerine dönük bir eğitim modelini benimsemiştir. Dolayısıyla benimsenmiş oldukları bu eğitim sistemi hem sosyal statükonun korunmasına hem de kültürel ve ideolojik unsurların sonraki nesillere aktarılmasına zemin hazırlamaktadır.

Antikçağın en büyük imparatorluklarından biri olan Pers İmparatorluğunun eğitim sistemine dair Yunan ve Roma kaynaklarından elde edinilen bilgiler yoğunluktadır. Ksenophon'un Anabasis'i, Herodotos'un Historia'sı ve Strabon'un Geographica'sından hem döneme dair hem de Pers eğitim sistemine dair çözümleme yapmak mümkündür. Sparta eğitim sistemine çok benzeyen yapısı ile öğrenciler askerler gibi kamplarda fiziksel ve askeri bir eğitim alarak aslında devletin yürüttüğü zorunlu bir eğitime tabiydiler. Eğitimin zengin ve erkelere mahsus olduğu yine kaynaklardan öğrenilmektedir. Eril ve militarist bakış açısıyla şekillenen bir eğitim sistemini benimsenmiş olsalar da doğaya dönük faaliyetleri de toplum içerisinde mevcuttu. *"Strabon'un eğitimle ilgili günlük faaliyetler arasında ağaç dikme, kesme, kök toplama gibi detayları belirtmesi, eğitimde bitkilerle ilgili bilgilerin de yer aldığına işaret etmektedir. Perslerin günlük yaşamlarında doğaya yakın ve barışık bir yaşam sürdürdükleri özellikle suya tükürmek ve kirletmekle ilgili kesin yasaklarından da açıkça anlaşılmaktadır."*¹¹

*"Persler hakkında bilgi içeren antik kaynaklara baktığımızda hemen hepsinde eğitimle ilgili olarak "disiplin", "fiziksel dayanıklılık" ve Zerdüştlük dini (Zoroastrianizm) çerçevesinde "yi bir ahlak" hedefiyle karşılaşmaktayız."*¹² Fakat bu eğitim sistemi kendi içerisinde felsefi alt yapı olarak güçlü değerlerle örülmüş olsa da zengin-fakir ve kadın-erkek eğitimi konusunda Sümer Okulları, Atina ve Sparta eğitim modelindeki ötekileştirici ve kadını dışlayan, eğitimin herkesin hakkı olabileceği düşüncesinden uzak bir mekanizmayla örülmüş olması göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

¹¹ Serap Özkan Kılıç, Pers Eğitim Sistemi, Tarih İncelemeleri Dergisi, XXX / 1, 2015, 181-198

¹² A.g.e.

Zamanın hızlıca aktığı ve kültürlerin yok olan devletlerin/imparatorlukların ardından farklılaşarak diğer bir topluluğa aktarılması eğitim anlayışında hiç bir şeyi değiştirmemiştir. Ezcümle, eğitim hala bir kurumun/iktidarın tekelinde, belli bir zümreye ve cinsiyete ait mekanizmasıyla şekillenmektedir. Ortaçağ Avrupa'sında kilisenin sıkı merkezi kontrolü ve disiplini (skolastik) eğitim sistemini hem şekillendirmiş hem de kontrolü altına almıştır. Kamusal birçok alanı ve eğitim sistemini kontrolü altına alan kilisenin tekdüze ve tekelleşmiş eğitim sistemiyle birey hem kilisenin istediği şekilde yönlendirilmiş hem de edilgen kılınarak tahakkümü altına alınmıştır. *“Sekizinci yüzyılın sonlarına doğru Charlemagne’in bir Avrupa imparatorluğu kurma yolunda kat etmesi gereken en önemli kurumsal çatı, bütün Avrupa’da geçerli olacak çeşitli standartların geliştirilmesi ve zorunluluğu idi. Charlemagne bu bağlamda merkezî devlet geleneğinin gerektirdiği ciddiyeti kurmak adına çeşitli alanlarda devlet uygulamalarını standartlaştırmaya çalıştı. Örneğin, bugün kullandığımız alfabenin ‘küçük harf’ olarak adlandırdığımız bölümünün büyük bir çoğunluğu Charlemagne’a atfen ‘Karolenj Rönesansı’ denen dönemde Latin harflerinden türetilerek belli bir standart oluşturulması ve bu standardın bütün batı Avrupa’ya yayılması amacıyla oluşturulmuştur.”*¹³ Ancak yapılan bu reform halkın kullanımı için olmamıştır. Çünkü bu yöntem toplumun üst zümresindeki kesimin bilgiye daha çabuk ulaşabilmesinin yolunu açarak bilginin tekelleşmesine sebep olmuş, standardizasyon sonucu tahakküm mekanizmasının sınırlarını genişletmiş, oluşturduğu bu alfabetik yöntemle de kurmak istediği imparatorluğun kültürünün yayılmasını ve kültürel dezenformasyonu hızlandırmıştır. Buna ek olarak, belki de en çarpıcı ve önemli nokta şudur: Ortaçağ Avrupa'sında halkın büyük çoğunluğu okul ve eğitim sistemiyle hiç karşılaşmadan yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Sonuç olarak eğitim yine zengin aristokratların tekelinde, kilise gibi bir kurumun kontrolüyle de özgür eğitim kavramından uzak, bilginin tekelleşerek metalaştığı, çarpıtıldığı ve bireyi itaatkârlaştıran aynı zamanda edilgenleştiren yapısıyla da sorgulamadan uzak bir yaşamın içerisinde var kılmiştir.

Bu yaklaşım tarzı modern eğitim mekanizması içerisinde farklı kodlamalarla hala kendisini var etmektedir. Türkiye’de bu metoda uygun örneklerden biri belki de ilkökul öğrencilerine Din Kültürü ve Ahlak Dersi adı altında verilen eğitim yöntemi sorgulanabilir. Öğrencilerin çoğunun dini görüşü ve etnik kimliği önemsenmeden İslamiyet (Sünni inanç) ile temellenmiş bir hayat görüşü ve inancı zorunlu kılınarak birey tek tipleştirilerek farklı inançların varlığı yok sayılmış ve bireyin içinde doğduğu kültürel değerler ve inanç geleneği değersiz kılınarak da standardize bir algı yaratılmaya çalışılmıştır.

Adorno *“Yanlış hayat doğru yaşanmaz”* derken belki de aynı soruyu günümüze yönlendirerek sormak gerekir: *“Nasıl bir eğitim ve nasıl bir yaşam?”* İktidar ve onun kendi erkini var ettiği merkezlerden biri olan Sümer okullarına ve günümüz eğitim sistemine,

¹³ T. Tolga Gümüş, Ortaçağ’dan Erken Modern Döneme Batı Avrupa’da Eğitim Tarihi: Yeni Yaklaşımlar

gölge eğitim merkezlerine eleştiri olarak Abdullah Öcalan'ın Özgürlük Sosyolojisi'nde kaleme aldığı şu cümlelerle ifade etmek önemli bir referans ve cevap niteliği taşımaktadır: *“Savaşların en önemli amaçlarından biri, en değerli mal olarak çocukları, kızları, gençleri bu yolla içlerinde eriterek devşirme ocakları oluşturmaktır ve oluşturur. İlkel bürokrasinin temeli böyle başladı gibi, uygarlık tarihi bir açıdan bu yöntemle hem toplumu zayıflatma, hem de bürokratik aygıtların gücünü oluşturma eylemidir: Topluma karşı toplum oluşturmaktır; doğal topluma karşı, iktidar ve devletin toplumunu oluşturmaktır. Bu oluşumda öz toplumundan soyutlanmış çocuklar ve gençlere bambaşka bir dil, kültür, tarih öğretilir.”*¹⁴ İktidarın erkini daha da sağlamlaştırdığı bu eğitim sistemi, aynı zamanda bireylerde özüne yabancılaşma eğilimini hedef kılarak; iktidarsız yaşamı imkânsız hale getirmiş ve bireyi edilgenleştirerek itaatkâr kılmıştır. Edilgen ve itaatkâr hale getirilen bireyler hem ideolojik hem de maddi olarak devletçi kimlik kazanır. Dolayısıyla sistemin eğitim merkezleri, bireyin var oluşunu sarsarak hiçleştirir ve onlardan ayrı bir oluşumun var olabileceğinin imkânsız olduğunu bilinçaltına işler. Kendisini bu oluşum içerisinde var eden yani devlet ve iktidar mekanizmasıyla tanımlayan birey, doğal toplumla da zıtlamış olur. Günümüz ve uygarlık tarihi süreci boyunca var olan eğitim sistemi içerisinde iktidarın kendi binasını bu minvalde ördüğünü ve eğitimi gasp etmelerindeki amacında bu çerçevede olduğunu söyleyebiliriz.

Kapitalist modernitenin kendini var ettiği bu okullarda, iktidar için itaatkâr birey ve işçi yetiştirmek üzere ulus çapında hem sınav hem de eğitim modeli organize edildi/ediliyor. Organize edilen bu eğitim modeli sorgulamaktan uzak ve amaç olarak da daha iyi bir gelecek için daha iyi bir okul kodlamasıyla aslında özde bireyselleşen ve itaatkarlaşan kişiler oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu algı ile şekillenen birey toplumun iyiliği için değil de daha bireyci bir yaklaşımla kendi kurtuluşu için hazırlanmaktadır. Bu minvalde okullaşma olarak adlandıracağımız bu süreç aynı zamanda değerlerin kurumsallaşması anlamına gelmektedir. Yani *“öğrencinin imgelem gücü, değer yerine hizmetin muteber kabul edilmesi sebebiyle ‘okullaştırılmaktadır.’*¹⁵ İtaatkâr bireyleri eğiten bu okullar içerisinde doğayı ve insanlığın sahip olduğu veya olması gereken değerleri sömüren ve kendi sistemlerine uygun kişiler yetişmektedir. Söz konusu olan bu eğitim sistemi araştırmaya ve çok yönlü bir eğitime dayalı olmaktan ziyade uzmanlaşma adı altında tek yönlü ve ezberci bir eğitim vermektedir. Dolayısıyla tek yönlü eğitim almış birey iktidara bağımlı hale getirilerek niteliksizleştirilmiş ve sadece alanı hakkında bilgi sahibi olan kişilere mahkûm bırakılarak da özgürlük alanı kısıtlanmıştır.

İvan İllich'e göre *“Refah bürokrasileri, toplumun imgelem gücü üzerinde neyin değerli ve uygulanabilir olduğuna karar veren profesyonel, siyasi ve mali tekel olma iddiası taşırlar. Söz konusu tekel-ler sefaletin modernizasyonunun köklerinde yer almaktadır. Temel ihtiyaçlar toplum tarafından bilimsel*

¹⁴ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, III.Kitap, Amara Yay., s.139

¹⁵ İvan İllich, Okulsuz Toplum, Şule Yay., s.13

olarak üretilmiş meta için talebe dönüştürüldüğünden, artık sefalet teknokratların istedikleri gibi de-
 ğıştirebilecekleri standartlara göre tanımlanmaktadır. Böylece 'sefalet' kelimesi bazı açılardan reklamı
 yapılan malın ideal tüketim düzeyine ulaşamamış kişiler için kullanılmıştır. Meksika'da üç yıllık eği-
 timden mahrum olanlar fakir kategorisine yerleştirilirken, New York'da on iki yıllık eğitimden mah-
 rum olanlar aynı kategoride yer almaktadır.¹⁶ Teknokratların belirlediği hayat şekli yani refah
 bürokrasilerinin yapmış olduğu toplum mühendisliğinin en başat unsurlarından bi-
 risi eğitimidir. Eğitim kurumları ve araçları üzerinden bireyi sistemin okullarına mec-
 bur kılarak modernleştirilmiş sefaletin kişilerin içlerinde barındırdığı potansiyelin
 sönmülenmesine ve koşullar üzerinde güçlerinin yitmesine sebep olmaktadır. Öz-
 cesi, bireyler kapitalist modernitenin egemen olduğu okullarda onların istedikleri bir
 birey olarak sisteme karşı bir alternatif üretmekten uzak onların belirlemiş oldukları
 kavramlarla tanımlanmaktadır.

Sistemin okullarından mezun olmaya veya uzmanlaşmaya çalışan bireyin tek isteği "iş sa-
 hibi" olabilmektir. Teknokratlarca belirlenen toplum içerisi tanım ve mertbe kişiyi as-
 lında tek bir alanda uzman kılarak onu tekelleştirdikleri bilgiye de mahkûm kılmış ve
 özgürlük alanını elinden alarak aslında istedikleri itaatkâr işçi sınıfına koymuştur. Dola-
 yısıyla toplum mühendisliğini yaptıkları bu "eğitim daba çok emek gücü özelliklerinin somut ge-
 lişimine ve uygulanışına yöneliktir. Kişiyi belli bir emek sürecinde etkin performans göstermesi mümkün
 olabilecek standarda getirmesi süreci olarak da görülebilir."¹⁷ Oysa ki 'barış'ı dile getiren ve sa-
 vaşa karşı olan öğretmenler ve akademisyenler, itaatkâr birey olmaları noktasında telkin
 edilmeleri (okul müdürlerine verilen yeni yetki ile öğretmenlerin katıldığı tüm eylem-
 selliklerin denetlenmesi ve fotoğrafların tehdit unsuru olarak kullanılması) ve tüm sin-
 dirme politikalarına rağmen sisteme karşı durmuşlar ve bunun sonucu olarak emek
 harcadıkları, sistemin deyimiyle etkin performans gösterdikleri kurumlardan sorgusuz
 sualsiz ihraç edilmişlerdir. Bireyin iradesine ve varlığına karşı gerçekleştirilen her türlü
 sindirme ve tahakkümü altına alma eylemini çıkarılan KHK'lar (Kanun Hükmünde Ka-
 rarname) yoluyla hayatımıza sokan iktidar güçleri, hayatın her alanına sirayet eden uy-
 gulamalarıyla da yapmak istedikleri toplum mühendisliğini hayata geçirmiştir.

Sümerler, Atina ve Sparta, Platonik ve Sokratik yöntem, Pers, Ortaçağ ve günümüzdeki
 eğitim sistemi iktidara itaatkâr ve edilgen birey yetiştiren, standardize bir toplum algısı
 oluşturup bireylerin özgür düşünce algısını kırarak tek tipleştirilen, sorgulamadan uzak ez-
 berci mantığıyla bireyin hayal dünyasını tahakkümü altına alan, bilginin tekelleşmesiyle
 beraber egemen aklın ve metalaşan bilginin sürümünü hızlandıran, toplumsal algıdan
 çok bireyci bir mekanizmayı öykündüren, doğaya karşı sorumlu olmaktan ziyade tüke-
 tici ve yok edici bir bakış açısıyla şekillenen mekanizmasını günümüz eğitim sistemi

¹⁶ A.ge., s. 15,16

¹⁷ Glenn Rikowski, Marksist Eğitim Kuramı ve Radikal Pedagoji, Kalkedon Yay., s. 58-78

içerisinde de var etmiştir. Peki, tüm bunlara alternatif ne olabilir? Özünde doğa, barış, özgürlük, eşitlik, seküler düşünceden uzak, cinsiyet özgürlükçü, tekelleşen bilgiden ziyade toplumsallaşmış ve bireyi toplumla var eden bir eğitim anlayışı nasıl olabilir?

Joel Spring'e göre “Çocuk, devlet okuluna girdiği andan itibaren otoriteye boyun eğmek, doğal olarak başkalarının isteğini yerine getirmek yönünde eğitilir ve bunun sonucunda yetişkin yaşamında yönetici sınıfın işine yarayan düşünce alışkanlıklarına sahip olur.”¹⁸ Dolayısıyla sistem okullarına karşı alternatif metotların varlığını çoğaltmak (Özgür Akademi, Jineoloji) ve bireyin hem düşünce hem de otoriteden uzak özgür eğitim alabileceği alternatifler oluşturmak gerekmektedir. Doğanın ilk öğrencisi, gözlemcisi ve yaşamın tanıdığı olan kadın, demokratik modernitenin bilimsel-teorik birikimini ekonomide, ekolojide, demografyada, politikada, etik-estetikte, sağlıkta, tarihte ve konjonktürel bağlamda ihtiyaç duyulabilecek diğer alanlarda çok kapsamlı bir eğitim sistemi ile var edebilir. Oluşturulacak bu eğitim sistemi toplumsallaşabildiği ve toplumla birlikte kurulduğu ölçüde kapitalist modernitenin çemberinden kurtulmuş olabilecektir. Sistemin var ettiği bu okulların duvarını yıkan ve zihinsel anlamda özgürleşen bireyler ahlaki-politik toplumu kurmayı varlık sorunu olarak tanımlayabileceklerdir. Abdullah Öcalan'ın “Eğitim sorunu özünde toplumun ahlaki ve politik kurumlarını (dokularını) zorunlu kıldığı gibi, ahlak ve politikanın görevi de esas olarak toplumsal eğitimi gerçekleştirmektir. Kendini eğitmeyen toplumun kendi öz ahlakını ve politik kurumunu geliştirme ve ayakta tutma imkânı ortadan kalkacağı gibi, sürekli tehlike altında yaşamaktan, çürümekten ve dağılmaktan kurtulamaz.”¹⁹ perspektifi öz savunma olarak eğitimin toplumla birlikte kurulduğu ve toplumsallaştığı ölçüde var olabileceğini vurgulamaktadır. Toplumsallaşan ve toplumla birlikte var olduğu ölçüde özgürleşen eğitim her alanıyla (ekonomi, kadın, çevre, sanat, felsefe, tıp vs.) bir bütün olmalı ve bu alanlar birbirleriyle kurduğu diyalektikle ve tekelleşmiş değil toplumsallaşmış, tüketim yanlısı değil doğa ve barış odaklı, birbirini yok saymaktan ziyade birlikte var olmayı kendisine temel alan bir yaklaşım ile oluşturulmalıdır.

Joel Spring'in “Max Stirner, öğretilen bilginin bireyleri yaratıcı kişilerden çok öğrenenlere dönüştürdüğüne inanıyordu. Öğrenenler nasıl hareket edileceğine dair bilgi için uzmanlara ve kurumlara giderek artan bağımlılıkları nedeniyle irade özgürlüklerini kaybediyorlardı. Özgür iradeleri yoktu çünkü kendileri için nasıl hareket edileceğini belirlemekten çok nasıl hareket edileceğini öğrenmeye bağımlıydılar.”²⁰ aktarımı bireylerin iradelerini eğitim adı altında kurumların otoritesine bırakmış olmalarını, mevcut okul sisteminin irade özgürlüğünü kırdığını ve bireyin kendi farkındalığına ve hareket etme yeteneğine ket vurarak itaatkarlaşan kişiler oluşturduğunu vurgulamaktadır. Jineolojinin de temel sorularından biri olan ‘Xwebun Olma’nın ne

¹⁸ Joel Spring, Özgür Eğitim, Ayrıntı Yay., s. 25

¹⁹ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlık Manifestosu, III. Kitap, s.123

²⁰ Joel Spring, Özgür Eğitim, s.47

olduğunu sorgulamaya başlamak, egemen sistemin eğitime maruz kalanların öz savunmalarını yeniden inşa edebilmeleri için bir başlangıç yöntemi olarak ele alınabilir. Abdullah Öcalan'ın *"Eğer insan önce var olup sonra kendisini tanımlayıp özünü yaratıyorsa, kadın biyolojik varoluşunu-kendisini tanımlayıp özünü yaratmaya bu kördüğümünden başlayacak. Her bir kördüğüm binlerce yıl önceki kaynağına inecek. Kadın arkeolojisi de bu kördüğümünü açmak için geliştirilecek. Kadın 'varoluşunun varlık, haline gelebilmesi için kimliğini ve özgürlüğünü kazanmış bir varlık olarak, anlam ifade etmesi' gerekir. Kadın da diğer varoluşlar gibi yaşadığı sürece hep oluşum halindedir. Varoluşuna dair yeni bilgiler kazanması, bilinçlenmesi yeni olguları kapsayacak, varlık olmaya doğru adım adım örülecek bir süreci de başlatacaktır. Varlığının kendi olmaktan çıkarılmış, parçalanmış, aşagılanmış, ayıplanmış, sömürülen bir nesne olmadığının farkına varacaktır. Kolektif özelliğini ve kimliğini geliştirme iddiasını, yolunu etigini ve yöntemini kazanacaktır. Böylece kendini ifade etme, savunma, özgürce yaşama yeteneğini geliştirecektir. Artık giderek kendisine gydirilen sabte tanılardan soyunacak ve gerçekliği toplumsal bakımdan bir varlık olacaktır."*²¹ değerlendirilmesihier ne kadar kadına dönük bir açıklama olmuş olsa da toplum içerisindeki tüm bireyleri ilgilendiren ve düşünceleri gereken bir varlık sorgulaması ve sorunudur.

"Kadın özgürleşsin, gelişsin. Kadın, yaşamı üretir, güzelleştirir." söylemi aslında toplumun oluşacak dinamiğindeki kadının rolüne ve kadının doğada ki ilk öğrenci olmasından ötürü toplum içerisinde üstlendiği göreve dair derin bir anlam taşımaktadır. Kadın doğadan öğrendiği ve gözlemleyerek elde ettiği deneysel öğrenmedeki kümülatif bilgisini toplumsallaştırarak diğer bir nesle aktarmıştır. Dolayısıyla bu aktarımda alıcı ve bilgiyi aktaran kişi arasındaki ilişki öğretmen-öğrenci yaklaşımdan veya iktidar kodunu bireye itaatkârlaştırarak veren okul ve eğitim mekânından uzak; dokunarak var ederken aynı zamanda var kabul ederek, özgürleştirerek, doğa ve barış odaklı, toplumsallaşan ve deneysel bir metotla aktarmış olmasından dolayı öz bir öğrenme yolu olmuştur. Deneysel öğrenme de sistemin okullarına karşı oluşturulabilecek alternatif bir yöntem olarak kadın perspektifinin önemini göstermektedir.

Ulus devlete alternatif olarak geliştirilecek olan demokratik ulus, kapitalist moderniteye karşı oluşturulan demokratik modernitenin esaslarından birisidir. Dolayısıyla demokratik ulusun en önemli ayaklarından birini de öz savunma sistemi oluşturur. Öz savunmayı şu şekilde tanımlayabiliriz: Öz savunma varoluşsal bir eylemdir. Varoluş enerji-ruh-zekâ dediğimiz özdür. Varlık onun bedenidir. Öz savunma bu özün kendi bedenini yaşatmak için geliştirdiği korunma kurallarıdır. Her varoluş bu anlamda sezgi, zekâ ve akıl güçlerini kullanarak kendi varlığını belirler. Savunma bilgisine duyulan ihtiyaç ve savunma bilgisinin anlamlandırılmaya çalışılması varoluşun varlıklaşması için elzemdir. Yaşama arzusu anlamlaşmayı, var olmayı ve onu korumayı belirler. Kendini sezme, düşünme ve karar verme süreci varoluşun bilinç hali yani yaşamaktır. Ezcümle doğadaki her varlığın

²¹ Jineoloji Akademisi, Jineolojiye Giriş, Aram Yay., s. 156

bünyesinde bir savunma mekanizması olduğundan söz edilebilir. Canlılar dünyasında da her tür, kendisine özgü bir savunma sistemine sahiptir. Canlılar sahip oldukları öz savunma sistemine dayanarak varlıklarını koruyabilir ve sürdürebilirler. Ceylan ürkeklik ve hız bağlantısını kurmadan kendini koruyamaz. Dolaşısıyla varlığını tehdit etmeyecek yüksek mekânlarda yaşaması, ceylanın öz savunma ihtiyacının seçimlerinden birisidir. Yine, ağaçların köklerini soğuktan korumak ve donarak ölmek için her sonbaharda yapraklarını dökmesi, yapraklarıyla köklerini savunması doğanın aklının ne denli muhteşem olduğunu gösterir. Buna ek olarak, Peter Wohlleben'in yaptığı çalışma "*Ağaçların 'Wood Wide Web' olarak bilinen bir mantar ağ üzerinden elektrik sinyalleri göndererek tehlike anında birbirlerini uyabildiğini ve bilinmeyen sebeplerle, uzun süre önce kesilmiş arkadaşlarının kütüklerini köklerinden şeker çözeltisi gönderip besleyerek yüzyıllar boyunca canlı tutabildiğini*"²² göstermiş oldu. Özcesi, varoluşu ve varlıklaşabilmeyi öz savunma olarak eğitim içerisinde nasıl mümkün kılabiliriz? Belki de bu soruyu doğa içerisindeki işleyişte var olan temel esasa göre yani tehdit alanlarına ve tehdit unsurlarına göre belirlemek olacaktır.

İktidarın edilgenleştirerek görsel halüsinasyon bireylerine dönüştürdüğü öğrenciler okuldaki eğitim sürecinde sadece matematik, hayat bilgisi, tarih veya coğrafya öğrenmez bunun yanı sıra birey öğretmene karşı itaat etmeyi, belirli bir yerde oturmayı ve çizilen sınırlar içerisinde hareket etmeyi, onların istediği şekilde konuşmayı ve tıpkı yaşları kendilerinden katça büyük bireyler gibi davranmayı öğrenmek zorunda kalır. Klasik eğitim sistemi boyunca dayatılan ve kendisine (yaşça kendinden katça büyük bireye) benzetilen bireyler terbiye adı altında aslında edilgen kılınarak özgürlük alanları hem zihinsel olarak hem de bedensel olarak kısıtlanmaktadır. Peki, hem yukarıda bahsedilen geçmiş deneyimlerine ve var olan sisteme karşı alternatif var mı? Özellikle Rudolf Steiner'in 1919'da 'İnsan Bilimi' adlı konferansta sunduğu 'İnsan varlığı ve gelişim psikolojisi' üzerine yaptığı çalışmalar ve 'gelişim fizyolojisi ve psikolojisi ile yöntembilim ve didaktik alanlarda' yaptığı çalışmalar neticesinde ortaya çıkan '*Waldorf Eğitim*' modeli iyi bir örnektir. Kültürel farklılıklara, bireyin özgürlük alanına, etik insani değerlere, ekolojiye ve temelini çocuk pedagojisi ile bütünleştirerek ortaya çıkaran Waldorf Eğitim modeli her çocukta doğuştan beri var olan potansiyeli ortaya çıkarmayı hedef edinir. Ancak 'potansiyelini ortaya çıkarmak' kavramı belki de müdahale edilerek veya bilinçsel özgürlüğüne dokunarak yönlendiriliyor algısı yarattıysa hemen belirtelim: çocukların bedensel, ruhsal ve zihinsel yaratıcı yeteneklerini dayatılan tüm baskıcı ve ezberci zihniyetten uzak deneyimleyerek öğrenmesini sağlamaktadır. "*Dört yaşındaki bir çocukla şarkı söyleyip dans eden bir insan topluluğunun yanından geçerken ne olur? – Çocuk durur, onlara bakar ve birlikte dans*

²² <http://www.nolm.us/alman-korucu-agaclarin-da-sosyal-bir-agi-oldugunu-kesfetti/>

*etmeye başlar. Ya da bir şantiyenin yanından geçerken bir ekskavatör derin bir çukur kazmakta olsun, çocuk durur, bakar ve oradaki hareketi içine alır. Evde o sahneyi ne gibi bir araçla olursa olsun, taklit eder, yineler.”*²³ Hayatın tüm akışını (yemek yapmak, çiçek, ağaç ve ekinler ekmek, paylaşmayı gözlemleyerek öğrenmesi, yaşına uygun aktiviteler), kendi gibi olmayı, içselleştirdiği durumları hayatı içerisine dâhil ederek ve duyumsayarak devinir. Çizilen kalıplar, yargılar, yasaklar, ödevler, korkular olmadan gelişen bireye müdahale yoktur. İçselleştirdiği şekilde yaşar ve gözlemlediğini dışsallaştırarak hayatına dâhil eder. Deneyimleyerek ve içkinleştirerek kazanmış olduğu tüm hallerin aslında her yerin okula dönüştüğü bir model içerisinde öğrenir. Özcesi, Waldorf Pedagojisi içerisinde yaşam boyu temel olacak bir ana ruh hali çocukluk yıllarında yapılanır ve sonraki tüm gelişme bu yapılanma üzerinden kendini örerek devam eder. Waldorf’daki Özgürlük Felsefesi sadece okulları kapsamaz. Bu felsefe ile biyodinamik tarım çiftlikleri, sanat (resim, müzik, tiyatro vb.), antropozofik tıp, şifa merkezleri (camphill), felsefe, mimari, tarih, sosyoloji üzerinde derinlemesine çalışmalar yapılmıştır. Her yer bir okuldur ve birey kapalı bir alana ve düşünceye mahkûm edilmeden, özgür ve doğanın bir parçası olduğunu hiçbir zaman unutmadan kendini geliştirir. Kişiyi ve düşünceleri özgür kılarken doğayla eş bir yaşamı da içselleştiren birey, kapitalist modernitenin inşa edeceği tüm zorbalıklara elbette ki karşı duracak bir bilince de ulaşabilecektir.

İçselleştirilmiş otoriteye kılavuzluk eden günümüz eğitim anlayışına karşı demokratik modernitenin ve özgür bireyin inşası önemlidir. Ana dilde eğitim almayan, zorunlu din derslerine maruz kalan (İslami perspektifin eğitimde verilmesi), pozitivist, doğa karşıtı ve oportünist zihniyetin dayatıldığı, cinsiyet farklılığı üzerinden egemen cins kavramının dayatıldığı, bireyin gelişmesi ve dönüşmesinden çok diploma ve gelecek kaygısı güdümünü bilince aşıl原因an günümüz eğitim sistemi kapitalist modernitenin kendi inşasını baki kılacağı alan olarak muktedirlerin temel alanıdır. Bunlara alternatif elbette ki özgürlük alanını ve özgür bireyin inşasını mümkün kılacak demokratik toplumdur. Günümüz okul sistemi içerisinde eğitim alan birey bilinçsel ve yaşamsal alanda muktedirin istediği itaatkar bireye dönüşür; ancak buna karşı öz savunma belki de her yerin okullaşmasıyla yani evde, kafede, restoranda vs. nüfuz edilebilecek her yerde karşı düşüncüyü yaşatarak bir direniş gerçekleştirmekle mümkün olabilir. Özgür Üniversite, Alternatif Akademi, Kadın Akademisi ve Jineoloji hem oluşumları yani kuruluş amaçları açısından hem de içerdiği özgür dü-

²³ <http://www.egitimsanatidostlari.org/waldorf-pedagojisiwaldorf-egitmeni-ve-ogretmeni/waldorf-pedagojisi-temelleri>

şünme yöntemleri ve konuları açısından iktidarın okullarına alternatif alanlar yaratmaktadır. İradeye mühürler vurulamayacağı gibi düşüncenin de özgürce gelişebildiği alanları var etmek de direniş alanlarının korumasıyla mümkün olabilecektir. Kurdî-Der, Mezopotamya Kültür Merkezi, Dicle Fırat Kültür Sanat Merkezi, MED Kültür Sanat Derneği gibi birçok kurum hem bölge halkına hem de bu bölge kültürünü korumak ve öğrenmek isteyen bireyler için alternatif bir alan ve eğitim mekânı olmuştur. Sistem okullarının içselleştirilmiş otoritesinin alternatifi olan bu mekânların KHK'lar neticesinde 3 ay boyunca tüm faaliyetleri durduruldu; fakat derneklerin mühürlenmesi veya kapatılması elbette ki iradeyi teslim alamayacak ve direniş yani öz savunma alanları buralar olmasa dahi evler gibi birçok yerde kendini devam ettirecektir. Abdullah Öcalan'ın **“Tarih günümüzde gizli ve biz tarihin başlangıcında gizliyiz.”** sözünü özellikle bu dönemde hatırlamak ve öz savunmayı her alanda baki kılmak, tarihte hatırlanabilecek ve yön verecek bir noktaya taşıyacaktır.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, III.Kitap, Özgürlük Sosyolojisi, Amara Yay.,201
- Glenn Rikowski, Marksist Eğitim Kuramı ve Radikal Pedagoji, çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yay.,2011
- Gordon Childe, Kendini Yaratan İnsan, çev. Filiz Ofluoglu, Varlık Yay., 2010
- İsmet Zeki Eyüboğlu, Türkçe Kökler Sözlüğü, Remzi Kitapevi, 1989
- İvan İllich, Okulsuz Toplum, çev. Mehmet Özay, Şule Yay.,2016
- Jineoloji Akademisi, Jineolojiye Giriş, Aram Yay., 2016
- Joel Spring, Özgür Eğitim, çev. Ayşen Ekmekçi, Ayrıntı Yay., 2014
- Muazzez İlmiye Çığ, Gilgameş Tarihte İlk Kral Kahraman, Kaynak Yay., 2000
- Samuel Noah Kramer, Sümerler, çev. Özcan Buze, Kabalıcı Yay., 2002
- Serap Özkan Kılıç, Pers Eğitim Sistemi, Tarih İncelemeleri Dergisi, XXX / 1, 2015,
- Sue Blundell, Women in Ancient Greece, Cambridge: Harvard University Press, 1995
- T. Tolga Gümüş, Ortaçağ'dan Erken Modern Döneme Batı Avrupa'da Eğitim Tarihi: Yeni Yaklaşımlar, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2010, erişim: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/mersinefd/article/view/1002000037>

Çocuk Cinsel İstismarında Öz Savunma Mümkün mü?

Sarya Gören

“Gökyüzü gibi bir şey bu çocukluk

Hiçbir yere gitmiyor.”

Edip CANSEVER

Çocuk istismarı hepimizi etkileyen toplumsal bir sorundur. Ülkemizde aile içinde, okullarda, sağlık kurumlarında, yurtlarda, cezaevlerinde; yani her yerde cinsel istismar görülebilmektedir. Son dönemlerde gündeme daha fazla gelmekle birlikte; aslında her dönemde vardır ve sandığımızdan daha sık yaşanmaktadır. Haberlere yansıyan aslında buz dağının görünen kısmıdır, diyebiliriz. Biz bu yazı üzerinde çalışırken bile yeni bir istismar haberiyle ve istismarcı erkeği aklayan tutumlar, yasalar, düzenlemeler ve söylemlerle karşılaşmaktayız. Devlet kurumlarının çocuk istismarı konusundaki tutumunun açıkça istismarcıdan yana olduğu bugünlerde böyle bir yazı yazmak ve bu konuda bizler ne yapabiliriz üzerinde tartışmak daha da gerekli hale geliyor. Çünkü çocuk istismarını tartışmak, aynı zamanda kadın sorunundan cinsel şiddete; iktidarın sürdürdüğü beden politikalarından eğitim, sağlık gibi tüm toplumsal sorunlara kadar pek çok konuyu tartışmak anlamına geliyor. Bu amaçla bu yazıda, güncel gelişmeleri ve tarihsel süreçleri harmanlamaya çalışarak çocukluk kavramına ve çocuk cinsel istismarına değineceğiz. Cinsel istismara devletin, toplumun ve ailenin yaklaşımlarını tartışıp; çocukların cinsel istismardan korunmaları için aile, toplum ve devlet kurumlarınca yapılması gerekenleri ve çözüm önerilerini ortaya koyacağız. Son olarak da çocuğun kendini koruyabilmesi için yapabileceklerini tartışacağız.

Tarihte Çocuk İstismarı

Çocuk istismarına dair en eski bulgu Mısır'da ortaya çıkarılmıştır. Araştırmacılar ilk bakışta bir farklılık gözlemleyemediği 'Defin 519' olarak adlandırdıkları mezardaki iskeleti topraktan arındırdıklarında kollarındaki kırıkları fark ettiler. Defin 519 olarak adlandırılan mezarda yatan çocuğa röntgenle çeşitli test ve analizler yapıldı. Yapılan araştırmalar sonucunda 'Defin 519'un kendi kendini onarmak için çaba sarf ettiği fark edilmiştir. Yaraların farklı iyileşme dönemlerinde olması tekrarlanmış kasti travmanın olduğunu ortaya koymuştur.¹

Çocuk istismarına, insanlık tarihi boyunca her kültürde ve yazılı tarihin başlangıcından itibaren çeşitli kaynaklarda rastlanmasına karşın insanlığın konuya dikkati son yüzyıl içinde çekilebilmiştir. Victor Hugo ve Charles Dickens'in romanlarında çocuk istismarı ayrıntılı ve çok boyutlu bir şekilde işlenmektedir. Tıbbi literatürdeki ilk tanımlama ise 1860 yılında Tardieu tarafından yapılmıştır. Tardieu, 1860 yılında Paris Tıp Akademisi'nde ilk kez çocukların cinsel ve fiziksel istismarına değinirken, Caffey 1946 yılında kemik kırıkları ile subdural hematoma (sert zar altı kan birikimi) saptanan çocuklarda "*Caffey Sendromu*" ve Kempe 1961 yılında "Hırpalanmış Çocuk Sendromu" tanımlamasını yapmışlardır. Eş zamanlı olarak "*Child Abuse*" teriminin de kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Garbarino ve Gilliam 1980 yılında çocuğa karşı yapılan uygunsuz ve zarar verici davranışların özellikle uzmanlar tarafından tespit edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Enstest (aile içi istismar) ise binlerce yıldan bu yana bilinmekte, birçok tarihi kitaplarda resmedilerek dikkat çekilmekte ve failleri lanetlenmektedir. Tarihsel açıdan bakıldığında Peru, Mısır ve Japonya'da kraliyet ailesinin sağlığını korumak adına bu yolun meşrulaştırıldığı görülmektedir. Sofokles'in Kral Oidipus Tragedyasında Oidipus'un istemeden babasını katlettikten sonra öz annesi ile evlendiği ve daha sonra da gerçeği öğrenerek kendi gözlerini kör etmek suretiyle kendisini cezalandırdığından söz edilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde sekiz yaşındaki bir kız çocuğuna üvey annesi tarafından uygulanan fiziksel istismar (dayak) ilk çocuk istismarı olgusu olarak 1874 yılında kaydedilmiştir. Mahkemeye intikal eden ve olayın faili olan üvey annenin 1 yıl hapis cezası ile sonuçlanan bu olaydan 8 ay sonra ise, davanın avukatlığını yapan E. Gerry tarafından ilk çocuk koruma derneği kurulmuştur.²

Türkiye'de ise çocukların korunmasına yönelik olarak hizmet veren ilk kurum, kurtuluş savaşında yetim kalan çocukların korunması ve yetiştirilmesi amacıyla 1921 yılında

¹ "Tarihin En Eski Çocuk İstismarı". Erişim Tarihi: 20.10.2016 (<http://www.ntv.com.tr/turkiye/tarihin-en-eski-cocuk-istismari-vakasi, HGXiN2L7QkqQe7j3oAfCYQ>)

² Nur Yalçın, "Türkiye'de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri Yüksek Lisans Projesi". Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.5

Himaye-i Etfal Cemiyeti adıyla kurulan şimdiki adıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu-SHÇEK'tir. 1959 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 78 ülke temsilcilerinin katılımıyla "Çocuk Hakları Evrensel Bildirisi" oybirliğiyle kabul edilmiştir. Türkiye, 1990 yılında imzaya açılan "Çocuk Hakları Sözleşmesi"ni ilk imzalayan ülkeler arasında yer almakla birlikte, sözleşme ancak 1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından; üç maddeye çekince koyup onaylanarak 27 Ocak 1995 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmış ve 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşerek uygulanmaya başlanmıştır. 1991'de tıp doktoru, pedagog, psikolog, hukukçu ve gönüllüler tarafından kurulan "Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği-ÇİKORED", konuyla ilgili olarak Türkiye'de kurulan ilk dernektir. Günümüzde ise çocuk haklarının korunması ile ilgili çalışma yürüten pek çok sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Geçtiğimiz günlerde kapatılan Gündem Çocuk Derneği başta olmak üzere, doğrudan ya da dolaylı olarak, çeşitli boyutlarda çocuklarla çalışan sivil toplum örgütlerinin çok değerli çalışmaları bulunmaktadır. Bilgi üniversitesinin Çocuk Çalışmaları Birimi-ÇOÇA, doğrudan çocuklarla temas ederek çocuk haklarının bilinirliğini arttırmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin çalışmaları, hem devleti politikalar üretmeye zorlamak hem de toplumsal duyarlılığı arttırmak konusunda önemli bir yerde dursa da devletin bu konudaki tutumu tartışmaları geriye düşürmekten öteye gitmemektedir.

Çocukluğu ve Çocuk İstismarını Yeniden Düşünmek

Yüz yıldan fazla süredir görünür olan, yazılı tarihin her döneminde ve her toplumda, kültürde görülen çocuk istismarı önlenebilir mi? Bunu tartışmak için öncelikle çocukluğu tarihsel anlamda yeniden düşünmek ve tanımlamak gerektiğini düşünüyoruz.

Çocukluk çoğumuza göre yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir. Oysa değişik toplumlara ve değişik tarih evrelerine, hatta aynı toplumun değişik kesimlerine baktığımızda çocukluğa değişik anlamlar verilebildiğini görüyoruz. Öyleyse 'çocukluk' da bir toplumsal kavramdır ve öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre belirlenir. Çocukluk kavramı ya da çocuğun ne olduğu konusundaki düşüncüler doğru ya da yanlış, her toplumda çocuğa tanınan ya da tanınmayan haklardan beklenen davranışlara, yükümlülöklere, uygulanan ceza ve yaptırımlara ve de eğitim modellerine kadar çok çeşitli konularda belirleyicilik niteliği taşır. Çocuk, daima umudun taşıyıcısı ve insanın soyunu sürdürme yolundaki bastırılmayan dürtüsünün simgesi olmuştur.³ Fakat bu durumun kendi doğallığından uzaklaşması çocuğu bir mülk

³ Mine Tan, 'Çağlar Boyunca Çocukluk'. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1989, s. 72

haline getirmekte, neticede de çocuğun toplumsallığı yok olmaktadır. İstismar olgusu da bu toplumsallığın yok sayılması üzerinden şekillenmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün-WHO tanımına göre çocuk istismarı; çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini, olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan tüm davranışları kapsar. Bu tanımdaki "birey, toplum ya da devlet tarafından, bilerek ya da bilmeyerek yapılan" vurgusunun altını çizmekle birlikte daha kapsamlı ve köklü bir tanıma ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz. Öncelikle kadının düşürülüşü üzerine varlığını kuran ve başta kadın bedeni olmak üzere tüm toplumsal alanları kendi iktidar alanı haline getiren eril zihnin, çocuğun bedenini de iktidarını gerçekleştirdiği bir alan haline dönüştürmesi kaçınılmazdır. Çocuk cinsel istismarında çocuğun bedeni, zihni ve kişiliği de tıpkı tabiat gibi tahrip edilmekte, yok sayılmakta ve tahakküm alanı haline getirilmektedir. Bu eril zihnin taşıyıcısı olan devlet, toplum ve aile; çocuk cinsel istismarını her alanda yeniden üretmektedir.

Ailenin, Devletin ve Toplumun Çocuk İstismarına Yaklaşımı

27 Ocak 1995'te Bileşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin var olan çocuk istismarına yaklaşımı, bu konuda önleyici çalışmalar yapmak bir yana; üstünü kapatmak, mağdur edilen çocuğu cezalandırmak, hukuki süreç ilerlerken çocuğun tekrar istismar edilmesine neden olmaktan öteye gidememektedir. Adli süreç ilerlerken çocuğun tekrar yıpranmaması için oluşturulan Çocuk İzlem Merkezleri-ÇİM, hem nicelik hem de nitelik olarak çok yetersiz olmakla birlikte bu merkezler bilinmemektedir. Ayrıca bu merkezler, rehabilitasyon ve önleyici çalışmalar yapmamaktadır. Ki hepsinden önce Türkiye, (bazı maddelerine çekince koyarak) 1995 yılında imza attığı Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara haklarını öğretmeyi ve tüm toplumda bu konuda duyarlılık oluşturmayı taahhüt etmiş durumdadır ancak bununla ilgili okullarda yapılan ciddi bir çalışma söz konusu değildir. İlkokuldan liseye kadar müfredatta bu haklarla ilgili yüzeysel konu başlıkları ve doyurucu bir içerik taşımayan dersler dışında bir çalışma bulunmamaktadır. Çocukların pek çoğu bu sözleşmeden habersizdir. Toplumsal kesim ise bu konuya ciddiyetle yaklaşımdan uzaktır. Devlet, taraf olduğu sözleşme ile başta çocuklarla çalışan yetişkinler ve meslek elemanlarının 'eğitimi' olmak üzere; bu konuda gerekli tedbirleri almakla yükümlü olmasına karşın ciddi bir çalışma yürütmemektedir.

Yüzümüzü aileye ve topluma çevirdiğimizde de kapitalist moderniteden ve iktidar olgusundan bağımsız bir tespit yapamıyoruz. Devlet kurumunun ve iktidarın her an yeniden ürettiği ailede, istismar genellikle saklanıyor, üstü kapatılıyor ya da mağdur suçlanıyor. Ki istismar vakalarının %70'inde istismarcının çocuğun yakından tanıdığı ya da aynı evi paylaştığı bir erkek olması; bizi yeniden iktidar olgusuna götürüyor. Özel alan- kamusal alan ayrımıyla şiddet, istismar, tecavüz, kolayca mahremiyet örtüsünün

altına itilebiliyor. Evliliğin ve ailenin kutsal sayılması, aile içinde yaşanan ne olursa olsun meşru hale getiriyor. Bu meşruiyetin ve örtünün altında da istismar, şiddet, tecavüz kendini durmadan ve rahatça tekrarlayabiliyor. Soyun devamı olarak hayata gelmesine karar verilen çocuğun bedeni, varlığı, toplumsallığı, anne babasının istediği mesleği seçmesinden istismara kadar uzanan geniş bir yelpazeye yayılarak yok sayılıyor. Çocuğun yaşamı, ailenin gerek sosyal gerek psikolojik gerekse akademik olarak kendini gerçekleştirdiği bir alan haline dönüşüyor.

Toplumun tutumu ise tartışmalarda ardı arkası kesilmeyen ‘cezalar bulma’ şeklinde ilerliyor (“İdam edilsin, hadım edilsin” vb...). İstismar vakalarını magazine ederek habereleştirilen medyanın da etkisiyle, istismar sadece konuşulan ama kökenine inilip tartışılmaktan oldukça uzak bir yerde duruyor. Oysa iktidarın yeniden üretildiği her alanda istismar da yeniden üretilmiş oluyor. Bundan dolayı da tartışmalar çözüme evrilmiyor. Çünkü kökenine inilmesi için, toplumun kendi gerçekliğiyle yüzleşmesi gerekiyor. Tecavüzcü/istismarcı, toplumun dışında yetişmiş, kurgulanmış, sanki toplum dışında yaşayan bir güç tarafından ‘oluşturulmuş’, ‘hasta’ kişi olarak tanımlanıyor.

Hastalık modelinin temelinde esas olarak şu varsayım yer alır: tecavüz, akıl hastalığının yol açtığı bir sonuçtur ve genellikle denetlenemeyen bir cinsel dürtünün ürünüdür. Burada ileri sürülen, tecavüz eden erkelerin kendilerini denetleme yeteneğinden yoksun oldukları ve ‘hasta’, dengesiz bireyler olduklarıdır. Bu durumda tecavüz, “yükselen bir itkinin patlama noktasındaki ifadesi” olarak görülmektedir. Açıktır ki, tecavüzcü erkekler davranışlarını denetleyemediklerine göre bu davranıştan sorumlu da olamazlardı.⁴ Mevcut bakış açısı da hastalık temelli bu modeli benimsemeye yatkın bir tutum sergilemektedir. Bu durumda her türlü cinsel şiddet meşru kılınmış oluyor. Bütün bu iktidar ilişkilerinin deşifresi yapılmadan köklü ve kalıcı bir çözüm bulmak da zor gözüküyor.

Ne Yapabiliriz?

Çocuğa yönelik ihmal ve istismar davranışının toplumdaki çocukluk algısı, kadının statüsü ve aile yapısı ile ilişkisi de ortaya çıkarılmalıdır. Bu alanda bağımsız uzmanlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından araştırmalar yapılmalı, araştırma bulguları doğrultusunda bir politika geliştirilmelidir. Sosyal normları değiştirmek, sosyal normların içinde cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak, kızlar ile erkeklerin ‘farklı insanlar’ olduğuna yönelik toplumsal vurguları ortadan kaldırmak oldukça önemlidir.⁵

⁴ Diana Scully, Cinsel Şiddeti Anlamak, çev. Şirin Tekeli, Lalaper Aytek, Metis Yay., 1994, s. 68

⁵ Filiz Kerestecioğlu, ‘Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuğa Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak, Aşınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Komisyonu Raporu Üzerine Muhalefet Şerhi’, 2016, s. 34

Bütün bunlar ışığında düşünüldüğünde, çocuk istismarının önlenmesi için; öncelikle çocuğun toplumsal bir varlık olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Çocuğu yalnızca aile, okul ve vatandaş kısıcında tanımlamaktan sıyrılıp, çocukluğun doğasını anlamaya dönük bir yaklaşım geliştirmek gerekiyor. Bu alanlardan yola çıkılarak yapılan tanımlamalar çocuktan beklenen davranışları belli kalıplara dökerek yaratıcılıklarını köreltmekle birlikte kimliklerini de alt üst ediyor. Kendini doğanın ve toplumun bir parçası olarak görmekten çok bu beklentiler ışığında iyi bir vatandaş, iyi bir evlat ve başarılı bir öğrenci olmak üzerine kurguluyor. Ancak bunları gerçekleştirebildiğinde kendini başarılı ve toplumla bütünleşmiş hissediyor. Halbuki bunları yapmaya çalışırken çocuk kendi isteklerinin, hayallerinin ve daha da önemlisi kendi hakikatinin farkına bile varamıyor.

Bu ön kabul zemininde; şimdiye kadar yapılmış çocukları anlamaya ve korumaya dönük çalışmaların ve imzalanan sözleşmelerin dikkate alınması gerekmektedir. Aynı zamanda bu çalışmalara eleştirel bir gözle de yeniden bakmak elzemdir.

Öncelikle, anne babaların çocuğu dünyaya getirmiş olsalar bile çocuğun onlara ait bir mülkiyet olmadığını bilmeleri gerekiyor. ‘Benim çocuğum’ kavramı çocuğun yaşamları temasını koparmaya kadar gidebiliyor. Çocuğa karar verme ve bağımsız bir kişi olma yetisinin temelleri ailede atılıyor. Eğer aile çocuğun isteklerine saygı göstermez, toplumsal normlar üzerinden çocuğa yüklenir ve çocuğun sınırlarını kendisinin belirlemesine izin vermezse çocuk kendini korumayı öğrenemez ve kendisi ile ilgili karar veremez. Çocuğun ‘hayır’larının, büyüklere karşı gelme, aksilik, şımarıklık olarak tanımlanması çocuğun kendisini koruması önünde engel oluşturur. Böyle bir durumda, bir istismar durumu söz konusu olduğunda çocuğun hayır diyebilmesi güç olacaktır. Özellikle bu kişiler aile içinden ve yakın çevreden olduğunda; ailenin kutsallığı ile gelişen ‘aileden zarar gelmez’ algısı çocuğun kendini korumasını engelleyen en önemli durumdur. Aynı şekilde çocuğun; ‘iyi bir vatandaş’ adayı olarak kurgulanması çocuğa yönelik her türlü şiddete zemin hazırlamaktadır. Çocuk, yetişkinden farklı duyguları, düşünceleri olan bir varlıktır. Tutumlarımızı ve çocuğa yaklaşımımızı onun toplumsal bir varlık olduğunu sürekli göz önünde bulundurarak düzenlememiz gerekiyor.

Yetişkinler olarak bizlerin görevi çocuklara, onların doğalarına müdahale etmeden rehberlik yapmaktır. Çocukları kendine benzetmeye çalışmadan onların düşüncelerini önemsememiz; onlara tartışma ve yeniden düşünme zemini sağlamamız gerekiyor. Fikirlerini çoğaltmaları için ortam hazırlamamız, çocuk istismarıyla mücadelede anlamlı bir yerde duruyor.

Anne babaların, aşırı korumacı, baskıcı/otoriter, çocuk merkezli ya da tutarsız/dengesiz tutumları da çocuk istismarının meşrulaştırılmasına dolaylı katkıda bulunuyor. Örneğin; aşırı korumacı tutumda çocuk, toplumsal bir varlık olmaktan çıkarılıp bağımlı bir kişi haline getiriliyor. Böyle durumlarda anne babalar çocuğun yaşamları temasını keserek çocuğu hiçleştiriyor. Baskıcı ve otoriter tutumda çocuğun tüm duyguları ve

düşünceleri yok sayılırken çoğu zaman buna şiddet de eşlik ediyor. Şiddet eşlik etse de etmese de, bu durumda hem çocuğun zihninde hem de toplum nezdinde çocuğa yönelik her türlü şiddet meşru hale geliyor. Çocuk, ailesinden gelen şiddetin kötü bir şey olmadığı algısına kapılarak kendisine yapılan tüm davranışları farklı bir yerden değerlendirip yaşadığı istismarın farkına bile varmayabiliyor. Halbuki bu noktada istismar bizzat aile tarafından gerçekleştirilmiş oluyor ve aynı zamanda öfke anında yapılan her temas çocuk için zaten şiddet anlamı taşıyor.

Anne babaların tutumlarıyla birlikte çocuğun kendi bedenini ve cinselliğini tanınamaması da yaşadığı cinsel istismar durumunu fark etmemesine ve bunu bir 'oyun' olarak algılanmasına neden oluyor. Yaşanan pek çok cinsel istismar durumunda istismarın uzun süre devam etmesi, çocuğun etrafındaki yetişkinlerin sessizliği başta olmak üzere yaşadığı durumu algılayamaması da fazlasıyla etkili oluyor. Buradan hareketle; çocuğun haklarını bilmesi ve bedenini ve cinselliğini doğru bir şekilde tanımasının bir savunma biçimi olacağını düşünüyoruz. Çocuklara iyi dokunma-kötü dokunma konusunda doğru bilgilendirmenin yapılması, çocuğun yaşadığı durumu fark ederek durumun sonlanması adına yardım istemesi için bir kapı açacaktır. İyi dokunma ve kötü dokunmanın (kişiye kendini kötü hissettiren, tehdit ve zor içeren, bunun bir sır olduğu söylenen, vücudun başta özel bölgeleri olmak üzere her bölgesine yapılan dokunuştur) vücudundaki özel bölgelerle birlikte kendisine yönelen davranışın niteliğinin de anlatılması gerekmektedir. Bu davranışı yapan yetişkinin kendisini tehdit etmesi, kimseye söylememesi konusunda telkinlerde bulunmasının da bu dokunuşun kötü bir dokunuş olduğunu ayırt etmesi konusunda belirleyici olduğunu anlatmamız gerekiyor. Ayrıca bu durumun sadece yabancılardan gelebilecek bir davranış olmadığı, kimden gelirse gelsin bu davranışın aynı anlamı taşıyacağını anlatılması gerekmektedir. Bu eğitimin çocukların yaşları dikkate alınarak ve toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla harmanlanarak etkinliklerle planlanması ve çocukların bu konuda güçlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Çağlar boyunca değişik şekillerde tanımlanan ve yaklaşılan çocukluk kavramına derinlikli ve tarihsel bir yaklaşım getirerek bir çocuk politikası üretmemiz gerekiyor. Bu politika kapsamında; çocuğu korunmaya muhtaç, yetersiz ya da durmadan sevilip okşanan, cam fanusa konulan bir varlık olmaktan çıkarmamız gerekiyor. Toplum, aile ve devlet eliyle üretilen iktidar olgusuna karşı; çocuğun kendi bedenini tanıması, istismarı fark edebilmesi ve korkmadan deşifre edebilmesi kuşkusuz bir öz savunmadır. Her alandan kuşatılan ve saldırıya uğrayan çocukluk tabiatını korumaya yönelik politikalar üretmek, toplumun özne olmasını sağlamak, çocuk haklarına yönelik çalışmaları artırmak bu bağlamda elzemdir.

Öz Savunmanın Bir Ayağı Olarak Sağlık Mücadelesi ve Kadın Sağlık Hareketi ¹

Arzu Türkmen
Ata Soyer Sağlık ve Politika Okulu

Sağlık, tarih boyunca toplumların varlığını sürdürmek için daima ürettiği alanlardan biridir. İnsanın ilk ortaya çıkışından bu güne biriktirdiklerinin başında yer alır. İlk toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar her toplumda yeri vardır, her bireyi ilgilendirir, herkesin ihtiyacı ve katkısı vardır. Naziler, Almanya’da Yahudi çocuklar üzerinde acımasız deneyler yaparak bilimsel sağlık bilgisi üretmeye çalışırken; ünlü Nazi subayı Joseph Beuys’un uçağı düştüğünde, göçmen Tatarlar, onun yaralı ve donmuş bedenini, yağ, süt, peynir ve keçe kullanarak iyileştirmişlerdi.

Devlet mekanizması ile birlikte toplumun ‘yapma gücü’, ‘yaptırma gücüne’ dönüşürken sağlık işleri de dönüşüm geçirmiştir. İktidarın, toplumsallığa müdahalesi iki yönlüdür: bir, zamana müdahale; iki, biriktirdiklerine müdahale... Zaman, ölçülebilir, homojen ve monoton iş yaşamına dönüşür, nesneleşir. Geçmiş de gelecek de sadece bugüne hizmet eder. Nesneleşme unutturur; toplumun hafızasına ve umuduna müdahaledir. Her şey metadır, aktiflikler pasifliğe, öznelere nesnelere, yapma gücü yaptırma gücüne dönüşür.² Yapma gücü, birleştirici ve yapanları bir araya getirirken, yaptırma gücü ayırıştırır ve bireyi, kendine, emeğine, topluma yabancılaştırır. Sağlık, toplumun birlikte üretiminden çıkarak, iktidarın sunduğu ve ihtiyaç olunan haline gelir.

¹ Aynı zamanda katılımcısı olduğum DTK 2. Sağlık Kongresi, Kadın ve Sağlık Çalıştayı, Kadın Sağlık Hareketi Çalıştayı metinlerinden derlemedir.

² John Holloway, İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek, çev. Pelin Siral, İletişim Yay. 2003

Giderek, sağlık alanında bireylerin ve toplumun sağlık alanında kendine yeterliliğinin azalması savunma mekanizmalarından uzaklaşmasıdır. Bireyin ve toplumun sağlık alanında ‘yapma gücünü’ tekrar edinmesi öz savunma mekanizmalarının tamamlanması için gereklidir.

Bu bağlamda, bu yazının konusu özellikle öz savunmanın bir parçası olarak sağlıktır. Toplumun sağlık bilgisine ve yetisine müdahalenin, bu alanın giderek daha fazla iktidarın kontrolüne geçmesinin kadın sömürüsüne etkisi, bugünkü durum, kadınların direnişlerinde sağlığın yeri ve son olarak kadın özgürlük mücadelesinde sağlık mücadelesi için önerileri ele alacağız.

Her alanda olduğu gibi sağlık alanındaki özgürleşme de kadının özgürleşmesine bağlıdır. Sağlık alanı ile en güçlü tahakkümün kadın bedeni ve toplumsal yaşam üzerine kurulması, bu alanın özgürleşme mücadelesinde öncelikli yer verilmesini gerektirir. Sağlıkta özgürleşme mücadelesini doğal sağlık perspektifi kapsamında geliştirilen kadın sağlık hareketi ile başlatmak mümkündür.

Tarihin ilk zamanlarında, sağlık ve yaşamla ilgilenen tanrıçalardan zamanla erkek tanrıya ve erkek doktora evrilen sağlık sağlayıcılarına rağmen, ilksel birikim dönemi ve öncesi kadınlar özellikle doğum ve kadın hastalıkları konusundaki işlerde kadınlar arası bir dayanışma sağlıyorlardı. Özellikle yoksul toplum kesimleri içinde sağlık işleri ile ilgilenen kadınlardı.

Yozlaşan Katolik kilisesi, kendine karşı oluşan köylü hareketlerini (Heretik hareketler) ezmek için Engizisyon mahkemelerini kurduğunda, eşitlik, adalet ve özgürlük arayışında olan kadın, erkek birçok insanı idam ettikten sonra kadın kırımına girişti. Bu kırım, tüm Avrupa ve sömürgelerinde 300 yıl boyunca devam etti. Üstelik Engizisyon Mahkemeleri, yobaz Katolik Kilisesi ile başlamışken Seküler mahkemeler, aynı gerekçeler ile “cadı” yakmaya devam etti.

Cadı olarak suçlanan ve yakılan kadınların, sağlık işleri ile uğraşmaları, doğum yaptırmaları, genellikle yalnız yaşayan güçlü kadınlar olmaları ve etraflarında sevilen saygı duyulan insanlar olması tesadüf değildir. Zaten, ölüm emri verilmiş bir cadı kadının, en ağır işkencelerden geçirilerek konuşTURULmaya çalışılması ve her yaptığını itiraf ettirilmesi de tesadüf değildir. Cadı avları ile birlikte, Kilise bünyesinde hukuk ve tıp okulları oluşturuldu. Kilisenin tıp okullarına kadınların alınması yasaktı. Tıp biliminin, erkek iktidarının elinde yeni kurumsallaşması ile birlikte bilimsel çalışmalar da Bacon gibi yine kiliseden yetişme bilim adamlarının etkisiyle kadını dışlayan hatta kadın üzerinde hakimiyet kuran bir yere evrildi. İşkenceler ve çeşitli yöntemler ile kadınlardan alınan sağlık bilgileri, tıp biliminin gelişmesinde kullanıldı.

Kürtaj yaptırmak, bebek öldürmek, doğum kontrol yöntemleri kullanmak kadınların cadı olarak suçlanması için yeterli sebeplerdi. Zamanla toplum içinde ebelik yapabilen

kadınlar, sadece bunları yapan kadınları şikayet eden, kiliseye yemin etmiş kadınlar oldu. Kadınlar artık her türlü sağlık şikayetinde erkek ebeler ya da doktora başvurmamak zorundaydı. Kapitalizm, ilkel birikim süreçlerinden beri kadın bedeni ve emeğinin sömürsü ile şekillendi ve sağlık alanını da bu minvalde geliştirdi. Burjuva kapitalist sistem, kendini var ederken tüm topluma şiddet uyguladı ama en büyük şiddeti kadına yaşattı. 300 yıl boyunca cadı avları devam ederken asıl amaç kadın bedeni üzerinde tam hakimiyet kurmaktır. Böylelikle, kadın doğurganlığını, kaç çocuk yapacağını, ne zaman yapacağını belirleyen devlet oldu.

Anadolu topraklarına modern tıbbın girişi de yine erkek ebelerin sopalarını kadınlara çevirmesi ile birlikte gelişti. Geleneksel ebelik küçümsenip, reddedilip, cezalandırılarak giderek yok edildi, yerine ‘ebelerin ebesi’ olarak anılan Besim Öner tarafından kurulan okullarda eğitilen kadınlar konuldu. Sistemin aklıyla, iktidarcı bir perspektifte, sağlık kurumuna bağımlılığı güçlendiren anlayışla, kadını tıbbın karşısında çaresiz bırakan, bildiklerini ve deneyimlerini unutturan bir tarza farkında olmadan aracılık eden kadın ebeler... Zamanı gelince sıra onlara da gelecekti, yıllarca doğum yanı sıra gebelik izlemleri ile sağlıklı bir toplum inşasında rolleri olan ebeler işlevlerini hekimlere, kadın doğum uzmanlarına devredeceklerdi. Ebeler de kadın doğum uzmanına bağımlı kılınacaktı.

Bugün modern tıp, iktidar ilişkisi içeren, hegemonyanın aracı, cinsiyetçi, toplumu ve bireyi bağımlı kılan, toplumsal gereksinimi görmeyen, kendi içinde hiyerarşik, merkeziyetçi, toplumun ve sağlık emekçilerinin katılımına izin vermeyen, antidemokratik ve ayrımcıdır. Sistem, sadece kadın bedenine değil, toplumun her bireyinin üzerinde iktidar kurmak için sağlık algısını çarpıtır, toplumun/kişinin kendi kendine yetebilme, iyileşebilme yeteneğini, bilgisini ve yapma gücünü elinden alır, bireyleri kendine bağımlı hale getirir. Dolayısı ile sağlık sorunlarını, toplumsal mekanizmalarla değil, devlet mekanizması ile çözmeye mecbur eder.

Hiyerarşik, iktidarcı, devletçi yapıların toplumu var eden komünal bağı inkâr etmesi ve yerine salt devlet vatandaşlığını yerleştirmesi bireyin çevresini toplum ve doğa olmaktan çıkararak, her şeyini devlet haline getirip doğayla yaşam arasındaki bağı yıkımına, önemsiz kılınmasına sebep olur. Foucault’ya göre, devletin tüm kurumları birey üzerinde iktidar kurmanın bir aracıdır, bu biyo-iktidar, biyo-politikadır.

“Bu iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliği ile belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder.”³

³ Michel Foucault, Özne ve İktidar, çev. Işık Ergüden, Osman Akinhay, Ayrıntı Yay. 2016

Kadın bedeninin doğurganlığı açısından kontrol edilir olmasından başka bir de yaşamın tıbbileştirilmesi ve normalin/anormalin tıp tarafından belirlenmesi ile kadın ve erkek bedeninin metalaştırılmasına dikkat çekmek yerindedir. Kadının, kadın olmaktan dolayı yaşadığı tüm süreçler, hastalık tanımlamaları ile doktor kontrolüne bırakılmıştır. Her kadının yaşamının her döneminin hatta her anının kontrolü mümkündür.

Modern Tıp, biyolojik doğal tanımlarken, normlar oluşturur ve bireyin denetimi için gerekli normalleştirme sürecini yürütür. Yaşam döngüsünü yok sayan, normal yaşam döngüsü içinde var olan dönemleri tıbbileştiren, toplumsal yaşam içindeki güncel/geçici sorunları hastalık olarak yaftalayan modern tıp YAŞAMI TIBBİLEŞTİRİR. Yaşam sadece biyolojikmiş gibi algılatılır, oysa yaşam sadece biyolojik değildir. Yaşam üzerinde egemenliği olan iktidarlar ya da biyo iktidarlar geniş anlamıyla varoluşu tabi kılma ve sömürme, nüfuz etme ve tanzim etme, denetleme ve düzenlemeyi de içerir.⁴

Sağlık, toplumun savunma mekanizmalarından biri iken; bir kişinin-toplumun kendi kendine iyileşebilme, yetebilme yeteneği-deneyimi ve bilgisi görmezden gelinerek sadece dışarıdan sistematik müdahalelerle iyileşme algısı yaratıldı. Oysa gerçekte bu yaşam anlayışı ve politikalar hastalıkların temel kaynağıdır. Bugünün sağlık kavramı ve sağlık sistemine baktığımızda sağlıkla ilgili tanımlamaların ve bu tanımlara bağlı olarak gerçekleştirilen pratik süreçlerin sadece tıp fakültelerinde ve hastanelerde ortaya çıkan tek merkezli, 'bilimsel' olanın kabul gördüğü indirgemeci, akademik kapitalizmin, tıp endüstrisinin yönlendirdiği bir mekanizma olduğunu görülür. Oysaki sağlık kavramı toplumsal doku ve kültürel yapıdan bağımsız değildi. Toplamların, coğrafi koşulların ve üretim ilişkilerinin ortaya çıkardığı birikimler ve yaşantılar vardır. (Egemen tıp anlayışı ve bu anlayışa bağlı olarak empoze edilen sağlık ve sağlık hakkı kavramı, gelenekleri ve kültürleri oluşturan toplumsal birikim/evrim sürecine yönelik arka planı pazar ekonomisi olan pragmatist bir yaklaşım sergilemektedir.) Hastalık ve tedavi kavramları kültürel ve geleneksel duygulanım durumundan arındırılarak tamamıyla mekanik bir arz talep döngüsüne dönüştürüldü. Sağlığın, bu şekilde üretim tüketim ilişkisine dönüştürülmesi ve nasıl ulaşılabacağına karar verenin iktidar olması, bağımlılığı getirdi.

Devlet yapılanmasının bir parçası olarak sağlık sistemi, üç mekanizma ile bağımlı kılar: bedenin bağımlılığı, sağlık hizmetine bağımlılık ve sağlık bilgisine bağımlılık... Modern tıp, bedeni parçalara ayırır, nesneleştirir, beden bilgisini elinden alarak yabancılaştırır, beden üzerinde kontrol sağlar ve bilgi manüplasyonu ile beden yönetiminde bağımlılık yaratır. Milyonlarca sağlık profesyoneli eril ve hiyerarşik davranmayı öğrenir, iktidar derinlemesine yayılır.

⁴ A.g.e.

Toplum sağlık hizmetine bağımlıdır. Deva aramak, devletin işi olarak tanımlanır, sağlıklı olmak için devlete muhtaç olunur. Sağlık hizmetinin özel sektör eliyle verilmesi durumu değiştirmez. Sağlık profesyonellerinin eğitim politikaları, stratejileri, diploma, sertifika ve ruhsat yetkilendirmeleri devlet eliyle/garantisiyle yapılır. Her bireyin/toplumun sağlıklı ya da hasta olduğuna devlet karar verir.

Toplum, sağlık bilgisine bağımlı kılınmıştır. Sağlık bilgisi, laboratuvar ortamında elde edilen bilgiye indirgenmiştir. Pozitif bilim yapma yöntem ve kullanımı, eril, toplum dışı ve devlet egemenliklidir. Tekleşmeyi/tekelleştirmeyi geliştirerek, toplumsal bilgiyi de, kimliği de reddeder. Toplumun, hizmete bağımlılık, beden bağımlılığına rıza göstermesi ancak bilgi iktidarı kurulması ile mümkündür. Kadının kendi bedenine yabancılaşması, yüzyıllardır nesilden nesile aktarılan kadın bedeni bilgisinin elinden alınması ile mümkün oldu.

“Kadınlar her zaman şifacı olmuşlardır. Dünyanın her yerindeki kültürel söylenceler, yaşam ve ölümün gizemlerini yalnızca kadınların bildiği, dolayısıyla yalnızca onların büyüülü şifacılık sanatını uygulayabildikleri bir zamandan söz eder. Kriz ve felaketlerde(bazı öykülere göre), kutsal bilgeliliğin koruyucusu kadınların bu saygın konumu kasten ve zorla ellerinden alındı. Başka yerlerde, başka dönemlerde, kadınların şifacılık mesleğini yasal olarak uygulama hakları değişen adet ve dinsel öğretilerle yavaş yavaş aşındı.”⁵

Kadınlar, sağlık meselesinin kendi öz savunmaları olduğunun her daim farkında oldular. Kadın mücadelesinin yükseldiği her dönemde, kadınların içinde olduğu ya da sadece kadınların yürüttüğü sağlık hareketleri oldu. Birkaç örnekle verecek olursak... Birinci dalga feminizm diye tanımlanan 1830-40’larda Amerika’da işçi ve kadın hareketi birlikte *Halk Sağlığı Hareketi*ni yarattı. Yine Amerika’da, kadınların oy hakkı mücadelesinin yükseldiği dönemlere denk gelen *Yerleşke Hareketi*nde kadınlar, özgüvenli ve sadece kadınlardan oluşan gruplarla da iyi işler yaptılar. Bu dönem kadınların erkeklere rağmen tıp alanına girmeleri, modern tıp içinde hemşirelik gibi profesyonel bir alanın oluşmasına sebep oldu. İkinci dalga feminizm olarak tanımlanan 1950-60’larda ve sonrasında, sağlık alanının kadın bedenine müdahalesine karşı duruşlar, farkındalık çalışmaları, doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı, kürtaj gibi meselelere yoğunlaşmak sağlık alanında ciddi kazanımları getirdi.

1840’larda, kadınlar ve işçiler, işçi sınıfı ve kadın hareketini birlikte yükseltirken, medikal elitizme karşı *“herkesin doktoru kendisi”* sloganı ile Amerikan Halk Sağlığı Hareketini yarattılar. Sağlık eğitimlerini, koruyucu sağlık eğitimlerini vurguladılar. Geleneksel tıbbı olumladılar. *“Hanımlar fizyoloji toplulukları”* oluşturarak kadınların sağlık eğitimleri ile ilgilendiler; anatomi ve hijyen eğitimleri verdiler, koruyucu bakımı önemsediler, dönemin

⁵ Jeanne Achterberg, Kadın Şifacılar, Everest Yay. 2009

uygulamalarına ters bir şekilde, kadınlara bol elbise giymeyi, banyo yapmayı, tam tahıl ile beslenmeyi önerdiler, birlikte doğum kontrolü için mücadele ettiler. Kral, rahip, hakim ve doktora karşı topyekün bir hareket başlattılar. Bugün, halk sağlığı bilimi ve kürsüleri bu döneme dayanır.

Yine 1800'lerin sonunda, Amerika'da oy hakkı mücadelesi veren kadınlar, sağlık açısından zor şartlarda yaşayan işçi sınıfının ve toplumun durumuna duyarlı kalamadı, yerleşke hareketinde aktif rol oynadılar. New York civarındaki bazı yerleşkeleri sadece kadınlar kurdular. Doktor olmadığı halde yaptıkları sağlık çalışmaları ile bulaşıcı hastalıkların yayılmasını durdurma konusunda başarılı oldular. Bir taraftan, oy hakkı, doğum kontrol yöntemleri ile ilgili mücadele yürütürken, diğer taraftan işçi mücadelesine katkıda bulundular. Kurdukları yerleşkelerde komün hayat deneyimleri oluştururken; kadın erkek eşitliğine dikkat ettiler. Bu yerleşkeler, aynı zamanda hemşirelik okulları oldu, doktor olmadan birçok iş başardılar. Ev ziyaretleri ile hastaları kendi koşullarında değerlendirip, işçi mahallelerinde sağlık eğitimleri yaptılar. Hastalığın sebebinin sadece fiziksel ve biyolojik olmadığını siyasi ve sosyal sebeplerin de hastalık yaptığını savundular.

1800'lerde kadınların kamusal alana çıkması, doktor olamadıkları sağlık alanına hemşire olarak girmelerini sağladı. İkinci dalga feminizm ise, tamamen beden politikalarına yönelirken sağlık mücadelesini geride bırakmadı. Medikal teknolojinin yarattığı sorunlar, yeterince denemeden piyasaya sürülen ilaçlar, hastaya kulak vermeme gibi sorunlara karşı hukuk ve siyasi mücadeleyi örgütlerlerken; kadın bedeninin anatomi ve fizyolojisi, doğum kontrol yöntemleri, doğum, hamilelik üzerine bilgi paylaşımları yaptılar. *"Kendini koru- başkalarını koru"* başlıkları ile cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili eğitimler verdiler. Boston'da kadınların bu atölyelerden ortaya çıkardıkları *"Our Bodies, Ourselves"* (Bedenlerimiz, Biz) kitabı, *"Das Kapital"*den sonra en tehlikeli kitap olarak nitelendirildi. Mastektomide (memenin alınması) kolun fizik tedavi ile işlev kaybına uğramayacağını, emzirmenin mamadan daha iyi olduğunu vb. üzerinde durup, bir takım haklar elde edip, kampanyalar örgütlediler. Bugün, ilaç kutularında prospektüs yer alıyorsa, bu kadınların mücadelelerinin sonucudur.

Kadınlar, 1960'larda kürtajın yasalaşması ile ilgili yasal ve siyasal mücadelenin yanında gizli kürtaj yapan örgütler oluşturdular. Bunlardan biri olan Chicago'daki Jane Kolektifi, kürtaj konusunda yeniden kadın dayanışmasına örnek olduğu gibi, işleyiş biçimi tarzı ve yöntemi ile sağlık hizmetinin başka türlü verilebileceğine de bir örnektir. Oluşturdukları sağlık merkezinin birinci hedefi, her kadına güvenle ve insani koşullarda kürtaj olabilmesini sağlamaktı. Çalışanlar arasında, herkes her işi yapar ve eşit ücret alır, hatta birçok iş dayanışma ile gerçekleşirdi. Karar alma mekanizmaları eşitlemeye dönük, hiyerarşi yoktu. Bir çeşit, tıp teknolojisi kullanılarak, hiyerarşi ve yetkilendirme olmadan iş yapma pratiği idi. İki taraflı da yabancılaşma en aza indirilmişti.

Kürtajın yasalaşmasında kadın mücadelesinin rolü çok büyüktür. Bugün 3. Dünya feministlerinin, ekoloji mücadelesi ile birlikte anılmaları boşuna değildir. En büyük sağlık sorunu ekolojik krizdir ve kadınlar yine en çok farkında olanlardır.

Kadın üzerinde belirgin olmak üzere her türlü tahakküm ve sömürünün derinleştiği doğanın, bedenlerin istismar edildiği, toplumun ve bireyin, kadının bağımlı kılındığı, çaresiz kılındığı 21. yüzyılda her türlü iktidar ve sömürü ilişkilerinden kurtulmak doğanın ve insanlığın geleceği açısından kaçınılmazdır. Bu da ele geçirilenlerin özgürleşmesi ile mümkündür. Özgürleşme süreci doğası gereği kadından başlayacaktır. Aynı özgürleşme sağlık için de vazgeçilmezdir. Bu durum başta sağlık tanımı olmak üzere, mevcut sağlık hizmet üretimi anlayışı, sağlık finansman modelleri, tıp endüstrisi, sağlıkçı yetiştirme politikaları ve bizzat iktidarcı ilişkilere aracılık eden sağlık emek gücü ile hesaplaşmayı zorunlu kılar.

Bugün insan türünün sağlıklı devam edebilmesi için sağlık alanında bir zihniyet dönüşümü şarttır. İhtiyaç olan kadın öncülüğünde gelişecek, **“doğal sağlık” perspektifli bir kadın sağlık hareketidir.** Kadınlar bu öz güce sahiptir.

Doğal Sağlık Perspektifi Kapsamında Sağlık

Sağlık, *“ekosistemin bir parçası olan toplumsallaşmış insanın-bireyin biyolojik ruhsal bütünlüğünün iç denge içerisinde sürdürülmesi ve sosyal, siyasal özgürlüklerin cinsiyet özgürlüğü temelinde sürdürülme halidir.”*⁶ En geniş çerçeveden, ekosistemin sağlıksızlığı tüm insanlığı ilgilendirirken, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu toplum sağlıksızlık üretmektedir. *“Sağlıklı olma hali özgür olma halidir.”* Sağlık tanımı en kısa hali ile bedensel, ruhsal, sosyal ve siyasal iyilik hali, hatta özgürlüklerini sürdürebildiği halidir.

Doğal Sağlık anlayışının amacı sağlık hizmetlerinin demokratikleştirilmesi, sağlık bilgisinin toplumsallaştırılması, bilgi üretiminin özgürleştirilmesi, emeğin, kadının, insanın, toplumun ve doğanın özgürleştirilmesidir. Bu amaçları gerçekleştirmek için belirlenen esaslar:

- 1- *Kullanım değeri esaslı toplumsal yapı:* Doğayı ve toplumsal yarar esaslı toplumsal ilişkileri, özgür bireyin yaratıcı ve estetik faaliyetleri olanakların artırılmasını hedefleyen demokratik komünal bir toplum inşa süreci olarak sağlık algısı ve sağlık hizmetini ele almak. Doğa ve toplum yararına gözetken kullanım değerine dayalı üretim anlayışının varolması.
- 2- *Toplumsallık:* Yerelliği esas alarak evrensel bir toplumsallığı geliştirmek... Sağlıklılık ancak toplumsal yaşamın doğru örgütlenmesi ile sağlanır. Toplumsallık A'dan Z'ye tüm yaşamın demokratik ilkeler çerçevesinde örgütlenmesidir.

⁶ DTK Sağlık Kongresi, 2013

Komünalite kavramı ile ilişkilendirerek toplumsallık ilkesi ele alınmalıdır. Komünalite, toplumun hayati çıkarlarının savunulması ve tüm yaşamın demokratik ilkeler ile örgütlenmesi olarak ifade edilebilir. Komünalite aynı zamanda toplumun her koşul altında toplumsal niteliğini veya varoluşunu sürdürebilmesi için yapılan özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme eylemliliği demektir.

3- Amatörlük ve Otonomi: Günümüzde profesyonelleşme, insan bedenini ve doğayı nesnelleştirerek esas sorunun kaynağı olmuştur. Bilginin toplumdan soyutlanması ile hiyerarşik ve bağımlı ilişkiler geliştirmiştir. Bu hiyerarşik ilişkiyi kırmak, insanın kendisini duyumsamasını sağlamak; herkesin kendi “doktoru” olma anlayışını geliştirmek, profesyonellikten arındırmak, insanın ve toplumların kendi kendine yetebilme becerisini yeniden sağlamak, güncelle buluşturmak ve geliştirmek; sağlık bilgisinin üretiminin, aktarılmasının ve paylaşılmasının toplumsallaştırılması, Doğal Sağlığın en önemli belirleyicisidir. *“İlerleme, tıbbi bakıma gittikçe bağımlı olmak değil, gittikçe daha çok kendine yetmektir.”*⁷ Bireyin, toplumun ve doğanın sağlıklı olma durumunu sağlığın alımı ve sunumu üzerinden bir ilişki ile değil, kendini-toplumu ve doğayı sağlıklı kılma ve sağlıklı olma halini sürdürme üzerinden değerlendiren, sağlık alımı ve sunumu arasındaki geçişi en aza indiren, sağlığı alınıp verilecek bir meta üretimi sarmalından çıkararak, sağlıkta bilgi tekeli ortadan kaldıran bir yaklaşımı benimser.

4- Meta dışılaştırılmış sağlık hizmeti: Metalaştırılmış sağlığın kendisi bir hastalıktır. Sağlık(sızlık) piyasası demektir. Bu da sağlıklı olmayı değil sağlıksız olmayı gerektirir ki piyasa kuralları işleyebilsin. Sağlıksızlık üretir, hastalık üretir, müşteri yaratır. Pazar ilişkisinden arındırılmadan, metalaştırılmış sağlık anlayışını red etmeden doğru bir sağlıktanımı yapılamaz.

5- Kültürel sağlık (Tarihsel-kültürel birikimi içeren): Her canlının ekolojik bir imzası vardır. İnsanın imzası da toplumsallık, dil, kültür gibi türümüze özgü özelliklerdir.⁸ Geleniğin birikimini botanik bilimin verileri ile birlikte ele alıp geliştirmek, aynı zamanda kültürel sağlık birikimine sahip çıkmak; sağlık algısı ve sağlık hizmeti ile ilgili tarihsel birikimi gören, reddetmeyen, içererek aşan bir tarz; kapitalist modernitenin erilleştirdiği, tekleştirdiği, dar akademik sınırlara hapsedilen, laboratuvar(cılık)a indirgenen, ötekileştirilen toplumsal sağlık bilgisini, kadınların yüzyıllarca biriktirdiği sağlık bilgisini içererek aşan bir sağlık bilgisi oluşturma ve kullanma perspektifi; ekolojik toplumcu perspektifli sağlık anlayışının inşası için “kültürel sağlık direnişi” yaşamsaldır. Kapitalist modernitenin ulus-devlet aracılığıyla yok sayılan, baskı asimilasyon yoluyla bir başkası olmaya zorlanan, gelişim süreci (potansiyeli) engellenen birey ve toplum kültürüne, diline, yaşam biçimine (beslenme tarzı dahil) ve yaşam döngüsüne (toplumsal yaşamına) sahip çıkarak

⁷ Ivan Illich, Şenlikli Toplum, çev.Ahmet Kot, Ayrıntı Yay. 2011

⁸ Joel Kovel, Doğanın Düşmanı, çev.Gürol Koca, Metis Yay., 2005

kültürel çeşitliliğin yaşatılması geliştirilmesi sağlık için esastır. Kültürel çeşitliliğe sahip çıkma, kültürel çeşitliğe gömülü sağlık bilgisine sahip çıkma demektir.

6- Cinsiyetçilikten, iktidardan, devletten arındırılmış: Sağlığın ve sağlık hizmetlerinin her türlü bağımlı kılan iktidar ilişkilerinden arındırılması, insanın özgür olması, kendi potansiyelini gerçekleştirme ve özellikle siyasal sağlık açısından büyük önem taşımaktadır. Sağlıkta eşitsizlik diye sunulan gerçekliğin ortaya çıkmasını koşullayan, bağımlılık, ayrımcılık ve yabancılaştırma ile sağlıksızlık üreten koşulların tek tek ortadan kaldırılması ile gerçek sağlıklılığın önü açılacaktır.

7- Endüstriyalizmden arındırılmış: *“Ekolojik söylemde buna ‘uygun teknoloji’ denir; doğayı insani yollarla sahiplenmemizi sağlayan bir teknolojidir bu.”*

Doğal sağlığın esas ve ilkeleri onu bugünün sağlık hizmetinden ayırır. Doğal sağlığın hizmet sunum ilkeleri: *Eşit, evrensel, nitelikli, ulaşılabilir ve anadilde sağlık; toplumsal gereksinime dayalı sağlık hizmeti / pozitif ayrımcılık; toplumcu tıp eğitimi anlayışı; sağlıkta kolektif emek gücü; cinsiyetçi olmayan sağlık hizmetleri, doğa ile uyumlu teknoloji kullanımı; eşitlikçi sağlayıcı finansman, sağlık dışı alanlarla kolektif çalışma, demokratik toplum katılımı, sağlık hizmetinin halkçı yerel yönetimlerle gerçekleştirilmesidir.*

Doğal sağlık perspektifi, praxis olarak sağlığın toplumsallaşmasını, sağlık hizmetlerinin demokratikleşmesini ve sağlığın kültüre dönüşmesini önüne koyar.

Sağlığın toplumsallaşması asıl olarak, sağlık bilgisinin toplumsallaştırılmasıdır. Sağlık bilgisine dayalı iktidar odaklarının (tıp endüstrisi, akademik kapitalizm, profesyoneller) yok edilmesi hedeflenerek, sağlık bilgisini tüm toplum kesimlerine ulaştırılması ve bunun anadilde ve eril olmayan bir dil ve yöntemle yapılması öngörüldü. Ayrıca toplumun sağlık bilgisine akılcı bir şekilde sahip çıkmayı içerir.

Sağlıkta toplumsallaşmanın bir yanı da sanayi, tarım ve hizmet alanlarının sağlığa ve doğaya olumsuz etkileri açısından sürekli denetimi, geçimlik üretim için harcanan sürenin azaltılarak, insanın kendini gerçekleştirme ve yaratıcı faaliyetlerde bulunmasına yönelik olanakların zenginleştirilmesi, kent ve kır ayrımının ortadan kaldırılarak yaşam alanlarının fiziksel, ruhsal, sosyal ve siyasal sağlıklarının geliştirilmesi, toplumun sağlıkla ilgili kültürel dokusunun korunması ve geliştirilmesi gibi toplum dönüşümünü gerektiren konularda da çalışmalar yapmaktır. Sağlığın toplumsallaştırılması çalışmaları, toplumun kendi kendine yeterliliğinin artması, sağlık kurumlarının yürüttükleri hizmetlerde söz sahibi olma, sağlık hizmetlerini veren unsurların kendi çalışma yaşamlarında özne olabilmeleri, hizmet üretiminin tümünde yerelin söz sahibi olabilmesini hedeflemelidir.

⁹ A.g.e.

Kadının kendi bedenini tanıması yabancılaşmayı ve bağımlılığı etkilerken; sağlık açısından kendine yeterliliğinin artması öz savunmasını güçlendirir. Tekelleşmiş sağlık bilgisinin toplumsallaştırılmasının yanı sıra, kadının yaşam bilgisinin sağlıklı olmasına katkısı ortaya çıkarılmalıdır. Toplumların hayatı sürdürebilmekle ilgili biriktirdiği bilgi çoğunlukla kadınlar arasında aktarılır. Bunun farkında olarak toplumun öz gücünün, ya da buna sağlıkta öz savunma da diyebiliriz, ortaya çıkmasında kadının önemli bir yeri vardır.

İkinci olarak; kadınlar sağlık hizmetlerin yürüttükleri hizmetlerde söz sahibi olmak için mücadele etmelidir. Ana çocuk sağlığına daraltılmış bir sağlık hizmetinde, kadının iki türlü denetimi olmalıdır. Birincisi; kadınıla ilgili hizmetin denetimi ve katılımının sağlanması, diğeri ise; tıp kurumunun kadına cinsiyetçi yaklaşımının değiştirilmesine yönelik talep ve denetim olmalıdır. Bunun dışında birinci basamağın toplumla ilgili her hizmette katılım ve denetim kısmında yer almalı ve başat rol oynamalıdır.

Üçüncü olarak; kadınlar, sağlık içinde tüm hiyerarşi ve iktidar odakları ile mücadele etmelidir. Hiyerarşi oluşturmak ve ast üst ilişkisi ile yaşamı şekillendirmek erkek egemen zihniyetin ürünüdür. Buna karşılık kadın yöntemleri geliştirmek ve dönüşümün parçası olmalıdır.

Son olarak; sağlık hizmeti ile yaşamın devamını sağlayan diğer hizmetler birbirinden ayrılmamalıdır. Tüm yerel toplum örgütülüklerinde kararlara katılım eşit olmalı, pozitif ayrımcılık gerektiği alanlarda ise sadece kadının sözü ve eli olmalıdır.

Sağlığın kültüre dönüşmesi toplumun sağlıkla ilgili kültürel dokusunun korunması ve geliştirilmesi, her türlü sağlık organizasyonuna toplum katılımı, koruyucu sağlığın öncelenmesi ve bilginin paylaşımı ile mümkündür. Katılımcı bir anlayışın gelişmesi, sağlıklı bireyler ve toplum için gerekli olan yaşam ortamının sağlanmasını kolaylaştıracak gibi, kendi yaşamına ve bedenine sahip çıkan birey anlayışını getirecektir.

Sağlıklılık, yerelliği esas alan evrensel bir toplumsallığı geliştirme ancak toplumsal yaşamın doğru örgütlenmesi ile sağlanır. **Toplumsallık**, bireyden topluma ve yaşamın tüm alanlarının demokratik ilkeler çerçevesinde örgütlenmesi ile yaşam bulur. Bedenine yabancılaşmamış, bağımlılık ilişkilerinden arındırılmış, sağlıklı olmanın toplumsal ilişkilerin doğru kurulması ile sağlanacağı, toplum yaşamının özerkliğinin temel belirleyenlerinden birinin **insan bedeninin özerkliği** olduğunu bilmek demokratik toplum açısından önemlidir. Ve **yöntem olarak**; nesne-özne ayrımının derinleşmesine karşı çıkılmalı, başta doğayı nesneleştiren “her şey insan için” anlayışı reddedilmelidir. Bununla birlikte insan bedeninin nesneleştirilmesine karşı çıkarak “hasta” merkezli modernist tıp anlayışı yerine “doğal sağlık” anlayışı geliştirilmelidir. Doğayı nesneleştiren,

toplumu sağlık tüketim sarhoşluğuna sürükleyen endüstriyel tıp ile mücadele edilmelidir.

Kadın bakışlı bir hareket doğası gereği, birey ve toplum yararına bir şekilde yani kullanım değeri esaslı bir hizmet anlayışının toplumla buluşturulması anlamına gelir. Kadının özgürleşmesi perspektifli bir yaklaşım aynı zamanda göz ardı edilen, engellenen, ötekileştirilen sağlık bilgisinin de toplumsallaşmasını peşinden sürükleyecektir. **Sağlığın bir kültüre dönüşmesi, ancak bir kadın sağlık hareketi ile mümkündür.** Tıp bilimi, ancak bir Kadın (*bakışlı*) Sağlık Hareketi ile cinsiyetimiz dâhil, hayattaki varlığımızın sınırlarını çizen iktidarcı bir tıp anlayışından, insan ve yaşam için işleyen bir mekanizmaya dönüşecektir. Bilimden ve tıptan özenle ayıklanan dışıl değerlerin, bilime ve tıbbıa tekrar girmesi zorunluluktur.

“İnsanlık, artık yeter dedi!”: Bizimamerika’da Sağlık Direnişi

Vasti Rojas Matus, Latinoafrikano Kadın Kolektifi
Çeviren: Suna Kılıç

Kız kardeşimiz Berta Cáceres’in, burdaki bedeniyle aramızdayken bize bıraktığı son cümlelerden biri; “İnsanlık, artık yeter dedi!” olmuştur. *Nuestroamericano*¹ (Bizimamerika) toprakları bu sözü çok iyi biliyor ve haykırıyor.

Şili’nin güneyinde küçük bir şehir olan Curanilahue’de, Arauco selülöz şirketine ait toprakların %99.5’i, dünyanın bu köşesini 20 yıldan daha az bir sürede harap eden bir makro projenin parçasıdır. Tarih, *Mapuche* halkının, sömürgeci yağma planına 500 yıldan daha fazla bir süreden beri direnmekte olduğunu anlatmaktadır. Oysa bugün *Mapuche* ve *Winka*’nın² kızları ve oğulları, yerlerinden edilmiş şekilde yaşamlarını sürdürmektedir ve kapitalist Şili devleti, *Wall Mapu*³ topraklarının zapt ve talan edilmesinin suç ortağı ve kefilidir.

¹ Nuestroamericano: Bugüne kadar kendimizin ve başkalarının Latinamerikalı ve Karayipli olarak adlandırdığı, bize ait olan mekan ve kimliği çevrelemek ve sınırlamak amacıyla kullanılmıştır: Bizim Amerika

² Winka: Mapuche’lerin XVI. yy İspanyol fatihlerine verdikleri ad. Onları kendi topraklarını işgal etmeye çalışan “yeni İnkalar” olarak görüyorlardı. Dolayısıyla, günümüzde onların soyundan gelenler, yani Şilililer, Arjantinliler, Kreoller ya da Mestizolar için de kullanılıyor.

³ Wall Mapu: Mapuche halkının tarihi olarak Amerika’nın güney konisinde farklı nüfuslarla meskun olduğu bölgeye verilen ad.

Bugün Şili’de 1,5 milyondan fazla kişi, uzman doktorlar tarafından muayene edilebilmek için kamu sağlığı bekleme listelerini doldurmakta ve her gün listelerdeki beş kişi muayene edilmeyi beklerken ölmektedir. Tarih, bize *Winka*’nın daha oturmamış kültürleriyle bu topraklara nüfuz etmesinden tam 12 bin yıl önce *Machi*’lerin⁴ kendi topluluklarının refahını dokuduklarını anlatıyor.

Bugün bildiğimiz halk sağlığı sisteminin varlığı, 100 yıldan biraz daha fazla bir geçmişe dayanmaktadır, *Nuestramérica*’daki geçmişi ise bundan biraz daha azdır. Sağlık alanında başından itibaren belli belirleyici etkenler tespit edilmiş, bu etkenler Avrupa merkezli bir bakış açısıyla kavranmış ve sistemin görevi *sağlık koruma, geliştirme ve yenileme*⁵ olarak belirlenmiştir.

Bu sağlık modeli *Nuestramérica*’ya getirildiğinde, 400 yıllık bir direnişten çıkıp gelen çok eski ve farklı yüzlerce kültürle karşılaşıldı. Suların bakım ve dağıtımı yeni bir şey değildi. Tarih, Azteklerin temiz suyu şehirlere taşımayı sağlayan dağıtım sistemlerinden söz eder; arındırma işlemini de gölde adacıklar ve filtre sistemleri oluşturarak yapıyorlardı. Azteklerin gölle birlikte yaşamayı öğrendikleri, İspanyolların ise buna karşı oldukları söylenir. Sağlık koruma ise pek anlaşılır bir şey değildi; çünkü topluluk halinde yaşamak, besinleri hakkaniyetle dağıtmak, gençlere ve çocuklara pratik uygulamayla öğretmek, ihtiyacı olanla birlikte barınağı kullanmak, dinlenmek, müziği, oyunu ve dansı doğadan öğrenmek dışında bir şey bilinmiyordu. Pek çok tedavi işleminin yanı sıra doğumlara rehberlik ve eşlik etmek, ebelerin bebekleri masajlarla ovarak rahatlatan yakın eli, düşük yapmak ya da üretkenliği artırmak için bitkilerin kullanılması, ilaçların hazırlanması, can ve ruhun hastalıklarının tedavisi, bedenin uyumu, dengesizliklerin giderilmesi için metallerle temas, hastaya uygun olan suda yapılan değişim tedavisi yeni bir şey değildi. Halkın refahı ayinlerinde, toplantılarında, topluluk hayatında ve doğayla karşılıklı bağımlılıkta temelleniyordu. Bu noktada bu halkların sorunları başkaydı.

Kaçınılmaz olarak halk sağlığı her devletin çıkarlarına bağlı olarak farklı şekillerde teşhis edilmiştir; fakat halkın tedavi etme, birlikte yaşama ve ölme gücünü ellerinden ve bedenlerinden zorla çekip almak gibi ortak noktaları bulunmaktadır. Keza kadınların atalardan kalma bilgisi sistematik olarak inkâr edilmiş, yasaklanmış ve cezalandırılmıştır ve bu uygulamalar hâlâ devam etmektedir.

Tedavi etme, eşlik etme, birlikte yaşama ve ölme bilinci çalındı, erkekleştirildi, elitleştirildi ve kurumsallaştırıldı. Bedenin hayatın bu şekline adapte edilmesinin bir parçası olarak topluluk sevgisi bilinci yok sayıldı.

⁴ Machi: Halkının tedavi törenlerini yönetmekle görevli dini yetkili. Her toplulukta, machi’nin bir tür danışmanlık görevi vardı, aynı zamanda topluluğunun kâhini olduğundan, eskiden de barışta ve savaşta danışman olarak görev yapıyordu.

⁵ Sağlık koruma, geliştirme ve yenileme: Halk sağlığının temel görevleri.

Şimdi de sağlık alanında yüz yıllar boyu dengeyi oluşturan ayinler yasaklanmıştır. 500 yıl önceki mantığı takip ettiler, kendi tanrılarını dayattılar. Böylece bedenler konusunda, özellikle kadın bedeni konusunda kendi etiklerini dayattılar, kadının bilgisini şeytanileştirdiler, kanından utanmayı geri getirdiler, kadının gücünü inkar ettiler ve bütün bu işlemleri, bilginin yegane meşru biçimi olarak kendi bilimlerinin yöntemiyle damgaladılar.

Daha sonra multimilyoner ilaç endüstrisi, kullandığı ve vergi ödediği sömürü düzeni, “*bilimin ilerlemesi*” temel rolünü oynamaya geçti. Sömürgecilerin getirdiği tıp, son yüzyılda en üst seviyede uzmanlaşmaya ve kendi iyileştirme tekniklerini yoksullaştırılmış topluluklarda sınamaya ihtiyaç duydu. Bedenleri parçalara böldü ve tıbbi kullanım amaçlı müstahzarlarını⁶ ticari mal haline getirdi. Öteden beri hastalıklar, dirençli halklar ve bedenler üzerinde izlerini bırakırdı; oysa yegâne olarak kabul edilen bilim bunu *epigenética*⁷ olarak adlandırdı. Fakat halk, bedenlerinin atalarının acısını, gücünü ve direncini hatırladığını, yoksullaştırılmanın, tüberkülozun, koleranın, kızamığın, kamçının, ayırıcılığın, doğursun diye kadının konumunun değiştirilmesinin, acınacak koşullarda çalışmanın, gün ışığı görememenin, temiz havayı soluyamamanın izini, inkâr edilmiş dilinin, toprakla koparılmış bağlarının izini taşımaları gerektiğini daima biliyordu.

Kadınlar bakımından da göğüslerimizdeki, rahmimizdeki, sevgimizdeki, iyileştirme ve kız kardeşliği yaşama şekillerimizdeki yaratıcılığımızın uygulama-sındaki izler bilinmektedir.

Yaklaşık yüz yıl sonra, pek çok şekilde tecrübe edilmesine rağmen bu halk sağlığı modeli, devletin çıkar ve kaynaklarına bağlı olduğundan Bizim Amerikamız bölgesi için hâlâ anlamlı olamamaktadır. Yine de direnişten itibaren itibarını geri kazanan, halk sağlığı alanında hegemonik olanlara karşı önerilen çeşitli tecrübeler var. Bu tecrübelerden her birinde faydalı olarak görülen uygulama araçlarını kullanmayı kendi ölçüsünde başarmış ve içerikleri pek çok vakada hâlâ büyük çabalar pahasına muhafaza edilen bölgesel bilgilerle dolduruldu.

Kültürler arası tıp tecrübeleri bakımından Şili, Guatemala ve Boliviya gibi devletlerde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bunları kısmen de olsa sıralayacak olursak:

Son elli yılda uluslararası tıp misyonları aracılığıyla, özellikle sosyalist Küba devleti tarafından sağlık alanında önemli pratikler geliştirilmiştir. Bunları; halkın hizmetine sunulan ve ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilen bilimle ücretsiz sağlık hizmetleri, sübvansiyonlar, komünal işletmeler ve aile sağlığı modeli ile teşvik edilen Uluslararası dayanışma pra-

⁶ Endüstriyel kuruluşlarca, standart bir biçim ve ambalaj içinde ve üretenin koyduğu adla pazarlanmış ilaç, preparat.

⁷ Epigenetica: Embriyolojik süreçlerden bağımsızlığa atıfta bulunur.

tiklerinden sadece birkaçını, Latin Amerika ve dünya için doktor yetiştirilen Latin Amerika Tıp Okulu (ELAM) ile Nuestramerica halkları için Alianza Bolivariana Tıp Okulu (ALBA) projeleri olarak sayabiliriz. Yine de, halkın aktif bir rol olarak kendi sağlığı hakkında güçlendirilmesi, sağlıkta yerel kimliğin geri kazanımı, doğal ilaç kullanımının derinleşmesi, kadınların beden ve sağlık kimliklerinin bağımsızlığı ve özerkliği için mücadele, sömürgeciliğin sağlık sistemine meydan okuma sürdürülmektedir.

Şili’de *Tüm Erkekler ve Kadınlar için Sağlık* gençlik hareketi gibi sınıf kimliğiyle öne çıkmış *sağlık hakkı hareketleri*.

Honduras’ta yerli topluluğun Küba’daki ELAM projesinden mezun olan ilk doktoru tarafından yerli topluluklar için kurulmuş olan Hospital Garífuna gibi *bastahaneler*.

Ulusal ve uluslararası düzeyde, doğal ve sosyal felaketler karşısında harekete geçen ekipler.

Atalarının iyi yaşam uygulaması ve kavramını benimsemiş *sosyal hareketler*.

Çeşitli antik kültürler tarafından biriktirilmiş bilgi ve alopantik tıp arasındaki diyalogun kolaylaştırılması için bir öneri olarak *bütünleyici tıp*.

Kürtaj bakımı ve gözetimi için ağlar kuran ya da aşılar, haplar, hormonlar ve mitler karşısında hayatta kalabilmek için gizli hareket eden *adsız kadınlar*.

Bilgiyi muhafaza etmiş ve ağlar kuran, çoğunluğu yerli ve bizden, önce dünyanın her köşesinden fakat özellikle Bizim Amerikamız’dan, bize bizden önce iplikçi kadınlar ve dokumacı kadınlar olduğumuz farklı formları anlatarak, bedenlerimiz ve toprağımız konusundaki adalet için savaşılmaya çağrıldığımızı bildirerek tek bir bağın parçalarını birleştirmekte olan *Şifacı kadınlar*.

Bugün Nuestramerica’nın pek çok yerinde, kapitalist devletin halk sağlığı modeli krize girmiştir ve çelişkileri sosyal hareketlerle giderek derinleşmektedir. Sumak Kawsay’dan⁸ bizim esmer, topluluğa ait, iradeli, öz yönetimci, bütünleyici kimliğimizden olması gerektiğini ve kadın yüzüne sahip olması gerektiğini düşünmemiz tesadüf değildir. Dünya ve insanlık başka bir birlikte yaşama şeklini uzun süre barındıramaz.

⁸ Sumak Kawsay: Aymará’lar arasında *sumaqamaña* ve Guaraniler arasında *tekaporá* ya da *tekokavi* gibi benzer formları olan kelime. Quechua dilinde, sumak gezegenin ideal ve güzel olarak tasavvuruna atıfta bulunurken, kawsay ‘hayat’ demektir, tam anlamıyla saygın bir hayat. Atalardan kalan “Sumak kawsay” kişileri Pachamama ya da “Toprak Ana’nın (Dünya Ana) bir ögesi olarak görür. Böylece diğer paradigmalardan farklı olarak, yerli geleneginden esinlenen modern iyi yaşama, saf ekonomik büyüme bakımından ihtiyaçların giderilmesinde (devamlılığı sağlama eğilimiyle, sadece ihtiyaç olanı almak) doğayla dengeyi arayacaktır.

Kadın Tavrının Sanatsal Eylemi: DENG BÊJÎ

Sema Delîl Amed

Kendini yaratma eylemi olarak sanat, insanın insan olmasından başlayarak sürekli bir özgürlük eğiliminde olmuştur. Bilinçlenen insanın eğilimi. Bilinçlenerek kendinin farkına varan insan. Farklılaşarak çoğalan, çoğaldıkça da zenginleşen, anlamlaşan. Doğayla o kadar içiçedir ki doğa anasının bir parçasıdır. Sararan yaprağın, kuruyan dalın tekrar yeşereceğini kendi bedenindeki döngüden bilir. Döngü hayattır, döngü umuttur canlıya, yarına dair. Doğa kendisi, kendisi doğadır. Kendi yerinde olsa dahi her şey canlı, her şey hareket halinde. Akan sular, gürleyen şelaleler, açan çiçekler, uçuşan böcekler, her şey akışkan. Kendi bildiği gibi yoluna devam ediyor, kendi olmaya doğru, özgürlüğüne doğru. Canla, başla, heyecanla, sabırla ama inatla. Özgürlüğün en yalın tanımına akışkanlığa doğru.

Sular durulurda, insan durulur mu? Yaşamı keşfetmenin heyecanı, engelleri aşmanın kararlılığı, hayal kurmanın mest edici hazzı dile getirmez de ne yapar? Binbir çeşit kuşun cıvıldaşmasından aldığı ilhamı nağmelerle şakır. Mağaralara çizdiği kanatlı insan tasvirleri, kuşların, kelebeklerin zihninde yaratmış olduğu çağrışım, özlemidir insanlığın. Yakıtığı ateşin yarattığı ışığın gölgesinde oynar ilk ışık gölge oyununu, tiyatrosunu. Avını ele geçirmenin, meyvesini toplamanın, ilk hasadı almasının, bereketi veren ana Tanrıçanın yeraldından yeryüzüne dönmesinin sevincidir kolkola verip halaya tutuşturan. Tilki ile Nine (Pîrê û Rûvî) fablında, tilkinin nineden çaldığı sütünü getirmeyene kadar vermeyeceği kuyruğunun yanına, türlü maceralardan sonra sütü geri getirdiğinde, nine bir de püskül takmıştır. Püskül teması, halkların estetik anlayışının en ince detayının, sadece küçük bir kısmını yansıtır. Gerdanına, kollarına dizdiği boncuklar, sırladığı çanak çömleğin üzerine çizdiği desenler, kilimine dokuduğu nakışlar, tüm bunların öncü yaratıcısı olan kadınların sanat anlayışının en yalın, en gerçekçi boyutudur. Yaratma eyleminin en narin, en akışkan hali... Kendini yaratan insan, aynı zamanda

topluluğunu da yaratmıştır. Çünkü insan ancak topluluğuyla, toplumuyla insandır. Yabani insan diye bir kavram yoktur. İnsanın insan olma serüveni toplumuyla birlikte gerçekleşmiş, devam edegelmiştir.

Sanatın serüveni günümüze kadar pek çok uzun araştırmaların konusu olmuş, olmaya da devam ediyor. Sosyal bilimlerin özellikle batıda gelişmesinden sonra sanat, felsefeden tutalım da tarih, antropoloji, arkeoloji ve sosyolojiye kadar bir çok bilim dalının araştırma konusu olmuştur. Sanat eserleri üzerinden bir topluluğun ya da toplumun, sanatçının sosyal çözümlemesinin yapılması sosyal bilimlerin en gözde alanlarını meşgul etmiştir. Eserin içerdiği anlamın felsefesi mesela kapsamlı, derin araştırmaların konusu da olmuştur. Bir tablo üzerine kitaplar dolusu yorumlar yazılabilmektedir.

Sanat eserleri, özellikle ve bizzat halk edebiyatına ait eserler, icra edildikleri dönemin sosyolojik gerçekliğini çok yalın bir şekilde yansıtır. Toplumsal hafızanın ürünü olmasından dolayı geçmişin izlerini bağrında taşıyabilmekte, bir hayal ürünü olması itibarıyla aynı zamanda bir gelecek kurgusu da olabilmektedir. Anda gerçekleşip dün, bugün ve yarını birbirine bağlayan bir köprüdürler adeta. Toplumun toplum olmasından beri hiç kopmadan yaşayan halkalarının oluşturduğu canlı bir köprü.

Sosyal bilimlerin bir dalı olarak sanat da iktidarların insan toplumsallığının canına okumak için kullandıkları alanların neredeyse başında gelir. İlk önce halkın bin yıllardır biriktirdiği birikimlerinin ürünü olan sanat eserleri talan edilip birer sanatçının adına tapulanmış. Adım adım halk eserleri küçük, basit, sıradan, kaba ve önemsiz yığınlar olarak gösterilmiş. Sokaklardan, evlerden, şenliklerden, düğünlerden, yaslardan, çalışma ve üretim yerlerinden toplanmış; salonlara, sinemalara, akademilere, üniversitelere, ibadet yerlerine, zenginlerin bahçelerine sıkıştırılmıştır. Çok değerli sanatsal eserler de bu dönemlerde üretilmiştir aslında. Fakat esasında sanatın, estetiğin, yalnızca elit bir tabakaya ait olabileceği, sıradan halk kitlelerinin ise bu harika eserleri alkışlamaktan, hayranlık duymaktan başka işlevlerinin olamayacağı algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Pozitivizmin yaratmaya çalıştığı özne ve nesne algısı tam da budur! Bu bağlamda iktidar, belki de en fazla sanat alanında kendini kurumsallaştırma zemini bulabilmiştir denilebilir.

Günümüze değin gelişen teknolojinin imkanlarıyla iktidar, toplumu çok büyük oranda sanattan, sanattan uzaklaştırmıştır. İnsanlığın binyıllardır oluşturduğu kültürel ve sanatsal birikimler, folklorik değerler neredeyse yok olma civarlarındadır. Sanat anlayışına dair sadece teknik cihazlardan çıkan müzik cızırtıları ve televizyonda izlenen dizi filmler kalmıştır geriye. Bunların da toplumda nasıl bir işleve sahip olduğunu günümüz dünyasının geldiği krizli ortamlarda görmek hiçte zor değil. Bu süreçler boyunca toplumlar belleksizleştirilip, köksüzleştirilme yoluna konulmuştur. Kendi değer yargılarını tanımayan, sanatsal bir etkinlikte bulunmayan, kendini yaratıp üretmeyen insanın manevi tatmin düzeyi en aşağılarda seyretmekten kurtulamayacaktır kuşkusuz. Sonuç; kaos, kriz, savaş, ölüm, sosyal eşitsizlikler, ekolojik tahribatlar ve içinden çıkılmaz sorunlar...

İktidarların sanatı bu şekilde özünden boşaltarak hizmetine koyması, insanları iradesizleştirmesi, kuşkusuz derin tahlillerin konusu olmak zorunda. Dolayısıyla sanat, sosyal bilimlerin en başta ilgilenmesi gereken alanların başında geldiği takdirde insan, kendi hakikatine büyük adımlarla yol alabilir. Sanatın, sanatsal eserlerin insan yaşamında, nasıl bir yere sahip olup, nasıl bir role sahip olması gerektiği yeniden, daha geniş perspektiflerle ele alınabilmeli. En önemlisi de insanlığın hangi tarihsel aşamalardan geçtiği, yeni sosyal bilimlerin en fazla objektif, kadın bakış açısıyla ele alması gerektiği konuların başında gelir. Çünkü erkek egemen zihniyetle kurgulanmış yazılı tarih, devletçi uygarlığın çıkışından beri kadını görmezden gelmiş, yarattığı, insanlığa kattığı kazanımları görmezden gelip erkeğe mal etmiştir. Tarihin hemen hiçbir aşamasında kadınlara yer vermemiştir. Oysaki kadınlar, tarih boyunca sanatın her dalında sürekli üretim halinde olmuşlardır. Yastıklarına işledikleri nakışlar, başörtülerine işledikleri, her biri farklı bir sosyal mesajı, anlamı olan oylar, düğün, tören, yas, iş esnasında söyledikleri türkülere sanat eseri dememek, kupkuru bir ruha sahip olmak demektir.

Sosyal bilimlere bir müdahale, kadın bakış açısıyla yeni bir yorum olarak Jineolojinin, sanatı ele alması oldukça gerekli, önemli ve anlamlıdır. Jineolojik bir bakış açısıyla, sosyolojik çözümlemelere konu edilecek her bir sanatsal eser, kadın hakikatini gün yüzüne çıkarmaya neden olacaktır. Kadın hakikatiyle yaşanan bir toplumsallıkta kuşkusuz insanlığın başına bela edilmiş belaların hiç birinin yeri olmayacaktır.

Medina Mele (Hocanın kızı Medine) parçasını ilk dinlediğimde Jineolojinin dağdaki ilk laboratuvarında, halen ilk raflarla uğraşan bir topluluğun coşkusunu yaşıyordum. Yaşlı dengbêjin söylediği *dengbêjî* [kürt folklorunda enstrümanlı söylenen, önceden yazılmadan, anında yaratılan müzik parçası] doğrusu hepimizin ilgisini çekmişti. Bir imamın kızı babasıyla düet¹ yapıyordu. Müslüman genç kız, başka bir din ve ulusa mensup genç erkekle evlenmek istediğini dile getiriyordu. Medine, karşı çıkan imam babasını ikna etmeye çalışıyordu. Konu bize oldukça çarpıcı gelmişti. Çünkü dönemin sosyalitesine pek denk düşmüyordu. Ama sosyalite kavramı bizim için neydi, bizler hangi sosyallığın ürünü, hangi sosyallığın ardıllarıyız? Hangi sosyal gelişmeyi, dönemi, kimin gözüyle, görüyor ve yorumluyorduk ki şimdiye kadar? Böyle bir çok soru birbirini beklemeden dizilmişti zihnime. Jineoloji virüsü girmiş kanımıza bir kere. Jineolojik bakış açısının bize kazandırdığı bir genişlik de vardı. Her şeyden önce yüzeyselliğin, anlamsızlığın batağından kırk yıla yakındır ışığa varmaya başlamıştık. Yaşama dair her şeye, kendi özgürlük deneyimimizin vardığı düzeyle anlam verme, derinleşme yaşamımızın ta kendisi olmuştu. O gün bu gündür, bir gün muhakkak bu konuya Jineolojinin merceğini tutmak isterim. Tek engelim parçanın tamamına ulaşamamaktı. Daha sonraları aynı parçanın birkaç versiyonunu farklı dengbêjlerden dinleme imkanım oldu.

¹ Kürt müziğinde böyle bir terime rastlamadım, karşılıklı söylenen türküler vardır, Türk folklorundaki aşık geleneği gibi

Türkünün sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla esasında türküyü ilk söyleyen genç kızın kendisidir. Günümüzün dengbêj geleneğine baktığımızda daha çok erkek dengbêjlerin ön planda olmaları, kadının sesinin dahi susturulduğunun en açık örneğini gözler önüne sermeye yetiyor. Bildiğimiz bir gerçek varsa o da müslüman topluluklarda, erkeğin bulunduğu ortamlarda kadınların seslerini yükseltmeleri yasak, haram ve günahtır. Bırakın sesin duyulmasını, türkü söylemek daha ağır bir suç gibidir nerdeyse. Her an erkeği cinsel olarak baştan çıkarma potansiyeline sahiptir. Fakat Kürt dengbêjlik geleneğinden yola çıkarsak, bu yasak bu düzeyde tanınmaz. Benimsenmiş (çoğunlukla zorla kabul ettirilmiş) bir müslümanlık vardır, ama toplumun bin yıllar öncesinden taşıdığı gelenekler bu dine halen baskın gelir. Yani toplum kendi kültürel mirasına göre yaşamaya devam ediyor. Yakın geleceğe kadar da Kürt kadınları dengbêjlik sanatını güçlü bir şekilde temsil etmekteydiler. Zaten genç kızın söylediği parça da olayın geçtiği dönem hakkında objektif bilgiler veriyor. Sosyal bilimlerin hiçbirinde rastlamadığımız bilgiler. Hatta, klasik tarih anlayışında dönemin sosyal dokusu daha çok tersyüz edilerek yansıtılır. Sanki bugüne oranla o dönemin kadınları daha geri, daha cahil gibi gösterilir. Halbuki o dönemlerde kadınlar serbestçe türkü söyleyebilmekteler. Hatta başka bir dinden ve ulustan biriyle evlenme isteğini imam olan babasına çok rahat bir şekilde iletebiliyorlar.

Türkü, içerik bakımından aşk hikayesi kategorisinde değerlendirilebilir. Olayın ne zaman yaşandığına dair kesin bir bilgiye ulaşmak zor. Çünkü anonimdir, yani ağızdan ağıza aktararak gelmiştir günümüze. Fakat ulus devlet fikrinin yayılmaya başladığı dönemlere denk geldiğini çıkarsayabiliyoruz. Bu döneme kadar adeta bir halklar, inançlar ve dinler mozaiki olan bölgede dinler arasında keskin ayrışmalar, çatışmalar henüz yok. Barış içinde bir arada yaşayabiliyorlar, farklı dinden, ulustan bir başkasıyla evlenebiliyorlar. Türkü, Kürtçenin Kurmancî lehçesinin Mardin yöresi ağzıyla söyleniyor. Dolayısıyla olayın Mardin yöresinde geçme ihtimali en kuvvetlisi. Parçayı dinlediğim üç dengbêjden ikisi Mardin yöresinden, biri Amedli.

Kürdistan coğrafyasının pek çok yerinde Kürt ve Ermeniler birarada, barış içinde yaşar. Birbirlerine kız alıp verirler. Yörede dinlediğimiz hemen her öyküde, türküde bu gerçekliğe rastlamak mümkün. Fakat şimdiye kadar okuduğumuz hiçbir resmi tarih kitabında bu doku yansıtılmaz. Ama bölgenin sözlü tarih anlatımlarında bir halklar mozaığının tablosu çizilmektedir.

Eserin tarzı öykülü türküdür. Bu gelenek bölgede oldukça yaygındır. Farklı bir çok konuda dengbêjler söylenir, arada da türkünün hikayesi anlatılır. Bunlar öyle uzundur ki bazen geceler boyu anlatılır. Her birinde de ayrı bir çok tarihsel gerçeklik yatmaktadır. Türkü; genç kızın Ermeni Hristiyan bir gençle evlenme isteğini babasına açmasıyla başlar. Babası farklı bir dinden gençle evlenmesine razı olmaz. Medine, babasına karşı minnetsizdir, resti çeker, özgürce tavrını sergileme iradesini gösterir.

Çare tune ye, yabo dil ketiyê / Çare yoktur baba, gönül sevmiştir bir kere
Dikim nakim çare dilê rezîl qet tune ye / Ne yapsam rezil yüreğime söz dinletemiyorum
Eger min bidîyê rabe min pêbidîyê / Beni veriyorsan ver
Tu min nadiyê ez ê bi çepîlê lawikê file bigrim / Vermezsen eğer fille oğlanın kolundan tutup
Bi darê zorê ji xwe ra birevînim / Kendime zorla kaçıracağım

Evlilik gibi bir kararda genç kadın irade sahibidir. Babası imam olmasına rağmen –ki imam aynı zamanda topluluğun önderidir-, güçlü erkektir, kendi isteğini dayatır. Aslında önemli olan Medine’nin bu dayatmayı sağlayan irade ve güce halen sahip olmasıdır. Konuyu annesine değil de babasına açması, erkeğin, ailesinden kadınların yaşamını belirlediği aşamada olduğunu gösteriyor. Kadın artık binyıllardır iradesizleştirilmiş, korkutulmuş, sindirilmiştir. Sanki hiçbir şekilde söz hakkı bırakılmamıştır. Onu kadın yapan değerlerinden utanır hale getirilmiştir. Hanedanlık kültürü en küçük toplumsal birimde yansımaları böyle bulur. Ama Medine’de özgür kadının irade kırıntıları görülüyor. Korkmadan, utanmadan konuyu babasına açıp izin vermediği takdirde kendi iradesiyle başka bir din ve ulustan genci alıp kaçırabileceğini belirtiyor. Bir çeşit irade beyanı. Halen çok canlı olan özgür kadın ahlakının bir timsali.

Melê digo nabi nabi nabi nabi qîzîm nabi / İmam derki olmaz olmaz olmaz kızım olmaz
Germa havînê germ e kêne kêne / Yaz sıcaklığı kasıp kavurur
Tu rabe xwe bi dozde terza bixemlîne / Haydi kalk on iki şekil süslen
Çavê xwe bi kîlê sibhanî binexşîne / Suphan sürmesinden çek gözlerine
Xwe berde nava koma ometa Mihemed / Muhammedin ümetine karış
Ji xwe re xortkê bineqîne / Kendine bir genç seç
Ez ê heft roj û heft şevan li def û zîrnê xînim / Yedi gün yedi gece davullar zurnalar çaldırırım
Ez ê daweta te û xwedêza lawikê bisilman bigerînim / Müslüman gençle düğününü yaparım

İmam olan baba da katıdır. Kesinlikle red eder, ama kızı için alternatif sunmaktan da geri durmaz. Kızına bir eş bulmayı kendine görev bilir. Medine’nin süsüne püsüne karışmaz, tersine teşvik eder. En iyi sürmenin adını verecek kadar detay da verir. Bu da bir yerde kadın bedeni üzerinde yürütülen politikaları gösterir. Kadın kendi için değil de erkek için süslenmeli, beğeniye sunulan bir mal gibi pazara çıkmalı. Egemen erkeğin,

iktidarına göre kadına biçtiği rolün en önemli kısmıdır, her halükarda özgür kadın ahlakında bir bozulmadır aslında. Kızı kendi dininden bir gençle evlendiği takdirde bütün olanaklarını hizmetine vererek, düğün törenini kendi yapacağını vaat eder. Yedi gün yedi gece davullu zurnalı düğün teması bunun göstergesidir. Egemen erkeğe göre yaşarsa iktidarın olanaklarından faydalanabilir.

Digo yabo dile min dîn e sed car dîn e / Babacığım yüreğim delidir, yüzlerce kere,

Hiş û aqil li serê qîzê te tu nîne / Kızında akıl fikir kalmamış

Ez çavê xwe li nava koma ometa Mihemed digêrînim / Muhammedin ümmetine göz gezdiriyorum

Ez yekî mîna Birahîmê Hene li ber çavê xwe nabînim / Hene'nin oğlu Birahim gibi birisini bulamıyorum

Yabo were min bidîyê ax ayyy / Babacığım beni ver ah ayyy

Medine kara sevdaya kapılmıştır, akıl fikir yürütemez. Muhammedin bütün ümmetinde sevdiği genç gibi birisini bulamamıştır. Burdaki açık mesajı; önemli olan birbirini seven gençlerin hangi din ve ulustan olduğu değil, hangi yürekte buluştuklarıdır.

Digo nabi nabi nabi qîzê nabi / Kızım olmaz, olmaz, olmaz der

Medîna mi nabî Birahîmê Hene file ye keçê bisilman nabi / Medinem, Hene'nin Brahimi kafirdir, müslüman olmaz

Keçê fedî ar bike bavê te mele ye / Utan kızım baban bir imam

Bi wê Qurana ez dixwînim / Okuduğum Kur'anla yemin ederimki

Mara fila û bisilmanan li ber me tune ye/ Bizde müslümanlarla hristiyanların nikahı kıyılmaz

Lê lê Medo tu rabe lezêke bilezîne / Hey Medo haydi kalk tez elden

Tu wê Quranê ji bavê xwe re bîne / O Kur'anı babana getir

Li ser kursiyê dayne pel bi pel ji min ra biqelibîne / Kürsüye (rahleye) bırak, bana sayfa sayfa çevir

Hela fîtya te û Birahîmê Hine li ber çavê xwe derxînim / Hene'nin oğlu Birahimle fetvanızı gözlerimle göreyim

İmam din değıştirmenin katiyen olmayacağını hükmeder. En kutsal değeri olan Kur'an üzerine yemin eder. Başka bir dinden kimseyle nikah kıyılmasının onlarda kesin olamayacağını belirtir. Toplumun kanaatları, toplumsal ahlak yerini Kur'an'daki fetvalar almıştır artık. Bu her ne kadar bir imamın verdiği hüküm olarak görünse de aslında toplumda artık din ve uluslar arasındaki ayrışmalar da keskinleşmeye başlamıştır. Bin yıllardır iç içe yaşama olgunluğunu, metanetini göstermiş halk, din ve inançlar artık birbirlerine düşman edilmeye başlanmıştır. Bölgede 17. yüzyıldan beri başlayan misyoner faaliyetleri sonuç vermek üzeredir. Ulus devlet fikri tektipleştirme adına, kıyımlarına başlamıştır. Binyılların birikimi gelenek ve görenekleri etkileyecek düzeyde toplumda yansımasını bulmuştur. İmam baba, bu yargısını güçlendirmek için Kur'an'dan deliller gösterme yolunu seçer. Yaşamın en ince ayrıntıları kutsal kitapta düzenlenmiştir. Her ayeti birer talimattır. Hene'nin oğlu Brahimle evlenemeyeceğini Kur'an hükmüne bağlamak ister. Medine'den Kur'an sayfalarını çevirmesini ister.

Medo lez dike dilezîne quranê ji bavê xwe re tinê / Medo tezelden Kur'anı babasına yetiştirir
Li ser kursiyê datîne / Rahleye bırakır

Pel bi pel jêra ayatê diqelbîne / Ayetleri sayfa sayfa çevirir

Dike nake fitya Birabîmê Hene û Medîna qîza xwe / Ne yapar eder Hene'nin Brahimiyle
kızı Medine'nin fetvasını

Li ber çavê xwe dernaxîne / Bulup çıkaramaz

Baba ne kadar arasa da ona gerekli fetvayı bulamaz. Böyle bir ayet yoktur. O kadar gözü kara inanmıştı ki bir çare arayışında gibi görünür, fakat başka bir arayışa da girmez.

Divê lo lo yabo çavê te kor bîye / Way babacığım gözlerin kör olmuş der

Tu herfa nafesilîne / Harfleri seçemiyorsun

Ez qîza te me min ji te bêtir xwendîye / Ben senin kızını senden fazla okumuşum

Ez ê pela ewil da fitya xwe nû Birabîmê Hene / İlk sayfada Hene'nin oğlu Brahimle fetvamı

Li ber çavê te derxînim / Bulup çıkaracağım

Gava pela ewil diqelbîne / İlk sayfayı çevirir çevirmez

Dibê xwedê teala her du çava ji ter bistîne / Allah her iki gözünü alsın der

Ajtera ji min ra tefsîr bike, mane bike tu bixwîne / Al sana, bana tefsir et, anlamını bul, oku

Fitya min û birabîmê Hene li ber çavê xwe bibîne / Hene'nin oğlu Brahimle fetvamı gözlerinle gör

Kadınlara eğitim kurumları yasaklanmasına rağmen Medine okumuştur. Hatta imam olan babasından daha çok okuduğunu iddia edecek kadar kendine güveniyordur. İlk sayfada aradığı fetvayı bulması konuya hakimiyetinden ileri gelir. Eliyle koymuş gibi bulur. Babasına beddua eder. Evlenmek istediği gençle ilgili fetvayı bulup gösterir, okuyup anlamasını, tefsir etmesini kızarak öğütler.

Wê gavê melê dixwîne / O zaman imam okur

Bala xwe didê fişya Medîna qîzê xwe û / Dikkat eder, kızı Medineyle file gencin fetvasını
Lawikê file li ber çavê xwe dertîne / Gözleriyle görür

İmam hatasını anlamış gibidir, dikkatle okuduğunda aradığı fetvayı görür. Salt duygularla değil, akılla hareket eden Medine amacına ulaşmıştır. Direngen Kürt kadını profiline denk bir duruşu vardır.

Birahîmê Hene rabû lili hespê kafîr siwar bû / Hene'nin Birahimi kalktı, kafir atına atladı

Hat li ber derê mala melê peya bû / İmamın evinin kapısında indi

Tiliya eşbedê bilind kir, eşbed bi navê nebî Mihemed anî / Şehadet parmağını kaldırıp Muhammedin adına şahadetini getirdi /

Li ser Medîna qîzê melê bisilman bû / Melenin kızı Medine için müslüman oldu

Bi heft def û heft zîrna daweta wan kar bû / Yedi davul yedi zurnayla düğünleri yapıldı

Bûlbûlê Diyarbekîr Seyîdxanê Boyaxçî / Diyarbakırın bülbülü Boyacı Seyidhan

Hem dengbêjê wan hem şahîdê wan bû / Hem dengbêjleri, hem şahitleriydi

Ax de lê lê medo lê lê Medo biçûka min Medo cabîla min Medo... / Ah ah Medo, le le Medo, küçüğüm Medo cahilim Medo

Olayın akışının göre sürpriz bir son çıkıyor karşımıza. Medine babasını ikna etmekle uğraşırken Ermeni Hıristiyan genci Brahim, atına atlayıp kapılarına dayanır. Sevdği kadın için din değiştirmeye razı olur. Müslümanlığın şartlarını yerine getirir. Davul zurnalarla düğünleri yapılır. Türküden de anlaşıldığı kadarıyla halk arasında farklı bir din-den sevdiğiyle evlenmek, o kadarda katı bir kural değildir aslında. Bugün eğer bu çok katı bir uygulama gibi görülüyorsa, toplumsal dokunun orijinalitesinin, toplumsallığın bozulmasıdır. Toplumsallığın bünyesine, bir arada yaşama ahlakına bir darbedir.

Seyîdxanê Boyaxçî, Amed’de sevilen ünlü bir dengbêjdir. Türküyü kadının ağzından söylemesine rağmen kendini de hikayeye dahil eder. Son mısradaki kendi adını da zikreder. Dengbêj geleneğinde bunun yeri vardır. Fakat bu hikayede sanki son zamanlarda yaşanmış bir olaymış gibi kendini hem olayın şahidi hem de dengbêji olarak göstermekten geri durmaz. Dengbêjîyê söyleyenin müslüman olması da içeriğin değişmiş olabileceğini düşündürmüyor da değil. En azından son gelişme...

Devletçi uygarlık tarihi boyunca devam eden kadının değerlerini talan etme günümüzde de sürüp gidiyor. Sosyal bilimlere Jineolojiyle yapacağımız katkıyla bu talanı durdurabilir, kadını kaybettiği, kaptırdığı, çalınan, talan edilen değerlerinin sahibi kılabiliriz. Halkların sözlü edebiyat değerleri, birikimleri üzerine yapacağımız bu tür çalışmalar ve araştırmalarla kadının ve insanlığın karanlıkta bırakılan, çarpıtılan, tarihlerine ışık tutabiliriz. Halkların kendilerine ait sanat ve felsefe yaklaşımlarını açığa çıkarabiliriz.

Minbic'ten Sesler: Savaşmak Bir Sevme Biçimidir!

Doğa Dağlı

Var olmanın koşulu, bazen kıyasıya dövüşlerde sınırları insanı, öyle acımasız, öyle hoyrat-tır ki bazen hayat, düşürür kanatır dizini. Yumruğunu sıkıp tekrar ayağa kalkmayı öğretir insana hayat... Hele Kürt iseniz, üstüne kadın iseniz varlığınıza kanıtlamanın savaşı hiç bırakmaz peşinizi. Kürdistan'da kesilen hayat damarları bir anlamda yüz-yıllardır sömürgeciliğin yüreklerde yarattığı burukluk gibidir. Bu buruk isyan, za-manla var olma cengine dönüşür. Evveli ve ahiri kestirilemeyen bir hüznün gibidir var olmak için savaşmak. Zira hiç kolay değildir Kürdistan'da var olmak. Dünyanın 'ge-lişmiş' toplumları! sanayileşmenin ultra küresel bireyselliğini yaşarken, bu toprak-larda toplumsal, ulusal ve cinsel bir inkara tabi tutulmak bu çağın ironisi olmalı... Tuhaf ve çelişkili olan o ki bu çok demokrat ve sözde gelişmiş ölçülerde yaşadığını iddia eden kapitalist ilişkilere bulaşmış devletler, farklı bir kimliği olana toplu kıyım-lar yaşıyor ve kendinden gayrisına yaşam hakkı tanımıyor.

İştah ile yok etme güdüsü, hep iktidarı çağırıştır. Evet, iştah ile yok etme! Bu cümle çok şey alıp götürüyor insandan. Böyle yok edilmek istendiğini bilen insan normal ya-şayamaz ki- ya kendinden tiksiniyor kendini ölümün kucığına atar ya da müthiş bir insani duygu ile varlığına anlamlar arar. Böylesi durumlarda yok olmamak için direnmek, özünü savunmak ve meşru savunma savaşlarına girmek kaçınılmaz olur. İllaki direnmek da-yatılır bu çağın acımasız çarklarında öğütülmeyi kabul etmeye. Ölü canların oluştur-duğu bir topluma dönüşmemek için; yaşamın anlam arayışından uzaklaşmamak için; çaresizliğin intihar teşebbüsü gibi yaşamda asılı kalmamak için, direnmek yaşamın ken-disi oluyor. Bir yanımız, gülüşleri dağ tenhası direngen Kürt çocukları; bir yanımız, işgal arzusu ile palazlanan o çakallık içgüdü. ... İhanet girdabında çürüyen düşkünlük, son-suzluk ve ölümsüzlük iksiri diye kendini içmek isteyene sunarken, ruhunu bir ceylandan alan gencecik kızlar halkını ölümün pençesinden kurtarmak için fedai eylemci oluyor

Kürdistan'da... Bunun neresi adil? İktidar böyle bir şeydir, acımasızdır; kendini zıtlar ve uçlar ile var eder. Uyum, huzur, doğasal ahenk beklenmemelidir iktidardan. Bu kavramlar doğaya aittir ve toplumsaldır, İktidarın kuyısından bile geçmezler... Saldırı olmadan kendini koruma içgüdüsü gelişmiyor doğanın hiçbir varlığında. Bu sebeple Kürdistan'da tanık olduğumuz savaş bir kendini koruma, özünü savunma savaşısıdır ve meşru olandır. "Ben her türlü savaşa karşıyım" deyip kendini anti militarist addedenler var. Saygı duyuyorum bu fikir dünyasına ama objektif koşullara bakınca bu sadece bir arzudur, gerçek olan başkadır demekten de alıkoymıyorum kendimi...

Bu yüzden savaşın içinde kendini var etme cenginde olan birkaç kadının tanık olduğum ortaklaşan hikayesine taşıyacağım sizi. Yaşanmışlıklar bazen teorilerin kendinden emin yüzüdür. Bu anlamda en çok Ortadoğu kadınlarının alınındaki kırışıklıklardan anlayabiliyor insan, hayatın hırpalayan yanını... Bedenlerini ve ruhlarını öğüten savaşların kırışıklıkları, susamış bir tarlanın çatlaklıklarını hatırlatır durur insana... Savaşta döktükleri kan, mevzilerde döktükleri ter, yoldaşlarının ardından döktükleri gözyaşısıdır o tarlaya erişen can suyu. Kırışıklıklar bu yüzden bir yenilgi ifadesi taşımaz. Umudu, yeniyi, düşü okur insan o çizgilerden. Hele bir de gülüşlerinin beyazı aydınlattı mı o çehreyi ömür düz bir çizgi değil, bir döngü olur. Çocukluğun saflığı, gençliğin toyluğundan bilge kadının derin bakışlarına bir köprü kurulur. Bu sebeple yaşamak bir savaş biçimi olur buralarda.

Yaşamak için savaşmak form kazandıkça kadınlık isyanı akmak için kendini demler... Zira her şeyden evvel demlenmek gerek. Ham bir isyanın savaşı da ham olur çünkü. Bu sebeple Ortadoğu'da gencecik savaşçı kadınların yüzünde koskocaman bir olgunluk görür insan. Düşlerinde bütün yaşanmışlıklara anlam vermek olgunlaştırır kadınları... Her şeyi bizatihi yaşaman gerekmiyor bilmek, bulmak ve olmak için. Erdemli olmak, düş gücünde anlam verme yetisidir belki de...

Daha birkaç ay önce hepimizin gözü önünde tarihte adı çokça geçen savaşları aratmayan Minbic savaşı yaşandı. Güncel realitenin tarihsel örgüleri birleştirmemizin önündeki engellerini kaldırdığımızda göreceğiz ki savaş sadece iki taraf arasında yaşanmadı. Her şeyden önce bu savaş, bir meşru savunma savaşıydı. İşgal eden ile işgal edilenin savaşıydı. Kadınların aydın yurdunu işgal eden ve kara çarşafarla örten eril zihniyetin ve ateşlerin aydın yüzünde var olmuş kadınların savaşıydı.

Tuhaf bir çağrışım yapan Ma-buk ismi Minbic'in Kürtçe ve en eski ismiymiş, Mabuk bu gün kullanılan Kürtçede gelin evi anlamını taşır. Evet, vicdan ve ahlak sınırlarını aştığından artık maske taşımaya bile gerek görmeyen kabuk bağlamış bu erkek zihniyetinin Mabuk'lu kadınların yurdunu işgal ettiği doğrudur. Kapitalizmin taa uzaklardan derleyip topladığı çer çöplerini Mabuk'a saldırdığı doğrudur. Görünüşte mitolojilerde anlatılan canavarları aratmayan İŞİD çeteleri, gerçek anlamda bugünün kapitalist saldırgan, hoyrat ve işgalci sistemin erkek ruhunu taşırlar. Ve onlar en çok kadınların ruhunu kurutmaya çalıştılar.

En çok kadınları doyumsuz iştahlarına meze etmek istediler. En çok kadını kara peçelerle örtüp ruhunu karartmak istediler.

Üç yılı aşkın bir zamanda Minbic’li kadınların çoğu kara çarşaf giymemek için evden dışarı adımını atmadı, sırf dışardaki karanlık ruhları görmemek için başını uzatıp güneşe bakmadı. Bir karabasan gibi yaşamın nefesi üstüne oturmuş bu beladan kurtulmak için sabırla bekledi, öfkesini biletti. Hakikati hançerleyen bu kararmış ruhların hükümlanlığına son verecek aydınlık gülüşlü kadınların varlığından haberdar olanlara sabır, bihaber olanlara bir mucize gerekti belki de.

Herkesin arzusu idi ama bunu yapacak cesur insanlar gerekti. Günü geldi Rojava devrimi öncülüğünde örgütlenmiş savaşçılar, bu cendereye alınmış toprakları İŞİD çetelerinin karanlık ruhundan kurtarmak için yüzünü Minbic’e döndü. Bu geri dönülmez savaşın en önde yürüyeni kadın savaşçılardı. Bir kadına güneşe bakmayı vaad etmek ve bu uğurda savaşmaktan daha kutsal ne olabilirdi ki.

Esaret yaşayanları en çok hisseden kadın savaşçılardı. Onların soluğu yüreklerinde sadece kırıntıları kalmış derin bir isyanın közlerine değen bir rüzgardı. Yollara dizilmiş kadınların çoktandır hasret kaldıkları cigaralarını yakmak için uzattıkları ateşte, kucaklarındaki çocuklarının başlarını okşayan bu küçük ellerde, uzattıkları suda anacıl bir şefkat vardı. Arapça bilmiyordu çoğu ama kadınların gözleri herkesin bildiği bir dildi o dem.

Ekranda çokça görünür olan bazı erkek komutanlardı ama esasta Minbic savaşını bir kadın komutan ve onu çevreleyen kadın ruhu yönetiyordu. Bu gerçek, eril zihniyetin inceltilmiş şeklini derinlemesine yaşayan ‘koalisyon güçleri’nin işlerine gelmiyordu. Savaş sahasında olanı inkar edip politik tutum sergilediğini iddia eden koalisyon güçlerinin zihniyeti egemendi ve Kürtlerden çok Arapları, kadınlardan çok erkekleri ön plana çıkarıyordu. Ama bu yaşanmış tarihi değiştirmez... Koalisyon güçlerinin hoşuna gitmese de Minbic’te sadece Arap değil, birçok ulustan savaşçı vardı. Birçok ülkeden kadınlar gelip Minbic’te aynı mevzide yoldaş oldular.

Bazı anlar vardır ki insan kendi varlığını başkasının varlığında bulur. Başkasının acısı gelip insanın eline ayağına dolanır. İşte o zamanlarda anaç bir duygu gelip kalbine yerleşir ve herkes olursun... Merhametin seni herkesin acısına ortak yapar. Minbic’teki Kürt, Arap, Türk, Kanadalı kadın savaşçıları da bu duygu bir araya getirmişti. Evet, bu kadınları yeterince tanımamamız benim için bir isyan gerekçesi...

Minbic deyince aklıma bir ıssızlığı anlatıp duran o çölde atılmış kara çarşaf gelir. Özgürleştirilen her adımda esareti iliklerinde yaşayan kadınların yaptığı ilk şey kara çarşafı üstünden sıyrıp atmasıydı. Koskocaman çölde yüzlerce siyah nokta vardı. Sanki kapkaranlık bir geçmişe nokta koyar gibi atılmıştı çarşaf o çöle... Minbic’li kadınlar çarşaflarını atıp giderken adını dahi bilmediği yüzlerce kadın savaşçı,

mevzilerde ölümüne direniyordu. Kıyasıyla bir savaşta bütün kadınlığın çektiği azabın intikamını hınçla alıyordu... Onları güvenli alanlara ulaştırıp sonra yeniden kavgaya tutuşan bu kadınların adlarını bile öğrenemediler. Ama onlardan daha önemli bir şey öğrendiler. Çevrelerini kuşatan –önce ve şimdi- bu karanlığın ardında bir aydınlık var.

Dört ay boyunca mevzilerde yaşananları çok bilmeyiz, herkes biraz sonuçları bilir, rakamları... Adil değil bu. Hayatı böyle bilmek biz kadınlara göre değil. Çünkü biz hayatı ayrıntılardan okuruz. Kulakların artık patlamalardan dolayı sağır olduğunu, barut kokusunun genizleri yaktığını, bir kuşatma anında cihaz üzerinde son sözlerini söyleyen savaşçıların olduğunu bileceğiz, bilmeliyiz ve yaşananlara saygı ile eğileceğiz. Susuzluktan kavrulan ciğerleri kendi ciğerimiz gibi hissedeceğiz ki insan olalım, yaralı bir savaşçının güneş altında pıhtılaşan kanında kendi sızımızı göreceğiz ki insan olalım... Çünkü o savaşçılar hepimizin içinde henüz ölmemiş insanlık onuru için savaşmışlar. Birilerine hayat verirken kendi hayatından vazgeçenler elbette ki içimizdeki insanlık idiler.

Üç farklı halktan kadının yollarını birleştiren bir kavşak olan Minbic mevzilerinde yaşananlara dair bir ayrıntıdır. Hakikate giden yolun sadece bir kısmıdır anlatacaklarım. Zamanı tarihsel rakamların hükmünden kurtarmaya çalışmaktır gayem. Yakın bir zamandan bahsediyorum. Üç beş ay öncesinden...

Günlerden bir gün Minbic mevzilerinde cihazdan “Şilan” “Şilan” çağrıları yükseliyordu. Şilan, Minbic operasyonunu en önde yöneten kadın komutanın cihaz koduydu. Şilan’ın suküneti, savaşa hakimiyeti ve soğukkanlılığı tok sesine yansımıştı sanki. Bütün çağrılara cevap veriyor, pratik zekasının sesini dinleyerek çözümler üretmeye çalışıyordu. Cihazdan gelen bir ses “Heval biz okulun ikinci katındayız ama çetelerde bahçede ve içeri girmek istiyorlar” diyordu. Sesinde en ufak bir kırılma olmayan Şilan aynı tok sesle “Tamam, bir arkadaş hızlı bir şekilde gidip alt katın bütün kapılarını kapatsın, diğer arkadaşlar değişik açılardan savunma yapıp onları bahçede oyalasın. Arkadaşları gönderiyoruz, gelip çemberi kıracaklar.” diyordu. Karanlığın içinden birkaç savaşçıya seslenip durumu anlatarak ve güven vererek okula gönderdi. Daha savaşçılar okula varmadan cihazdan tekrar sesler yükseliyordu. “Şilan, çeteler kapıyı kırmaya çalışıyor ve savunma yaptığımız yerlere yoğun ateş açıyor. Eğer arkadaşlar bize yetişemezse kapıyı kırıp patlayıcılarla okulu havaya uçuracaklar, şayet öyle bir şey olursa ve biz şehit olursak bütün arkadaşlara selam söyleyin, başaracağınızı biliyoruz, serkeftin!”. Cihazdaki konuşmaları duyanların vicdanı tonlarca ağırlıkta bir betonun altında eziliyordu. Öylece kıpırtısız dinliyordu başka mevzidekiler. Bir gülüş mü yoksa bir haykırış mı kimse anlamadı. Ama Şilan’ın sesi ilk kez tarazlandı. “Arkadaşlar size yetiştirdi hiçbir şey olmayacak, geleceksiniz size çay hazırladık.” Diyordu ama gerçek öyle değildi. Kuşatmadaki savaşçıları kurtarmaya giden grup yolu şaşırmıştı ve her yerden patlama sesleri geldiği için yönlerini bulamıyorlardı. Şilan, cihaz üzeri onlara yolu adım adım, ev ev, bahçe bahçe tarif edip ne yapıp etti grubu okula yetiştirdi.

Orada kıyasıyla bir savaş sürerken başka bir mevziden çağrılar geliyordu. Uyku unutulana bir şey olabilir miydi ki! Eğer uyku hatırlanan ve unutilan bir şey değil de bir ihtiyaç idiye, Şilan neden ve nasıl bu ihtiyaç ve gereksinimi hissetmiyordu. Çünkü günlerdir tek bir saniye uyuduğu görölmemiştii.

Şilan uykuyu oldum olası sevmezdi çünkü o dingin, huzurlu bir o kadar sinsi düşsel akışın içinde hayatın alt üst oluşuna onlarca kez şahit olmuştu. Çocukken annesinin pişirdiğı ekmeğın kokusuyla uyanmanın sevincini duyduğu günleri özledi. Abisi dağların yolunu tuttuğunda ilk kez taze ekmeğın kokusu değil anasının hıçkırıkları uyandırmıştı onu. Abisinin uykuda kaldığı için gittiğini düşünmüştü çocuk aklıyla. Gerilla olduktan sonra en ufak bir tıkırtıda uyanır oldu. Amed’de karda ayakları yanan Beritan’ın çığlıklarını duyduğunda bir kez daha uykuya lanet etti. Testerenin bir odunu keserken çıkardığı sesle insanın kemiğine değdiğinde çıkardığı sesin ne kadar farklı olduğunu düşündü anlamsızca... 20 yıllık gerilla hayatında kaç saat nöbet tuttuğunu hatırlamıyordu. Kaç saat uykusuz kaldığını da... Ama uyku ona hep bir ayrılık, kaybediş gibi gelirdi. Abisini uykuda kaybetmişti. Beritan karın o sinsi huzuruna kapılıp uyuduğu için ayağını kaybetmişti.

Sabaha doğru okuldaki kuşatma kırılıp savaşçılar komutanlarının yanına ulaştığında sanki annelerine ulaşmış ve şefkatin en sahici olanını onda görmüş gibiydi. Komutanları onlara verdiği sözün gereğini yerine getirip var olan suyla onlara çay yaptırmıştı. Ne kadar tuhafı savaş, ne kadar ilginçti ölüm ve yaşam arasında kakhaha atmak... Savaşçılar çaylarını yudumlarken birbirlerine okulda olan bitenleri anlatıyor ve kakhahalar ile gülüyorlardı. Şayet beş dakika bile geç kalınsaydı şimdi bu gülme sesleri olmayacaktı diye düşünmek bile insanı yorgun düşürüyordu.

Uykusuz bir sabaha daha selam verirken, iki aydan fazla bir süredir dünyada neler olup bittiğini bilmiyordu savaşçılar. Bütün dünya onları konuşuyordu ama onların bundan haberi yoktu. Savaşın hüküm sürdüğü bir şehirdeydiler, dışarıdaki hayat onlara entere-san gelmiyordu. Bütün dertleri daha fazla çocuk ölmeden, daha fazla kadın esir düşmeden, daha çok insan insanlığından olmadan başarmanın yollarını bulmaktı. Mevzide olmak kesinlikle insanı daha zeki, daha duyarlı, daha insani ve daha yaratıcı yapıyordu. Yaşamak ve yaşatmak ağır bir yükü, çaresizliği, miskinliği, donukluğu ve duygusuzluğu kabul etmiyordu. Savaş, bir anlamda hislerin zirvede yaşandığı acımasız bir sahaydı... Cephede TV ve radyo yoktu, olsa da izleme fırsatı yoktu. Şilan, bu durumu espri konusu yapıp mevzideki arkadaşlarına “Biriniz dışarı baksın, belki dünyaya barış gelmiştir.” dediğinde herkesin yüzünde bir tebessüm belirdi.

Sabahın ilk ışıkları ile yine kızılca bir kıyamet kopuyordu. Şilan, susmayan cihazdan bir kadın sesine odaklanmıştı. Cihazın diğer ucundan gelen Sıla’nın sesi-ydi. Sıla’nın kaldığı mevziye iki patlayıcı yüklü araba yol almış gidiyordu. Şilan, bütün mevzilere ağrı yapıp Sıla’nın mevzisine doğru giden arabaların vurulmasını istedi.

Mevzideki savaşçılar, Şilan'ı izliyor, bir kadının kudret ve azametine gıpta ile bakıyordu... Şilan, bu tür anlarda soğukkanlılığını elden bırakmasa da yüzüne kocaman bir kaygı iliştiriyordu. Taa uzaklardan Minbic'e gelip savaşan Sıla'yı çok seviyor, ilerde büyük bir komutan olacağına inanıyordu. Cihazdan Sıla! Sıla! diye çağırırsa da cevap alamıyordu. Çünkü o sırada Sıla da onlara doğru gelen patlayıcı dolu araçlara ateş açıp daha uzaktayken patlatmayı amaçlıyordu. Aradan beş dakika geçmemişti ki her yeri sarsan iki patlama sesi geldi. Her iki araba da Sıla'nın komuta ettiği mevziye elli metre mesafede kendini patlatmıştı. Kulakları sağır eden bu patlamaların içinde, Şilan umudunu kesmeyip tekrar Sıla! Sıla! diye çağırıyordu. Ses yok...

Sıla işte tam da buna şaşıyordu. Küçükken annesinin böyle sahnelerinde kanalı değiştirdiği bir filmin karesinde olmak gibiydi o an. Kulakları sağır eden gürültüde her şey derin bir sessizliğe gömüldü sanki. Toz dumanın ortasında gözlerinin önünde evlerinin bahçelerindeki kayısı ağacı belirdi. Annesi her bahar bu ağacın ilk tomurcuğunu sarı saçlarına özenle iştirirdi Sıla'nın yanağını okşayarak. Nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın bitsin istiyordu bu gürültü. Annesi o uyurken ayaklarının ucunda gezerdi çünkü. Gürültüyü oldum olası sevmeydi Sıla. 'Sınav sonuçlarına bakmaya gittiğim gün ilerdeki sokakta bağırış çağırışları duymasaydım şimdi Minbic'de olmazdım' diye düşündü. Şu anda duyduğu dehşetten daha büyüktü o an gördükleri. Beş tane adam bir gencin üzerine çullanmış 'türkçe konuşacaksın lan' diyerek hınçla vuruyordu. Dayak yiyen gencin gözlerindeki hınç o yumruklar gibi kafasına indi Sıla'nın. Gürültü etmemek için ayaklarının ucuna basarak evden çıktığı günden bu yana tam 11 yıl olmuştu. O adamlara inat Kürtçeyi eğitim verecek kadar öğrenmişti. Ama şimdi de Minbic'te Arapça öğrenmek gerekecekti! Dağlardaki sabah sessizliğini ne kadar özlediğini düşündü. Ve ordaki kıyamet bir süre sonra dindi.

Şilan'ın gözleri en uzak noktayı arar gibi karşıya bakıyordu. Aradan kısa bir zaman geçmişti ama sanki herkes saniyeler içinde yaşlanmıştı. Tam o sırada cihazdan bir ses "Sıla çağırısı dinliyorum" deyince adeta ölüm ölmüştü. Şilan, büyük bir sevinç ile "Sıla durum nedir" diye sordu. Sıla, sakın ve kendinden emin bir ses ile "Yoldaş, bir şey yok sadece ev yıkıldı, arkadaşlar altta kalmıştı çıkardık, barut ve dumandan biraz etkilendik ama şimdi iyiyiz." diyordu. Oysa noktalarına yağmur gibi havan topları yağıyordu.

Ölümün elinden canlar alabilmenin derin huzuru mevziye hakim iken, içeri su gibi huzur verici bir ses ile "Hello, everybody" [herkese merhaba] diyen kadın sesi girdi. Herkes bir anda dönüp ona baktı ama o herkesi geçip Şilan'ın boynuna sarılmaya gitti. Çok ilginçti ki bu iki kadın bir birinin dilinden zerre anlamıyordu ama birbirlerini gözlerinden anlıyor ve seviyorlardı. Şilanda Destina'yı gördüğüne çok sevinmişti. Elleriyle saçlarını düzeltiyor, Kürtçe kirlenmişsin anlamına gelen "Tu qirej buyi" diyordu. Destina, heyecan ile "tu baş tu baş" diyor; Şilan gülererek "yes yes ez baş" diyordu. Destina, Kanadalı dört çocuk annesi bir kadındı ve dünyanın diğer ucundan Minbic'e başka kadınların çılgınlığını duyduğu için gelmişti. Az önce olan patlamanın Sıla'nın mevzisinde olduğunu ve

sonuçları merak ettiğini Şilan'a anlatmaya çalışırken eli kolu, yüzü gözü hep beraber kendini ifade etme yolları arıyordu. Bu komik haline bakan arkadaşları, onun bu haline gülüyordu. Bütün mevzi kaha kaha boğulmuştu. "Sıla boom, duman Oh My God" sözlerini nefesi kesilerek arka arkaya söylemişti. Mevzideki herkes seferber olmuş bir şekilde Destina'ya arkadaşlarına bir şey olmadığını anlatmaya çalışıyordu. On dakika sonra Destina'nın yüzünü bir gülümseme kaplamıştı, artık Sıla ve diğer arkadaşlarına bir şey olmadığını anlamıştı.

Bazen günde on arkadaşının cenazesini görüyor ve kalbine keder oturuyordu. Ortam biraz sakinleşmişti. Destina, İngilizce bilen, ismi Rozerin olan Rojava'lı bir kadın savaşçı ile Şilan'ın yanına gelip oturdu. Rozerin, "Heval Şilan, Destina size bir şeyler söylemek istiyormuş" dedi. Şilan, elindeki dürbünü indirip yüzünü onlara dönerek "tamam" dedi. Destina Rozerin'e, Rozerin ise Şilan'a aktarıyordu. Onları uzaktan izlemek bir tiyatroyu izlemeye benziyor, eller havada uçuşuyordu. Destina, cephede şofördü ve buna itiraz ediyordu. Ön mevzilerde savaşmak istiyordu. Şilan ise onu anladığını ama anne olduğunu ve ona bir şey olursa kendini affedemeyeceğini bu yüzden onun ön mevzilerde olmasını istemediğini anlatıp duruyordu ama Destina "no no" deyip tercüman arkadaşını devre dışı bırakmıştı. Şilan, kesin kararını bildirip artık bu konuda tartışmayacağını söyleyince konu kapandı.

Destina, Rozerin'e dönüp Şilan'a anlatması için başka bir konuya geçmişti. Rozerin dinledikçe gözleri açılıyor, elleri ile ağzını kapatıyor bazen de gülüyordu. Şimdi sıra bunları Şilan'a aktarmaya gelmişti. Rozerin, "Diyor ki geçen gün Tıl Temir'e gitmiş ve orada bir Asuri kilisesinde şarap içmiş, sonra sarhoş olmuş, arkadaşlar onu götürüp başından su dökmüşler ve ona kızmışlar, bunun kötü bir şey olduğunu bilmiyormuş, onlarda normalmiş" diyor. Şilan, ciddi bir eda ile Rozerin'e "Ona bir sor, şarap içerken YPJ elbiselerimi varmış üstünde" dedi. Soru sorulunca Destina başı ile onayladı. Şilan hiç ara vermeden Destina'ya değil de Rozerin'e anlatıyormuş gibi anlatmaya başladı. "Bak heval senin için normal olan bir şeyi yadsımıyoruz. Ancak biz devrimciyiz. Devrimcilik insanlığın, halkının kaderinin sana bağlı olduğunu bilmektir. Buna göre ilkeli bir yaşam sürdürmektir. Böylesi bir yaşamı olanlar olumsuz alışkanlıklara bulaşmaz. Yine biz halkımızın değer yargılarına saygı duyarız. Bunların hepsini bilmediğinin farkında olarak bir kenara bırakalım ve sadece şunu belirteyim ki şayet sivil elbiseler ile şarap içseydin sana da saygı duyardık, yadırgamazdık ama bizim elbiselerimiz üstündeyken bunu kabul edemeyiz" deyip Rozerin'in Destina'ya söylenenleri aktarmasını bekledi. Destina Rozerin'i dinledikçe başını sallıyor, utanıyor ve arada "I am sorry" diyordu. Şilan Destina'nın çok utandığını ve mevzilere gelememekten olumsuz etkilendiğini görünce biraz havayı yumuşatıp onunla halkın gözünde birer melek kadar temiz kalabilmenin ve üstlerindeki üniformalara layık olabilmenin bazı sırlarını paylaştı. Destina'ya ilk etapta dogmatik gelen bu ölçüler biraz düşünüldükten sonra manevi birer ilke gibi geliyordu.

Destina yine bir duvara çarpmış gibi hissetti kendisini. Normal gördüğü çok şeyin burada böyle karşılanması onu öfkeliendiriyordu bazen. Sonuçta onların haklı olduğunu anlamak da öfkesini iki katına çıkarıyordu. Ama bugün hiç tatmadığı bir duyguyu tatmak geçici öfkesine baskın gelmişti. Utanmak! Bu duygu yıllarca kendini bir yere ait hissetmemenin yarattığı o büyük yıkımın önüne dikilen bir set gibiydi. Adını sayamadığı kadar çok ülke gezmiş ve hepsinde birkaç ay kalıp (Hindistan'da bir yıl kalıp kesin yerleşmeyi planladığı esnada aniden biletini kesip Kanada'ya dönüşünü saymazsak) geri aynı boşluğa dönmüştü. Kendisini ilk kez bir yere ait hissediyordu. Başını ve sonunu görmediği bu çölde şu anda bulunduğu mevziye ait hissediyordu kendini. Yarın nereye düzenlenirse oraya ait hissedeceğini biliyordu. 'Acaba içimdeki boşluğu burnuma kadar dolan bu toz mu doldurdu' diye düşündü hınzırca. Gülümseyince etrafındakiler tuhaf tuhaf baktı. 'Heval wana aceyibin' [Heval bunlar acayip] diyen Azime'nin kınayan bakışlarına aldırmadı. Burada mutluydu...

Aradan iki ay geçmişti Destina yine çok sevdiği komutanı Şilan'ın yanına gelmişti. Artık eskisinden daha olgun, daha anlayışlı ve daha paylaşımcıydı. Eskiden Destina, acıktığı yerde ekmeğini eline alır o mevzi senin bu mevzi benim dolaşırdı. Bazı feodal Arap savaşçılar da ona tuhaf tuhaf bakardı. Fakat şimdi birçok alışkanlığı gibi bu alışkanlığı da değişmişti. Sofrada oturduklarında son arkadaş gelinceye kadar beklerdi. Diğer enternasyonal savaşçı arkadaşlarına Doğulu olmanın ahlaki değerlerini anlatmaya bile çalışır, başaramayınca kendine kızardı. Şilan, onun bu halini görünce gülümseyerek "Acele etme" dedi.

Akşama doğru bir hüznün gelip Şilan'ın yüzüne oturdu. Cihazdan gelen ses, İŞİD çetelerinden kurtarılan bir binayı kontrol etmeye giden Sıla'nın mayın ile can verdiğini söylüyordu... Sıla merdivenlerden giderken büyük dikkat ile sadece önüne bakıyormuş ama çeteler, mayını ısı ve sese duyarlı yapıp yukarı döşemişlerdi. Şilan, bunu duyunca yerine çömeldi. İçindeki yangın kora dönüşün diye kendine zaman tanıdı. Minbic'in tamamı ile özgürleştirilmesine çok az kalmıştı ama Şilan'ın da yüreğinden nice nice filinta gibi delikanlı ve kızıl perçemli dünyalar güzeli kadın kopup gitmişti. Sıla da onlardan biriydi... Bu acının tarifi yoktu, hiçbir ifadeye sığınma gereksinimi duymadan biliyordu ki bu duygu anlatılamazdı... O anda bütün dünyayı verseler sana, yine en yoksul olan sensin... Şilan, biraz kendini unutmak için Minbic'ten epey uzakta olan bir kontrol noktasına gitti orada HPC güçleri duruyordu. Çoğunluğu elli yaşlarında analardı. Bu güç halkın sivil savunma güçleriydi. Anneler, çocuklarını ön mevziye göndermiş kendileri de arka cephede silah kuşanmışlardı. Şilan, annelerin arasına karışıp sıkıntılarını, ihtiyaç duydukları hususları dinledi. Anneler temizlik konusunda sıkıntı yaşadıklarını ve onlara daha fazla su gelmesi gerektiğini söylediler. Şilan, anaların bütün şikayetlerini yanındaki küçük deftere not etti. Anaların duasını alıp ayrıldı. Tekrar mevziye geldiğinde Destina'yı ağlarken gördü. Rozerin'i çağırıp "Heval, bir bak Destina niye ağlıyor, ne derdi var anla sonra gel bana anlat" dedi.

On dakika sonra Rozerin geldi, “Heval, Destina’nın eşi Kanada’dan onu aramış, ‘Ya gelir çocuklarını alırsın ya da anneleri öldü der, her dört çocuğu da yetimhaneye bırakırım’ demiş. Destina gitmek istemiyor ama çocuklarının geleceğinden kaygı duyuyor onun için ağlıyor” dedi. Şilan, hiç anne olmamış hatta kucağına çok az çocuk almıştı ama içi ezildi. Destina’yı çok iyi anlıyordu. Bekledi. Destina içini iyice döktükten ve artık akıtacağı gözyaşı kalmadıktan sonra eline bir su şişesi alıp Destina’nın yanına gitti. Elini yüzünü yıkamasını işaret dili ile anlattı. Rozerin’i çağırıp onlara tercümanlık etmesini istedi. Rozerin’e bakıp “Destina’ya de ki biz, bizimle aynı amaç için dövüştüğünden dolayı ona minnettarız. O, her kadının acısını kendi acısı gibi görüp buraya kadar geldi. Bizim ile aynı saflarda yer aldı ve çok kısa zamanda büyük işler yaptı, fedakarlığıyla kendinden bize çok şey kattı. Biz özgürlük savaşçıları ve onun yoldaşları olarak onu unutmayacağız. Burada zulümden kurtardığımız kadınlarda onu unutmayacaktır. Ama artık savaşın bitme aşamasına geldik, Kanada’ya gidip çocuklarını tehlikeden korumasını istiyoruz ve tekrar her şey için çok teşekkür ediyoruz.”

Rozerinde duygulanmıştı ve söylenenleri Destina’ya anlatırken yutkunuyordu. Destina, duyduğu her kelimedede tekrar sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. “I’m not going” Diyor, Kürtçede bildiği ve gitmiyorumun karşılığı olan naçim kelimesini de yanlış söyleyip naçe diyor, çocuklar gibi ağlıyordu. Şilan başını kucağına alıp onu sakinleştirdi ve Rozerin’e “Eğer başka bir önerisi varsa biz açığız, ona her türlü destek oluruz, çocuklarını buraya getirmek istiyorsa o konuda da yardımcı oluruz.” dedi. Destina, böyle düşündüğünü ama söylemeye çekindiğini belirtince Şilan, “Ağlamaktan zaman bulmadım de şuna” dedi. Gülüştiler. Destina şimdiden çocuklarına ilişkin hayallerini Şilan ile paylaşıyor, Kürtçe dilini öğrenip onlara da öğreteceğini anlatıp duruyordu. Mutluluğunu gölgelememek için Sila’nın şehit düştüğünü o gün kimse Destina’ya söylemedi...

Ve o günden tam on üç gün sonra bütün Minbiç özgürleşmişti. Kadınlar yine kara çarşaf lar yak tılar, çocuklar yine şaşkın bak tılar, yaş lılar kölece yaşadıkları her saniye için ağladılar... Savaşçılar gidip herkesin yarısından en çok da yarısından öptüler. O günden sonra onlarca Minbicli kadın, kendini ve toprağını savunmak için silahlanı p onları kurtarmaya gelen kadın savaşçıların içine karış tı. Onlar da artık hiç tanımadıkları kadınlar için kan ter içinde kalıp savaşacak ve dünyanın yüzüne bir kadın öpücüğü konduracaktı. Dünya böyle güzelleşecekti belki de...

Şilan ve Destina, Minbiç’in yüksekçe bir yerinden kentin özgürlüğü ardından olanları izliyordu. Kadınların can havliyle diğer kadın savaşçılara doğru gelişini, sevinçten ağlayışını... Ve şimdi başka yerlere gitme zamanıydı. Şilan, Destina’ya dönüp “Önce şehitliğe gidelim, şehit arkadaşlara Minbic’in özgürleştiğinin müjdesini vereyim, sonra da seni yolcu edelim git ve çocuklarını getir.” dedi. Destina, başı ile onayladı. Ve gittiler. Yeni bir zamana sevgi ekmeye, kan revan içinde kalmış kadın hayatlarının yaralarını sarmaya gittiler...

İki Kıta ve Toprağın Sesiyle Hayata Tutunan İki Kadın

Fatma Koçak

Oryantalist bir turist değil, toprağın tüm renkleri ile bütünleşmiş bir gezgin sadeliğinde yolculuklar yapmalı. Öyle toprak görmek tarih turizm falan değil, hakkıyla yaşanmış hayatların ve seslerin peşinden serüvenlere düşülmeli.

Müzik ile ruh arasındaki derin bağa toprağın kokusunu katan seslerle yol alınmalı yeni diyarlara ya da eski diyarları yeniden keşfe çıkılmalı yeni ayak basıyormuş gibi yıllarca aşındırdığın yollarda.

Kıtalarda yol almalı, iki kadın ve iki sesi anlamak ruha sinen toprağın derinliğine varmak için. Çünkü sesin hikayesi siner toprağın tenine.

Yaşamın döngüsünde her şeyin bir cinsiyeti olduğu gibi müziğinde bir cinsiyeti vardır. Erkek sesinde bir coğrafyanın tanımını dinlerken, kadın sesinde o coğrafyanın içindeki insanları hüznün ve kederinin umuda kesmiş halinin tadı kalır kulaklarda.

İsimleri sanları bilinmeyen, dilden dile dolaşan ağıtlar, yaslar, aşklar ile kadın sesleri tıpkı yeni bir medeniyeti keşfe çıkmış arkeolog gibi sürükler peşinden. İnsanlığın en muhteşem buluşu müziğin toprakla bütünleşme ayınının peşinden gider gibi olursun aniden...

Bunlardan ikisidir sadece diğerlerine haksızlık etmeden, anlatılacak olan bu yazıda, Ayşe Şan ve Zenzile Miriam Makeba.

Birbirlerinde habersiz iki kadın, aynı dönemlerde yaşadı. Aynı dönemlerde benzer acılara maruz bırakıldı. Benzer isyanları hem içinde yaşadıkları topluma hem de baskıcı ve inkarcı egemenlerine karşı sesleri ve şarkılarıyla dinlendirdi. İkisi de tarihin akışında muhtemelen kadın buluşu olan müziğin evrensel tınları ile başkaldırıyı seçti.

Ayşe, Ortadoğu'da dört parçaya bölünüp sömürgeleşmiş yasaklı bir halkın kadife tınıları ile yankılandı. Zenzile ise Güney Afrika'da Apartheid faşizmi altında siyahi bir halkın kendine özgün melodisiyle boy verdi.

Aşka ve hayata tutkuyla bağlı iki kadının aynı çağda yaşamanın, anneleri ile kurdukları bağın derinliği, çocuk yaşta evlendirilip anne olmak, kız çocuklarını kaybetmenin yaşadığı acıyı söyledikleri eserlerle dışa vurmak ve isyanı içinde beslemenin dışında belki de en çok 'vatansızlık'ları birbirine benziyordu.

Ayşe Şan, katı gelenekçi eril toplum ile yasakçı inkarcı devletin dışladığı, deyim yerindeyse yurdundan sürgün edilmiş bir kadındı. Zenzile Miriam Makeba ise siyahi, sözünü sakınmayan bir kadın olarak ülkesinden kovuldu ve uzun süre vatansız yaşadı.

Toprağını sesiyle savunan bu iki kadın, bu iki kıta zamana yürekleriyle teğellendiler. Elllerinden alınan yaşamın bütün kadınların yaşamı olduğunun bilincindeydiler. Bilinç, onlarda ağıt oluyordu. Aşk oluyordu. Hayat oluyordu. Bilincin derin sularında taşıdıkları anlamlar sesleri ile tek tek bütün yüreklere dokunuyordu. Kültürün taşıyıcıları olan sesleri toprağının ağıdını yakıyordu. Bu nedenle birbirlerine benziyorlardı. Bu nedenle kadınlar onların sesinin büyüünde hayatın anlamlarına varıyor, bir varlık gerekçesi olarak direnişi büyütüyorlardı. Sözün ağırlığı tüm yüreklerde bedene dönüşüyordu.

Kızıl Kor Bir Sesle Kürdistan'a Yayılan Ayşe Şan

Önce yakın coğrafyadan Ayşe Şan'ın hayatını anlatalım ve iki kadını kendi hikayeleri içinde tanıyalım.

Eyşana Kurd, Eyşe Xan, Eyşana Eli... bir çok isimle bilinen Ayşe Şan, 1938 yılında Amed'de dünyaya geldi. Babası dengbêj olduğu için evlerinde kurulan dengbêj divanlarından söylenen stranlarla büyüdü. Sesindeki Kürdistanî büyü de bu yıllarda kulaklarda yer etmeye başladı.

Melodileri ile büyülemeye mevlitlerle başladı. 9 yaşındayken babasını kaybeden Ayşe'nin büyüdüğü toplumsal yapı içinde kadınların şarkı söylemesi 'günah' olarak görüldüğü için ilk yasağı bu yıllarda yaşadı.

14 yaşındayken evlendirildi ve çocuk evliliğe tahammül edemeyerek, evlendirildiği kişi ve toplumsal baskılardan kaçarak, Antep'e gitti. "Gönlümün sesi" dediği Kürtçe yasak olduğu için radyolarda Türkçe de türküler söylemeye başladı. Sesi ile yaşamı büyüten kadın için Antep küçük gelmeye başlayınca bu defa sürgün yurdu olarak İstanbul'a göçtü.

İstanbul'da sahnelerde "Gönlünün sesi" Kürtçe söylemeye başlayan Ayşe'nin bu döneme damgasını vuran eser de "Ez Xezalim" oldu. Yasaklı, el altında Kürtçe kasetlerin illegal dinlendiği yıllarda Ayşe'nin kadife sesi tüm Kürtlerin kulaklarında yer etti.

Kişisel hikayesinde ise kızı Şahnaz'ı kaybetmek Ayşe için derin bir acının başlangıcıydı ve "Qedere" isimli stranı bu dönemde yaşadıklarının dışı vurumuydu.

"Gönlünden gelen ses" Kürtçe söylemenin bir bedeli vardı ve Ayşe'nin sesi bu dönemde yankılandıkça, yasaklar ve baskılar da artmaya başladı ve sürgün yollarına düşerek Almanya'ya ulaştı, ancak bu sürgün uzun sürmedi ve yeniden döndü.

Kürtçe yasaksız söyleyebileceği yer arayan Ayşe, 1979 yılında Bağdat'a gitti ve Bağdat'ın Sesi Radyosu'nda Eysana Eli'nin sesi tüm Kürdistan'da yeniden yankılanmaya başladı.

Güney Kürdistan'da konserler verdi, burada Mehmet Arif Cizrawi ve Isa Berwari ile tanıştı. Mehmet Arif Cizrawi'nin dilden dile dolaşan "Le le le waye, Eysane le waye, çav biçuke le waye.." stranını bu dönemde yazdı.

Kürdistan'ın her köşesinde kadife sesi yankılanan Ayşe, eril toplumsal baskı nedeniyle sık sık ölüm tehditleri aldı, çok sevdiği Amed'i terk ettikten sonra bir daha dönemedi.

Annesi öldüğünde mezarını ziyaret etmek istedi ancak akrabalarının tehditleri yüzünden bu ziyareti yapamadı ve annesi için "Dayike" stranını seslendirdi. Ayşe Şan "Dayike" ile tüm kadınların yüreğinin sesi oldu, kendi yaşamında tanık olduğu acı ve baskı dolu yaşamını vakur bir sesle isyana dönüştürüp herkese ulaştırma yolunu seçti.

Ayşe Şan'ın eril sisteme başkaldırısı sesiydi ve o itaat etmek yerine söylediği tüm eserlerde bireysel olarak yaşadıklarını sesiyle tüm topluma anlatma yoluna gitti.

Yanık, kor gibi kızıl kadife bir sesi vardı ve bütün Kürdistan onun sesini duymak için radyoların ve gizli satılan kasetlerin peşinden giderdi.

Sürgünlerle geçen yaşamının sonunda isteği Amed'e gömülmekti ancak bu da yerine getirilmedi ve 18 Aralık 1996 yılında kanser hastalığı nedeniyle yaşamını yitirdiği İzmir'de kaldı.

Ayşe Şan, hala yurduna dönmek için sürgünün bitmesini ve kızıl kadife sesinin tüm Kürdistan'da yankılanmasını bekliyor.

Afrika Ana'nın Sesinden Güney Afrika

Tıpkı Ayşe gibi coğrafyasına ve cinsine yaşatılanlardan nasibini fazlasıyla alan ve buna karşı sesiyle isyanı körükleyenlerden bir diğeri ise Zenzile Miriam Makeba'ydı.

Zenzile, 4 Mart 1932'de Güney Afrika'da Johannesburg'a bağlı bir kasabada bitki şifacı bir kadının kızı olarak dünyaya geldi. Günümüz deyimi ile 'alternatif tıpcı' olan annesi, kasabasındaki insanları bitkileri ile tedavi ediyordu ve Zenzile 8 yaşındayken malt ve mısır unu ile bira yapıp sattığı için tutuklandı. Çünkü beyazlar, siyahların kendi bira-sını yapmasına ve satmasına izin vermiyordu. Zenzile, annesi ile birlikte 8 yaşındayken cezaevinde girdi ve 6 ay cezaevinde yaşadı.

Toplumsal geleneklerin eril sisteme göre şekillendiği başka bir coğrafyaydı Güney Afrika ve Zenzile 16 yaşında evlendirildi. Ancak "mutsuzluk" olarak tanımladığı bu evlilikten kaçarak kurtulma yolunu seçti.

İlkokul yıllarında koroda şarkı söylemeye başlayan Zenzile, ilk şarkısı 'Pata Pata'yı 1957 yılında yazdı. Amerika'ya giden Zenzile, ırkçı Apartheid rejimine karşı kampanyalar yürüttüğü için 1963 yılında vatandaşlıktan çıkarıldı.

Artık 'vatansız' olan Zenzile 1966'da 'An Evening with Harry Belafonte and Miriam Makeba' (Harry Belafonte ve Miriam Makeba ile bir Akşam) adlı albümüyle Grammy ödülü alan ilk siyahi Afrikalı sanatçı oldu.

1968 yılında sivil haklar savunucu militanı Stokely Carmichael ile yaptığı evlilik nedeniyle ABD'de 'tehlikeli' ilan edildi ve pasaportu iptal edildi, konser ve albüm çalışmaları durduruldu.

Tercihleri nedeniyle bir ülkeden daha kovulan Zenzile için başka yurt aramanın vakti gelmişti. Zenzile, Afrika ülkelerinden Gine'ye giderek yerleşti ve müzik alanındaki çalışmalarını sürdürdü.

1986 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na Gine Hükümeti'nin temsilcisi olarak atandı ve Dag Hammarskjöld Barış Ödülü'nü kazandı. 1975 yılında ikinci defa Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna girdi.

Otuz'un üstünde albümü olan Zenzile Miriam Makeba, ırkçılık anlayışına karşı sürekli mücadele verdi. 1985 yılında kızı Bong'i'nin ölümü üzerine Brüksel'e taşınmaya karar verdi.

Zenzile, doğduğu topraklara ancak Güney Afrika'da özgür seçimler yapıp Nelson Mandela başkan seçildikten sonra dönebildi. Zenzile, ülkesinde 30 yıl sonra ilk konserini verdiğinde sahneye sığmayan coşkusuyla 'özgürlüğü' haykırdı.

Dokuz ayrı ülkeden pasaport alan ve 10 ülkede fahri vatandaşlık payesi verilen Miriam 10 Haziran 1993 yılında Fransız pasaportuyla evine geri döndü.

Zenzile, 9 Kasım 2008 yılında Camorra karşıtı (Campania'da yerel bir mafya benzeri bir örgüt) yazar Roberto Saviano'yu desteklemek için İtalya'da organize edilen bir konser sonrası kalp krizi geçirerek yaşamını yitirdi.

Kara kıtaya yaşatılmaya çalışılan 'kara kader'den payını fazlasıyla alan sürgün ve isyanla geçen koca ömrüne Zenzile, Afrika'nın isyan ve ağıtlarını sığdırdı.

İki kıtanın kaderi, iki kadının sesinde saklı... Her iki yaşama dair kurulan her cümle aynı zamanda bir romanın, bir filmin, bir tablonun incelikleriyle yüklü. Her bir cümle kadınlar olarak yaşadığımız toplumsal sorunları anlattığı gibi binlerce acının, isyanın, duygunun, güzelliğin ifadesini taşıyor. Seslerinin tınısında yaşamlarının analizi gizli olan Ayşe ve Zenzile'yi dinlediğimizde yaşadığımız duygu yoğunluğu bizi isyana çağırıyor o ses öz savunmanın ta kendisi oluyor.

SEHER KALKAN-ZELAL AYMAN İLE SÖYLEŞİ

Rojda Yıldız-Elif Berk

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Hareketleri: Deneyimlerimiz, Sorunlarımız

Öz savunma dosyası için söyleşi başlığımızı tartışırken kadına yönelik şiddetle mücadelemizi, deneyimlerimizi ve mekanizmalarımızı eleştirel bir gözle almaya ihtiyacımız var dedik. Bu konuyu doğal olarak alanda olan kadınlarla konuşacaktık. Hesaba katmadığımız tek şey, buluşma ayarlamasının bu kadar zor olacağıydı. Malum, o kadar sıcak ve hareketli günlerden geçiyoruz ki, kadınları masa başında sakın yakalamanın mümkünatı yok! Sonuç itibariyle sizlerin takdirine sunacağımız iki görüşme yapabildik. Tam da 25 Kasım'da! Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği'nin sıcak mekanında ağırladı Zelal bizi. Sohbetimize Seher de katılacaktı ancak 25 Kasım yürüyüşünün son dakika hazırlıkları ağır bastı. Sonrasında yazılı olarak gönderdi söyleyeceklerini. Sonuçta yarısı söyleşme yarısı yazışma bir tartışma sunuyoruz sizlere. Ön açıcı olması dileğiyle...

Jineoloji Dergisi: "Çocuklarımızın, bu yoz ve zalim sistemde yetişmesine izin vermeyeceğiz. Bu sisteme karşı savaşmak zorundayız. Ben kendi adıma her şeyimi vermeye hazırım, gerekirse hayatımı da" diyen ve gerçekten de mücadelenin bedelini de hayatlarıyla ödeyen 3 kız

Toprak,
yaşam,
toplum, beni
bizi sarıyor.
Çünkü bu toprakların tılsımı
kadın bilgeliğinde saklı.
Rojava devrimi de bu köklü kültürün bir damarı.

kardeşten, Patria, Minervave Maria Teresa Mirabel'in sözlerini hatırlayalım istedik. Bu anlamlı günde, 25 Kasım yürüyüşünün hemen öncesinde bu söyleşiyi yapıyor olmak çok anlamlı. Bize böyle sıkışık bir zamanda vakit ayırdığınız için ayrıca teşekkür ederiz. Bu sözden de yola çıkarak biraz kadına yönelik şiddeti tarihsel olarak nasıl ele alabiliriz sorusuyla başlayabiliriz söyleşimize. Biliyoruz ki 25 Kasım'ın bir tarihi var, Mirabel Kardeşler'in tecavüz edilerek katledilmesiyle sembolleşen ama 1960'larda kadın buluşmaları ve sonrasında 1990'larda Birleşmiş Milletler (BM) tarafından uluslararası bir gün olarak kabul edildiğini biliyoruz. Biraz daha bu konuda konuşalım isteriz, 25 Kasım'ın tarihi, kadına yönelik şiddetle mücadelenin ve şiddetin tarihi hakkında neler söyleyebiliriz?

Zelal Ayman: Sen konuşurken, 25 Kasım'ın Türkiye'de ne zaman anılmaya başladığını hatırlamaya çalıştım. 2000'lerde başladı diyebiliriz. Dünyada ise BM'nin 1975 yılını *Uluslararası Kadın Yılı* ilan etmesi, aynı yıl Dünya Kadın Konferansı'nı gerçekleştirmesi ve aynı zamanda sonraki 10 yılı ise *Kadın On Yılı* olarak kabul etmesi son derece önemliydi. Bu sonuç, eşitlik, ayrımcılık ve kadına yönelik erkek şiddetini çok büyük bir mesele olarak kabul eden ve uluslararası düzeyde de bu tanınsın, algılsın ve buna ilişkin adımlar atılsın diyen kadınların yüzyılın başından bu yana yürüttükleri küresel düzeydeki mücadelesiyle elde edildi. Dolayısıyla biraz adım adım oldu diyebiliriz, hem küresel düzeyde kadınlar bir hareket yaratıp bunu uluslararası mekanizmalara sokmaya çalıştılar, aynı zamanda ülkelerin iç mekanizmalarına da girmeye başladılar. Örneğin, Türkiye'nin Anayasası'nın 90. Maddesinin uluslararası sözleşmeleri kendi ulusal yasalarından daha üstün ve geçerli olduğunu kabul etmesi aslında çok büyük bir dönüm noktasıdır. Böylece, kısa adıyla CEDAW dediğimiz Kadına Yönelik Şiddetin Tasfiyesi Sözleşmesi veya İstanbul Sözleşmesi gibi sözleşmeler anayasanın ve bütün yasaların üstünde kabul ediliyor. Tarihsel olarak baktığımızda devletleri etkileyen adımların atılması bizler için çok büyük kazanımlardı, hep kadınların başarısıydı. Mirabel kızkardeşler bu süreçlerin sembolü oldu ve aynı zamanda binlerce, milyonlarca kadının emeği söz konusu. Şiddete biat etmeyen, itaat etmeyen, hatta bunu hayatıyla ödeyen sayısız kadın var. Dolayısıyla 25 Kasım'da bu söyleşiyi yapıyor olmak, benim için de çok önemli çünkü bu 25 Kasımların Türkiye'de bu şekilde kalabalık yürüyüşler ile anılması yılların mücadelesine dayanıyor. 1990'larda, önce 8 Martlar için bir alan elde ettik, sonra 25 Kasım için alan yaratabildik. 2000'lerden itibaren özellikle ortak örgütlenmenin çok güçlendiği, artık en yükseğe çıktığı zamanlarda, kampanya ve eylem platformlarının oluşması ve bu süreçleri götürmesi bence çok büyük başarı. Bu açıdan genel olarak baktığımızda Türkiye'deki kadın hareketinin feminist anlamda yükselmesi ve 30 küsur yıllık bir zamanda kendini var etmesi, olağanüstü mesafeler alındığı anlamına geliyor. Bu noktada ben özellikle kadına yönelik şiddetle ilgili Türkiye kadın hareketinin dünyaya örnek bir hareket olduğunu düşünüyorum. 30 yıl, aslında tarihsel olarak baktığımızda çok kısa bir an'dır, ama o kadar büyük şeyler başarıldı ki!

Hakikaten şimdi bakıyoruz 1960'lardan itibaren aslında 2. dalganın ortaları belki 3. dalgaya giden yolda kadına yönelik şiddet konuşulmaya başlandı. Kadın gündemi haline gelmeye başladı. Ama biz biliyoruz ki şiddetin tarihi bu kadar yeni bir tarih değil. Az önce ondan bahsettin, 30 yıl bir an'dır diyorsun. 60'lardan itibaren gelen süreç de bir an'dır mesela bu tarih içinde. Ve biz biliyoruz ki ta Sümer Rahip Devletleri'nden bu yana, birebir arkeolojik buluntularda da gördüğümüz, kadına yönelik şiddet aslında çok eskiden beri var. Sadece fiziki anlamda değil, ideolojik olarak, kültürel olarak her yönüyle bir şiddet gerçeği söz konusu. Bunu nasıl değerlendirebiliriz, neden bunu kavramsallaştırılması, politik dile dökülmesi 1900'lere sarktı, ya da daha öncesinde konuşabileceğimiz özel olarak kadına yönelik şiddete vurgu yapan, çıkış yapan tarihsel anlardan bahsetsek...

Z.A: Ataerkinin başladığı zamandan beri bence kadına yönelik şiddete karşı kadınlar mücadeleye halinde. Kadınlar hep direndiler hep karşı çıktılar. Bir kısmı biat etti, bir kısmı etmedi. Yani edenlerin neden ettiği, direnenlerin neden direndiği, sonuçları çok daha tarihsel bir tartışma gerektiriyor. Neden 1900'lerde ifadesini buldu sorusuna gelirsek, bence pek çok ideoloji için 1900'lü yıllar bir dile dökülme, ete kemiğe bürünme yüzyılı oldu. Yani bu sosyalist fikirler için ve ideoloji içinde bence böyle. Kapitalizmin kendisi için de. Bilhassa batı dünyası birikimini, bilgilerini ve deneyimini belli bir çerçevede 1900'lü yıllara doğru çeşitli ideolojiler altında ifade etmeye başladı. Yani batıdaki aydınlanma dönemiyle başlayan tartışma ve analiz dönemi, Hegel'i Kant'ı takiben Marx'ın Marksizmi geliştirmesi ile devam etmiş. Hatta faşizmin kendisi de bir ideoloji olarak 1900'lerde çıkmış. Yani biraz dünya tarihi, insanlığın birikiminin dışı vurumu o yıllara denk geldiği için feminizm de o zaman kendini ifade etmeye başlayabildi. Var olabilmeye başladı.

Türkiye topraklarında olsun, Avrupa'da olsun seçme ve seçilme hakkıyla ilgili kadınların yaptıkları, dergicilik yaparak kadınları daha görünür hale getirmeye çalışmaları ya da bu konularla ilgili yazıp çizmeye başlamaları ve dahası feminizmin bir ideoloji olarak şekillenmesi 1850'li yılların sonrasına denk geliyor. Bu dinamik süreç 1950'lere kadar sürdü ve 1950'li, yani 2. Dünya savaşıdan sonra, bir önceki yüzyılın düşüncelerini daha da kristalize eden, teorize eden bir dönem başladı. Kadınlar orada artık pratiklerini ve sözlerini kurabilmeye başladı. 1950'lerden sonra, savaş sonrası daha çok görünür oldular. Özellikle Avrupa'da, Türkiye için de bence geçerli, ondan sonra uluslararası mekanizmaların dünya tarihine girmesi ve BM'nin daha çok etkinleşmesi gibi sonuçlar çıktı ortaya. Diğer ideolojilerle kadınların geliştirdiği feminizmin çeşitli ekollerinin devreye girmesi çok eşzamanlı oldu diyebiliriz bu noktada. Liberal feminizm 1900'lü yılların ideolojisidir. 1950'lerden 1960'lardan sonra radikal feminist oluşumlar ve akımlar başladı. Ondan önce bence çok yoktu. Liberal feminizmin kendisi zaten zamanına göre radikaldi.

Zamanın feminizmi o tarihsel koşullara cevap olmadıkça kadınlar yenisini üretti. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz yüzyılda da böyle olacak bence. Yani tanımlanan anlamıyla

feminizm ve onun ekolleri yetmeyecek ki zaten yetmiyor da. Dünyayı ve kadınların mücadelesini, erkeklerin baskısını, ataerkil sistemi tanımlamaya yetmedikçe yeni şeyler çıkacak diye düşünüyorum ben. Şiddetle ilgili de aynı şeyi düşünüyorum. Yani şiddetin biçimleri de değişiyor bu yüzyılda. Kadına yönelik erkek şiddeti ve direnme yollarının da değişeceğini, değişmesini bekliyorum. Bu açıdan BM veya Avrupa Birliği gibi uluslararası mekanizmaların artık kadına yönelik şiddetle ilgili yaptırımının, etkisinin çok azaldığını, örneğin 20 yıl öncesine nazaran daha zayıfladığını düşünüyorum. Ne ulusal düzeyde yetiyor kadınlara bu mekanizmalar ne de uluslararası düzeyde. Bütün denklemin biraz değişiyor olduğunu, değişmesi gerektiğini ve bunun bir sonucu olarak yeni ve etkin baskı mekanizmalarına ihtiyaç var. Çünkü örneğin üye bir devlet adı geçen sözleşmelere uymadığı zaman, örneğin CEDAW ya da İstanbul Sözleşmesi'nin hükümlerine uygun hareket etmediğinde bunun yaptırımının yeniden tartışılması gerektiğini düşünüyorum, özellikle de Türkiye gibi her an geriye savrulmaları yaşayan üye devletler düşünüldüğünde. Zira yeterince yaptırım gücü olmadığı için aslında bu sözleşmelerin, hala anlamlı bulmakla birlikte, pratik hayatımızda çok etkisi olmadığına inanıyorum. Sonuçta bu kapsamdaki küresel sistemin yeniden biçimlenmesi gerekiyor sanırım, olacak da.

Başka bir konuya geçerseniz, mesela sizin kuşağının ve önceki kuşakların mücadeleye başladığı dönemde, bir sınıf mücadelesi ya da sol diye tabir edebileceğimiz bir mücadele içerisinde yer alıp, sonrasında feministleşen bir hat da belirgin. O dönemdeki dünya ve Türkiye koşullarını kadın mücadelesi açısından değerlendirdiğimizde o dönem sizleri etkileyen, ilham aldığınız resimle bugünkü resim arasında nasıl bir ilişki görüyorsunuz? O dönemler ve bugün dünya genelindeki mücadeleye baktığımızda neler ilham verici, ya da neler dikkat çekici?

Z.A: Ben en genel anlamda sol bir gelenekten geliyor olsam da esasen sol içinde yer almadım. Kadın hareketine 1990'larda girdim, çok gençken yani. Marksizm'den teorik anlamda çok etkilendim ama hiç bir zaman sosyalist bir grup veya harekette veya başka bir siyasi partide yer almadım, her zaman çeşitli kadın gruplarında bağımsız feminist siyaset yapmaya çalıştım. Geçmişte organik olarak ilişkilendiğim politik çevreler, sadece Kürt çevreleriydi. Bir Kürt kadın olarak '90'larda Kürt çevreleriyle çok yakın ilişkim vardı. Onun dışında hani organik olarak soldan geldiğimi hissetmem ve Kürt ve feminist olarak ciddi eleştirilerim vardır Türkiye soluna. Öte yandan az önce söylediğim konuda yani 1980 sonrası kadınların meydana çıkması konusunda, o dönemde ortaya çıkan ve bu hareketi besleyen kadınların çoğu sol/sosyalist gelenekten gelen kadınlar olduğunu biliyoruz zaten.

Bir dolu başka sebeple birlikte şöyle hissettim, gördüm, yaşadım: o dönem harekete şekil veren öncü kadınlar aslında o dönemdeki sol hareketteki erkek egemen kuşatmadan ve atmosferden kurtulabildikleri için bunu yaptılar. Yani bir nefes alabildiler, kendileri için bir adım attılar ve bu sonradan başka kadınlara da uzadı. Dolayısıyla o açıdan,

Zaten bence
 bütün dün-
 yada kadınları,
 en çok kadına
 yönelik erkek
 şiddeti birleş-
 tiriyor. Erkek-
 ler farkında
 değil aslında
 bunun.
 Gerçekten
 uyguladıkları
 şiddetin inanıl-
 maz derecede
 kadınları
 birbirine
 bağladığını
 fark etseler
 belki de
 vazgeçerler.

sosyalist hareketler, sosyalist bloklar, partiler çokça söylerlerdi (eskiden çok derlerdi artık dedirtmiyoruz da) “bu kadınlar hareketimizi bölüyor” diye, oysaki bence onlar kadın hareketini hep böldü, bölüyor. Özellikle 1980 öncesinde feminizmin basılanmasının ve ‘80 sonrasında daha belirginleşmesinin sebebi biraz da buydu. Kadın hareketinin bölünmeden ve öz gücüyle devam edebilmesinin tarihi 1980, ‘85ler sonrasındaki, bu sol etkilerden kurtulup daha kendisi için örgütlenmeye başlama-sına dayanıyor. Ben bunu en geniş çerçevede öz savunmaya da oturabiliyorum. Çünkü bu, aslında bir açıdan da öz savunma bence.

Öz savunmanın temeli de bilinç.

Z.A: Evet, örgütlenme, yani kendisi için örgütlenme diye düşünüyorum. Orada tabi bu, feminist ideolojiye oturdu. O dönemdeki kadınlar bunu oraya oturtular. Bu çok anlamlıydı ve katkısı önemliydi. Tabi ki öncesinden de gelen bir hareketi ama öncesi daha liberal bir feminizmdi. ‘80 sonrasında feminist kadınların katkısı bunu daha dönüştürücü bir feminizme oturtmalarıydı. Farklı olan bu. Yoksa 1980’de başlamadı Türkiye’de kadın hareketi, çok öncesinden başlıyor ama tarihsel olarak virajı döndüren, dönüştürücü ve “devrimci” bir yaklaşımla feminizmi belirgin biçimde yaşatmak ve yansıtmak oldu.

O dönem için düşündüğüm zaman bizi kadınlara yönelik şiddet meselesi çok bağlıyordu. Çok genç bir kadın olarak harekete girdiğimde en çok bunu konuşurduk. Bu şiddetle nasıl başa çıkacağız, biz bu şiddeti kimlerden, nasıl, ne şekilde gördük ve görüyoruz, başka kadınlar nasıl görüyor. Buna karşı ne yapıyorlar? Zaten bence bütün dünyada kadınları, en çok kadına yönelik erkek şiddeti birleştiriyor. Erkekler farkında değil aslında bunun. Gerçekten uyguladıkları şiddetin inanılmaz derecede kadınları birbirine bağladığını fark etseler belki de vazgeçerler. Örneğin, Hindistan’da da ‘80’lerde

yine bir kadın cinayeti üzerinden sokak hareketleriyle bir birleşme ve hareket başlıyor. Ya da Türkiye’de en yakın deneyim olarak şiddete karşı yaşanan 2011 yılında görüşülmesini başlatan olaylardan biri de Ayşe Paşalı’nın öldürülmesi meselesi çok bağladı herkesi, ya da Özgecan’ın öldürülmesi olayı. Bu bence hep böyle olacak. 1990’lı yıllarda kadın hareketleri özel alanın politik olduğuna ilişkin bu yaklaşımla, kadınların bir özeli- nin olmadığını özel dediğimiz sorunların ortak olduğunu dolayısıyla ortak sorunlara ortak çözümler bulabileceğimiz şiarıyla ilerledi. ‘90’ların yeniliği, düsturu buydu.

Şimdikinden farkı, farklılıklarımızı biraz bir kenara bırakıp şiddet meselesine odaklanalım idi. Zaten Türkiye kadın hareketinin ilk kadın kurumları genellikle şiddete karşı kurulmuştur. Kampanyalar, şiddete karşı yasaların iyileştirilmesi veya çıkarılması için yapılmıştır. O bağlamda da Türkiye kadın hareketini hem birleştiren, hem güçlendiren haliyle erkek şiddetine karşı mücadele bütün ‘90’lara yayıldı. 2000’ler, özellikle de 2005 sonrası ise oldukça farklı bence. O yüzden de 1985 ile 2005 arasındaki 20 yılı ben çok pırl pırl bir dönem olarak görüyorum. Çünkü, kadınlar ortak bir şey için ortak hareket edebildiler bu dönemde ve bir örgütlü bir hareket yarattılar. Türk, Kürt ve her mezhepten, her kesimden, her yaştan, liberal, radikal, sistem içi, sistem dışı, feminist olan, olmayan, tüzel kişiliği olan, olmayan kadınlar. Sözümlü ettiğim o 20 yıllık dönemde şiddete karşı ortaklaşma bilinci çok güçlüydü 2005’den başlayarak ve şimdilerde ise kadın hareketine şöyle bir baktığımızda Türkiye’de artık ortak bir hareketten söz etmek çok zor. Zaten 2005’ten sonra büyük ve etkin bir kaç hamle dışında kadın hareketi ortak hareket etmedi. Değişti ve dönüştü.

Baktığımızda nasıl ki 1960’ta Mirabel kardeşlerin diktatörlük tarafından tecavüz edilerek katledilmesi yankısını 1980’lerde ya da ta 2000’lerde bulabiliyorsa, yani böyle bir bağ varsa, dünyadaki farklı hareketler, farklı momentlerde başka yerleri etkiliyor. Mesela Hindistan’dan bahsettin, hangi boyutu bizi etkiledi?

Z.A: Bence yerelde kadın çalışması yapabilme boyutu...

Latin Amerika’da kadınların su hakkı mücadelesi üzerinden çok ciddi direniş geliştirdiklerini mesela biliyoruz. Oranın nesi bize dokundu ya da buradaki mücadelenin nesi başka yerlere dokunabiliyor üzerinden biraz daha konuşabilirsek...

Z.A: Az önce de dediğim gibi bu küresel düzeyde kadınların, örgütlerin birbiriyle ilişkilenmesi çok önemli bence de. Örneğin Latin Amerika veya Kürt kadın gerillaların mücadelesi çok fark yarattı. Öte yandan bunun mutlaka yaptırımı olan uluslararası mekanizmalara yansması gerekiyor. Küçük bir örnek verip diğerine geçeceğim. Az önce İstanbul Sözleşmesi’nden bahsettik. 2011’de üretilen bu sözleşme, Avrupalı feminist kadınların mücadelesinin, birikiminin yansımasıdır ve tabi genel olarak düşündüğümüzde dünya kadın hareketinin kazanımıdır, diyebiliriz. Çok önemli bir sözleşme ve içerik/yaklaşım olarak benim şimdiye kadar gördüğüm en iyi sözleşme. İstanbul Söz-

leşmesi'ni bu anlamda dünyadaki şiddet biçimleri ve buna karşı yapılması gerekenler ve devletlerin yükümlülükleri açısından bir milat olarak görebiliriz diye düşünüyorum. İşte etkileşimin olabilmesinin bir yolu da bu yazılı belgelerimizin yaptırım gücünün pratiğe yansması. Öte yandan 2016 dünyasında pek çok yerde ve Türkiye'de artan devlet ve erkek şiddetinin muhalif kesimler içerisinde yer alan kadınları çok uğraştırdığını, örneğin uluslararası ilişkilenmelerimiz ve alışverişimizin yeterince olmamasına yol açıyor. Türkiye'yi düşünelim mesela, şu anda ölüm kalım halindeyiz, daha geçen gün OHAL kapsamındaki KHK'lar ile önce emekle kurulan derneklerimiz kapatılıyor, yetmiyor hemen arkasından cinsel istismar yasasında olduğu gibi bırakın yetişkin kadınları artık küçücük çocukların haklarına saldırıyorken, uluslararası ilişkilenmelere girmemiz giderek daha çok zorlaşıyor.

Bana göre, bulunduğumuz yer neresi ise o yerde yeterince örgütlü, güçlü ve sağlam değilsek, dışarda, örneğin uluslararası arenada güçlü olmamız pek olası değildir. Bunu ev içinde kendine bir güç alanı yaratmamış bir kadının ev dışında güç kazanmasının çok zor, hatta imkansız olmasına benzetiyorum. Mesela Hindistan'da kadınların yerelde kadın örgütlenmesinin olağanüstü güzel ve başarılı örnekleri bulunuyor. Bizim bunu yeterince başaramadığımızı ve buna odaklanmadığımızı düşünüyorum. Az önce 1980 sonrasını biraz değerlendirdik. Türkiye kadın hareketi de çok Batı eksenli şekillendi bu noktada. Nasıl yaptı bunu? Zaten Türkiye, Cumhuriyetten bu yana eğitimi, ekonomisi, toplumsal hayatını şekillendirmede batı sistemine entegre olmak istediğinden Türkiye kadın hareketi de benzer bir şey yaptı, böylece bizde Batı eksenli bir örgütlenme ve yaklaşım, rota içine girdik. Bu rotayı Latin Amerikalı, Güney Asyalı veya Afrikalı kadınlar gibi, dünyanın güneyindeki ve doğusundaki kadınlarına çevirmedik ve çevirmiyoruz yeterince diye düşünüyorum.

Var mı bunun için yeterli deneyim ve aracımız?

Z.A: Yok denecek kadar az ama yaratılabilir. Bu bir bakış açısı meselesi. Kürt kadınlarına yaklaşımda da bunun etkili olduğunu düşünüyorum. Bu son derece batıcı bir yaklaşım ve Türkiye kadın hareketinin bu illetten bir an evvel kurtulması lazım. Sonuçta illa ki Batıyı kötülemek, karalamak amaçlı söylemiyorum bunları. Bu kadar çok Batıya bakıp, Batıyı merkeze alıp, öte yandan bu kadar Güneye bakmamak, bu kadar Doğuya bakmamak, Kürt kadınlarının varlığına ve gücüne bu kadar direnç göstermek; bu cenahtaki kadınları "doğulu, köylü, esmer, geri, güneyli" deyip bir kenara atmak da ciddi bir yanılmaya yol açıyor. Elbette ki Türkiye kadın hareketinin hepsi böyle değil. Olmayanları tenzih ederek konuşuyorum. Türkiye kadın hareketinin egemen ve baskın kesimi yaklaşımı maalesef bu durumdan muzdarip ve bundan ne zaman ve nasıl kurtulacağına kendisi karar verecek. Bunu yapmadığı sürece, senin dediğin ilham verici örneklerle çok dönüp bakacağını zannetmiyorum. Bırak Hindistan'ı, Latin Amerika'yı dibindeki kadını merak etmiyor. Dibindeki kadının kullandığı anadiliyle hiç ilgilenmiyor, batı dillerini öğrenme peşinde çoğu. O kültürle, oradaki politik birikimle ilgilenmiyor. Hindistan'ı geç-

tim, Urfa'daki Mardin'deki, Kars'taki kadından, Rojava'daki kadından bahsediyorum. Bana göre bu başarıları elde etmiş, bu kadar güçlü bir şekilde ortaya çıkmış Türkiye kadın hareketinin bunları çoktan aşmış olması gerekirdi. Aşamıyor. En son yapılan 2016 Kadın Sığınakları Kurultayı'nda da yaşanmış. Ben gitmedim ama defalarca yaşanmış bir hikaye bu, hala daha Kürtçe, Kürdistan ya da Kürt kadınlarının kıyafetleri vs. Söz konusu olduğu zaman ortalık yıkılıyor. Bunların değişmesi, aşılması lazım.

Türkiye kadın hareketi de çok fazla batıdan etkilendi; batının sadece pratik mücadele deneyimine değil ideolojik mirasına da çok fazla bağlı kaldı. Onun etkisinden kendini kurtaramadı. Belki erkekten bağımsızlaşabildi ama beyaz batılı kadın algısından ve onun ideolojik mirasından çok bağımsızlaşamadı. Bu anlamda çok ciddi bir ideolojik dönüşüme, devrimleşmeye, bir kopuşa ihtiyaç yok mu?

Z.A: Bence de. Bu noktada Türkiye kadın hareketi bu konularda dönüşüp dönüşmeye veya dünyadaki Batı dışı başka kadın deneyimlerine bakıp bakmamaya kendisi karar verecek. Özetlemek gerekirse iki sebep öne çıkıyor bence. Birincisi, Türkiye'deki korkunç saldırılar yüzünden, nefes alamayıp, enerji bulamayıp uluslararası kadın mücadelesiyle daha yoğun bir ilişki içine giremiyor. Kadının İnsan Hakları Derneği gibi çok az dernek yıllardır bunu yapmaya çalışıyor ama bunu yaparken, kadın hareketinin kendisi çok ilgilenmediği için çok yalnız kalıyor. Bu bir kaç tane kadın örgütünün yapabileceği bir şey değil; pek çok kadın örgütünün bu çabanın içine giriyor olması lazım. İkincisi, batı eksenli yaklaşım. Türkiye'deki kadın hareketi devletçi bir yaklaşımla örneğin Kürtlerin ve Kürt kadınlarının varlığını, dilini, kültürünü hatta Kürdistan'ı kurma fikrini kabul etmedikleri ve buna karşı politik bir irade koymadıkları süreçte bu ayrışma ve gerilimler devam edecek. 2005 sonrası yaşanan temel yarılma bence buydu. AKP'li kadınların bir taban hareketi olarak ortaya çıkması, Kürt Kadın Hareketinin ayrı örgütlenmesi ile ulusalcı-Kemalist kadın örgütlerinin değişime karşı dirençleri 2005 sonrasının çok belirgin bir özelliği oldu.

Bunun içinde bir de bağımsız feminist gruplar var...

Z.A: Evet, bağımsız feminist gruplar olarak biz de pozisyon almaya, durumu anlamaya ve buna göre hareket etmeye çalıştık ve bence en hızlı ilerleyen yine feminist gruplar oldu tabi ki. Öte yandan bu yarılmalarda, feminist hareketlerin sınıfta kaldığı ve kalmadığı alanlar da var.

Bunları biraz açar mısınız?

Z.A: Örneğin hükümetin veya dindar tabanlı kadın örgütlenmelerinin, kadınların örtünmesini savunmasına ilişkin feminist bir karşılık veremedik. Yani kadınların örtünmesiyle ilgili feminist duruş anlamında net bir şey söylemediğimizi düşünüyorum. Bu anlamda sınıfta kaldık.

Bu konuda, daha geniş bir çerçevede sınıfta kaldığını değerlendiresek de, ulusalcı- Kemalist kanadı bir kenarda tutarsak, özgürlükçü bir noktadan yaklaşım geliştiren feminist yapılar oldu.

Z.A: Ben mesela bizden, feministlerden, dinler ve ataerkil sistem ilişkisini içeren bir analiz üzerinden kadınların örtünmemesi gerektiğini savunmalarını beklerdim. İyi düşünülmediğini, hassas bir konu olduğu için çekinildiğini ve pür bir insan hakları söyleminden hareketle fazla demokratik düşünülmediği için yapılamadığını düşünüyorum. Ayrıca bu türden tartışmalara öncelik vermediğimizi ve bunu yapmadığımız sürece de kadınların dinle ilişkisi meselesini çözemeyeceğimize inanıyorum. İkincisi, Kürt kadınlarıyla ilişkilene konusunda sınıfta kaldığımızı düşünüyorum. 2016 Sığınaklar Kurultayında, ulusalcı kadınlar hala gelip orada olay çıkarabiliyorlarsa, karşı imza toplayabiliyorlarsa, o toplantıyı, Kürtler orada olduğu için ve Kürdistan kelimesi geçtiği için sabote edebiliyorlarsa sınıfta kalmışızdır. Tabi ki bu bir süreç ama bu süreç çok yavaş gidiyor. Yol almadık mı, aldık, kendimize haksızlık etmek istemem, ama yetmiyor ve geriden geliyoruz. Türkiye Devleti, Cumhurbaşkanı, Milli Güvenlik Kurulu, Kürdistan'ı ve Kürtleri kabul etti ama Türkiye kadın hareketinin bazı kesimleri hala etmedi. Bu kabul edilemez.

Kadına yönelik şiddet meselesine bağlarsak bunu, bu duraklamalar, ayrışmalar, bu geciken süreçler bizim ortak bir şey için ortak bir şekilde hareket etmemizi de engelliyor, geciktiriyor. Yanımlara sebep oluyor. AKP tabanlı kadınlarla doğru düzgün bir iletişim kuramadığımız için, ne düşündüğümüzü tam olarak bilmedikleri için, biz de tam olarak anlatamadığımız için orda bir kopukluk yaşandığını düşünüyorum. Onlardan da kaynaklı çok sorun var ama ben şuanda bizi değerlendirdiğim için bunları söylüyorum. Değim gibi 2005 sonrası kadın hareketi dünyası bölündü ve şimdi bloklar halinde duruyor. Memleketteki ve bölgedeki savaş ve barışla ve Kürt sorunuyla ilgili çok az kadın hareketi bileşeninin aktif olduğunu, harekete geçtiğini ve söz söylediğini düşünüyorum. Çoğunun sustuğunu, beklediğini düşünüyorum. Kapanan on dernekten dokuz tanesi Kürdistan'da Kürtler için hareket eden kadın örgütleriydi. Çok bir şey yapılmadı ve üzerinden 3 hafta geçmesine karşın neredeyse unutuldu. Türkiye'den, batıdan kadın dernekleri kapatılsaydı eminim daha çok şey yapılacaktı.

1985-2005 sürecinden bahsettik. Erkekler aslında fark etmeden şiddet melesinde kadınları birleştirebiliyor. Ama 2016'daki Kurultay sürecinde farklı bir tabloyla karşılaşıyoruz, bölünen bir kadın gerçekliği görüyoruz. Acaba, şiddet meselesinin bir araya getirdiği kadınlar bu durumu içselleştiremiyor mu? Kadına yönelik şiddette bir araya gelen kadınlar, karşısındaki kadının kendisinden farklı bir etnisiteye ait olmasını kadına yönelik şiddetten daha mı fazla sorunsallaştırıyor? Burada daha köklü eleştirilere ihtiyaç yok mu? Kadına yönelik şiddete ideolojik bir söylem geliştirmek gerekmiyor mu?

Z.A: Öncelikle ben bunun bir farklı etnisiteye hoşgörü veya horgörü meselesi olduğunu düşünmüyorum, bu durum en çıplak haliyle kadınlar da dahil Türkiye'deki çoğunluğun Kürtlere ilişkin karşı tutumundan kaynaklanıyor. 1985-2005 arası dönemde AKP tabanlı kadın hareketleri ya da Kürt Kadın Hareketi bu kadar belirgin ve görünür değildi. Ve güçlü de değillerdi. Dolayısıyla o dönemde hareket edebilen kurumlar, ortak hareket edebiliyorduk. Şiddet meselesi bizim için büyük bir sorundu ve ortak soruna ortak cevap vermek noktasında birleşebiliyorduk. Ayrıca bizim birleşmemizi kaçınılmaz kılan, ortak mücadele etmemiz gereken çok ciddi kadın karşıtı yasalar vardı. Bunlara karşı kadınlar, farklılıkları bir kenara bırakıp öz güçlerini toplamak adına ortak platformlar kurarak mücadele yürüttüler. Ama Kürt kadınları örgütlendikçe ve ben varım dedikçe, Kürdistan dedikçe, hâlihazırda devlet zihniyetinde çok insan yetiştirildiği için bütün bu karşı refleksler ortaya döküldü. Kadın Sığınakları Kurultayı'nın başından beri içindeydim ve örgütleyenlerden biriydim. 2003 yılında Diyarbakır'daki Kurultayda "Çatışmalardan kaynaklı Kürt kadınlarına yönelik kullanılan özel şiddet biçimlerine karşı kadın danışman merkezleri nasıl işlemelidir" konulu bir atölye çalışması gündeme getirdiğimizde günler süren tartışmalar yaşandı ve kabul edilmedi. O yıl ki Kurultay ve atölye çalışmaları da yapılamadı. 2004 yılında yapılan İzmir Kurultayında polis çağrıldı. 2005'te Adana'da yine arbede çıktı. Kadınlar Kürtçe konuştuğu için Nevşehir'de ülkücü gençleri çağırdılar. Bunun gibi çok örnek var ve bunun artık aşılması gerekiyor.

Bunun tek ve sağlam yolu, Kurultay gibi feministlerin güçlü olduğu politik platformlarda en geniş anlamda feminist ve özgürlükçü bir irade ve ortam yaratılmasıdır. Böylece bir kesimi ve varlığını inkar eden kadınlar, Kurultay'ın feminist bir zemin olduğunu, herkesin kendini buna göre ifade edebileceği yönündeki duruşunu anlamalı ve ona göre davranmalıdır. Diğer bir değişle, feminist bir irade ile bu türden yaklaşımlara ayar vermenin zamanı geldi de geçiyor. Bu irade koyulmadığı sürece bunlar tekrar yaşanacak ve kaybeden hepimiziz.

Aramızdaki bu sorunları aşip hakiki ortaklık noktasında buluşmamız ve bunun kanallarını da sürekli açık tutabilmemiz gerekiyor. Her şeye rağmen iletişim halinde olabilmek çok önemli bir nokta diye düşünüyorum. Bu ortaklığın gerçek ilkelerini belirleyebilmek gerekiyor. Bunun için de politik kadınların bile kendine ve mücadelesine bu denli yabancılaşmasını kabul edip geri çekilmek, iletişimi koparmak yerine, bu yabancılaşmayı aşmak yönünde mücadele etmemiz gerekmiyor mu? Kürt Kadın Hareketinin bu noktadaki ısrarının, bu hakikati ve kadının ortak tarihini sürekli çağırmasından kaynaklandığını düşünüyorum.

Z.A: Doğru ama burada şöyle bir nokta da var: Egemen adım atmazsa mesele- nin çözümü zorlaşır. Bu durumda ezilen ne yapabilir? Erkek ve kadın ilişkileri için de aynı şeyi söylüyoruz. Erkekler adım atmazsa biz direnmek ve değiştirmeye çalışmak dışında bir şey yapamayız.

Ama kısmen de olsa değiştiriyoruz...

Z.A: Ama burada egemen kesim Türk kadınları. Türk kadınlarının adım atmaması demek meselenin düğümlenmesi demek oluyor. Türk kadınları, Kürt kadınlarının hareketi böldüğünü söylüyor. Tıpkı 80'lerde sosyalist erkeklerin kadınlara 'hareketi bölüyorsunuz' dediği gibi geri bir yaklaşım var burada. Onların tavrının daha ayrıştıran bir noktada durduğunu ve Türk olmaktan kaynaklı imtiyazlarıyla ilgili düşünüp, bunlardan feragat etmeyi göze alarak adım atmaları gerektiğini düşünüyorum.

Şiddetin bu kadar geniş bir çerçeveye yayıldığı konusunda ortaklaşılırken, şiddetin ideolojik bir tanımının yapılması noktasında hala bir netleşmenin olduğunu söyleyemiyoruz. Erkek ve devlet şiddeti derken kimin devleti sorusu üzerinde esaslı bir tartışma yürütülmüyor, bundan da ısrarla kaçınılıyor. Bu nedenle sorunlar sürekli birbirini tekrar ediyor.

Z.A: Çok doğru. O yüzden de egemenin adım atmadığı noktada ayrı örgütlenmek kaçınılmaz hale geliyor. O yüzden Kürt kadınlarının gerçekten sınır çizip ayrı örgütlenmesi ve Kürdistanlı kadınlara yönelik şiddeti ayrıca kendi içinde tartışıp ayrı kurultaylar yapmasını savunuyorum. Öte yandan Kürt kadın hareketi de, Türkiye kadın hareketini beraber olma noktasında çok zorluyor. Ortaklaşmanın önündeki önemli engellerden biri de bu bence. Kadına yönelik şiddet meselesinde erkeklerle ilişkimizde de bu var, çünkü diğer taraf ısrarla şunu kabul etmek istemiyor: Bu coğrafyada farklı şiddet biçimleri var ve bu da Kürdistan'da, Ortadoğu'nun diğer parçalarında yaşanıyor ve bu farklı mücadele biçimleri gerektiriyor. En basitinden DBP'li belediyelerin kadın danışma merkezleri var değil mi, tıpkı batıda olduğu gibi. Bu merkezlere başvuru yapan, destek isteyen kadınların yaşadıkları şiddet biçimleri, Aydın'daki kadınla farklı, Kastamonu'dakiyle farklı. En basitinden sayısı binleri bulan maaşlı özel kuvvetler ve korucular düşünülürse. Tabi ki ortak tarafları da var ama farklı şiddet biçimleri var ise eğer en azından bunu konuşabilme zeminimiz ve özgürlüğümüz olmalı. En basitinden ifade özgürlüğü bağlamında mümkün olabilmeli, oysa kaç yıldır olamıyor. Yapılabildiğinde ise veya Kürtçe konuşulduğunda ise burada bölücüler var denip, polis çağırılar oluyor.

Tam da bundan ötürü Kürt kadınlarının artık egemenle kuracakları ilişkide çok daha dikkatli olması gerekiyor. Kürt kadınlarının geniş bir alanda çok ciddi bir gücü ve birikimi var. Bu gücün egemenle boğuşarak harcanmasını doğru bulmuyorum. Aksine, öncelikle ayrı örgütlenmesi gerektiğini ve egemeniyle prensipler çerçevesinde sadece ittifak ilişkileri kurabileceğini düşünüyorum. Ezen ve ezilenler arasındaki ilişkilene ve ittifak ilişkileri belli etik ilkeler çerçevesinde olmadığı sürece, eşitler ilişkisi olmaktan çıkıyor ve ezilenin aleyhine işliyor, bütün tarih bunun örnekleriyle dolu. Ben erkeklerle de ilişkimizi böyle kurmamız gerektiğini düşünürüm hep. Aynı şekilde bu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden rahatsız olan ve bunun için örgütlü mücadele yürüten erkeklerle elbette ittifak kurulabilir. Ama böyle bir derdi olmayan erkeklerle bunu başarmak imkansızdır,

çünkü onun zaten erkek olmaktan kaynaklı imtiyazlarından vazgeçme derdi ve niyeti yoktur. Senin varlığını inkar eden ya da inkar edenle arasına doğru bir mesafe koymayıp irade geliştiremeyen bir toplulukla ittifak ilişkisini kurmanın, ancak ve ancak bu sorunlarını çözdüklerinde kabul edebiliyorum. Bunun yolu da Kürt kadınlarının kendi sözlerini, pratiklerini ve sınırlarını net ortaya koymalarından ve öz örgütlenmelerinden geçiyor. Kürt kadınlarının da çok kafa yorması gerektiğini düşünüyorum. Orda ilişkilirmede bir sorun var, çözülemiyor. Çözülmediği zaman ortak bir zemin bulamıyoruz. Zaman kaybediyoruz ve gücümüz bölünüyor.

Şimdi bütün verilere baktığımız zaman Ayşe Paşalı'dan bahsettik mesela, oradan Çilem'e, Özgecan'a, katledilen adını anamadığımız pek çok kadına, her gün çeşitli şiddet biçimleri uygulanıyor. Yani şiddetin bu kadar sistematikleştiği ve bunun herkes tarafından bilinir ve kadınlar tarafından kabul edilir olduğu bir ortamda kadın örgütlenmeleri çok zayıf çok dar, çok sınırlı alanlarda hareket edebiliyorlar, en azından mevcut krize denk bir örgütlülük yok. Bu anlamda kadın örgütlenmelerini nasıl güçlendirebiliriz? Neden zayıf? Yine az önce konuştuğumuzla bağlantılı ama biraz daha özel olarak ele alırsak, kadın örgütlenmesi çok yerel ve dar değil mi?

Z.A: Dar değil bence. Yerel kaldığı doğru ama bir taraftan şunu düşünüyorum. Kadın örgütlenmelerinin sayısının ve çalıştıkları alanların çeşitlenmesi bakımından süreç devam ediyor. 20 yılla sınırlamıyorum tabi ama özellikle 1990 sonrası kadın örgütlerinin tüzel kişilikli kurulmaya başlanması yada gayri tüzel kişilikli devam etmesini düşündüğümüz zaman dar, yada yerel kaldığımızı çok düşünmüyorum. Öyle görünüyor olabilir ama birincisi, senin söylediğin gibi feminist söylem yıllar içinde kampanyalardan dolayı çok yaygınlaştı, etkili oldu. İkincisi, başka açılardan eleştirsek bile sözü geçen Kadın Sığınakları Kurultayı gibi platformların olağanüstü katkısı oldu kadın hareketine. Kadınları ortaklaştıran şiddet meselesini görünür kıldı ve kadın örgütlenmelerine ilham verdi. Her kurultaya gelen tek bir ilden tek bir kadın, gidip dernek kurdu, gitti bir grup kurdu, gitti bir danışma merkezi açtı. Ve 1990 sonrası, 2000 sonrası ve şimdi 2016'da sayısı yüzlerce olan ve yerelde çalışan kadın örgütlenmeleri oluştu. Bunların çalışma alanları da çok farklı olmakla birlikte çoğu şiddetle ilgili çalışıyor. Danışma merkezi yürütüyor çoğu, seminer, eğitim gibi faaliyetler yapıyorlar. Erken ve zorla evlilik ile ilgili çalışıyorlar. Örneğin Muş Kadın Çatısı Derneği bu konuda çalışıyordu ama kapatıldı tabi. Ya da Vakad'ı, Selis'i düşünelim, çok çeşitli alanlarda çalıştı ya da diğer pek çok bölgede arttı... Dolayısıyla ben yerel ve dağınık gibi görünse de Türkiye'de yaygın bir biçimde kadın derneklerinin oluşmasını önemli buluyorum.

Dernekleşme düzeyinde kalması yeterli mi sence?

Z.A: Yeterli değil, yeterli olduğumuzu düşünmüyorum tabi ama dar kaldığımızı da düşünmüyorum. Aksine 1990'den bu güne sayımız çok arttı, çoğaldık. Hele ki Kürt kadın

hareketi bunu çok daha yükseltti. Kürt siyasi hareketinin ve CHP'li belediyelerin kadın danışma merkezlerinin açmaları çok önemli kazanımlar. DBP'li belediyeler, yerelde kadınlardan destek almasının önünü açtı. Şimdi saldırı var işleyemiyorlar ama normalleşme aşamasında bunlar yerine gelecek kurumlardır. Bu bir geçici süreç, bu bir faşist dönem. Şimdi böyle oluyor ama bu kurumsallaşmalar normalleşme döneminde geriye geleceği için belediyelerde kadınlara destek verilen mekanizmaların oluşması ve kadın örgütlerinin sayısının ve etkisinin artması çok kıymetli bir model. Yetmiyordur, bende yetmediğini düşünüyorum, kabul ediyorum bunu ama otuz yılda bu kadar gelişmiş olmayı çok anlamlı buluyorum ve 1980'li yılları düşününce dar bulmuyorum.

Bir de şunu da önemişiyorum ben Elif. Özellikle 2010 sonrası AKP hükümetinin hamlelerini çok nefesimizi tüketti bence, çok ciddi hamle yaptılar, kendi ideolojilerine göre kadın meselesine giriştiler. Yandaş kadın STK'lar kurmaktan, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nı kapatmaya, kendi muhafazakar ve sosyal politika anlayışına göre kadınları kafeslemeye kadar, yardımlarla evde maaşa bağlayarak ve pek çok diğer yöntemle... Bütün bunlar da aslında gücümüzü alan şeyler. Az önce sormuştun, 1990'lar ile günümüzün farkı nedir, ben esas farkın şu olduğunu düşünüyorum: 1990'larda kazanarak ilerliyorduk, şimdi kazanmayı bir yana bırakalım, maalesef kazandıklarımızı kaybediyoruz ve esas meselemiz kazanımlarımızı koruma haline geldi...

İşte tam bunun sebebini sorgulamaya dönük sormak isterim.

Z.A: Ben burada devletin büyük hamlesi olduğunu düşünüyorum. Ve bizim hazırlıksızlığımızın etkili olduğunu düşünüyorum

Göz göre göre gelen bir süreci ya da binyıllardır yaşadığımız bir süreci yada daha yakın tarihi ele aldığımızda sürekli deneyimlediğimiz, sistematikleşmiş bir şeye karşı nasıl hazırlıksız olabiliyoruz?

Z.A: Süreç iyi okunamadı ve öngörülerimiz zayıf kaldı sanırım. Ayrıca kadın hareketi içerisinde özellikle feministler arasında kuşaktan kuşağa deneyim ve bilgi aktarımını iyi yapamadık. Yani 1990'dan itibaren bu işin içinde olan kadınlar, bir sonraki kuşağa devredemedi, bir sonraki kuşak ise bunu almakta o kadar istekli ve gönüllü davranmadı. Hükümetin yoğun saldırıları tamda çeşitli parçalara bölündüğümüz bir zamana denk geldi, yani 2005-2010 arası sürece. Derken hükümet 2010'dan başlayarak bu konuda güçlü bir hamle yapınca biz böyle hazırlıksız yakalandık. Diğer pek çok sebep var ancak içerden baktığımızda gördüğüm sebepler bunlar.

Bahsettiğin 2000'ler sonrası süreçte odağımız biraz daha yasaları zorlamak yasaları değiştirmek olmuş. Bizi bir araya getiren şeylere de baktığımızda senin de kısmen bahsettiğin süreçler... Sürekli böyle yasal mekanizmaları devlet mekanizmalarını değiştirip dönüştürmek, daha çekilir, dayanılır hale getirmek noktasında bir mücadeleye yürütmek zorundayken, biz esas taban örgütlenmesini

biraz geriye mi attık? Yasaları, devleti dönüştürecek esas güç olan tabanın güçlü ve örgütlü olması değil mi bir taraftan da. Cinsel istismar yasasına karşı 137 tane imzacı kadın örgütünden bahsediyoruz. Bir çağrıyla kendiliğinden harekete geçen bir kadın kitlesi var şüphesiz ama o 137 imzacı kadın örgütünün birebir örgütlü bir şekilde harekete geçirebileceği kadın kitlesi çok fazla değil.

Z.A: Bundan tam da emin değilim doğrusu. Yasa değiştirme süreçleri biraz daha konuya hakim kadın örgütleri üzerinden gider, taban örgütlenmesi dediğimiz o değil mi biraz? Cinsel istismar tasarısıyla ilgili Türkiye'deki pek çok kadın örgütü harekete geçti mesela, çoğu kadın pek çok insan harekete geçti. Ben pek çok ilden kadın sesi duydum. Hadi Kürdistan'da izin vermiyorlar tamam, bugün de saldırmışlar gösterilere sanırım ama orası zaten ayrı bir mevzu. Yani demek istediğini anlıyorum, bence de eksik ama bu tip yasa değiştirme yada yasalarla ilgili bir savunuculuk yapmasında kadın örgütlerinin sesinin ve sözünün biraz önde olması gerektiğini düşünüyorum...

Ona sözüm yok zaten bunu yaparken tabanı örgütleyemedik derken, bunu yaparken biz başka neyi yapmadık üzerinden söylüyorsunuz. Yoksa sokakta, yasal değişikliklere müdahalede eksik yaptık, yapmasaydık üzerinden bir değerlendirmeye değildi aslında. Yapmadıklarımızı biraz tespit edersek ne yapabileceğimiz üzerinden tartışabiliriz konuşabiliriz belki. Dolayısıyla kadına yönelik şiddetle mücadele yürüten kadınlar, kişiler, örgütler olarak örgütlenme sorununun ne kadar gündemimizde olduğu önemli bir soru olarak duruyor. Nasıl örgütlenmeli sorusu bizim bir gündemimiz mi?

Z.A: Hareket içinde her zaman konuşuluyor örgütlenme meselesi ama yeterince buna zaman ayırdığımızı ve konuştuğumuzu düşünmüyorum. Az önce konuştuğumuz Kürt-Türk kadın ittifakı mevzu da bununla ilintili. Örgütlenme meselesi, yaygınlaşma meselesi, etkili olma meselesini bence de yeterince konuşmuyoruz ve hamle yapmıyoruz. Hindistan'da mesela bu yerel kadın örgütlenmelerinin bu kadar güçlü olmasının nedeni, bu konuda konuşmuş olmaları, anlaşmış olmaları ve bunu yaygınlaştırmak ile ilgili irade göstermiş olmalarıdır, fark o. Türkiye'deki kadın hareketinin en büyük eksikliklerinden birisi yerelde örgütlenmeye uğraşmıyoruz biz. Yani kadına yönelik şiddetle ilgili danışma merkezlerinin olması, kadınların buralara gelip destek alabiliyor olması olağanüstü kıymetli ve kadın hareketine büyük bir ivme kattı. Ama burada durulmaması lazım. Bence de daha yerel düzeyde çalışabiliyor olmamız lazımdı, yerel kadın örgütlerini güçlendirecek şeyler yapmamız gerekiyor. Ama işte bunun için Türkiye'den söz ediyorsak "Doğu ve Güneydoğu Anadolu" bölgelerimiz neredeyse Türkiye'nin üçte biri değil mi? Orayla bir mevzunun olduğu bir yerde zaten bütün Türkiye'den söz edemiyorsun. Orayla bir çatışma var, büyük ve çözilemeyen bir sorun var...

Bu çelişki aşılmadan aslında örgütlenme gündeminde sağlıklı bir adım atılamaz mı diyorsun?

...hükümetin
başlattığı
eşitlik karşıtı
o dalgaya
karşı daha
güçlü cevap
vermenin bir
yolu, kadın
örgütlerinin
güçlenmesi,
yerel kadın
örgütlerinin
sayısının
artması ve
onların kapasite-
lerinin
artmasıdır.

Z.A: Tek sebep değil elbette ki ama çok önemli bir engel. Türkiye kadın hareketinin bu saçma illetten kurtulması lazım. Senin de dediğin gibi bu önyargıları aşıp gerçekten ortaklık zeminini kurabilmenin yolunun aranması lazım. Yani “sen Kürt’sün, sen Kürtçe konuştun, sen Kürdistan” dedin ile bu iş gitmez. O zaman örgütlenemiyoruz işte.

Ayrıca belli işler belli örgütler üzerinden gitmek zorunda kalıyor, çünkü örgütler gelişmiyor, örgütler gelişemediği zaman da biz genişleyemiyoruz. Tek tek, küçük küçük, çok örgüt var. Bu çok kıymetli ama yetmez. Örgütlerin kapasitesinin artması lazım. Türkiye çapında iş yapacak, tüm Türkiye’de kadın hareketi adına söz üretebilecek kapasitesi olan örgütlerin artması gerektiğini düşünüyorum. Yani Türk ya da Kürt benim için fark etmiyor o noktada. Kürtlerin daha çok ihtiyacı var o ayrı, ama Türkiye’de de durum parlak değil. Mesela Ege diyoruz, Ege kadınları daha özgür diyoruz ama Ege’de doğru düzgün çalışan çok az kadın örgütü var. Oradaki arkadaşlar canla başla uğraşıyorlar ama çok az, yani koskoca Ege’de! Pek çok bölge için de bu geçerli, Karedeniz, İç Anadolu hiç toparlanamıyor neredeyse. Uğraş yok mu, var. İlerleme yok mu, var. Bence sözünü ettiğimiz özellikle 2010 sonrası kadın-erkek eşit değildir yönündeki hükümetin başlattığı eşitlik karşıtı o dalgaya karşı daha güçlü cevap vermenin bir yolu, kadın örgütlerinin güçlenmesi, yerel kadın örgütlerinin sayısının artması ve onların kapasitelerinin artmasıdır. Çoğu maddi sıkıntı yaşıyor, çoğu personel sıkıntısı yaşıyor, çoğu idari kapasitesizlik yaşıyor mesela... Yarım yamalak çalışabiliyorlar. O yüzden de hareket kapasitesi bakımından büyük kadın kuruluşlarının çeşitlenmesi ve sayısının artması lazım. Mesela Trabzon’dan da bir kadın örgütünün bir kampanya başlatması, meseleyi alıp götürmesi lazım. Dolayısıyla biraz hareketin içindeki feminist örgütler olarak kendimizi güçlendirmeye

dönmemiz lazım. Devletin derneklerimizi kapattığı bu dönemin bence en öncelikle me-selemiz bu olmalı.

Sığınaklar Kurultayı özel olarak şiddetle mücadele ile ilgilenen kurumların bi-raradalığı, ortak tartışma alanı açısından önemli bir mekanizma. Orayı güç-lendirecek olan genel kadın hareketinin ne kadar güçlü olduğu ve ne kadar etkili dönüştürücü olabildiği. Dolayısıyla bizim aslında kadın mücadelesini bir bütün olarak ele alıp şiddetle uğraşanlar, emek alanıyla uğraşanlar vs. parçalı bir du-rumundan çıkarıp bütün olarak nasıl güçlendirebileceğimiz, politikalarımızı nasıl zenginleştirebileceğimiz, nasıl dönüştürücü kılabiliriz noktasında ortak platformlara ve tartışma alanlarına da ihtiyacımız var. Türkiye’de şuan böyle etkin bir mekanizma yok. Sonuçta bütün politik tartışmalar da aslında özel bir konu üzerine bir araya gelinen yerde patlak veriyor. Bütün sorunlarını orada tartışmak dile getirmek zorunda kalıyorsun.

Z.A:İşte Kurultaylarda tüm o biriken mevzular ortaya dökülüyor. Yılda bir kere olacak şey değil tabi... Bütün o çelişkiler yılda üç güne sığdırılmaya çalışılıyor. Atölyeleri de saymazsak, bu süre daha kısa. O da çok talihsiz bir şey, Kurultayın başına gelenler...

Peki biraz daha yasalar kısmına dönersek, daha sonra konuşuruz diyerek kes-miştik. Şuan son çıkan çocuk istismar yasası uluslararası sözleşmelere referans vererek, anayasayı referans vererek eleştirebiliyoruz. İstanbul Sözleşmesi’nden bahsettik mesela, çok geniş çok kapsamlı bir sözleşme ama diğer taraftan ba-kıyoruz o sözleşmeleri uygulamakla yükümlü olan hakimler çıkıp “bizimde as-lında o kararları verirken içimiz rahat değildi, bir yasal düzenleme olsa da vicdan rahatlığıyla karar versek” açıklaması yapabiliyor bu yasa için. Uzaklaştırma ka-rarına rağmen, kadına yaklaşıp onu öldürebiliyor ya da failin iyi hal indirimden yararlanıp çıkması gibi yasaların uygulanamaz olduğu bir durum var. Bu an-lamda mevcut kazanım olarak değerlendirirsek yasal kazanımların durumu nedir ve bunların uygulanabilir olmasının koşulları nedir?

Z.A: Belli yerelliklerde, bazı ülkelerde veya belli coğrafyalarda o kadar olmayabilir ama sadece kadın erkek eşitliği konusunda değil, toplamda insanlar arasındaki eşitlik söylemi bakımından dünyada genel olarak çok büyük bir geriye gidiş var. Yani insanlık tarihinin geldiği nokta bakımından çok ileri bir noktadaydı bence bu eşitlik mevzusu, Batı’da Fransız Devrimiyle başlayan bu süreç, kanun önünde eşitlik, yasal eşitlik konularını güç-lendirdi. O zamanlar erkekler arası bir eşitlikten söz ediliyordu sonra kadınlar devreye girdi ve kadınlar da insan haklarından yararlanmaya başladı. Genel olarak bakıldığı zaman demokrasi adı altındaki rejimlerde eşitlik kavramı iyice oturdu diyebiliriz. Özellikle Avrupa Birliği ile bence en yüksek noktasına ulaştı. Şimdilerde,yasa önünde eşitlik konusunda, insanlık tarihinin en yüksek projesi Avrupa Birliği projesinde, hu-kukun üstünlüğü, yasa önünde eşitlik, Kopenhag kriterlerinden bir geriye gidiş var.

Bu sadece Türkiye'yle sınırlı değil, Avrupa'da olup bitenler, mültecilere aldıkları tutum, Trump'ın seçilmesi, DAİŞ'in ortaya çıkması, Ortadoğu'daki savaş, Güney Asya ve Güney Doğu Asya'da devam eden iç çatışmalar, ve tabi azgın tüketici kapitalist toplum... Bütün bunlar bizim ileriye değil geriye gittiğimizi gösteriyor. Bizim 90'lardan itibaren adım adım, küçük küçük de olsa kazanarak gittiğimiz yolda 2010'dan beri zerre zerre kaybettiğimizi hissediyorum ne yazık ki... Küresel düzeyde de kayıplar çok. Bu tabi ki çok ürkütücü ve çok üzücü bir şey. Yine uğraşılır, mücadele edilir, bu ayrı bir şey ama önce bir durum tespiti bakımından önemli buluyorum. Her durumda eşitlik söylemini bu kadar reddeden bir dünyada yine esas olarak ezilenlerin sözü geçerli olacak tabi ki, çünkü bu tepetaklak gidiş bir yerde durmalı, duracaktır.

Nasıl duracak?

Z.A: Küresel düzeyde bir doyma noktası yaşanacak, ekonomide de, sosyal hayatta da, kültürel hayatta da ve mutlaka adımlar atılacak. Az önce konuştuğumuz sadece kadınlarla ilgili sözleşmeler değil bir sürü konu ile ilgili sözleşmelere kimse artık uymuyor. Küresel sistem bağlayıcılık ve etkin olma bağlamında bence çok büyük yaralar aldı.

Türkiye'nin son yılı aslında buna örnek gösterilebilir.

Z.A: Nerdeyse kimsenin kimseyi dinlemediği bir ortamdayız, yani şu Suriye'de olup bitenlere bakar mısınız? Oraya bakınca ben zaten diyorum ki mevcut küresel sistem çöktü. 1950 sonrası insanlığın oluşturduğu bir sistemdi bu, BM, AB, NATO, Sovyet sistemi, uluslararası sözleşmeler. Peki bunların bağlayıcılığı nerede? 2016'da neredeyse hiç yok. Orada insanlar öldürülüyor, ama BM, ya da AB ne yapıyor? AB, en büyük projeydi insanlık tarihinde, neden kaynaklarını mültecilerle paylaşmıyor, veya Rusya'da sosyalist birikim vardı, hani nerede? Yok. Yani bu sırf Türkiye ile ilgili bir şey değil, küresel bir durum. Buna karşılık, yeni mekanizmalar mutlaka yaratılacak, mevcudun yetersiz olduğu, tatmin edici olmadığı, sorunları çözemediği noktasında mutlaka bir değişim yaşanacak. Devrim ise hiç beklemiyorum. Devrime inanmayan bir insanım çünkü. Tabi ki, yıllarımı verdim kendi hayatımı değiştirmek, başkalarına destek olmak için ama değişime devrim diyorsak tabi ki inanıyorum ancak solcuların anladığı anlamda devrime inanmıyorum.

Şöyle bir çağrışımında var hani değil mi: Mücadeleye her zamankinden daha güçlü, hadi yeniden!

Z.A: Tabi ama 1850, 1900'lü yıllara geri dönüş gibi geliyor bana bir taraftan da. Yani "kadın erkek eşittir" temel sözüyle başlamak, "kadınlar da insandır" sözünü tekrar gündeme getirmek ki bu korkunç bir geriye gidiş anlamı taşıyor, yüzyıl öncesine geri dönmek! Çünkü bu hükümet kadın erkek eşit değildir diyor, üstüne ülkenin yarısı onları dinliyor. Şimdi bu söylem ve hamle bizi bıçak sırtı gibi bir noktaya getirdi. Her ne kadar Kürt kadınları Türkiye'deki yasaları çok önemsemese de ki bir yere kadar anlıyorum da

bunu, ama öte yandan vatandaşsın bu devletin ve bir kadın olarak da şiddet gördüğünde ne yapacaksın? Karakola gitmiyor başka iyi bir mekanizma buluyorsa evvallah ama karakola gidiyorsa, 6284 uygulanacak. O zaman hep beraber uğraşacağız bu yasalarla, o bakımdan bağlayıcılığı var. Dolayısıyla dünyadaki bu küresel geriye gidiş ve Türkiye'deki 2010 sonrası devletin bu eşitliğe karşı saldırgan politikası bizi bu noktaya getirdi. Bence şimdi bizim tane tane “hayır, kadın-erkek eşittir” seviyesinden savunmamız lazım mevzuu. İşte o örgütlenmedir, sözün yaygınlaşmasıdır noktasındaki espirimiz bence bu olmalı. Hangi iletişim kanalı buluyorsak “kadın-erkek eşittir çünkü...” deyip altına liste yapmalıyız. 2010'da Dolmabahçe'deki kadın STK toplantısında Başbakan Erdoğan kadın-erkek eşit değildir demişti. Biz o zaman anlamıştık korkunç bir hamle geliyor, bunu boşuna söylemez diye. Tabi ki karşı sesler tek tük çıktı ancak örgütlü biçimde karşılık verilmedi. Buna cevap, 6284 kampanyası oldu diyebiliriz, çünkü 2010/11'e yayılan o yasa kampanyası çok önemliydi, 3 maddelik bir yasayı 25 maddeye çıkardık. Eksikleri çok o yasanın ama önceki kanuna göre olağanüstü kapsayıcı ve farklı, çünkü İstanbul Sözleşmesi'ni de temel alınarak hazırlandı. Sonra kürtaja karşı tavrımız iyiydi, ama gol üstüne gol yememizin önünü geçmedi bunlar. Şimdilerde bir taraftan derneklerimizi kapatırken, diğer taraftan kurdukları yandaş kadın kuruluşları ile de kadın hareketini yutmaya çalışıyorlar. Cinsel istismar tasarısı sürecinde Adalet Bakanı'nın bulunduğu kadın kuruluşlarına bakınca, bizi görünmez kılıp kimlerle hareket ettiklerini görebiliyoruz.

Kaos halindeyken söyleyelim de refleks ölçelim hali değil bu hal, ciddi anlamda bir program çerçevesinde hareket ediliyor. Bir sisteme karşı, karşı bir sistem oturtulmaya çalışılıyor. Bunu kimisi erken görüyor, kimisi geç görüyor ama sonuç itibariyle bugün dediğin gibi bıçak sırtı noktada bu adamları bir şekilde değiştirebiliriz diyen bir kadın örgütü az kalmıştır herhalde. Herkes varoluşsal bir sorunla karşı karşıya kaldığının farkında az çok. Çünkü belli ki bu küresel gerileme, küresel kriz dediğimiz hal devam edecek ve daha çok canımızı yatacak. Eğer son tahlilde ezilenin sözü bir şekilde yerini bulacak diye düşünüyorsak, ezilenin yerini, ezilenin sözünü, ezilenin pratigini nasıl geliştireceğiz? Alternatif mekanizmalar üzerinde ne kadar düşünüyoruz, kendi yaşam alanlarımızı, kendi mekanizmalarımızı nasıl oluşturabiliriz? Mesela Rojava devrimi birçok yere ilham verdi. Rojava'da kadınlar kendi alternatif yaşamlarını kurmak için adımlar atıyor. Böyle bir örnekler varken bir yandan ısrarla egemenin belirlediği gündemle, o gün ne yapabiliriz koşurmacasındayız.

Z.A: Ben o bile çok kalmadı diye düşünüyorum, yani özellikle 2010 sonrası şiddet yasası kazanımlarını bir yana bırakırsak ben hükümetin bize dayattığı gündeme ilişkinde çok aktif siyaset yaptığımızı düşünmüyorum, aksine eksik buluyorum. Çok borcumuz birikti yani, kadın örgütleri ve kadın hareketleri olarak hükümetin yapıp ettiği bir sürü şeye sessiz kaldık, hareket etmedik. Edenlerimiz oldu ama yeterli olmadı, çok güçlü yapmadık. Mesela çeşitli illerden kadın örgütleri, örneğin pek çok kadını bir araya getiren

örgütlenmeler olarak İstanbul Feminist Kolektif, Kadın Cinayetlerine Karşı Acil Önlem Grubu, Barış İçin Kadın Girişimi ve bazı kadın örgütleri çok uğraştı, olağanüstü emekler var orda ama yetmiyor. O bakımından hükümette çok agresif bir politika yürüttüğü için hızlı ve üst üste yağmur gibi boşalttığı için bütün bu geriye gidiş hamlesini gücümüz yetmedi, yeterli olmadı. Kendim dahil hepimizi eleştiriyorum o noktada.

O yüzden de kadın örgütlerinin, özellikle coğrafik anlamda belli bölgelerde, bölgesel düzeyde bu tip hamlelere karşı ses çıkarabilecek şekilde kapasitelerinin artması gerekiyor. Zira çok az kadın örgütünün, iki üç kadın insiyatifin üstüne kalıp karşılayabileceği saldırılar değil bunlar artık. Dedğim gibi bu durumlar daha da şiddetlenerek devam edebilir. O yüzden de ben bölgesel düzeyde kadın örgütlenmesinin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani şimdiki coğrafi bölgeleri düşünürsek örneğin İç Anadolu bölgesinde birkaç örgütün o bölge için işi alıp götürmesi lazım ve bölgesel düzeyde ittifakların, ilişkilerin kurulması lazım. Çünkü İstanbul yada Ankara merkezli olunca, hem bu işi yapanlar üstünde çok büyük yük oluşuyor ve yetersiz kalıyor, hem de yayılmak anlamında etkisi az oluyor. Bu yüzden biraz bölgesel düşünüp bölgesel düzeyde hareket edebilmek lazım. Kürt bölgelerini biraz ayırarak konuşuyorum çünkü burada, orda farklı bir devlet politikası ve karşı örgütlenme var.

Buna karşı yapılacak şeylerden bir diğeri ise mevcut kadın örgütlerinin varlıklarını sürdürmeleri, rutin işlerine ve özellikle yerel çalışmalarını artırmaları. Özellikle yerelde kadınlarla teması çok elzem. Bir de bu kutuplaşmalardan dolayı herhalde biz ortak iş yapmayı unuttuk, hatırlamamız lazım. Ortak işi arttırmak, iş birliği yapılan ortak işleri arttırmak gerekiyor. Bu adım hem bu kapatmalara güzel bir cevap olabilir, hem birlikte hissederek güçlenmeyi artırabilir. Yani orda sanırım hiç olmazsa aynı ilde olan kadın örgütlerinin, üç dört kadın örgütünün birden, ortak bir iş yapması sağlanabilir. Örneğin, cinsel istismar tasarısına karşı sesimiz, ortaklığımızın gücünü bir kere daha gösterdi ve derneklerimizin kapatılmasına karşı bence iyi bir dolaylı cevaptı.

Son noktada sizin başka eklemek istediğiniz bir şey yoksa şunla kapatalım istiyoruz. Bütün bu harala gürele içinde bir şekilde bu sistemin yasa dışına çıkan kadınları çok görmeye başladık. En son mesela Çilem Doğan ile çok gündeme geldi, aslında şiddete karşı ya da yasadışlılığa karşı kendi meşru savunmasını geliştiren, kendi fiziki savunmasını alan kadınların haberleri ve kadınların varlığı giderek artıyor giderek görünür oluyor. Bunu nasıl değerlendirebiliriz?

Z.A: Konuştuğumuz şekilde insanlığın geldiği noktada insanlığın çoğu şunu bulmuş genel olarak: Bir hukuk ve adalet sistemi olmalı, yargılama ve devlet eliyle cezalandırmanın belli bir hukuk çerçevesinin olması yönünde ortak karar verilmiş. Diğer bir değişle insanların kendilerine yapılan haksızlıklara tepki gösterme yolları, sistemleri geliştirilmiş. Ancak bunun işlemediği durumda örneğin Kürt meselesine bakılınca demokrasi ve hukuk çerçevesinde meseleler çözülemeyince ne oldu? Kürtler silah aldı gitti dağa değil mi?

Onlar son tahlilde egemenin koyduğu, belirlediği yasalar, yani dipten gelen dalgayla belirlenmiş olsa da, devlete bu yetkiyi veren kişi ve kesimler kendi rızasıyla toplum veya halklar değil. İktidar mekanizmalarının kendi arasındaki bir uzlaşısı sonucunda devlete devredilen yasalardan bahsediyoruz yani.

Z.A: Tamam öyle ya da böyle ona girmek istemiyorum, onu tartışabiliriz ama sonuçta böyle bir şey yok mu?

Evet mevcut sistemde var.

Z.A: Yasaya göre tedbir kararı alınıyor, tedbir kararına uyulmuyor ve bizzat kolluk güçleri bunu yerine getirmiyor, sonuçta kadın öldürülüyor. O noktada kadınlarda bu yargı ve hukuk sisteminden beklediğini göremediği zaman kendi adaletini arıyor, yerine getiriyor. Bu iyi bir şey mi ben hiç emin olamıyorum. Çünkü bu son tahlilde çözücü, çözümlayici bir yol değil bence. Çeşitli münferit durumlar bizi heyecanlandırıyor olabilir, bize duygu olarak iyi geliyor olabilir ya da tümüyle anlıyoruzdur bu yola başvuran kadınları, bende o durumda yapabiliyordim diye düşünüyorum. Anlamayan bir yerden söylemiyorum ama bende yapsam başkası da yapsa bu bizi çok düşündürmeli, zira o zaman bu sistem içerisinde adaletin yasaların uygulanması yoluyla aranması meselesini ne yapacağız? Bunu yapmayacaksak ne yapacağız? Birbirimizi öldürmekle sorun çözülebilir mi? Yaşam hakkımızı savunmak için başkasının yaşam hakkını ihlal edebilir miyiz? Buradaki daha büyük mesele şu: Bu adalet uygulaması ve adalet güvenliği olmadığı zaman biz kadınlar ne yapacağız? Çok zor bir nokta bu çünkü tek başına bir kadın olarak düşündüğüm zaman ya da başka hemcinslerim için düşündüğüm zaman bu yola mecbur kalmak korkutucu geliyor bana. O zaman hukuk ve adaletten umudu kesecek miyiz? Dolayısıyla bu bağlamda özellikle erkeklerin şiddetine karşı öz savunma konusunda çok dikkatli olmalıyız ve temel talebimiz kadınlar için iyi yasalar ve bunların iyi uygulaması olmalı, bizim işimiz bunu zorlamak olmalı yani.

Bu kadınlara bunu yapma diyebileceğimiz ya da neden yaptın diyebileceğimiz bir alanımızda yok şu durumda, çünkü yapmak zorunda, kendini korumak için yaşatabilmek için yapmak zorunda. Dolayısıyla biraz daha geri dönüp aslında dolayısıyla sisteme bakmak gerekmiyor mu? Şiddet münferit değildir dedik ya hani bu durumda şiddete karşı verilmesi gereken cevaplarında münferit olması gerekiyor noktasında bir çözüm geliştirmek gerekiyor.

Z.A: Kesinlikle. O yüzden bence kadınların yasa, hak-hukuk, adalet talebi ve adalet arayışının sonsuz olması gerekiyor. Asla vazgeçmemeliyiz. Her ne kadar kadın hareketi içerisinde bu yasa meselesine çok takılıyoruz, bu adalet mekanizmaları niye bu kadar önemli gibi eleştiriler ben duyuyorum, ben de zaman zaman bu eleştirilere katılıyorum ama dönüp dolaşıp aynı yere gelmek zorunda kalıyorum. Çünkü başka yapabileceğimiz bir şey yok. Burada bizim hukuk, yasa, adalet dışında sığınıp güç alabileceğimiz, dayanak alabileceğimiz gerçekten başka bir şey gelmiyor aklıma. Şu olabilirdi, feodal sistemlerde

aileler çözüyordu bu meseleleri. Ben Kürdistan'da büyüdüm feodal çözümleri biliyorum. Devletin mahkemelerine gitmeden bir sürü şekilde çözüldü bu konular. Adama "yapamazsın" denirdi sınır konurdu. Adam dışlanırdı, toplumsal başka mekanizmalar devreye sokulurdu. Ancak, artık feodal bir ortamda yaşamıyoruz, nüfusun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşıyor ve kapitalist, modernist hayatlarına devam ediyor. Burjuva hukuku söz konusu. Şiddet gördüğümüzde ya karakola gideceğiz ya savcılığa gideceğiz ve yasayı uygulamaya çalışacağız, işte tedbir kararı alacağız, kolluğun bizi korumasını isteyeceğiz, gibi. Yani yarın öbür gün üçümüzden biri, mesela ben, şiddet görsem aynı yöntemleri uygulayacağım, ne yapacağım başka? Ailem ve yakın kadın arkadaşlarım dışında gidebileceğim yer orası. Cezalandırma anlamında kadına yönelik şiddetteki öz savunma ve bu kadınların cezaevlerine mahkum olmaları, yani sonuçta yine adaletten mahrum kalmaları benim içimi çok karartıyor.

Peki mesela Kürt kadın gerilla gücü örneğin bir şekilde sosyal yaşamı da kadın lehine dengeledi. Birebir yanında olmasa bile caydırma anlamında yaptırım gücü oldu aslında, psikolojik bir yaptırım gücü yarattı. Bu açıdan daha gündelik yaşama getirdiğimiz zaman, erkekler gücünü nerden alıyor diye baktığınız zaman kadının güçsüzlüğüne dayanıyor. Kadın yapamaz, kadın zayıftır noktasından alıyor. Şiddet uygulama hakkını da buraya dayandırıyor, bu gücü kadının bunları yapamayacağına dayandırarak alıyorlar. Psikolojik meşrutiyet zeminini burada buluyor. Kadının gıkının çıkabileceği ihtimali ve bu ihtimalin güçlenmesi, bu ihtimalin yayılması meselesi acaba erkeklere geri adım attırabilir mi?

Z.A: Sanmıyorum. Çünkü münferit kaldığı sürece zaten geri adım attırmaz... Sembolik olarak bir anlamı var ama adamları durduracak bir güç olacağını sanmıyorum bunun, aksine daha da vahşileşebilirler. Kendi karşı yöntemlerini bulabilirler, çok becerikliler bu konuda biliyoruz. Yani tabii ki biz gücümüzü gösterelim ama sembolik gücü olduğu sürece benim için anlamlı olur. Kadının gıkının da çıkabileceğini, direnebileceğini ve adama zarar verebileceğine ilişkin bir algı oluşması tabi ki iyidir, anlamlıdır ama daha genişler mi genişlemez emin değilim hiç. Çünkü bu evlerde, bir sürü evde cinayete varan şiddet biçimleri demek olacak...

İç savaş durumunu yaşıyoruz zaten aslında baktığımızda...

Z.A: Öte yandan çoğu kadının da buna cesaret edeceğini pek sanmıyorum. Benim tercihim şu olur: Herhangi biri bana bir şey yaparsa küçücükte bir şey olsa yapmak, ona direndiğimi göstermek, küçücük de olsa bir şeyler yapmak. Yani seni duvara mı çarpıyor, yere düşme mesela, kulağını ısır, saçını kopar, hani o seni yumrukluyor ama sen de onun saçını kopar, yani mutlaka bir şey yap. Mesela bu direnme halleri mutlaka erkekler için bir şey ifade eder. Öldürme yolu çok riskli bir yol, çünkü o bir kısır döngü, o onu öldürecek, o da onu daha çok öldürecek.

Dolayısıyla bize aslında şu kalıyor, daha güçlü bir şekilde örgütlenmek, hani o gücün gıkını çıkarma ya da düşmanını geriletme, sana saldırıyı geriletme gücünün örgütlülüğünden ve alternatifinin olmasının, alternatif dayanışma ağlarının olmasından, gidebilecek yerlerinin olmasından gelmesi...

Z.A: Kesinlikle. Ama kadınlar çok yapıyor bunu artık, biat etmiyorlar. Artık kadınlar Türkiye’de çokça direniyorlar, yani adamların bu kadar vahşileşmesinin sebebi de bu. O yüzden diyorum iş, öldürmeye geldi mi daha da beter olacaklar... Yani düşün sadece boşanma davası açtığı için kadını öldürüyor veya yaralıyor kadını, hapse giriyor, beş yıl yatıyor çıkıyor gelip gene bulup öldürüyor kadını. Korkunç hikayeler bunlar.

Bu çok önemli bir nokta ve insana umut da veren bir nokta...

Z.A: Kesinlikle, kadınların itaat etmemesi, şiddetin bu kadar artmasının bir sebebi.

Kendi savunma mekanizmalarımızı bütün anlamlarıyla hızla güçlendirebilmemiz gerekiyor, sadece fiziki savunmadan bahsetmiyoruz. Ekonomik savunmamızdan kültürel, sosyal varoluşsal savunmamıza her boyutunu geliştirmemiz gerekiyor. İHD Kadın Komisyonunun açıkladığı rapora göre 2016 Ocak ayından bu yana yanlış hatırlamıyorsam, Türkiye’de 251 kadın katledilmiş, öldürülmüş. Bu bir yıl içinde kim bilir yansımayan ne kadarı vardır yani...

Z.A: Boşuna demiyoruz günde 3 kadın öldürülüyor diye.

Durumun vehameti ortada ve bizim ne kadar çok çalışmamız gerektiğini ne kadar çok dirençli olmamız gerektiği de aslında bu sayılarda belki yatıyor.

Z.A: Biraz da ama kendimizi koruyan bir yerden düşünüp konuşmamız gerektiğini de düşünüyorum. Yani kadın örgütleri kadınların her sorunu çözemez, hele de bu kadar büyük bir toplumsal sorunu. Çünkü kadın aktivistlerin ve kadın örgütlerinin de belli bir gücü ve sınırı var. Yani bu kadar ciddi bir antidemokratik, neredeyse faşist bir yönetimin ve kadınlara karşı bir yönetimin sırf kadınlar değil herkese karşı bu denli sert bir rüzgar estirdiği bir süreçte, kadın örgütleri bütün bunlara yetişemez, bütün bunları yapamaz. Bu lafı biraz kendi içimize de dönük söylüyorum. Kendimize haksızlık etmeyelim noktasındayım sadece. Harika şeyler yaptık ve yapıyoruz, biraz kendimizi de gören ve kendimizi de koruyan bir yerden yaklaşalım diyorum.

Peki artık zamanımız doldu, 25 Kasım yürüyüş saati geldi. Anamlı, verimli bir sohbet oldu. Jineoloji Dergisi okurları için bize zaman ayırdığınız, duygularınızı, düşüncelerinizi paylaştığınız için tekrar teşekkür ederiz.

Z.A: Ben teşekkür ederim.

Jineoloji Dergisi: Kadın mücadelesi ile birlikte şiddetin tanımı genişlemişken ekonomiden sağlığa kadar şiddetle mücadele yöntemlerini, dünyanın farklı yerlerindeki kadınların şiddete karşı öz savunma deneyimlerini nasıl ele alabiliriz?

Seher Kalkan: 2015 TÜİK verilerine göre, 25 yaş ve üstü okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazla. (Erkekler %1.8, erkekler %9.2) 4+4+4 eğitim sistemiyle okulu bırakan kız öğrenci sayısı %41'e ulaştı. Kadın istihdam oranı 2014 yılında sadece 26,7 iken erkek istihdam oranı %71.3 ve tüm eğitim düzeylerinde kadınlar, aynı eğitim düzeyindeki erkeklerden daha düşük ücret aldı. Kadınların (10 ve + yaş) ev içi emeğe ayırdığı süre 4 saat 17 dakikayken, erkekler ise 4 saatlerini istihdama ayırıyor. Her 10 kadından 4'ü kocadan veya birlikte yaşadıkları erkeklerden şiddet görüyor. Tüm bu verilere baktığımızda kadınların yoksul, eğitimsiz, işsiz ve güvenliksiz olmalarının failinin şiddetin her biçimini kadınlara dayatan erkekler ve gayet politik bir hatla erkeklerle iş birliği yapan devlet olduğunu çok net söyleyebiliriz.

Erkek şiddetine direnen kadınların hikayeleri mağduriyet hikayesi olarak aktarıldı bugüne kadar. Ortada bir mağduriyet olduğunu reddetmiyoruz erkekler tarafından üretilen. Fakat kadınlar kendilerine dayatılan mağduriyetlerden, direniş seslerini yükseltmeye başladı. Kadınlar fırsat buldukları her an erkek şiddetini ifşa ediyor, şiddeti yaşadıkları haneleri, yakınındaki kadınlarla ve kadın kurumlarıyla dayanışarak terk ediyor, erkek şiddetine canı pahasına direniyor, ölmek için öldürüyor.

Kadın hareketinin öz savunma konusunu farklı biçimlerde konuşmaya başladığı dönemlere denk gelen, kadınların hayatta kalabilmek için kendilerine şiddet uygulayan erkekleri öldürmek zorunda kaldıkları haberlerini duyduk. Bu gündelik hayatta adli bir vaka olarak "cinayet" diye değerlendirilse de, kadın hareketinde "hayatlarımıza sahip çıkmak", "öz savunma" olarak politik karşılık buldu. Çünkü birçok defa karşımıza çıktı ki aslında erkekleri öldüren kadınlar bu erkekler tarafından ölümüne şiddet görmüş, devletten koruma talep etmiş ve fakat karşılık bulamamıştı, son çare olarak öldürmek zorunda kalmışlardı. Hayatlarına sahip çıkan kadınların, kadın hareketi tarafından sahiplenilmesi ve eylemlerinin politik karşılığının "hayatta kalmak için, öldürmek zorunda kalmak" olarak değerlendirilmesi kadın dayanışmasında ve öldürmek zorunda bırakılan kadınların güçlenmesinde karşılık buldu.

Arjantin'de erkek şiddetine karşı grev yapan, İzlanda'da eşit işe eşit ücret diyen, Rojava'da savaşın ortasında kadın devrimi yapan, Polonya'da kürtaj yasağına direnen, Türkiye ve Kürdistan'da kadınların tüm kazanımlarına göz diken Boşanma Komisyonuna, tecavüzleri evlilikle aklayacak önergeye, 25 Kasım'da erkek şiddetine, kadın kurumlarını mühürleyen KHK'lara karşı sokakları boş bırakmayan binlerce kadının mücadeleleri ortaktır, erkeklere ve devlete direnen kadınlar olarak.

Kadına yönelik şiddeti önlemeye dönük çalışma yürüten kurum ve çalışanlar/kişiler olarak kadına yönelik şiddetle mücadelenin sonuç alıcılığını, başarı

ve başarısızlıklarını nasıl değerlendiriyoruz?

S.K: Erkek şiddetinde feministlerin ve kadın hareketinin erkeklere ve devlete karşı mücadelesi baki. Fakat kadın mücadelesinin en önemli kazanımı kocaların, babaların, haneedeki erkeklerin bedenlerimiz ve emeklerimiz üzerinde kurdukları tüm egemenliklerinin (Tokattan cinayete, yoksulluklarımızdan, istemediğimiz sevişmelere zorlanmamıza kadar) şiddet olduğuna dair farkındalık yaratmak. Ve tüm farklılıklarımıza rağmen, her birimize farklı hanelerde “kutsal aile” ve “makbul kadınlık” üzerinden dayatılan erkek şiddetine karşı kadın dayanışmasını örmemiz. Aslında erkek şiddetine karşı mücadeleyi birbirimizi güçlendirecek hatlar üzerinden kurmak asıl başarı.

Bu kadar yoğun bir çaba gösterilmesine rağmen neden hala başlıca sorunlarımızdan biri olarak duruyor erkek şiddeti; hanedanlık ideolojisi olarak tanımlayabileceğimiz aile-devlet-erkek/baba üçlüsünün rolünü burada nasıl değerlendirebiliriz?

S.K: Gündelik hayatta sürekli pompalanan bir erkeklik söz konusu. Edebiyattan sinemaya, dizilerden haberlere, medyadan mahkeme salonlarına kadar... Evlerden sokaklara, işyerinden okula kadar üretilen erkekliği devletten bağımsız düşünemeyiz. Sokakta şort giyen kadına şiddetin, devlet katından takdir görmesi de tesadüf değildi bizim için. Ne hanelerin, ne de sokağın kadınlar ve trans kadınlar için zaten güvenilir olmadığını bilmekle beraber, tırmanan savaş erkek şiddetini de arttırdı. Erkekler kadınları daha vahşi yöntemlerle öldürüyor artık. Savaşla beraber pompalanan erkeklik halleri ve kahramanlık hikayeleriyle, hali hazırdaki erkek şiddeti hane içine de sokağa da daha çok yansıyor. Kısacası aile-devlet-erkek/baba üçlüsü rol devrediyor kadınların hayatında. Erkek/baba hane içinde devletin tezahürü, devlet zaten erkek...

Şiddeti, erkek şiddeti olarak sınırlandırmıyoruz bugün birçoğumuz. Devlet şiddetini kadına yönelik bir şiddet biçimi ve alanı olarak nasıl ele alabiliriz?

S.K: Devlet şiddeti daha çok devlete muhalif kadınlara yönelen şiddet olarak tanımlanıyor. Evet devletin, ürettiği “makbul kadın” dayatmasını reddeden kadınlara yönelik bir diyet planının hep var olduğunu biliyoruz ve bizzat yaşıyoruz. Fakat devletin, muhtaç olduğu kan olan erkekliği güçlendirmeye dair ürettiği bütün politikalara itirazı olan kadınlar olarak biliyoruz ki, devlet bekasını aslında makbul ya da değil bütün kadınların bedeni, kimliği ve emeği üzerinden sürdürüyor.

Özellikle AKP hükümetinin “makbul”, “makbul olmayan kadın” söylemi, kürtaj yasağı ve sezeryan sınırlaması, ücret eşitsizliği, ekonomik krizlerde ilk gözden çıkarılan çalışanların kadın olması, ev eksensiz üretimlerle kadın emeğinin sömürülmesi ve güvenceleştirilmesi, çok düşük ücretlerle hane içindeki hasta, yaşlı ve engelli bakımının kadınlar üzerine yıkılmış olması, nafaka hakkına göz dikmesi, dolayısıyla boşanmayı zorlaştırması, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, tecavüzcülerle evlendirilmesi, tecavüz vakalarında rıza araması, kadın katillerine erkeklik indirimi uygulanması, devlet güçlerince

öldürülmüş kadınların bedenlerinin ve bombalarla daldığı evlerde kadınların mahremiyetlerinin teşhiri, çocuk istirmacılarının ve istismarcı kurumların bizzat devlet tarafından korunması, aklanması... devletin her kesimden kadınları hedef alan apaçık şiddetidir ve bu şiddetle devlet sadece kadın olmamızdan kaynaklanan eşitsizliği, kadınların tümünü es geçmeden güçlendiriyor.

Kadına yönelik şiddete dair çıkarılan yasaları biliyoruz. Bunların uygulamada çözüm olamadığını görüyoruz. Bu konuda yasaları nasıl değerlendirebiliriz; yasalar alanındaki mücadele ne ifade ediyor; ne yapmalıyız?

S.K: Türkiye'nin Kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılığı önlemek amacıyla kurulan, imzacı olduğu uluslararası sözleşmeler var. 1985 yılında imzaladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve 2011 yılında imzaladığı İstanbul Sözleşmesi. Sözleşmelere taraf olan ülkelerin, kadına yönelik erkek şiddetinin nedenlerini tespit etmek ve bu nedenleri ortadan kaldırmak gibi uluslararası bir sorumluluğu var.

İstanbul Sözleşmesi kültür, örf ve adet, gelenek, din veya sözde “namus” gibi kavramların, şiddet uygulamak için bir mazeret olarak kullanılmasını engeller. Fakat, Türkiye’de kadın katilleri mahkeme salonlarında tam da Türkiye’nin taraf olduğu İstanbul Sözleşmesinin reddettiği bu kavramlarla “mağduriyetlerini” anlatıp erkeklik indirimini hedefliyor. Erkek adaletin temsilcileri de, katil erkeklerin bahanelerine erkeklik indirimi uygulamaktan geri durmuyor.

Feminist hareketin kadın cinayetleri, taciz, tecavüz davalarına müdahillik konusunda girişimi ve ısrarı, olumlu sonuçlarla karşılaşmamıza fırsat verdi. Davalarla ilgili kamuoyu oluşturma, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uymak zorunda olduğunu hatırlatmak önemli.

Kadına yönelik şiddetin münferit değil sistematik olduğuna dair veriler gün geçtikçe arttığı halde kadınların örgütlenmesi neden yeterince güçlü değil; nasıl örgütlenmeli?

S.K: Kadın hareketinin gündemi maalesef genel siyasi gündeme endeksli gidiyor. Savaş, Ohal, KHK’ların kadınlara yönelik etkileri... vs. Son zamanlarda ortak platformlarda daha refleksif kampanyalar örgütleniyor, özellikle kadın cinayetleri, Boşanma Komisyonu tasarısı veya tecavüzcülerin aklanmasına yönelik önergeler, savaş... vb. Bu durum kadın hareketini dinamik tutuyor ama kadına yönelik şiddet, partiyarcal kapitalizm, aile, annelik, beden politikaları, cinsiyetçilik, heteroseksizm, homofobi, muhafazakarlık, militarizm... vb. doğrudan kadın gündemlerine dair ısrarlı kampanyalar örgütlenemiyor. Bunun önemli nedenlerinden biri de Feminist hareketin örgütsüzlüğüyle yarattığı boşluk.

JİNEOLOJİ**ABONELİK BİLGİ FORMU**

Adı Soyadı:

Adresi:

E-mail:

Tel:

Teslim Adresi:

Abone Olacak Dergi: **JİNEOLOJİ****Abonelik Koşulları:**

Yıllık Abonelik Bedeli: 50 TL / Yurtdışı Abonelik Bedeli: 60 Euro

Türkiye Ziraat Bankası Diclekent Şubesi

Rojda Yıldız

Hesap No: 74457524-5002

IBAN: TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02